

La Residenza d'Italia in Finlandia *Italian Residenssi Suomessa*

100 anni di storia – 100 vuotta historiaa

INDICE - SISÄLLYSLUETTELO

Saluto del Ministro degli Affari Esteri e della Cooperazione Internazionale Paolo Gentiloni Italian ulkoasiain- ja kansainvälisen yhteistyöministerin Paolo Gentilonin tervehdys	9
---	---

Introduzione. Villa Hjelt diventa Residenza. Le relazioni bilaterali attraverso gli Ambasciatori d'Italia in Finlandia Esipuhe. Villa Hjeltistä residenssiksi. Kahdenväliset suhteet ja Italian suurlähettiläät Suomessa. <i>Giorgio Visetti</i>	11
--	----

La Residenza dell’Ambasciatore d’Italia a Helsinki Italian suurlähettilään virka-asunto Helsingissä <i>Vilhelm Helander</i>	25
---	----

Allan Hjelt nella storia economica della Finlandia. Acquisizioni di imprese e perdite. L’economia Finlandese in una fase di transizione (1914-1926). Allan Hjelt Suomen taloushistoriassa. Yritystotot- ja tappiot. Suomen talous siirtymävaiheessa (1914-1926) <i>Per Schybergson</i>	83
--	----

In copertina la Residenza d’Italia, facciata nord. Foto di Elio Vergna.

Kannessa Italian virka-asunnon pohjoinen julkisivu. Elio Vergnan valokuva.

Layout: Jarkko Nikkanen

Jelgavas Tipogrāfija, Latvia 2015

“...Problemi politici, ma mai culturali!”- Le relazioni bilaterali Italo-finlandesi “...Poliittisia ongelmia, muttei ikinä sivistyksellisiä!” – Italian ja Suomen kahdenväliset suhteet <i>Timo Soikkanen</i>	95
---	----

Italia e Finlandia: Due nazioni nell’Europa del secolo breve. Appunti per una storia ancora da scrivere. Italia ja Suomi: Kaksi kansakuntaa Euroopan lyhyellä vuosisadalla. Huomioita vielä kirjoittamattomasta historiasta <i>Massimo Longo Adorno</i>	125
---	-----

Documenti Archivio Storico-Diplomatico, Ministero degli Affari Esteri e della Cooperazione Internazionale Italian ulkoasiain- ja kansainvälisen yhteistyön ministeriön diplomaattiarkiston sähköitä	142
--	-----

La Residenza in azione: un anno d’Italia in Finlandia Virka-asunto toiminnassa: vuosi Italiaa Suomessa	148
---	-----

Ambasciatori d’Italia in Finlandia Italian suurlähettiläät Suomessa	150
--	-----

Consoli onorari d’Italia in Finlandia Italian kunniakonsulit Suomessa	151
--	-----

Ringraziamenti Kiitossanat	152
-------------------------------	-----

Fonti fotografiche Kuvälähteet	155
-----------------------------------	-----

Il Presidente della Repubblica italiana, S.E. Giorgio Napolitano, riceve il Presidente della Repubblica di Finlandia, S.E. Sauli Niinistö. Quirinale, 5 novembre 2014

Italian tasavallan presidentti Giorgio Napolitano tapaa Suomen tasavallan presidentin Sauli Niinistön Roomassa Presidentin palatsissa 5.11.2014.

Il Ministro degli Affari Esteri e della Cooperazione Internazionale, S.E. Paolo Gentiloni, dicembre 2014

Italian ulkoasiain- ja kansainvälisen yhteistyön ministeri Paolo Gentiloni kuvattuna joulukuussa 2014.

La ricorrenza dei cento anni della Residenza dell'Ambasciatore d'Italia in Finlandia, che la pubblicazione di questo volume intende celebrare, è occasione propizia per ripercorrere le relazioni tra i due Paesi.

L'iniziativa rinnova infatti il valore di un rapporto costruito su sentimenti di fiducia, rispetto e simpatia reciproca, che hanno radici lontane e che trovano oggi conferma e impulso nella frequenza dei contatti politici al più alto livello e nella vitalità delle relazioni economiche, della cooperazione scientifica e degli scambi culturali bilaterali.

Gli albori della storia della Residenza dell'Ambasciatore d'Italia in Finlandia si intrecciano con quella dei primi anni dell'indipendenza finlandese e trovo quindi particolarmente felice la decisione di far coincidere questa pubblicazione con la mostra sul contributo italiano all'epopea di libertà e indipendenza del Popolo finlandese, inaugurata nei giorni scorsi presso gli Archivi Nazionali di Finlandia.

Nel tempo, la prestigiosa dimora è poi divenuta teatro e cornice della "quotidianità" dei sempre eccellenti rapporti diplomatici tra i due Paesi, ben rappresentata dal suggestivo corredo fotografico che arricchisce il volume.

La pubblicazione di un libro dedicato a questa significativa ricorrenza costituisce dunque un'iniziativa encomiabile, utile a celebrare, insieme al rapporto bilaterale tra Italia e Finlandia, un momento importante della storia d'Europa che si è dipanata attraverso tragedie comuni quali la Seconda Guerra Mondiale, ma anche attraverso straordinarie realizzazioni di pace e prosperità quali l'Unione Europea e le Nazioni Unite: fori nel cui ambito la cooperazione italo-finlandese è sempre stata intensa e proficua.

E' sul valore di così nobili realizzazioni che occorre oggi riflettere, con senso della memoria ma anche impegno e speranza per il futuro, mentre ci soffermiamo sulla foto di questa splendida Residenza in cui sono immortalate le tre bandiere che uniscono i nostri Paesi: quella italiana, quella finlandese e quella dell'Unione Europea.

Paolo Gentiloni
Ministro degli Affari Esteri e della Cooperazione Internazionale
dicembre 2014

Italian suurlähettilään Helsingissä sijaitsevan residenssin satavuotisjuhlan kunniaksi julkaistava teos on oivallinen tilaisuus tarkastella Italian ja Suomen valtioiden välisiä suhteita.

Hankkeen kautta täsmentyy keskinäiseen luottamukseen, kunnioitukseen ja sympatiaan perustuvan suhteen arvo. Juurensa kaukaa menneisyydestä juontavia suhteita vahvistavat ja innostavat korkeimman tason poliittiset yhteydet ja kauppasuhteiden vilkkaus, tieteellinen yhteistyö sekä kahdenvälinen kulttuurivaihto.

Italian suurlähettilään residenssin alkuvaiheet punoutuivat Suomen itsenäisyyden ensimmäisten vuosien tapahtumiin. Näin ollen minua ilahduttaa erityisesti päätös julkaista tämä teos samaan aikaan kun Suomen kansallisarkistossa on avattu näyttely, joka kartoittaa Italian osallisuutta suomalaisten taipaleella kohti vapautta ja itsenäisyyttä.

Ajan mittaan arvokkaasta rakennuksesta on tullut maittemme välisten erinomaisten diplomaattisuhteiden "arkieliämän" näyttämö, jota kirjan vaikuttava kuva-aineisto hienosti esittelee.

Merkittävän muistopäivän yhteydessä julkaistava teos on siten arvokas aloite, joka Italian ja Suomen välisten suhteiden ohella nostaa esiin tärkeän ajankohdan Euroopan historiasa. Kahden maan kanssakäyminen on kulkenut traagisten vaiheiden kuten toisen maailmansodan kautta, mutta myös rauhaa ja hyvinvointia edistävässä hankkeissa kuten Euroopan unionissa ja Yhdistyneiden kansakuntien toiminnassa. Näillä kansainvälisillä toimialueilla italialais-suomalainen yhteistyö on aina ollut tiivistä ja hedelmällistä.

Pohtikaamme tässä tilanteessa edellä mainittujen suurtenmoisten rauhansaavutusten merkitystä, niiden historiallista arvoa kunnioittaen mutta myös velvoitteena ja toivona tulevaisuutta varten. Näissä mietteissä voimme tarkastella upean residenssin valokuvaa, jossa näkyvät maitamme yhdistävät Italian, Suomen ja Euroopan unionin liput.

Paolo Gentiloni
Ulkoasiain- ja kansainvälisen yhteistyön ministeri
joulukuussa 2014

Introduzione

Esipuhe

VILLA HJELT

I cent’anni della bella villa, dal 1925 Residenza dell’Ambasciatore d’Italia in Finlandia, prima Villa Hjelt, dal nome del precedente proprietario, sono di per se’ una occasione di celebrazione. Al n. 32 c-d essa allieta ed ingentilisce l’austera Tehtaan- katu, letteralmente la via della fabbrica, cui di fatto in passato conduceva, e dove si affacciavano i cantieri navali (ancora oggi si allestiscono navi rompighiaccio) o l’industria dolciaria “Fazer” poi trasferitasi altrove.

Dirimpetto alla Residenza si erge la chiesa di Mikael Agri- cola, dedicata al predicatore che intorno alla metà del 1500 introdusse la Riforma in Finlandia e gettò le basi, con le sue traduzioni del Nuovo e del Vecchio Testamento, della moderna lingua finlandese. Ultimata nel 1935¹ ha un lungo campanile, a forma di siringa, retrattile per non fare da punto di riferi- mento ai bombardieri sovietici nelle loro incursioni sulla città. Bombardamenti che comunque nel 1944 colpirono, danneg- giandola, la stessa Residenza.

VILLA HJELT

Kauniin huvilan satavuotissyntymäpäivä on jo sinänsä juh- limisen arvoinen tilaisuus. Vuonna 1925 rakennuksesta tuli Italian Suomen suurlähettilään residenssi, jonka nimi oli sitä ennen edellisen omistajan mukaan “Villa Hjelt”.

Numeron 32 c-d kohdalla kohoava rakennus tekee iloi- seksi ja jalostaa ankarannäköistä Tehtaankatua, joka aikai- semmin johtikin tehtaalle: kadun päässä kohosivat laivan- rakennustelakat (siellä valmistetaan edelleen jäänmurtajia), ja kadun tuntumassa oli myös Fazerin makeistehdas, joka myöhemmin siirtyi muualle.

Vastapäätä residenssiä kohoaa Agricolankirkko. Se on saanut nimensä Mikael Agricolan mukaan, joka 1500-luvun puolivälissä vaikutti uskonpuhdistuksen leviämiseen Suomes- sa. Hänen raamatunkäännöksensä oli tärkeä virstanpylväs suomen kirjakielen kehityksessä. Kirkkorakennus valmistui vuonna 1935, ja sen tornin päässä oleva pitkä ja kapea piikki voitiin tarpeen vaatiessa vetää rakenteen sisään.¹ Jatkosodas-

Villa Hjelt, come vedremo più oltre nelle parole del Professor Vilhelm Helander, è il prodotto di pregio dei due architetti che, tra il 1911 ed il 1916, rispettivamente concepirono e ristrutturarono l’edificio. All’opera principale dell’Architetto Gustaf Estlander, che la progettò, si aggiunge il genio creativo del notissimo architetto Eliel Saarinen, la cui prolifica opera include, estendendosi nel tempo e nel mondo, il padiglione finlandese all’Expo di Parigi del 1900, il museo nazionale e la stazione centrale di Helsinki (tra il 1905 ed il 1914), il Cranbrook Educational Community ed il progetto per lo sviluppo urbanistico del fronte lago di Chicago. Suo figlio Eero, uno dei principali architetti e designers americani del ventesimo secolo, progetterà a partire dal 1955 il terminal TWA dell’aeroporto JFK di New York (che gli varrà nel 1962, postumo, il prestigioso riconoscimento AIA, assegnato nel 1963 al finlandese Alvar Aalto e nel 1964 all’italiano Pier Luigi Nervi) e nel 1956 la altrettanto nota “tulip chair”.

La seconda ragione di questa pubblicazione risiede nella prossima celebrazione (6.12.2017) del primo Centenario della Finlandia. Questa bella costruzione si trova infatti ad essere per così dire coetanea della stessa nazione finlandese, ed intimamente legata ad alcuni passaggi della sua storia.

Proclamata dunque la Finlandia la sua indipendenza nel dicembre del 1917 - a seguito della dissoluzione della Russia zarista, di cui faceva parte dal 1809 come Granducato di Finlandia, dopo oltre sei secoli di dominazione svedese – la Residenza venne offerta come dimora privata dall’industriale ed uomo d’affari Allan Hjelt, allora proprietario, al candidato primo Re di Finlandia , Federico Carlo d’Assia–Kassel, cognato dell’Imperatore tedesco Guglielmo II. Se restano incerte le circostanze che portarono all’offerta di Allan Hjelt - membro di una importante famiglia di Turku, ingegnere tessile, industriale, uomo d’affari, creatore nel 1916 insieme all’amico Eliel Saarinen di una società immobiliare che realizzerà importanti progetti di sviluppo urbanistico di Helsinki, mecenate e co-fondatore nel 1917 della Åbo Akademi, come avremo occasione di approfondire - esse poggiavano su conoscenze con il Reich tedesco. Da notare che nel 1918 Ambasciatore di Finlandia a Berlino è Edvard Hjelt, appartenente verosimilmente ad un altro ramo della famiglia nonché fervente sostenitore del progetto monarchico.

sa pommitukset osuivat residenssiin ja vaurioittivat sitä vuonna 1944.

Kuten professori Vilhelm Helander jäljempänä tässä julkaisussa kertoo, Villa Hjelt on kahden arkkitehdin arvokkaan yhteistyön tulos. Vuonna 1911 Gustaf Estlander suunnitteli rakennuksen, ja vuonna 1916 Eliel Saarinen muokkasi sitä osittain. Saarisen monipuolinen ja kaikkialle maailmaan levinnyt tuotanto sisältää Suomen paviljongin Pariisin maailmannäyttelyssä vuonna 1900 (yhdessä arkkitehtien Gesellius ja Lindgren kanssa) ja Helsingin päärautatieaseman (1905–1914), Yhdysvalloissa Cranbrookin taideakatemian ja kampusalueen kokonaisuuden sekä Chicagon järvenranta-alueen parannussuunnitelman. Hänen poikansa Eero oli yksi merkittävimmistä 1900-luvun yhdysvaltalaisista arkkitehteistä ja muotoilijoista, joka vuodesta 1955 lähtien suunnitteli Kennedyn lentokentän TWA:n terminaalin New Yorkissa (hänelle myönnettiin siitä vuonna 1962 postuumisti arvostettu Amerikan arkkitehtiliiton AIA:n palkinto, jonka seuraavana vuonna sai Alvar Aalto ja 1964 italialainen Pier Luigi Nervi), sekä 1956 yhtä tunnetun Tulppaanituolin.

Toinen syy tämän kirjan julkaisemiseen on pian vietävä Suomen itsenäisyyden ensimmäinen satavuotisjuhla (6.12.2017). Kaunis lähetystörakennus on nimittäin samankäinen kuin suomalainen kansallisvaltio ja liittyy erittäin läheisesti joihinkin sen historian vaiheisiin.

Vuonna 1917 hajosi Venäjän keisarikunta, johon Suomi oli kuulunut suurherttuakuntana vuodesta 1809, oltuaan sitä ennen kuusisataa vuotta Ruotsin vallan alla. Kun Suomi saman vuoden joulukuussa julistautui itsenäiseksi, residenssin silloinen omistaja, teollisuusjohtaja ja liikemies Allan Hjelt tarjosi rakennusta yksityisasunnoksi Saksan keisari Wilhelm II:n langolle, Hessen-Kasselin prinssi Friedrich Karlille, jota tuolloin kaavailtiin Suomen ensimmäiseksi kuninkaaksi. Huomattavaan turkulaiseen sukuun kuuluva tekstilialan insinööri Hjelt oli perustanut vuonna 1916 yhdessä ystävänsä Eliel Saarisen kanssa kiinteistöalan yrityksen, joka toteutti merkittäviä Helsingin kaupunkisuunnittelun kehitystä tukevia hankkeita. Vuonna 1917 hän oli mukana rahoittamassa ja perustamassa Åbo Akademin korkeakoulua. Vaikka syytä huvilan tarjoamiseen kuningasehdokkaalle voidaan vain arvailla, tiedämme että Hjeltillä oli läheiset suhteet Saksaan. Mahdollisesti saman suvun toiseen haaraan kuului vuonna 1918 Suomen suurlähettiläänä Berliinissä toiminut Edvard Hjelt, joka oli myös innokas kuningashankkeen edistäjä.

La candidatura di Federico Carlo d’Assia–Kassel fu avanzata nell’ottobre del 1918 dal Parlamento finlandese. La Finlandia ed il Generale Mannerheim, futuro Comandante in Capo delle Forze Armate e tra il 1939 ed il 1945 eroe della guerra contro l’aggressore sovietico, guardavano infatti a Berlino per l’aiuto militare necessario ad affrancarsi da San Pietroburgo. La guerra civile tra “bianchi” e bolscevichi che avviluppò la Russia in quegli anni si era propagata in Finlandia, e fu necessario un corpo di spedizione tedesco, qui giunto su invito di Mannerheim, per convincere i bolscevichi russi a ritirare le forze militari ancora in territorio finlandese. Ciò aiutò il generale ad avere la meglio anche sui “rossi” finlandesi, il che avvenne in una guerra civile che provocò sanguinose ferite e lacerazioni dolorose sul piano politico e umano, che solo si sarebbero rimarginate alla vigilia della Seconda Guerra Mondiale di fronte alla aggressione di Stalin.

La candidatura tedesca comunque tramontò, segnata dalla sconfitta della Germania nella Grande Guerra, su pressione delle Potenze vincitrici; nel dicembre del 1918 il principe d’Assia-Kassel rinunciò ed il Parlamento finlandese optò a grande maggioranza per la forma Repubblicana.

La villa, per tornare all’edificio, rimase dunque al proprietario Hjelt. Allan nel frattempo aveva stretto rapporti con l’Italia, prima economici, esportandovi prodotti del legno, fino a diventarne nel 1924 Console Generale onorario. Le sue fortune economiche subiranno un duro colpo nella metà degli anni venti, per il fallimento di una sua società finanziaria, e venderà nel 1925 la sua dimora in Tehtaankatu allo Stato italiano.

Egli dedicherà negli ultimi anni della sua vita (morirà nel 1945) a negoziare, distaccato presso l’Ambasciata di Finlandia a Berna, numerosi trattati commerciali per il suo Paese. Un suo profilo di importante uomo d’affari nell’economia finlandese degli anni ’20 è riportato nell’articolo di Per Schybergson sull’economia finlandese tra il 1914 ed il 1926².

..DIVENTA RESIDENZA.

Acquistata dunque per conto del Governo italiano nel 1925, Villa Hjelt diventa la sede della Regia Legazione Diplomatica; trasferita poi altrove la Cancelleria, viene assegnata a Residenza dell’Ambasciatore d’Italia in Finlandia.

Suomen eduskunta esitti lokakuussa 1918 Hessen-Kasselin prinssiä Friedrich Karlia maan kuninkaaksi. Suomen valtio ja puolustusvoimien tuleva ylipäällikkö, vuosien 1939–1945 välillä Neuvostoliittoa vastaan käytävien sotien sankari kenraali Mannerheim, toivoivat nimittäin saavansa Berliiniltä sotilaallista apua irrottautuakseen Pietarin vaikutusvallasta. Noina vuosina Venäjällä riehunut sisällissota “valkoisten” ja bolsevikkien välillä oli levinnyt Suomeen, ja tarvittiin Mannerheimin maahan kutsuma saksalainen sotilasosasto, jotta venäläiset bolsevikit saatiin vetämään pois suomalaisella maaperällä vielä olevat sotavoimat. Saksalaisten avulla kenraali sai yllöksen myös suomalaisiin “punaisiin” (punakaartilaisiin) sisällissodassa, joka jätti syviä haavoja ja tuskallisia muistoja sekä poliittisella että inhimillisellä tasolla. Osittain haavat tuntuivat umpeutuneen toisen maailmansodan aattona Stalinin hyökätessä Suomeen.

Saksan hävittyä ensimmäisen maailmansodan suunnitelma saksalaisen prinssin nostamisesta kuninkaaksi kuitenkin kariutui voittajavaltioiden painostuksesta: joulukuussa 1918 Hessen-Kasselin prinssi ilmoitti luopuvansa hänelle tarjotusta valtaistuimesta ja Suomen eduskunta valitsi suurella ääntenemmistöllä tasavaltalaisen hallitusmuodon.

Huvila jäi siten edelleen Hjeltin omistukseen. Hän oli solminut kauppasuhteita Italiaan viemällä sinne metsäteollisuuden tuotteita, ja vuonna 1924 hänestä tuli Italian kunniakonsuli Suomessa. Hjeltin taloudellinen tilanne järkkyi pahasti vuosikymmenen puolivälissä johtuen yhden hänen rahoitusyhtiönsä konkurssista, ja hän myi Tehtaankadun asuntonsa Italian valtiolle vuonna 1925.

Elämänsä viimeisten kahdenkymmenen vuoden ajan Hjelt toimi Suomen edustustossa Bernissä palkattomana kaupallisenä neuvoksena ja hoiti siellä puolustusvoimien asehankintoja. Henkilökuva Hjeltistä merkittävänä liikemiehenä Suomen talouselämässä sisältyy Per Schybergsonin artikkeliin *Förvärv och fördräv: Finlands ekonomi i ett brytningskede 1914–1926* (2007).

... HUVILASTA TULEE RESIDENSSSI.

Italian hallitus osti siis Villa Hjeltin vuonna 1925, ja rakennukseen asettui kuningaskunnan diplomaattisen edustuston toimipaikka. Kun kanslia myöhemmin siirtyi muualle, huvilasta tuli Italian Suomen suurlähettilään residenssi.

LE RELAZIONI BILATERALI

Lo stabilimento delle relazioni diplomatiche tra Italia e Finlandia risale a qualche anno prima, il 26 giugno 1919. Furono ufficialmente avviate con un telegramma in cui il Ministro degli Esteri Tittoni formalizzava il riconoscimento ed esprimeva le congratulazioni ed auguri alla nuova nazione finlandese³, inviato dalla nostra Legazione a Parigi, dove si stava svolgendo la Conferenza di Pace. Se ne fece latore al Ministro degli Esteri finlandese il Console Emanuele Grazzi, giunto ad Helsinki nell’aprile dello stesso anno come rappresentante italiano nel Comitato Economico Interalleato.

Se fu necessario attendere la Conferenza di Pace per il riconoscimento ufficiale - il predecessore di Tittoni, il Ministro degli Esteri Sidney Sonnino, si era mosso con cautela, che egli ascriveva al temperamento delle legittime aspirazioni finlandesi alla indipendenza all’esigenza di evitare di pregiudicare il ristabilimento della Russia come potenziale alleato, a contrappeso delle potenze Centrali nel teatro di guerra europeo⁴ - l’Italia aveva sempre nutrito per le aspirazioni del popolo finlandese viva attenzione e simpatia.

Tra i sei consegnatari – tra cui un noto esploratore artico norvegese - della storica petizione “Pro Finlandia” del 1899, destinata allo Zar di Russia e Granduca di Finlandia, c’è il Prof. Emilio Brusa, decano della facoltà di Torino, docente di diritto costituzionale e futuro senatore. Il suo passaggio a San Pietroburgo viene testimoniato anche da una lettera dell’allora Regio Legato di Sua Maestà il Re d’Italia, Roberto Morra di Lavriano⁵. La petizione, sottoscritta da oltre 1000 personalità europee del mondo della cultura, della politica, dell’economia intendeva difendere la tradizionale autonomia del Granducato di Finlandia e della sua popolazione da una crescente “russificazione” autoritaria voluta a San Pietroburgo.

In Italia già si conosceva da tempo e veniva tradotto il poema epico finlandese “Kalevala”. Uscito dalla penna di Elias Lönnrot, esso era destinato a far maturare, attraverso le gesta dei suoi personaggi, il senso di identità e del destino della nascente nazione finlandese. Poema che deve a Paolo Emilio Pavolini la sua prima traduzione completa nel 1910. Il figlio dell’insigne filologo e letterato, Alessandro, giornalista e figura prominente e tragica del fascismo, verrà in visita in Finlandia nel 1934, prima di diventare Ministro della Cultura Popolare di Mussolini (1941-1944).

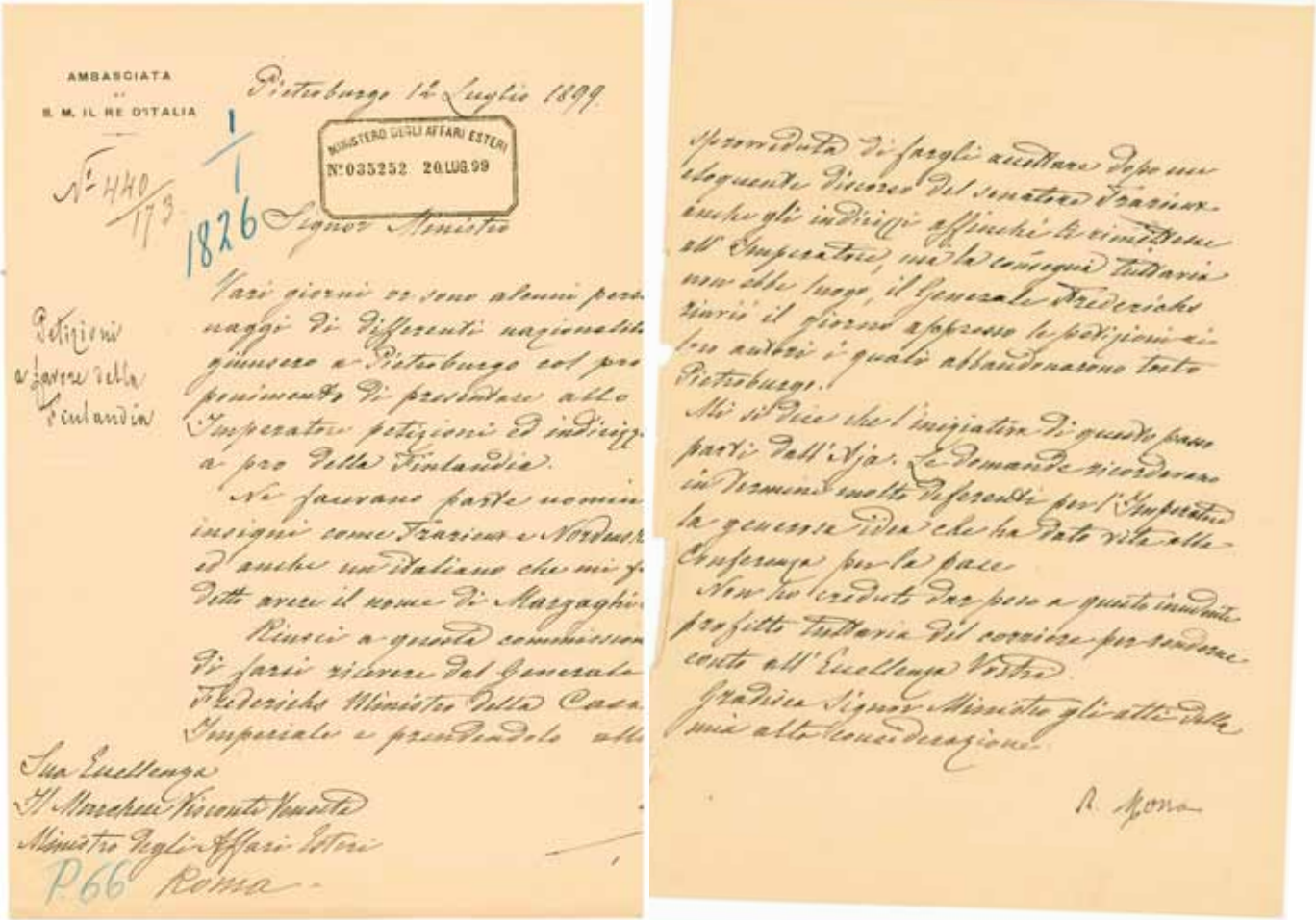
KAHDENVÄLISET SUHTEET ...

Italian ja Suomen väliset diplomaattisuhteet oli solmittu joitain vuosia aikaisemmin, 26. kesäkuuta 1919. Virallisesti suhteet käynnistettiin sähkösanomalla, jossa ulkoministeri Tommaso Tittoni muotoili Suomen valtion tunnustamisen ja esitti onnittelunsa ja onnentoivotuksensa uudelle suomalaiselle kansakunnalle.² Sähke lähetettiin Italian edustustosta Pariisissa, jossa rauhankonferenssi oli meneillään. Viestin toimitti Suomen ulkoministerille konsuli Emanuele Grazzi, joka oli saapunut Helsinkiin saman vuoden huhtikuussa liittoutuneiden talouskomission italialaisena edustajana.

Vaikka jouduttiin odottamaan rauhanneuvotteluja ennen Suomen valtion virallista tunnustamista – edellinen ulkoministeri Sidney Sonnino oli toiminut varovaisesti, sillä hän ei halunnut suomalaisten oikeutettujen itsenäisyyspyrkimysten vaarantavan mahdollista liittolaisuutta Venäjän kanssa, vastapainona keskusvalloille Euroopan sotänäyttämöllä³ – Italia oli aina seurannut kiinnostuksella ja myötätunnolla Suomen kansan pyrkimyksiä itsenäistyä omaksi valtioksi.

Venäjän tsaarille ja Suomen suuriruhtinaalle vuonna 1899 osoitetun historiallisen vetoomuksen “Pro Finlandia” kuuden luovuttajan joukossa – siihen kuului myös kuuluisa norjalainen pohjoiskalotin tutkimusmatkailija – oli Torinon yliopiston perustuslakioikeuden professori ja tiedekunnan dekaani Emilio Brusa, tuleva senaattori. Brusan matkasta Pietariin kerrotaan myös Hänen majesteettinsa Italian kuninkaan silloisen Venäjän lähettilään Roberto Morra di Lavrianon kirjeessä. Vetoomuksen oli allekirjoittanut yli tuhat eurooppalaista kulttuurin, politiikan ja talouselämän merkkihenkilöä, ja sen tarkoituksena oli puolustaa Suomen suuriruhtinaskunnan perinteistä autonomiaa ja maan väestöä Pietarin hallinnon lisääntyvää venäläistämispolitiikkaa vastaan.

Suomen kansalliseepos *Kalevala* oli käännetty italiaksi jo aikaisemmin. Elias Lönnrotin kokoaman runoelman tarkoituksena oli ollut kehittää suomalaisissa orastavaa kansallisuutta ja identiteettiä. Ensimmäisen kerran koko Kalevalan käänsi italiaksi runomittaan vuonna 1910 huomattava filologi Paolo Emilio Pavolini. Hänen poikansa, toimittaja Alessandro Pavolini kuului fasismien ajan merkittäviin mutta myös traagisiin hahmoihin, joka vieraili Suomessa vuonna 1934. Myöhemmin Mussolini nimitti hänet kansankulttuuriministeriksi (1941–44).

Lettera dell’Ambasciatore Morra di Lavriano, San Pietroburgo, 1899

Suurlähettiläs Morra di Lavrianon kirje, Pietarissa, 1899

Ne’ si può fare a meno di ricordare, nel diverso svilupparsi delle rispettive epopee nazionali, quel Herman Liikanen - antenato di Erkki, l’attuale Governatore della Banca di Finlandia e prima ancora Commissario Europeo - che ha il busto al Gianicolo, dirimpetto l’Institutum Romanum Finlandiae di Villa Lante, il quale con altri “freedom fighters” partì nell’anelito di libertà per unirsi alle file garibaldine (1861-1862). Lo stesso spirito animò il sottufficiale dell’aeronautica militare italiana, Diego Manzocchi. Pilotando un Fiat G 50 - aerei che Mussolini mandò alla Finlandia insieme ad armi e munizioni per sostenere la coraggiosa resistenza del popolo finlandese contro la aggressione di Stalin del novembre 1939, dopo che la Germania di Hitler le aveva voltato le spalle firmando il patto Molotov-Ribbentrop - combattè valorosamente nei cieli finlandesi contro la soverchiante forza aerea sovietica nella Guerra d’Inverno. Egli fu mortalmente ferito nel marzo 1940, ed è qui considerato

Molempien kansakuntien muotoutumista edeltävien vaiheiden kohdalla on syytä mainita myös Herman Liikanen – nykyisen Suomen Pankin pääjohtajan ja entisen Euroopan unionin komissaarin Erkki Liikasen esi-isä – jonka rintakuva on Rooman Gianicolo-kukkulalla Villa Lantessa toimivan Suomen Rooman instituutin portin edessä. Monien muiden vapaustaistelijoiden tavoin Liikanen halusi liittyä Giuseppe Garibaldin joukkoihin vapauttamaan Italiaa (1861–62). Sama henki innoitti Italian ilmavoimien aliupseeria Diego Manzocchi, joka Fiat G 50 – sotilaskoneen ohjaimissa taisteli urheasti Suomen talvisodassa neuvostoliittolaisten ilmavoimien ylivoimaa vastaan. Mussolini oli lähettänyt kyseisiä koneita yhdessä aseiden ja ampuatarvikkeiden kanssa tukeakseen Suomen kansan rohkeaa vastarintaa Stalinin hyökkäystä vastaan marraskuussa 1939, sen jälkeen kun Hitlerin Saksa oli kääntänyt Suomelle selkensä allekirjoittamalla Molotov-Ribbentropin

un eroe, sepolto vicino al mausoleo di Mannerheim, che gli dedicò una onorificenza.

Corrispondenti di guerra e penne insigni del giornalismo italiano contribuirono anche in quel frangente a suscitare un vivo sentimento di ammirazione e di solidarietà per la eroica lotta della Finlandia contro l’aggressione sovietica: tra loro Indro Montanelli, con le sue corrispondenze dalla Finlandia indirizzate a *Il Corriere della Sera*, poi raccolte ne *I cento giorni della Finlandia* .

..ATTRAVERSO GLI AMBASCIATORI D’ITALIA IN FINLANDIA⁶

Viene spontaneo chiedersi come era la vita ad Helsinki per i primi diplomatici italiani. A leggere le testimonianze lasciate da alcuni miei predecessori, formulate in lettere o messaggi⁷, gli inizi non devono essere stati facili. Spesso indirizzate allo stesso Ministro degli Esteri⁸, non mancano inizialmente le doglianze per la rigidità del clima, il costo elevato della vita, le difficoltà – tra il 1919 ed il 1925 in particolare – di trovare una adeguata e decorosa sistemazione. Gli estensori non esitano a riportare in dettaglio costi della servitù e degli alloggi, lamentano le rigide temperature – arrivando a trascriverne i valori mensili – e problemi di salute, sollecitano più risorse per mantenere il decoro della funzione diplomatica. Bisogna attendere il 24 settembre 1920 perché il Ministero finalmente autorizzi l’affitto di una casa ammobiliata per uso sede Regio Ministro Plenipotenziario (al costo di allora 24.000 marchi finlandesi) e di una per uso Cancelleria (12.000 marchi). Per l’acquisto della attuale Residenza occorrerà attendere sino al 1925.

Di cosa si occupano i primi miei predecessori? Nel 1918 spicca l’assistenza ai numerosi prigionieri di guerra italiani che rientrano in Italia dalla Russia attraverso la Finlandia⁹, spesso affidati alla meritoria opera dei Consoli Onorari¹⁰, che storicamente (ne riporto un elenco, scusandomi sin d’ora per eventuali lacune) hanno fornito un aiuto importante ed apprezzato all’Ambasciata d’Italia in Finlandia, vuoi nel dare assistenza ai connazionali che nel promuovere le relazioni con ambienti e personalità politiche, economiche, culturali finlandesi.

Il senso della missione è nelle parole¹¹ con cui l’Incaricato d’Affari Giulio Ferrante Marchetti riferisce al Ministro degli Esteri Tittoni sulla presentazione, il 29 settembre 1919, delle

sopimuksen. Manzocchi haavottui kuolettavasti maaliskuussa 1940; hänelle myönnettiin kunniamerkki ja hänet haudattiin sankarihautaan lähelle Mannerheimin muistopatsasta.

Italialaiset sotakirjeenvaihtajat ja tähtitoimittajat onnistuivat noina vaikeina aikoina herättämään ihailun ja solidaarisuuden tunteita neuvostoliittolaisia vastaan taistelevaa pientä Suomea kohtaan. Heidän joukossaan oli Indro Montanelli, jonka *Corriere della Sera* – sanomalehdessä ilmestyneet kirjoitukset Suomesta on julkaistu Corriere della sera -sanomalehdessä nimeltä *I cento giorni della Finlandia* (“Suomen sata päivää”).

ITALIAN SUURLÄHETILÄÄT SUOMESSA⁵

Minkälaista elämää ensimmäiset Suomeen lähetetyt italialaiset diplomaatit viettivät Helsingissä? Joidenkin edeltäjeni joko kirjeissä tai muissa viesteissä esittämien lausuntojen perusteella on pääteltävissä, että alku ei ollut helppo⁶. Viestit oli usein osoitettu ulkoministerille itselleen⁷, ja alussa niissä oli runsaasti valituksia ankarasta ilmastosta, korkeista elinkustannuksista ja vaikeuksista – varsinkin vuosien 1919 ja 1925 välillä – löytää asianmukaisia ja korkeatasoisia asuntoja. Kirjoittajat eivät epäröi julkistaa yksityiskohtia myöten palveluskunnasta ja asumisesta koituvia kuluja, he valittavat terveysongelmia ja pakkassäitä kirjaten jopa lämpötilat kuukausittain, ja vaativat lisää varoja voidakseen ylläpitää edustustehtävän vaatimaa tasoa. Vasta 24. syyskuuta 1920 ministeriö viimein valtuutti lähetystön vuokraamaan kalustetun asunnon kuningaskunnan täysivaltaiselle lähettiläälle 24.000 silloisen Suomen markan hintaan sekä huoneiston edustuston toimistoksi (12.000 markkaa). Nykyinen residenssi saatiin ostettua vuonna 1925.

Minkälaisia asioita edeltäjäni hoitivat Suomessa? Vuonna 1918 nousi tärkeimmäksi huolehtia lukuisista italialaisista sotavangeista, jotka olivat palaamassa Venäjältä kotimaahan Suomen kautta⁸. Usein heidät uskottiin arvokasta työtä tekevien kunniakonsuleiden⁹ (olen laatinut heistä luettelon, ja pahoittelen sen mahdollisia puutteita) huostaan; kunniakonsulit ovat aina antaneet tärkeän ja arvostetun panoksensa Italian Suomen suurlähetystölle, sekä auttamalla maanmiehiä että edistämällä suhteita Suomen poliittisen, talous- ja kulttuurielämän edustajiin.

Lähetystön merkitys ilmenee sanoista¹⁰, joita asiainhoitaja Giulio Ferrante Marchetti käyttää kuvatessaan ulkoministeriä

credenziali al Presidente della Repubblica finlandese Ståhlberg, credenziali che lo accreditano primo Capo Missione della Regia Legazione d’Italia ad Helsingfors (la capitale vi è ancora designata nell’idioma svedese). Il pieno, cordiale e costruttivo svilupparsi delle relazioni diplomatiche fa dire a Ferrante Marchetti, nel suo indirizzo di saluto al Presidente *“Il finlandese e l’italiano sono due popoli che molto hanno in comune”*, egli riporta testualmente *“e nulla li divide”*. E più oltre, nella stessa comunicazione *“Domenica scorsa, al mio arrivo qui, ho provato una delle impressioni indimenticabili della mia vita, vedendo il popolo passeggiare liberamente per i bastioni di Sveaborg* (Suomenlinna, fortificazione poderosa che proteggeva l’accesso dal mare alla città di Helsinki) *mentre la bandiera bianca dalla croce azzurra sventolava, alta e fiera, sul vostro skär.”*

Alcuni lasciano un gran bel ricordo, come il Conte Emilio Pagliano, Ambasciatore dal 1926 al 1929, se nell’ottobre dello stesso anno un articolo del giornale *Hufvudstadsbladet* lo saluta così:

“E’ con il più grande rimpianto che vediamo partire dalla Finlandia il Conte Pagliano che è qui dal 1926...La sua attività è stata rimarchevole in tutti i campi: innanzitutto egli ha studiato a fondo il nostro Paese e l’ha visitato un po’ dovunque non solo come turista ma anche a scopo di studio. Con i suoi contatti molto seguiti ha saputo creare ed aumentare le simpatie per il suo Paese in tutti i nostri circoli politici, giornalistici, artistici, letterari, economici, militari e mondani. “Per poi concludere” I Conti Pagliano partono, ma il loro ricordo resta fra noi; ci si ricorderà del Ministro d’Italia come di un lavoratore serio, d’un vero artefice della diplomazia moderna, e della Contessa Pagliano come di un esempio della cultura e della grazia italiana ”.

Quale migliore riconoscimento per un ambasciatore al termine della sua missione! Il complesso e talvolta drammatico svilupparsi di alcuni passaggi della storia della giovane nazione finlandese tra il 1917 ed il 1943 è ben resa dalle testimonianze di alcuni ambasciatori d’Italia di quei tempi, raccolte dal Dott. Massimo Longo Adorno. Di più ampio respiro temporale la visione delle relazioni tra Italia e Finlandia di uno storico finlandese, il Prof. Timo Soikkanen.

Cito tra i nomi illustri per parentela l’Ambasciatore Guido Roncalli di Montorio (1947-1950), discendente anche lui come Giovanni XXIII, il Papa Santo, da rami diversi di una secentesca famiglia di Bergamo, entrambi legati alla diplomazia,

Tittonille valtuuskirjansa luovuttamista 29. syyskuuta 1919 Suomen tasavallan presidentti K.J. Ståhlbergille. Valtuuskirja akkreditoi hänet Italian kuningaskunnan edustuston ensimmäiseksi päälliköksi Helsingforsiin (tekstissä pääkaupungin nimi on kirjoitettu ruotsinkielisessä muodossa). Diplomaattisuhteiden sydämellinen ja rakentava kehittyminen sai Ferrante Marchetti tervehtimään Ståhlbergiä seuraavin sanoin: *“Suomalaisilla ja italialaisilla on kansoina paljon yhteistä”*, ja vielä selvemmin sanottuna: *“mikään ei erota suomalaisia ja italialaisia toisistaan”*. Myöhemmin samassa viestissä hän kertoo: *”Saapuessani tänne viime sunnuntaina koin yhden elämäni unohtumattomista elämyksistä nähdessäni ihmisten kävelevän vapaasti Sveaborgin vallinsarvien lomassa, siniristilipun liehuessa ylväänä tangossaan.”*

Monet lähettiläät ovat jättäneet itsestään erityisen miellyttävän muiston, kuten kreivi Emilio Pagliano, joka oli edustuston päällikkönä vuosina 1926–29. Hänen lähtiessään maasta *Hufvudstadsbladet* kirjoitti:

“Jäämme suuresti kaipaamaan kreivi Paglianoa, joka lähtee Suomesta oltuaan täällä vuodesta 1926 alkaen... Hänen toimintansa on ollut huomionarvoista kaikilla saroilla: ennen muuta hän tutustui maahamme syvällisesti ja vieraili eri puolilla Suomea – ei ainoastaan matkailijan ominaisuudessa vaan oppiakseen tuntemaan sen. Yhteyksiensä avulla hän osasi luoda ja lisätä oman maansa arvostusta kaikissa suomalaisen politiikan, journalismin, taiteen, kirjallisuuden, talouselämän, armeijan ja seuralämän piireissä.” Artikkeli päättyy sanoihin: *“Paglianot lähtevät, mutta muisto heistä jää luoksemme: muistamme Italian lähettilään vakavahenkisenä työntekijänä, todellisena modernin diplomatian kehittäjänä. Kreivitär Pagliano on jättänyt mieliimme esimerkin italialaisesta kulttuurista ja viehätysvoimasta.”* Voisiko suurlähettiläs saada paremman tunnustuksen kaudestaan sen päättyessä?

Nuoren suomalaisen kansallisvaltion historian dramaattiset vaiheet vuosien 1917 ja 1943 välillä käyivät hyvin ilmi joidenkin noina vuosina Suomessa toimineiden Italian suurlähettiläiden raporteista, jotka Massimo Longo Adorno etsinyt käsiinsä. Laajempia ajanjaksoja Suomen ja Italian välisissä suhteissa käsitellään historioitsija Timo Soikkasen kirjoituksessa.

Huomattavimpien nimien joukossa on mainittava Guido Roncalli di Montorio (lähettiläänä Helsingissä 1947–50), joka on samaa bergamolaista sukua kuin pyhimykseksi hiljattain julistettu paavi Johannes XXIII (Angelo Roncalli). Molem-

italiana il primo, vaticana il secondo, con attive reciproche corrispondenze.

Dal 1977 al 1980 Ambasciatore fu Ugo Barzini, figlio del notissimo ed avventuroso Luigi, uno dei giornalisti e corrispondenti italiani più ammirati, testimone diretto di numerosi teatri di guerra ai quattro angoli del mondo nel primo ventennio del ‘900, celebre per avere coperto nel 1907 insieme al Principe Borghese in sessanta giorni in auto e con i suoi *reportages* la Pechino-Parigi, vincendo la gara. Lo segue Giovanni Saragat (1980-1984), figlio di Giuseppe, una delle figure politiche italiane più importanti del secondo dopoguerra, Presidente della Assemblea Costituente nel 1947, brevemente Ministro degli Esteri e Presidente della Repubblica dal 1964 al 1971.

Tra le personalità più significative, senza volere nulla togliere agli altri, l’Ambasciatore Paolo Vita Finzi (1951-1953), letterato, saggista politico, collaboratore di periodici e quotidiani (il Mondo di Pannunzio ed il Corriere della Sera), autore oltre che diplomatico. L’Ambasciatore Filippo Zappi (1953-1956), con un passato di ufficiale di marina, decorato al valor militare, tra i sopravvissuti della spedizione polare nel 1928 del dirigibile “Italia” del Generale Umberto Nobile, cui aveva partecipato come navigatore. L’Ambasciatore Roberto Ducci (1958-1962), tra i più stimati diplomatici italiani del secondo dopoguerra: di lui resta il riconoscimento, tra altro, della grande capacità di stabilire uno stretto rapporto con l’allora molto influente Capo dello Stato, Urho Kekkonen. Che molto lo dovette apprezzare, se nei suoi diari lo cita una trentina di volte, onorando la Residenza delle sue visite in occasione della Festa Nazionale, oltre ad intervenire alla inaugurazione della prima “Settimana dell’Opera Italiana” ad Helsinki nel 1960, dall’Ambasciatore Ducci promossa.

Aggiungo infine, su una nota personale, il ricordo dell’Ambasciatore Maurizio de Strobel (1962-1966), che alla professionalità univa la cortesia dell’invito rivolto ogni anno al personale dell’Ambasciata ed Istituto di Cultura ed ai loro famigliari al tradizionale “Pikkujoulu” (“Piccolo Natale”) in Residenza, dove mi recavo con i genitori e fratello per ricevere dalla figlia Loretta i regalini sotto il pino decorato bevendo il tradizionale “glögi” speziato.

Quasi senza interruzione – se si escludono gli anni dal 1944 al 1947 - gli Ambasciatori che si sono succeduti in questa Residenza, ed i loro collaboratori e famigliari, hanno portato e lasciato, insieme agli ospiti che l’hanno frequentata, il segno ed

mat toimivat diplomatiassa omalla tahollaan ja kävivät vilkasta kirjeenvaihtoa keskenään.

Vuodesta 1977 vuoteen 1980 lähettiläänä oli Ugo Barzini: hänen isänsä, yksi Italian tunnetuimpia ja arvostetuimpia lehtimiehiä ja kirjeenvaihtajia Luigi Barzini oli 1900-luvun ensimmäisinä vuosikymmeninä kirjoittanut artikkeleita sotatoimialueilta eri puolilta maailmaa. Hän tuli kuuluisaksi siitä, että oli vuonna 1907 yhdessä ruhtinas Borghesen kanssa ajanut kuudessakymmenessä päivässä Peking-Pariisin –rallin ja voittanut ajot – kirjoittaen samalla reportaaseja kilpailusta! Ugo Barzinia seurasi Helsingin edustustossa Giovanni Saragat (1980–84), jonka isä Giuseppe Saragat oli ollut sodanjälkeisen Italian politiikan merkkihahmoja, perustuslakia laativan komitean puheenjohtaja vuonna 1947, lyhyen aikaa ulkoministeri ja lopulta tasavallan presidentti vuodesta 1964 vuoteen 1971.

Merkittävistä henkilöistä haluan mainita, muita lainkaan väheksymättä, suurlähettiläs Paolo Vita Finzin (1951–53), joka oli diplomaatin uransa ohella myös kirjailija. Hän kirjoitti esseitä politiikasta ja avusti sanoma- ja aikakauslehtiä (Mario Pannunzion päätoimittama *Mondo* ja *Corriere della Sera*).

Lähettiläs Filippo Zappi (1953–56) oli palvellut aikaisemmin laivastossa ja saanut ansiomerkin urheudesta; hän kuului harvoihin eloonjääneisiin Umberto Nobilen vuonna 1928 johtamassa retkikunnassa pohjoisnavalle ilmalaiva “Italiaalla”, jossa hän toimi lentosuunnistajana.

Roberto Ducci (lähettiläänä 1958–62) oli arvostetuimpia italialaisia diplomaatteja toisen maailmansodan jälkeen. Hän onnistui kaudellaan luomaan tiiviit suhteet arvovaltaiseen presidentti Urho Kekkoseen, joka mitä ilmeisimmin arvosti suurlähettilästä koska mainitsi tämän päiväkirjoissaan kolmisenkymmentä kertaa. Kekkonen myös kunnioitti läsnäolollaan Italian kansallispäivän vastaanottoja residenssissä ja osallistui lisäksi Duccin aikaansaaman ensimmäisen “Italialaisen oopperan viikon” avajaisiin Helsingissä vuonna 1960.

Henkilökohtaisesti muistan erityisen hyvin lähettiläs Maurizio de Stobelin (1962–66), jonka ammatilliseen taitoon liittyi ystävällinen ele: hän kutsui edustuston ja Italian kulttuuri-instituutin henkilökunnan perheineen viettämään perinteistä pikkujoulua residenssissä. Sisareni ja minä olimme vanhempieni kanssa mukana juhlissa. Saimme lähettilään tyttareltä Loretalta pienet lahjat koristellun kuusen alla ja joimme lämmintä glögiä.

il ricordo - vivo e personale senza dubbio, storico alle volte – del rapporto tra i nostri due Paesi, sul piano politico-diplomatico, economico, culturale, sociale ed umano. Paesi entrambi affascinanti, posti agli antipodi geografici dell’Europa, l’uno proiettato verso l’Artico, l’altro verso il Mar Mediterraneo, legati ad un comune destino europeo da storia, economia, relazioni e cultura, reciprocamente attratti nella diversa espressione di una profonda umanità.

Nelle pagine che seguono, riportate nelle tre lingue ufficiali - come si conviene ad un centenario italo-finlandese - le parole degli estensori accenderanno altre luci sui cento anni che hanno segnato questo edificio ed i suoi ospiti. Sono convinto che chi troverà il tempo di leggerle, nell’osservare la Residenza d’Italia, la vedrà vivere nella testimonianza di fatti e persone che l’hanno per cento anni abitata o attraversata.

Voglio infine ringraziare tutti coloro che, a cominciare dal Gruppo che con me ha lavorato lungo diversi mesi lungo diversi mesi, hanno aiutato a realizzare questa opera, e con loro gli sponsor che ci hanno sostenuto. I loro nomi sono riportati più avanti.

Grazie di cuore!

Viva l’Italia, hyvä Suomi, hurra Finland!

Giorgio Visetti
Ambasciatore d’Italia in Finlandia

Lukuun ottamatta ajanjaksoa vuosien 1944 ja 1947 välillä, kaikki tässä residenssissä toisiaan seuranneet suurlähettiläät, heidän avustajansa, perheenjäsenensä ja vieraansa ovat tuoneet mukanaan ja jättäneet taloon elävän ja henkilökohtaisen, joskus jopa historiallisen muiston maittemme välisistä suhteista poliittisella ja diplomaattisella, taloudellisella, kulttuurisella ja inhimillisellä tasolla. Suomi ja Italia sijaitsevat Euroopan äärilaidoilla, toinen Itämeren pohjoisimmalla rannalla, toinen Välimeren keskellä. Molempia maita liittää toisiinsa yhteinen eurooppalainen historia, talous, keskinäiset suhteet ja kulttuuri. Kumpaaakin kiehtoo toisessa syvällisen inhimillisyyden erilainen ilmenemismuoto.

Tämän julkaisun sivuilla kolmella kielellä – niin kuin asiaan kuuluu kun kyseessä on italialais-suomalainen satavuotisjuhla – eri tutkijoiden kirjoittamat sanat valaisevat monin tavoin rakennuksen satavuotista elämää ja siellä asuneita ihmisiä. Näitä sivuja lukiessa voi nähdä Italian suurlähettilään residenssin heräävän eloon talossa sadan vuoden ajan asuneiden henkilöiden ja siihen liittyvien tapahtumien kautta.

Lopuksi haluan kiittää kaikkia niitä – ennen muuta työryhmääni – jotka monen kuukauden ajan ovat työskennelleet tämän teoksen toteuttamiseksi, sekä kaikkia rahoittajia jotka ovat hanketta tukeneet. Heidän nimensä mainitaan jäljempänä.

Sydämellinen kiitos!

Viva l’Italia! Eläköön Suomi! Hurra Finland!

Giorgio Visetti
Italian suurlähettiläs Suomessa

- 1 La Guerra d’Inverno si svolge tra il novembre 1939 ed il marzo 1940, quella di Continuazione tra il giugno 1941 ed il febbraio 1945.
- 2 Förvärv och fördärv: Finlands ekonomi i ett brytningsskede 1914–1926 (2007).
- 3 24.6.1919 telegramma istruzioni Ministro Esteri Tittoni a Console Grazzi per riconoscimento Finlandia.
- 4 13.09.1918 telegramma Ministro Esteri Sonnino a Legazione Italiana in Arcangelo su proposta istituzione Regio Consolato a Helsingfors.
- 5 Lettere Ambasciatore a San Pietroburgo Morra di Lavriano a Ministro Esteri Marchese Visconti Venosta, 12 e 17.7.1899.
- 6 Un elenco è riportato piu’ avanti.
- 7 Ringrazio la cortesia dell’Archivio Storico-Diplomatico della Farnesina e di Ville Kajanne degli Archivi Nazionali finlandesi per la documentazione riprodotta nel libro.
- 8 Messaggi Console Grazzi al Ministero, lettere I.A. Ferrante Marchetti al Ministro degli Esteri Tittoni e degli Ambasciatori Majoni e Paternò al Ministro degli Esteri Mussolini.
- 9 Telegramma Tommasini da Regia Legazione Stoccolma, 29.11.1918.
- 10 Un elenco è riportato più avanti.
- 11 Lettera I.A. Ferrante Marchetti 9.10.1919.

- 1 Näin tehtiin talvisodan (1939–40) ja jatkosodan (1941–45) aikana, jottei piikki olisi toiminut maamerkkinä kaupungin yllä lentäville neuvostoliittolaisille pommikoneille.
- 2 Ulkoministeri Tittonin sähke konsuli Grazzille 24.6.1919 koskien ohjeita Suomen tunnustamiseksi.
- 3 Ulkoministeri Sonninin sähke 13.9.1918 Italian edustustolle Arkangelissa koskien ehdotusta kuninkaallisen konsulaatin perustamisesta Helsingforsiin.
- 4 Pietarin suurlähettilään Morra di Lavrianon kirjeet ulkoministeri Visconti Venostalle 12. ja 17.7.1899.
- 5 Ks. luettelo jäljempänä.
- 6 Kiitän Italian ulkoministeriön historiallis-diplomaattista arkistoa ja Ville Kajannetta Suomen Kansallisarkistosta: heidän ystävällisyytensä ansioista saatoin tutkia mainittuja asiakirjoja, joista osa on kirjattu tähän teokseen.
- 7 Konsuli Grazzin viestit ministeriöön, asiainhoitaja Ferrante Marchettin kirjeet ulkoministeri Tittonille sekä suurlähettiläiden Majoni ja Paternò kirjeet ulkoministeri Mussolinille.
- 8 Tommasinin sähke 29.11.1918 Tukholman lähetystöstä konsulaattiin Helsingissä.
- 9 Ks. luettelo jäljempänä.
- 10 Asiainhoitaja Ferrante Marchettin kirje 9.10.1919.

”Pikkujoulu” 1964 in Residenza con il personale dell’Ambasciata e dell’Istituto Italiano di Cultura e loro famigliari. L’Ambasciatore d’Italia Maurizio De Strobel di Fratta e Campocigno e’ il primo a destra.

Pikkujoulujuhlat vuonna 1964 Residenssissä yhdessä suurlähetystön ja kulttuuri-instituutin henkilökunnan kanssa. Italian suurlähettiläs Maurizio De Strobel di Fratta e Campocigno on takarivistä ensimmäinen oikealta.

L'architetto Eliel Saarinen progettò i lavori di modifica, realizzati entro il 1917, dell'allora Villa Hjelt. Museovirasto

Arkkitehti Eliel Saarinen suunnitteli silloisen Villa Hjeltin, myöhemmän Italian suurlähettilään residessin muutostyöt, jotka toteutettiin vuoteen 1917 mennessä.

Eliel Saarinen, che assurse presto a fama internazionale, è, con Alvar Aalto, l'architetto finlandese più conosciuto all'estero. Nel 1923 emigrò negli Stati Uniti, dove cominciò la seconda, importante fase della sua vita lavorativa. Nella fotografia del 1934 Saarinen giunge a Helsinki, accompagnato dalla moglie. Eliel Saarinen indossa un cappello chiaro; al suo fianco Loja Saarinen con un mazzo di fiori in mano.

Jo varhain maailmanmaineesen kohonnut Eliel Saarinen on Suomen kaikkien aikojen tunnetuin arkkitehti Alvar Aallon rinnalla. Saarinen muutti Amerikkaan vuonna 1923, ja siellä alkoi hänen elämäntyönsä toinen päävaihe. Kuvassa vuodelta 1934 Saarinen puolisoineen saapuu Helsinkiin, Eliel Saarinen vaalea hattu päässä, vieressä Loja Saarin kukkapaketti kädessä. Museovirasto/Pietinen Aarne Oy

Nell'autunno del 1918 il Parlamento finlandese scelse quale Re di Finlandia il principe Federico-Carlo d'Assia-Kassel, che aveva dato il suo consenso. Il tentativo di istituire una monarchia in Finlandia non ebbe successo, perché verso la fine di quello stesso anno il progetto fu lasciato cadere.

Suomen eduskunta valitsi syksyllä 1918 Suomen kuninkaaksi Hesseinin prinssi Friedrich Karlin, joka oli suostunut ottamaan tehtävän vastaan. Yritys kuitenkin raukesi, kun monarchiahanke kaatui saman vuoden loppupuolella. Museovirasto.

Gustaf Estlander valmistui arkkitehdiksi vuonna 1898; samana vuonna hän saavutti Euroopan mestaruuden pikaluistelijana. Estlander oli myös kilpurjehtija ja arvostettu venesuunnittelija. Estlanderin suunnittelemat veneet arvostetaan klassikoiksi. Museovirasto.

Gustaf Estlander si laureò in architettura nel 1898; lo stesso anno vinse il campionato europeo nel pattinaggio. Estlander era anche un velista e un apprezzato progettista di barche. Le barche progettate da Estlander sono considerate dei classici.

Vilhelm Helander

Italian suurlähettilään residenssi Helsingissä

Ennen Italian valtiolle siirtymistä edustava huvila oli tarjolla Suomen kuninkaan residenssiksi

HYVIN SÄILYNYT EIRALAISHUVILA

Italian suurlähettilään asuintalolla Helsingin Eirassa on kiistämätöntä arkkitehtonista ja kulttuurihistoriallista arvoa. Se on yksi parhaiten säilyneitä rakennuksia Helsingin kansainvälisestäikin kiinnostavassa, 1900-luvun alussa rakennetussa ja myöhäis-jugendin arkkitehtuurin leimaamassa kaupunginosassa. Arkkitehti Gustaf Estlanderin vuonna 1911 suunnittelema huvila kuuluu niihin muutamiin rakennuksiin, joissa Eiran suunnittelun alkuperäiset ihanteet näkyvät parhaiten. Kuitenkaan rakennusta ja sen arkkitehtuuria ei, joitakin luettelomainintoja lukuun ottamatta, ole tarkasteltu lähemmin helsinkiläistä arkkitehtuuria käsittelevissä teoksissa, saati sitten Suomen arkkitehtuurin yleiskatsauksissa. Tiettyä hohtoa rakennus on saanut siitä, että yksi Suomen kaikkien aikojen kansainvälisesti tunnetuimmista arkkitehteistä, Eliel Saarinen, muokkasi talon osittain uuteen muotoon vuonna 1916, joitakin vuosia sen valmistumisen jälkeen. Saarisen uudistukset koskivat lähinnä sisätiloja, talon pe-

La residenza dell’Ambasciatore d’Italia a Helsinki

Prima del passaggio allo Stato italiano l’elegante villa era stata offerta quale residenza del Re di Finlandia

UNA VILLA DI EIRA BEN CONSERVATA

La residenza dell’Ambasciatore d’Italia a Eira possiede un innegabile valore architettonico e storico-culturale. È uno degli edifici meglio conservati in un quartiere di Helsinki di interesse internazionale, costruito agli inizi del ’900 e caratterizzato da un’architettura tardo Jugend. La villa, progettata nel 1911 dall’architetto Gustaf Estlander, appartiene a quel ristretto gruppo di edifici nei quali si notano meglio gli ideali originali che ispirarono la progettazione di Eira. Tuttavia l’edificio e la sua architettura non sono stati fatti oggetto di studi dettagliati nelle opere che trattano l’architettura di Helsinki, ad eccezione di qualche menzione in elenchi, per non parlare degli studi generali sull’architettura della Finlandia. L’edificio possiede una certa dose di glamour per il fatto che uno degli architetti finlandesi più famosi a livello internazionale, Eliel Saarinen, ristrutturò parzialmente la casa dandole una nuova forma nel 1916, alcuni anni dopo la sua costruzione. Le innovazioni di Saarinen riguardano soprattutto gli interni, mentre la forma

rushahmo säilyi lähes ennallaan. Tytti Valto on Saarisen Suomen ajan arkkitehtuuriteoksia koskevassa perusteellisessa työluettelossa omistanut rakennukselle pienen palstan mittaisen tutkielman – siinä tarkin tähän asti tehty selvitys talon arkkitehtuurista.¹

Yksityistaloksi suunniteltu rakennus tuli hetkeksi huomi- on kohteeksi Suomen itsenäisyyden alkuvaiheessa vuonna 1918, kun saksalaista Hessenin prinssiä Friedrich Karlia ol- tiin kutsumassa Suomen kuninkaaksi. Huvilaa tarjottiin ku- ninkaan yksityiseksi residenssiksi. Kuten tunnettua, hanke kuitenkin raukesi. Rakennus myytiin vuonna 1925 Italian valtiolle lähettilään residenssiksi. Rakennuksesta tuli omalla tavallaan merkittävä poliittisen historian näyttämö. Tarinat kertovat siitä, kuinka presidentti Urho Kekkonen viihtyi lähetystön vastaanotoilla. Italian valtio on kaiken aikaa pitä- nyt hyvää huolta rakennuksesta. Se on kiinteitä sisustuksiaan myöten säilynyt pääpiirteissään siinä muodossa, jonka se sai Saarisen uudistuksissa. Kalustus ja taide-esineet ovat toki kokonaan peräisin Italian valtion omistajakaudelta.

UUSI HUVILAKAUPUNGINOSA NOUSEE EIRAA- N: SUUNNITELMAT JA TODELLISUUS

Kun Helsingin pääkaupungiksi tuloa vuonna 1812 seuran- nut suuri rakentamisvaihe, uusklassismin eli empiren Hel- sinki, oli valmiina 1850-luvun alussa, kaupungissa oli noin 15 000 asukasta. Matala puutaloasutus ympäröi monumen- taalista kivikeskusta. Teollistumisen ja sen mukana esiin nousevan kauppakapitalismin myötä 1800-luvun jälkipuo- lella alkoi suuri murrosvaihe. Rautatien avaaminen vuonna 1862 vauhditti Helsingin kehitystä maan johtavaksi sata- makaupungiksi. Väkiluku nousi voimakkaasti: 1860-luvulta lähtien se kaksinkertaistui aina 20 vuoden välein. 100 000 asukkaan raja ylitettiin vuosisadan vaihteessa. Ensimmäisen maailmansodan alkaessa kaupungin väkiluku oli jo yli 150 000 asukasta (1915).

Tämän kasvuvaiheen rakentamisessa runsasmuotoinen uusrenessanssi tuli aluksi aikaisemmin vallinneen selkeämuo- toisen uusklassismin tilalle. Vuosisadan vaihteessa tyyli-ihan- teet kuitenkin muuttuivat jyrkästi: kansainvälinen jugend- tai art nouveau -arkkitehtuuri tai sen paikallinen, kansallisro- mantiikaksi nimitetty suuntaus tulivat nopeasti vallitseviksi.

fundamentale della casa è rimasta quasi intatta. Nel catalogo dettagliato delle opere del periodo finlandese di Saarinen Tyt- ti Valto ha dedicato all’edificio un breve studio di una pagina. Si tratta dello studio più completo dell’architettura dell’edifi- cio effettuato fino ad oggi.¹

L’edificio, progettato come casa d’abitazione, fu per breve tempo al centro dell’attenzione nel 1918, nel primo perio- do dell’indipendenza finlandese, allorché il principe della casa tedesca d’Assia, Federico Carlo, fu invitato a salire sull’ipotetico trono di Finlandia. La villa gli fu offerta quale residenza privata. Come noto, il progetto fallì. L’edificio fu venduto nel 1925 allo Stato italiano per farne la residenza degli Ambasciatori e divenne a modo suo un importante palcoscenico della storia politica. Si racconta che il Presi- dente Urho Kekkonen frequentava volentieri i ricevimenti dell’Ambasciata. Lo Stato italiano ha curato con attenzione l’edificio, che ha mantenuto nelle linee principali la forma che gli diede Saarinen con il suo intervento. Il mobilio e gli oggetti d’arte sono invece originari del periodo in cui l’edifi- cio è diventato proprietà dello Stato italiano.

AD EIRA SORGE UN NUOVO QUARTIERE DI VILLE: I PROGETTI E LA REALTÀ

Quando la fase di intensa costruzione che seguì la sua procla- mazione a capitale nel 1812 terminò, agli inizi degli anni ’50 del XIX secolo, l’Helsinki neoclassica ovvero di stile impero vantava 15.000 abitanti. Un abitato di case di legno basse circondava il monumentale centro di pietra. Con l’industria- lizzazione e il capitalismo commerciale ad essa inerente, nella seconda metà dell’Ottocento cominciò una fase di grande transizione. L’inaugurazione della stazione ferroviaria nel 1862 accelerò la trasformazione di Helsinki nella principale città portuale del paese. Il numero degli abitanti aumentò de- cisamente: a partire dal 1860 raddoppierà ogni 20 anni. Il li- mite dei 100.000 abitanti fu superato a cavallo tra l’Ottocento e il Novecento. All’inizio della prima guerra mondiale (1915) la popolazione di Helsinki superava già i 150.000 abitanti.

In questa fase il Neorinascimento, con le sue forme ab- bondanti, si sostituì al Neoclassicismo dalle forme chiare, che era lo stile dominante nel periodo precedente. A cavallo tra i due secoli, gli ideali stilistici tuttavia subirono una radi-

1910-luvulle tultaessa yleisintä arkkitehtuurisuuntausta on – paremman käsitteen puuttuessa – nimitetty jälkijugendiksi.

Tyyli-ihanteiden vaihtelusta huolimatta kaupunkiraken- tamisen keskeinen pyrkimys oli yhtenäinen: matalan puu- taloasutuksen sijalle kohosi nyt monikerroksisia kivisiä ker- rostaloja. Vaiheittain Helsingistä muodostui mannermaisten suurkaupunkien esimerkkien mukainen kivikaupunki pie- noiskoossa. Helsingin pääkaupungiksi ylentämisen jälkeen uudistetun ja laajennetun, J. A. Ehrenströmin suunnittelem- an asemakaavan alue riitti pitkään vastaanottamaan kau- pungin kasvupaineen, kun vanhoille puutalotonteille mah- tui paljon suurempia kerrostaloja ja enemmän asukkaita. Kaupunki alkoi kuitenkin 1800-luvun jälkipuolella vähittäin myös laajeta ympäristöönsä. Kasvavalle työväestölle mm. kaavoitettiin uusia alueita länteen päin Kamppiin tai poh- joiseen päin Pitkän sillan taakse. Kaupunki alkoi vaiheittain laajeta myös eteläisten rantojen suuntaan. Vanhan keskus- tan tiiviin kivikaupungin rakentamisen rinnalle nousi kau- pungin laajennusten yhteydessä vastakkainen ihanne: väljä huvilakaupunkimainen rakentaminen, pako kivikaupungis- ta. Näihin vaiheisiin liittyy myös Eiran rakentaminen.

Helsinginniemen eteläisten alueiden varaamisesta joko kas- vavalle teollisuudelle tai väljiksi puistoiksi ja puutarhakaupun- kimaiseen rakentamiseen syntyi kunnallispoliittista ristivetoa. 1870-luvulla suunniteltiin vanhasta keskustasta etelään ranta- puistoihin johtavaa komeaa boulevardia. Seuraavalla vuosikym- menellä tuleva Tehtaankadun seutu kuitenkin varattiin teolli- suusalueeksi. Ennen vuosisadan vaihdetta hygienismi lopulta voitti. Mm. johtava poliitikko Leo Mechelin ehdotti vuonna 1896 seudun varaamista huvila-asutukselle ja suurta rantapuis- toa Kaivopuiston jatkeeksi. Nimi Tehtaankatu jäi muistoksi edellisistä suunnitelmista – sen molempien päiden tuntumassa oli tosin laivaveistämöt ja lännessä telakkaa ympäröivää muuta teollisuutta.

Arkkitehti Lars Sonck oli Helsingin kehittämistä kos- keneessa poleemisessa artikkelissaan myös jo vuonna 1898 esittänyt, että Tehtaankadun eteläpuolisiin kortteleihin ra- kennettaisiin huvilakaupunginosa. Nykyistä Huvilakatua kehystäviä kortteleita varten vuonna 1900 tehty asemakaa- va tähtäsiikin huvilakaupunkimaiseen rakentamiseen, tästä on tämän kadun nimi muistuttamassa. Uutuutena olivat pienet kujat ja korttelien avoimet sisäpihat, mutta käytän- nössä alue toteutui kuitenkin pääosin yhteen rakennettuina

cale trasformazione: cominciò a dominare l’architettura in- ternazionale di stile Jugend o Art Nouveau o la sua versione locale, denominata Nazional-Romanticismo. Verso gli anni ’10 del ’900 la tendenza architettonica più comune è - in mancanza di una definizione migliore - il Post-Jugend.

Nonostante le mutazioni degli ideali stilistici la principale aspirazione nella costruzione della città è uniforme: al posto dell’area di case di legno basse sorgeranno adesso condomini di pietra di molti piani. Poco a poco Helsinki diventa una città di pietra in miniatura, secondo l’esempio delle metropoli continen- tali. L’area coperta dal piano regolatore (1812-1817) progettato, rinnovato e ampliato da J. A. Ehrenström fu a lungo sufficiente ad ammortizzare la pressione provocata dalla crescita della cit- tà, dato che sui terreni dove prima sorgevano le vecchie case di legno erano stati costruiti condomini molto più grandi che po-tevano ospitare un numero maggiore di abitanti. Nella seconda metà dell’800, la città aveva cominciato ad espandersi anche nel circondario. Per accogliere la crescente popolazione operaia furono assoggettate a piano regolatore nuove aree verso ovest, verso Kamppi, e verso nord, oltre Pitkäsilta. La città cominciò, poco alla volta, ad espandersi anche verso le rive meridionali. In relazione con l’ampliamento della città, oltre alle costruzioni di pietra del vecchio centro ad alta densità di edificazione, vide la luce un ideale opposto: la realizzazione di una città di ville sparse, una specie di fuga dalla città di pietra. È a questa fase che si ricollega anche la costruzione di Eira.

La destinazione delle aree meridionali di Helsinginniemi a favore della crescente industria o per la costruzione di ampi parchi e per la costruzione degli edifici di una specie di città giardino aveva provocato contrasti nella politica locale del tem- po. Negli anni ’70 dell’800 era stato progettato un bel corso che portava dal vecchio centro ai parchi meridionali in riva al mare. Nel decennio successivo la zona della futura Tehtaankatu fu invece adibita a zona industriale. Prima della fine del secolo comunque il salutismo ebbe la meglio: il leader politico Leo Mechelin propose nel 1896 che la zona fosse adibita alla costru- zione di ville e di un grande parco a continuazione di quello di Kaivopuisto. Il nome Tehtaankatu (Via della Fabbrica) rimase, a memoria dei progetti precedenti; invero, all’inizio e alla fine della via c’erano dei cantieri navali e, nella parte occidentale, altri stabilimenti industriali che circondavano i cantieri.

Già nel 1898 anche l’architetto Lars Sonck, in un suo articolo polemico in cui criticava lo sviluppo edilizio di Helsinki, aveva

pieninä kerrostaloina. Tässä kaavassa oli lännemmäksi, nykyisen varsinaisen Eiran kohdalle, jo hahmotettu uutta huvilakaupunginosaa.²

Eirassa toteutui kaksi keskeistä 1800-luvun lopulla ja vuosisadan vaihteessa esiin noussutta kansainvälistä suunnitteluhannetta: Siihen asti vallinneen ruutuasemakaavan sijaan pyrittiin kaartuviin, maastoa mukaileviin katuihin ja pikku aukioihin tai puistikkoihin ja kaiken kaikkiaan maalaukselliseen kaupunkikuvaan. Toiseksi pyrittiin puutarhakaupunkiaatteen siivittämänä luomaan uusia, vehreitä huvilakaupunginosia. Uuden taiteellisesti muovatun kaupunkikuvan tunnetuin propagandisti oli itävaltalainen Camillo Sitte. Hänen ideansa saivat voimakasta vastakaikua suomalaistenkin arkkitehtien keskuudessa 1800-luvun viimeisinä vuosina. Ensimmäinen tulos oli Töölöön laajennettavan kaupunginosan suunnittelukilpailu vuonna 1898, jonka pohjalta Töölö sai kaartuvan katuverkostonsa 1900-luvun alussa. Kaksi keskeistä näiden suuntausten vaikuttajaa Suomessa olivat arkkitehdit Lars Sonck ja Bertel Jung.

Tyypillistä tuohon aikaan olivat yksityisten arkkitehtien kaupunginosien rakentamiseksi tekemät aloitteet – niissä yhdyivät idealistiset suunnittelutavoitteet ja kiinteistöintressit. Arkkitehtitrio Lars Sonck, Bertel Jung ja Armas Lindgren esittivät vuonna 1905 kaupungille, että tulevasta Eirasta tehtäisiin huvilakaupunginosa. Ehdotukseen liittyi (ilmeisesti etupäässä) Sonckin tekemä asemakaavapiirustus. Kaupungin puutarhalautakunta, joka aikoinaan vaikutti Helsingin suunnitteluun, puolsi ehdotusta ja sen jälkeen myös valtuusto. Lopulliseksi kaavaksi ei yksityisten arkkitehtien suunnitelmaa kuitenkaan kelpuutettu, vaan vuonna 1908 vahvistetun kaavan muokkasi kaupungininsinööri W.O. Lille. Katuverkosto ja muut pääpiirteet säilyivät ideasuunnitelman mukaisina, mutta toteutusta säätelevät reunaehdot jäivät löyhiksi.

Lähtökohtana Eirassa oli kalliainen, kumpuileva maasto: kaarevien katujen verkosto mukautui tähän luontevasti. Jo vuoden 1900 kaavassa oli hahmoteltu aluetta kokoavaa katukaarta. Näkymät kumpareelta ulospäin oli uudessa kaavassa otettu huomioon. Etelän suuntaan avautui pitkiä näkymiä ulkomerelle, pohjoiseen viettävältä rinteeltä Punanotkon laaksoon, kohti Tehtaanpuistoksi muodostettua entistä Klinckowströmin puutarhaa. Pienet puistikot loivat vaihtelua alueen sisälle. Kaarevien katujen vastakohtina

proposto che nei quartieri a sud di Tehtaankatu si costruisse un quartiere di ville. Il piano regolatore redatto nell’anno 1900 per i quartieri intorno ad Huvilakatu (Via delle Ville) puntava a garantire la costruzione di ville, così come ricorda anche il nome della via. La novità erano i vicoli e i cortili interni non recinti dei quartieri, ma in pratica l’area fu realizzata come una serie di piccoli condomini costruiti uno addossato all’altro. In questo piano regolatore per l’area ancora più ad occidente, dove sorge la vera e propria Eira, era stato previsto un nuovo quartiere di ville.²

Ad Eira furono realizzati due importantissimi ideali progettistici internazionali, che avevano visto la luce verso la fine dell’800 e l’inizio del ’900: al posto di piani regolatori a scacchiera si puntò a realizzare vie, piccole piazze o piccoli parchi, che si adeguassero alla conformazione del terreno, che creassero insomma un’immagine pittoresca della città. La città giardino era il nuovo ideale. Il maggiore fautore della nuova immagine cittadina era l’architetto austriaco Camillo Sitte. Le sue idee trovarono forte eco anche tra gli architetti finlandesi negli ultimi anni dell’800. Il primo risultato fu il concorso del 1898 per la progettazione del quartiere che doveva essere ampliato verso Töölö, sulla base del quale Töölö ebbe la sua rete di vie sinuose nei primi anni del ’900. Due esponenti di rilievo del nuovo trend in Finlandia erano gli architetti Lars Sonck e Bertel Jung.

Tipiche di quel periodo erano le iniziative di architetti privati per la costruzione di quartieri, nei quali si fondevano aspirazioni progettuali idealistiche e interessi edilizi. Nel 1905 il trio di architetti formato da Lars Sonck, Bertel Jung e Armas Lindgren propose al Comune di fare della futura Eira un quartiere di ville. La proposta era accompagnata dal disegno di piano regolatore elaborato soprattutto da Lars Sonck. La commissione giardini del comune, che a quel tempo influiva sulla progettazione di Helsinki, diede parere favorevole e così in seguito fece anche il consiglio comunale. Tuttavia, il progetto degli architetti privati non fu accettato quale piano regolatore finale; questo fu invece elaborato dall’ingegnere comunale W.O. Lille e fu approvato nel 1908. La rete viaria e gli altri tratti caratteristici principali furono mantenuti come nel progetto concettuale, ma le clausole relative alla realizzazione rimasero generiche.

Si partiva dal presupposto che il terreno di Eira era roccioso, corrugato: una rete di vie serpeggianti vi si adattava spontaneamente. Già nel piano regolatore del 1900 era stato elaborato un arco di vie che conglobava l’area. La vista panoramica dal poggio verso l’alto e dalla collina verso l’orizzonte erano sta-

Engelin aukiolta meren suuntaan laskeutuva puistoakseli ja alueen itäisessä nurkassa oleva Eiran puistikko olivat 1900-luvun alussa ihanteeksi tulleen geometrisen muotopuutarhan varhaisia esimerkkejä. Niiden suunnittelusta vastasivat kaupunginpuutarhuri Svante Olsson ja hänen sittemmin merkittäväksi muodostuvaa puutarhasuunnittelijan uraansa aloitteleva poikansa Paul.³

Eiraan kohdistui välittömästi suuri rakentamispaine. Taustalla oli keskiluokan kasvu. Kehittyvä raitiovaunuliikenne nivoi alueen lähemmäksi vanhaa keskustaa.⁴ Eiran talot rakennettiin nopeasti muutamassa vuodessa n. 1910–1914. Tontit pyrittiin käyttämään hyvin tehokkaasti. Asemakaavan toteutusta säätelevä rakennusjärjestys oli hatarasti muotoiltu ja tulkinnanvarainen. Käytännössä suuri osa taloista rakennettiin kaavan tarkoittamien huviloiden tai huvilaparien sijasta pieniksi kerrostaloiksi.

Joidenkin talojen suunnittelijoiksi saatiin johtavia arkkitehteja. Sonck ja Lindgren piirsivät kumpikin yhden talon, Selim A. Lindqvist useita. Huomattava osa taloista oli kuitenkin rakennusmestarien, ei arkkitehtien suunnittelemita. Uusi alue saikin osakseen ankaraa kritiikkiä arkkitehtikunnan suunnasta. Eliel Saarisen kuuluisassa Munkkiniemi-Haagan kaupunkitutkimuksessa (1915) Eiran toteutus saa tuomionsa: ”Alueelle on sittemmin rakennettu enimmäkseen naamioituja vuokrakasarmeja, niin taajaan kuin suinkin, kiertämällä rakennusjärjestyksen määräyksiä kaikin mahdollisin tavoin.” Ja edelleen Engel-aukiosta: ”Asuntoaukion irvikuva...”⁵ Oman loppuarvionsa esitti Helsingin pitkäaikainen asemakaava-arkkitehti Birger Brunila vielä vuonna 1955: ”Tiheästi yhteen sullotut rakennukset siellä täällä näkyvine palomuuireineen sekä vaihtelevat kattolistojen korkeudet ja kattojen muodot antavat kaupunkikuvalle erittäin levottoman leiman, aivan toisenlaisen kuin asemakaavan laatijat olivat tarkoittaneet”.⁶

Eirasta on kuitenkin vähitellen tullut sekä kansainvälinen arkkitehtuurinähtävyys että yksi Helsingin kaikkein suosituimpia (ja kalleimpia) asuntoalueita. Talot ovat hyvin yksilöllisiä ja vaihtelevia, vaikka ne edustavatkin melko yhtenäistä tyyli-ihannetta. Kaartuvat kadut, niitä kehystävät muurit ja terassit sekä kaikkialta näkymiin työntyvät vehreys tekevät kaupunginosasta Helsingin maalauksellisimman. Sitä piirrettä korostavat näkymät puistoihin tai kauas merelle. Rakennusmestarien suunnittelemat talot ovat nykyisin

te prese in considerazione dal nuovo piano regolatore. Verso sud si aprivano ampie vedute sul mare; dal pendio che portava verso nord si vedeva la valle di Punanotko, verso l’ex giardino Klinckowström trasformato nel parco di Tehtaanpuisto. I piccoli parchi offrivano varietà all’interno dell’area. L’asse del parco che scende da Piazza Engel verso il mare, in contrapposizione alle vie arcuate, e il piccolo parco di Eira, situato nell’angolo orientale della zona, erano i primi esempi di giardini a forma geometrica, un ideale progettuale tipico degli inizi del ’900. La loro progettazione fu opera del giardiniere comunale Svante Olsson e di suo figlio Paul, la cui carriera di progettista di giardini, divenuta in seguito significativa, era appena agli inizi.³

Una forte pressione edilizia si concentrò immediatamente su Eira: sullo sfondo c’era la crescita del ceto medio. Il trasporto su tram, che si stava sviluppando, congiungeva Eira al vecchio centro.⁴ Le case di Eira furono costruite velocemente in pochi anni, tra il 1910 e il 1914. Si puntava ad uso molto efficiente dei terreni. La normativa che ordinava la realizzazione del piano regolatore era lacunosa e suscettibile di interpretazioni diverse. In pratica la maggior parte delle case fu costruita come piccoli condomini, invece che ville singole o coppie di ville, così come previsto dal piano regolatore.

Diversi tra i principali architetti furono attirati a progettare alcune delle case. Sonck e Lindgren progettarono una casa a testa, Selim A. Lindqvist ne progettò parecchie. Una notevole parte delle case era tuttavia progettata dai capomaestri, non dagli architetti. La nuova area fu infatti fatta oggetto di severe critiche da parte degli architetti. Nel famoso studio di Eliel Saarinen su Munkkiniemi-Haaga (1915), la realizzazione di Eira viene condannata: “Nella zona sono state poi costruite caserme popolari mascherate da case, nella maniera più compatta possibile, aggirando in tutti i modi possibili le norme edilizie”. E ancora, su Piazza Engel: “Una caricatura della piazza circondata da case...”⁵ Birger Brunila, a lungo architetto pianificatore del Comune di Helsinki, diede la propria valutazione finale nel 1955: “Gli edifici compressi l’uno sull’altro con le pareti tagliafiama in vista qua e là, nonché la diversa altezza dei cornicioni e le forme dei tetti, danno alla città un carattere molto inquieto, del tutto diverso quindi da quello che avevano inteso i redattori del piano regolatore”.⁶

Un po’ alla volta Eira è tuttavia diventata un monumento architettonico di fama internazionale e una delle aree più popolari (e più care) di Helsinki. La case sono molto caratterizzate

yhtä kysyttyjä kuin arkkitehtien piirtämät, jopa tyylitietoisimpien asukkaiden piirissä.

Arkkitehdit pääsivät toteuttamaan huvilakaupunki-ihannettaan monilla yksityisten omistamilla maa-alueilla Helsingin silloisten kunnallisten rajojen ulkopuolella. Eiraa ideoinut arkkitehtikolmikko Lars Sonck, Bertel Jung ja Armas Lindgren saivat toteuttaa itseään Kulosaaren uudessa huvilakaupungissa, jonka perustajiin he kuuluivat. Sonck laati Kulosaaren ensimmäisen, maastoa myötäilevän ja puistoakseleihin perustuvan asemakaavan vuonna 1907.

Sonck tuli toisellakin tavalla kuin asemakaava-idean luojana vaikuttamaan talon Tehtaankatu 32 c-d ympäristöön: vastapäätä residenssiä kohoaä hänen myöhempään arkkitehtikauteensa kuuluva Mikael Agricolan jyrävä punatiilikirkko, joka valmistui vuonna 1935.

ALKUPERÄINEN HUVILA JA SEN ARKKITEHTI GUSTAF ESTLANDER

Italian suurlähettilään nykyisen residenssirakennuksen synthyhistoriassa on rinnakkain mainittava kaksi päävaihetta ennen sen siirtymistä Italian valtiolle: alkuperäinen rakennus, jonka arkkitehti Gustaf Estlander suunnitteli tohtori E. Roosille, ja uuden omistajan, liikemies Allan Hjeltin teettämät muutokset, joiden suunnittelijana oli arkkitehti Eliel Saarinen.

Tohtori E. Roos hankki vuonna 1911 kaupungilta kaksi tonttia Eirasta Tehtaankadun ja Edelfeltintien väliltä, osoitteessa Tehtaankatu 32 c ja d.⁷ Tontit sijaitsevat jyrkällä, pohjoiseen Tehtaankadulle laskevalla rinteellä. Tässä oli haastetta talon suunnittelijalle, arkkitehti Gustaf Estlanderille. Rakentamalla uusi huvila kahden yhdistetyn tontin keskelle voitiin naapureita vastaan molempiin suuntiin jättää väljät pihamaat. Tämä ratkaisu noudatti Eiran alkuperäisten asemakaavoittajien ideoita.

Noppamainen talo on tyypillinen eiralaishuvila, muita ehkä vielä koristeellisempi. Rinnetontti laskeutuu Edelfeltintieltä Tehtaankadulle lähes kahden normaalin asutokerroksen verran. Alempaan, kellarikerrokseen noustiin Estlanderin suunnitelmissa Tehtaankadun puolelta talon julkisivun suuntaisia ramppeja myöten. Kellarikerros sai päivänvaloa Tehtaankadun puolelta ja sivuilta. Siellä oli eteisen lisäksi

e diverse, anche se rappresentano un ideale stilistico alquanto uniforme. Le vie sinuose, i muri che fanno loro da cornice, le terrazze, nonché il verde, che fa capolino dappertutto, rendono il quartiere il più pittoresco della città. Si tratta di una caratteristica evidenziata dalle vedute sui parchi o lontano sul mare. Le case progettate dai capomastri sono oggi giorno tanto ricercate quanto quelle disegnate dagli architetti, addirittura anche tra i residenti più consapevoli dal punto di vista dello stile architettonico.

Gli architetti riuscirono a realizzare il proprio ideale di città di ville su molti terreni di proprietà privata al di fuori di confini comunali della Helsinki del tempo. Il trio di architetti che aveva ideato Eira, Lars Sonck, Bertel Jung e Armas Lindgren, poterono realizzare i propri ideali stilistici nella nuova città di ville di Kulosaari, di cui erano tra i fondatori. Sonck redasse nel 1907 il primo piano regolatore di Kulosaari, che si adeguava al terreno e si fondava su segmenti di parco.

Sonck avrebbe influito sull'ambiente circostante la casa sita a Tehtaankatu 32 C-D anche in un altro modo, oltre che come ideatore del piano regolatore: di fronte alla residenza si innalza la chiesa di mattoni rossi di Mikael Agricola, terminata nel 1935, che rappresenta il tardo periodo della sua produzione architettonica.

LA VILLA ORIGINALE E IL SUO ARCHITETTO GUSTAF ESTLANDER

Nella storia della nascita dell'edificio che ospita l'attuale residenza dell'Ambasciatore d'Italia devono essere contemporaneamente menzionate due fasi principali, che precedettero il passaggio allo Stato italiano: l'edificio originale, che l'architetto Gustaf Estlander aveva progettato per il dottor E. Roos, e i cambiamenti commissionati dal nuovo proprietario, l'uomo d'affari Allan Hjelt, progettati dall'architetto Eliel Saarinen.

Il dottor Roos acquisì nel 1911 dal comune due terreni situati a Eira, tra Tehtaankatu ed Edelfeltintie, all'indirizzo Tehtaankatu 32 c e d.⁷ I terreni sono situati su un ripido pendio che scende verso nord, verso Tehtaankatu, la cui natura costituì una sfida per il progettista della casa, l'architetto Gustaf Estlander. Costruendo una nuova villa nel mezzo di due terreni unificati si potevano creare degli ampi cortili in entrambe le direzioni verso i terreni confinanti. Tale soluzione si atteneva alle idee dei pianificatori originali di Eira.

mutamia huoneita ja talon aputiloja. Pääkerros nousee hieman Edelfeltintien puoleisen pihan yläpuolelle. Siinä on alunperin kattovalaistu keskushalli, jonka ympäri salit, muut asuintilat ja keittiö kiertyvät. Lännenpuoleinen uloke ja lounaiskulman huoneen viiste avaavat erityisiä näkymiä pihapuistikkoon. Itäsivulla oli muusta talosta ulkoneva apuporashuone. Huoneille antoivat leimansa muuratut takkauunit. Korkea ullakko oli aluksi kylmänä vinttililana.⁸

Talolle antaa leimansa korkea taitettu eli mansardikatto. Tällainen kattomuoto on hallitsevana koko Eirassa. Taitekaton suosio siellä perustuu yhtä lailla ajankohdan tyylihanteisiin kuin rakennusjärjestyksen antamiin lähtökohtiin: määrätyn kattolistakorkeuden rajoittamatta voitiin sen yläpuolelle järjestää lisätiloja. Tätä mahdollisuutta käytettiin tässäkin huvilassa myöhemmin hyväksi, kun ullakolle sisustettiin kokonainen uusi asuinkerros. (Taite- eli mansardikatolla on arkkitehtuurin historiassa toistuvasti ollut käyttöä kiinteistökeinottelun palveluksessa.)

Gustaf Estlanderin suunnittelemassa huvilassa katolla on erityisen lennokas muoto. Siinä on taivutetut lapheet ja hieman korotettu keskiosa ns. säterikaton tapaan. Tällaiset kattomuodot olivat yleisenä ihanteena varsinkin pohjoismaisessa 1900-luvun alun huvila-arkkitehtuurissa. Taustalla on barokin ihailu. Huvilan Tehtaankatu 32 c-d kattomuoto tuo mieleen Tukholman ritarihuoneen 1600-luvulta, lukuisten aateliskartanoiden erään esikuvan. Arkkitehti Estlander on kursailematta soveltanut tätä teemaa porvarillisen huvilan tunnuspiirteeksi.

Runsasmuotoiset päädyt kuuluvat yhteen korkeiden kattomuotojen kanssa. Eirassa vallitsee todellinen kilpailu eri talojen koristeellisten päätymuotojen välillä. Estlanderin suunnitelmassa oli kolmekin erilaista päätyryhmää, lisäksi katonlappeita koristivat soikeat ns.häränsilmäikkunat. Kun Eliel Saarinen muutti rakennusta, hän pani kattokerroksen vielä paremmaksi, varsinkin Tehtaankadun puoleisen pääjulkisivun päädyn muokkaamisessa.

Klassisilla pylväsjärjestelmillä on Estlanderin suunnitelmassa muihin eiralaistaloihin verrattuna poikkeuksellisen tärkeä osuus. Tehtaankadun puolella pääsisääkäynnin päällistä altaania kannattavat toskanalaiset kolonnit. Korinttilaiset pilasterit, osittain pareittain asetellut, kiertävät talon koko pääkerrosta. Tämä antaa tietysti lisää loistoa huvilalle. Klassiset pylvääät tekivät paluuta suomalaiseenkin

La casa a forma di dado costituisce un tipico esempio di villa di Eira, forse ancor più ornamentale delle altre. Il terreno scende da Edelfeltintie su Tehtaankatu per l'altezza di quasi due piani abitabili. Nel progetto di Estlander, si raggiungeva il piano inferiore, quello della cantina, attraverso delle rampe poste nella direzione della facciata che dà su Tehtaankatu. Il piano cantina riceveva la luce da Tehtaankatu e dai lati. Là si trovavano, oltre al vestibolo, alcune stanze, comprese quelle di servizio. Il piano principale sorge un po' al di sopra del cortile su Edelfeltintie. Lì c'è lo stanzone centrale, originariamente illuminato attraverso il tetto, circondato dalle sale, dagli altri ambienti e dalla cucina. La sporgenza occidentale e lo sguancio della stanza sud-occidentale aprono panorami particolari sul piccolo parco nel cortile. Nell'ala orientale si trovava una scala di servizio. Le stanze erano caratterizzate dai focolai dei caminetti a muro. L'alta soffitta costituiva inizialmente un ripostiglio non riscaldato.⁸

La casa è caratterizzata da un alto tetto a mansarda. Si tratta della forma dominante in tutta Eira. La sua popolarità era dovuta tanto agli ideali stilistici di quel periodo quanto ai presupposti contenuti nel codice edilizio: senza limitare l'altezza determinata del cornicione del tetto era possibile costruirvi sopra altri spazi. Successivamente si sfruttò questa opportunità anche in questa villa, nel momento in cui la soffitta fu arredata formando un nuovo piano abitativo (il tetto a mansarda, nella storia dell'architettura, ha ripetutamente giocato un ruolo decisivo al servizio della speculazione immobiliare).

Nella villa progettata da Gustaf Estlander il tetto ha una forma particolarmente elevata: vi sono dei pannelli piegati e una parte centrale rialzata che assomiglia a quella di un tetto in stile carolino. I tetti con questa forma rappresentavano un ideale stilistico comune, soprattutto nell'architettura delle ville di inizio Novecento nei Paesi nordici. Sullo sfondo c'era l'ammirazione per il barocco. La forma del tetto della villa a Tehtaankatu 32 c-d fa venire in mente la Casa della Nobiltà di Stoccolma del '600, un modello per numerosi manieri nobili. L'architetto Estlander ha applicato senza remore questo tema, rendendolo il tratto caratteristico di una villa borghese.

Gli elaborati frontoni fanno tutt'uno con le alte forme del tetto. Nel quartiere di Eira esiste una vera e propria gara tra i frontoni ornamentali delle varie ville. Nel progetto di Estlander ci sono tre differenti gruppi di frontoni. I pannelli del tetto inoltre erano decorati da finestre ovali, denominate ad occhio di bue. Quando Eliel Saarinen modificò l'edificio, migliorò

arkkitehtuuriin 1910-luvun alussa, ns. kansallisromanttisen arkkitehtuurin valtakaudella 1800-luvun viimeisiltä vuosilta 1900-luvun alkuun niitä oli pidetty anakronistisina. Estlander oli kuitenkin jo aikaisemmin mielellään käyttänyt uhkeita pylväs- ja pilasterisommitelmia kerrostaloissaan, esimerkkinä Bulevardi 15–17 (1905–1906). Sirot, pienijakoisiksi ruudutetut ikkunat lisäävät huvilan korumaisuutta.

Oliko Estlander arkkitehtina omaperäinen? Ehkei erityisemmin, mutta kekseliäs hän oli. Hän yhdisteli eri tyylielementtejä varsin ennakkoluulottomasti. Hän oli taitava eklektikko, sanan parhaassa mielessä. Hän ei edustanut ns. kansallisromantiikan juurevinta muotoa, mutta ei toisaalta myöskään tarkalleen noudattanut mannermaisen arkkitehtuurin kuten wieniläis-jugendin radikaaleja uudistuspyrkimyksiä. Tätä taustaa vasten ymmärtää, ettei hän saavuttanut aikalaiskriittikojen suosiota, mutta rakennuttajien kyllä.

Arkkitehti Gustaf Estlander (1876–1930) saavutti aluksi mainetta kilpailuissa menestyvänä pikaluistelijana ja purjehtijana, sitten myös venesuunnittelijana.⁹ Hän valmistui arkkitehdiksi Polyteknisestä opistosta vuonna 1898 ja toimi arkkitehtina aluksi yhteistyössä John Settergrenin kanssa. Arkkitehtina Estlander on jäänyt melko tuntemattomaksi, siitä huolimatta että hän runsaan vuosikymmenen ajan 1900-luvun alussa vaikutti monessa kohdassa Helsingin kaupunkikuvaan. Hänen työluettelonsa käsittää reilusti yli 20 helsinkiläistaloa vuosilta 1900–1915. Pelkästään vuosien 1903–1907 välillä hän suunnitteli noin 15 suurta kerrostaloa Kruununhakaan, Kamppiin ja Etelä-Helsinkiin. Suurin on koko korttelin pituinen rakennus Albertinkatu 17–19 (1905–1907), jonka päätyihin hän mielenkiintoisella tavalla sulautti vanhempia uusrenessanssikauden kerrostaloja.¹⁰

Aikalaiskriitikki ei kuitenkaan ollut erityisen suopea Estlanderin arkkitehtuurille. Arkkitehti Waldemar Wilenius julkaisi vuonna1905 katsauksen Suomen rakennustaiteesta vuosina 1880–1905, kohta sen jälkeen kun uusi jugendarkkitehtuuri oli tehnyt läpimurtonsa Suomessa. Estlanderista hän toteaa: ”Hänen työnsä osoittavat tosin toisinaan niin kahlitsematonta vapautta, että useiden niiden kohdalla tuskin voi puhua järjestyneestä arkkitehtuurista. Mielenkiintoinen on kuitenkin rakennus Ullankatu 1, josta, jos se olisi mieluiten ollut vähän selkeämpi, olisi voinut tulla vaikuttava talo, varsinkin jos detaljit olisivat olleet työstetympiä. Se on näet hyvin pittoreski, hyvin eloisa, mikä sopii hyvin

ulteriormente il sottotetto, specialmente nell’elaborazione del frontone della facciata principale che dà su Tehtaankatu.

Nel progetto di Estlander, i colonnati classici rivestono una parte eccezionalmente importante rispetto alle altre ville di Eira. L’altana sopra l’entrata principale di Tehtaankatu è sostenuta da colonne toscane. I pilastri corinzi, sistemati parzialmente in coppia, fanno il giro di tutto il piano principale della casa. Ciò ovviamente offre alla villa un ulteriore carattere di eleganza. Le colonne classiche fecero ritorno anche nell’architettura finlandese agli inizi degli anni ’10 del Novecento; nel periodo Nazional-romantico dell’architettura, tra gli ultimi anni dell’800 e l’inizio del ’900, essi erano considerati anacronistici. Estlander aveva tuttavia già precedentemente fatto uso di sontuose composizioni di colonne e pilastri nei suoi condomini, come per esempio a Bulevardi 15-17 (1905-1906). Le finestre snelle, a piccoli riquadri evidenziano la preziosità della villa.

Era originale Estlander come architetto? Non in maniera particolare, ma era certo pieno di risorse. Connetteva diversi elementi stilistici senza grandi pregiudizi. Era un abile eclettico, nel senso migliore della parola. Non rappresentava la forma più radicale del Nazional-romanticismo, ma d’altra parte non osservava con precisione le aspirazioni al rinnovamento dell’architettura continentale, come i radicali dello Jugend di Vienna. Su questo sfondo si comprende perché non era popolare tra i critici del periodo, ma lo era invece tra i costruttori.

L’architetto Gustaf Estlander (1876-1930) diventò noto prima come pattinatore e velista di successo nelle competizioni, in seguito anche come progettista di barche.⁹ Si laureò in architettura presso il Politecnico nel 1898 e lavorò come architetto inizialmente in collaborazione con John Settergren. Come architetto Estlander è rimasto alquanto sconosciuto, nonostante che per più di un decennio avesse lasciato la sua impronta sull’immagine di Helsinki in più di una zona della città. L’elenco delle sue opere comprende ben oltre 20 case a Helsinki tra il 1900 e il 1915. Solo nel periodo tra il 1903 e il 1907 progettò una quindicina di grandi condomini a Kruununhaka, a Kamppi e nella parte sud della città. Il maggiore dei progetti è l’edificio ubicato ad Albertinkatu 17-19, lungo quanto tutto il quartiere (1905-1907), sui cui frontoni egli fuse in modo interessante motivi di precedenti condomini del periodo neorinascimentale.¹⁰

La critica contemporanea tuttavia non era favorevole alla sua architettura. L’architetto Waldemar Wilenius pubblicò nel

tontille tässä esikaupunkikorttelissa”.¹¹ Helsingin kaupungin historiassa Estlander saa osakseen maininnan Marius af Schulténin Helsingin rakennustaidetta 1875–1918 koskevassa katsauksessa: ”...hyvin tuottelias, mutta varsin epätasainen. Uudenmaan Purjehduskerhon paviljongissa Valkosaarenkarilla (1900), ajalle tyypillisessä, komeassa puurakennuksessa, on synnynnäinen purjehtija Estlander luonut itselleen muistomerkin, joka on hänen luonteensa arvoinen.”¹²

Estlanderin arkkitechdintoiminnalle Helsingissä tuli pakostakin lyhyt katko, kun hänen Kaivopuistoon suunnittelemansa kerrostalo Itäinen Puistotie 11 sortui rakennustyön aikana vuonna 1907.¹³ Talo sai pilkkanimen Raseborg. Tämän rakennuksen luonnonkivijulkisivut ovat hyvä esimerkki Estlanderin kyvystä siirtyä kevyesti tyylilajista toiseen: ne edustavat meillä harvinaista venetsialaista tai lähes maurilaista uusgotiikkaa. Myöhemmin hän keskittyi yhä enemmän eleganttien purjeveneiden konstruointiin, päätoimisesti 1910-luvun puolivälistä lähtien. Tällä alalla hän saavutti lähes johtavan aseman Pohjoismaissa. Vieläkin purjehtivana esimerkkinä hänen suunnittelemistaan veneistään on arkkitehti Sigurd Frosterukselle rakennettu 8 m luokan purjevene Sphinx. Estlander muutti vuonna 1920 Ruotsiin, jossa hänen legendaarinen maineensa veneiden kehittäjänä ja purjehtijana jatkui.

UUSI OMISTAJA ALLAN HJELT JA ARKKITEHTI ELIEL SAARISEN TEKEMÄT UUDISTUKSET

Helsingin kaupungin kiinteistötietojen mukaan leskirouva M. Roos myi vuonna 1916 talon tontteineen insinööri, liikemies Allan Hjeltille. Uusi omistaja oli vanhan turkulaisen liikemies- ja kulttuurisuvun jäsen. Allan Hjelt (1885–1945) opiskeli tekstiili-insinööriksi. Perheen omaisuus perustui Turun Verkatehtaan (Åbo Klädesfabrik) omistukseen. Hjelt kuului niihin suomalaisiin liikemiehiin, jotka rikastuivat ensimmäisen maailmansodan aikana Venäjän ruplan vaihtokurssin muutoksista. Hän oli 1910-luvun lopulla yksi Suomen rikkaimpia henkilöitä ja kuului maan varhaisiin henkilöauton omistajiin. Hän oli myös perinyt suuren taidekokoelman, jota hän parhaina vuosinaan kartutti. Hän lahjoitti pääosan kokoelmastaan Åbo Akademille, jonka perustajiin hän lukeutui, ja sinne muodostettiin Allan & Bo Hjeltin taidesäätiö.¹⁴

1905 una panoramica sull’architettura finlandese del periodo tra il 1880 e il 1905, immediatamente successivo all’affermarsi della nuova architettura Jugend in Finlandia. Di Estlander dice: “I suoi lavori dimostrano talvolta una libertà così libera da catene che è difficile parlare, in taluni casi, di architettura organizzata. Interessante tuttavia è l’edificio in Ullankatu 1 che, se fosse stato un po’ più chiaro, avrebbe potuto essere una casa di grande effetto, soprattutto se i dettagli fossero stati maggiormente elaborati. È molto pittoresca, molto vivace, molto adatta per un terreno situato in questo quartiere di periferia”.¹¹

Nella storia di Helsinki, Estlander viene menzionato nell’opera di Marius af Schultén dedicata all’architettura di Helsinki nel periodo 1875-1918: “... molto produttivo, anche se piuttosto discontinuo. Nel padiglione del Circolo della Vela di Valkosaarenkari (1900), un edificio di legno bello e tipico del periodo, Estlander, velista appassionato, ha creato per sé un cenotafio degno del suo carattere”.¹²

L’attività di Estlander a Helsinki subì una breve, forzata interruzione quando il condominio a Itäinen Puistotie 11, da lui progettato, crollò durante i lavori nel 1907.¹³ Alla casa fu affibbiato l’efferrato nomignolo di Raseborg (con riferimento alle rovine dell’omonimo castello medievale). Le facciate di pietra naturale di questo edificio sono un bell’esempio della capacità di Estlander di muoversi con facilità tra uno stile e l’altro: esse rappresentano uno stile neogotico veneziano, quasi moresco, da noi raro. Successivamente Estlander si concentrò con intensità sempre maggiore sulla progettazione di barche a vela sempre più eleganti. Questa divenne la sua attività principale a partire dalla metà degli anni ’10 del ’900. In questo settore raggiunse una posizione di predominanza quasi assoluta nei paesi nordici. La Sphinx, una 8 metri costruita per l’architetto Sigurd Frosterus, costituisce un esempio di barca a vela da lui progettata che naviga ancora. Estlander si trasferì nel 1920 in Svezia, dove la sua fama leggendaria di progettista di barche a vela e di velista continuò a prosperare.

LE NOVITÀ INTRODOTTE DAL NUOVO PROPRIETARIO ALLAN HJELT E DALL’ARCHITETTO ELIEL SAARINEN

Secondo i dati del catasto del comune di Helsinki, la vedova del dottor Roos vendette nel 1916 la casa e il terreno ad Allan Hjelt, ingegnere e uomo d’affari. Il nuovo proprietario apparteneva

Hjelt operoi myös kiinteistöalalla ja mm. perusti Helsinkiin Ab Centralgatan Oy:n, joka hankki tontteja uuden, Helsingin keskustaan raivattavan Keskuskadun seudulta. Tässä yhteydessä arkkitehti Eliel Saarinen tuli Hjeltin yhtiökumppaniksi: Saarinen laati 1900-luvun alkuvuosikymmeninä suunnitelmia muutamaa Helsingin keskustaan muokattavaa liikekatua varten, näistä Hjeltin ja Saarisen yhteinen hanke Keskuskatu suunniteltiin vuonna 1916. Kun Hjelt samana vuonna hankki itselleen huvilan Tehtaankatu 32 c-d, oli luonnollista, että juuri Saarinen, maan muutenkin johtava arkkitehti, kiinnitettiin suunnittelemaan taloon sen uuden omistajan kaipaamia muutoksia. Ne toteutettiin vuoteen 1917 mennessä.¹⁵

Tavoitteena olivat edustavat tilat vastaanotoille ja taidekokoelmille, samalla kun perhe sai entistä väljemmän huoneiston. Saarisen suunnittelemat muutokset pohjautuivat suuressa määrin Estlanderin alkuperäiseen suunnitelmaan ja sen kunnioittamiseen. Tehtaankadulta johdettiin uusi kivinen avoporras ylös pääsisäänkäynnille. Pääovi uusittiin Saariselle tyypilliseen muotoon. Eteistilat järjestettiin uudestaan. Pääkerroksen tiloja avarrettiin edustavaksi tilasarjaksi. Vanha keittiö muodostettiin uudeksi ruokasaliksi. Keittiö siirrettiin kellarikerrokseen ja sinne johdettiin uusi huoltoporras. Itäisivun porrastorni purettiin, uuteen ruokasaliin saatiin tällä tavalla valoisa ikkunarivi. Koko ullakokerros muokattiin lämpimiksi tiloiksi, yksityisluonteisemmiksi perheen asuintiloiksi.

Julkisivut säilyivät peruspiirteiltään Estlanderin suunnittelemassa asussa. Tilojen muutokset näkyvät kuitenkin uutena vaiheena myös julkisivuissa. Kattokerros sai uusia asuintiloja varten uudet tai laajennetut ikkunat. Tehtaankadun päädyn Saarinen muotoili samalla uudestaan entistä koristeellisempaan muotoon. Muille sivuille avattiin katosta kupumaisesti ulos työntyvien ikkunoiden sarjat, muunnellen Estlanderin länsisivulla jo hahmottelemaa muotoa. Pääkerroksen eteläsivulla yhteyttä puutarhaan parannettiin ja avarrettiin: ikkunoita lisättiin ja ne muutettiin ranskalaisiksi ikkunoiksi, ja puutarhaan johdettiin pieni avoporras. Talo sai ulkopuolelta entistä runsasmuotoisemman ja koristeellisemman ilmeen, mutta Saarisen muulle arkkitehtuurille tyypillisiä piirteitä on tässä muutostyössä vain vähän.

Sisätilojen muutoksiin vaikutti siirtyminen keskuslämmitykseen. Vanhat takkauunit purettiin. Saarinen suunnitteli

ad un’antica famiglia di uomini d’affari e di cultura di Turku. Egli (1885-1945) studiò e diventò ingegnere tessile. La ricchezza della famiglia si basava sulla proprietà della Turun Verkatehdas (Åbo Klädesfabrik). Hjelt faceva parte di quel gruppo di uomini d’affari finlandesi che si arricchirono durante la prima guerra mondiale grazie alle variazioni di corso del rublo russo. Verso la fine degli anni ’10 del 1900, egli era una delle persone più ricche della Finlandia e fu uno dei primi possessori di automobile. Aveva anche ereditato una grande collezione d’arte, che nei suoi anni migliori aveva contribuito ad arricchire. Regalò la maggior parte della sua collezione alla Åbo Akademi, di cui fu uno dei fondatori e dove fu creata la fondazione per l’arte Allan & Bo Hjelt.¹⁴

Hjelt operava anche nel settore immobiliare e fondò a Helsinki, tra l’altro, la società Ab Centralgatan Oy, che acquistava terreni nella zona di Keskuskatu, la cui creazione era prevista nel centro di Helsinki. In questa occasione l’architetto Eliel Saarinen divenne socio di Hjelt: nei primi decenni del ‘900 egli preparò dei progetti per alcune vie commerciali da edificare nel centro di Helsinki; il principale di questi progetti, quello comune tra Hjelt e Saarinen per Keskukatu, fu predisposto nel 1916. Quando Hjelt nello stesso anno acquisì per sé una villa a Tehtaankatu 32 c-d fu naturale che proprio Saarinen, il maggior architetto nel paese, fosse incaricato di progettare la casa e i mutamenti auspicati dal suo proprietario. Essi furono realizzati entro il 1917.¹⁵

L’obbiettivo era quello di ottenere degli spazi di rappresentanza per i ricevimenti e le collezioni d’arte. Allo stesso tempo la famiglia avrebbe avuto a disposizione un appartamento più spazioso. Le modifiche progettate da Saarinen si basavano in larga misura sul progetto originale di Estlander e sullo sviluppo di tale progetto. Si costruì una nuova scalinata scoperta che portava da Tehtaankatu all’entrata principale. La porta principale fu rinnovata assumendo una forma tipica dello stile di Saarinen. Il vestibolo fu ristrutturato e le stanze del piano principale furono ampliate e convertite in una serie di stanze di rappresentanza. La vecchia cucina fu ristrutturata e trasformata in una nuova sala da pranzo. La cucina fu spostata in cantina, ed era raggiungibile per mezzo di una nuova scala di servizio. La torre a scale dell’ala orientale fu eliminata, permettendo così la realizzazione di una fila di finestre luminose. Tutto il piano della soffitta fu ristrutturato e divenne un ambiente caldo e privato, dove avrebbe vissuto la famiglia.

Joitakin uusia takkoja, eteläsivun huonesarjan päätteenä on säilynyt Saarisen suunnitelmaan kuulunut takkanurkkaus. Pääkerroksen uudelleen muotoilussa näkyvät Saarisen taidot, vaikka eivät niinkään tyylipiirteet. Koko kerroksesta on muodostettu edustava, toisiinsa avautuvien tilojen huonesarja. Vaihtelevia läpinäkymiä tiloista toisiin artikuloivat erilaiset kaariaukot. Erityisen hieno perspektiivi avautuu keskihallista kolmen aukon välityksellä etelänpuoleiseen puutarhasaliin.

Ullakon asuinkerroksessa ovaalilla kattoikkunalla varustettu keskihalli on kokoavana tilana. Muuten vaihtelevat, valossa kylpevät ikkunasyvennykset antavat huoneille erityistä kodikkuutta. Talossa on myös säilynyt Saariselle tunnusomaisia, sisäkkäisiin peileihin perustuvia puuvia.

Arkkitehti Eliel Saarinen (1873–1950) on Suomen kaikkien aikojen tunnetuin arkkitehti Alvar Aallon rinnalla. Tässä yhteydessä ei ole tarpeen esitellä häntä tarkemmin. Voidaan kuitenkin kysyä, mihin Villa Hjeltin suunnittelu sijoittuu Saarisen työssä ja tuotannossa. Saarisen työn alkuvaihe, jolloin hän oli yhteistyössä arkkitehtien Herman Geselliuksen ja Armas Lindgrenin kanssa, käsittää Suomen ns. kansallisromanttisen arkkitehtuurivaiheen pääteoksia, kuten Kansallismuseon, mutta myös kansainvälistä huomioita saaneita huviloita, kuten arkkitehtien oma Hvitträsk tai Viipurin edustalle rakennettu Suur-Merijoki. Näihin ei Villa Hjeltiä mitenkään voi verrata, eiralaishuvila on sentään vain muutostyö.

Samaan aikaan kun Saarisen pääteos Suomessa, Helsingin rautatieasema oli rakenteilla, Saarinen omistautui 1910-luvulla ennen muuta suurille asemakaavasunnitelmille. Niistä Munkkiniemi-Haagan suunnitelma valmistui vuonna 1915 ja Suur-Helsinki -suunnitelma vuonna 1918. Rinnan liiketalojen ja monumentaalisten kaupungintalojen kanssa Saarinen suunnitteli 1910-luvulla edelleen merkittäviä huviloita, joista tärkeimpiä on Villa Keirkner Helsingin Kaivopuistossa vuosilta 1916–18, eräänlaisena kokonaistaideteoksena toteutunut suunnitelma. Näinä vuosina Saarisen avustajana Hvitträskin ateljeessa oli tuleva asemakaavaopin professori Otto-I. Meurman, jota Tytti Valto onnistui haastattelemaan myös Villa Hjeltin osalta. Meurman on ilmeisesti ollut avustavana suunnittelijana tässä rakennuksessa, joka vaatimattomampana kohteena suunniteltiin samalla huolella kuin Saarisen merkkiteokset.¹⁶

Joitakin vuosia Suomen itsenäistymisen jälkeen Saarinen suuntautui Yhdysvaltoihin, jonne hän muutti lopullisesti

Le facciate furono mantenute per lo più con l’aspetto progettato da Estlander. Le modifiche apportate agli spazi interni si riflettono anche nelle facciate rappresentando come una fase nuova dell’abitazione. Il sottotetto fu munito di nuove e più larghe finestre adatte ai nuovi spazi abitativi. Il frontone di Tehtaankatu fu riformulato da Saarinen in maniera più decorativa. Gli altri lati furono muniti di finestre, sporgenti dal tetto come dei bulbi, mutuando le forme già elaborate da Estlander sul lato occidentale.

Sul lato meridionale del piano principale l’accesso al giardino fu migliorato e fu ampliato: furono aggiunte finestre, poi trasformate in finestre francesi e fu costruita una piccola scalinata scoperta verso il giardino. L’aspetto della casa fu dotato di forme ancora più abbondanti e più decorate, ma in questo lavoro di modifica sono pochi i tratti tipici dell’architettura di Saarinen.

Sui mutamenti apportati agli spazi interni influi l’introduzione del riscaldamento centralizzato. I vecchi caminetti furono eliminati e Saarinen ne progettò di nuovi. Al termine della serie di stanze nell’ala meridionale è stato conservato l’angolo caminetto che faceva parte del progetto di Saarinen (nella hall centrale c’era un caminetto di Saarinen successivamente eliminato). Nel nuovo aspetto del piano principale è evidente l’abilità di Saarinen, anche se non i suoi tratti stilistici caratteristici. Tutto il piano è stato trasformato in una serie di stanze che si aprono l’una nell’altra. Prospettive mutevoli da una stanza all’altra vengono articolate da aperture ad arco. Una prospettiva particolarmente bella si apre attraverso tre aperture dallo stanzone centrale sulla sala del giardino posta a sud.

Nel piano abitativo della soffitta la stanza centrale, provvista di lucernario in forma ovale, funge da spazio aggregante. Le rientranze delle finestre, mutevoli e immerse nella luce, danno alle stanze una caratteristica di particolare calore domestico. La casa ha anche conservato le porte di legno a vetri concentrici, tipiche dello stile di Saarinen.

L’architetto Eliel Saarinen (1873-1950) è il più famoso architetto finlandese assieme ad Alvar Aalto. Non è qui necessario presentarlo nel dettaglio. Ci si può tuttavia chiedere dove si collochi la progettazione di Villa Hjelt nel lavoro e nella produzione di Saarinen. La fase iniziale del lavoro di Saarinen, quando cooperava con gli architetti Herman Gesellius e Armas Lindgren, comprende le opere principali

vuonna 1923. Siellä alkoi hänen elämäntyönsä toinen päävaihe.

EPISODI TALON HISTORIASSA: SUOMEN KUNINGASSEIKKAILU

Villa Hjelt koettiin Saarisen suunnitteleminen muutosten jälkeen hyvin edustavaksi, mikä sai todistuksen Suomen historiassa erikoisen episodin kautta. Vuonna 1918 vasta itsenäistyneestä maasta oltiin hetken aikaa havittelemassa monarkiaa ja Suomeen oltiin kutsumassa kuningasta. Tähän rooliin oli valittu Hessenin prinssi Friedrich Karl, joka jo oli suostunut ottamaan tehtävän vastaan. Vanha keisarillinen linna eli nykyinen presidentin linna piti kunostaa kuninkaan hovia varten ja sinne piti hankkia uusia sisustuksia. Samalla oli ehdotettu, että maan hallitus hankkisi Villa Hjeltin kuningasperheen yksityiseksi residenssiksi (yksi kuningashankkeen monista edistäjistä oli Suomen lähettiläs Berliinissä, Edvard Hjelt). Arkkitehti Gustaf Strengell sai tehtäväkseen hankkia asianmukaista kalustoa hovia varten eri puolilta Eurooppaa. Hänet lähetettiin myös Saksaan esittelemään Villa Hjeltiä aiotulle kuninkaalle, mukanaan kansio, jossa oli tiettävästi 37 kuvaa huvilasta. Koko hanke kuitenkin raukesi, jättämättä jälkiä myöskään aiotuun residenssiin. Monarkia-innostus tempaisi kuitenkin monet johtavat persoonallisuudet mukaansa. Siitä todistaa myös Eliel Saarisen loistelias Suur-Helsinki -suunnitelma vuodelta 1918, jossa uuden Töölönlahden yli kulkevan pääväylän nimeksi annettiin Kungsavenyn, Kuninkaan-avenue.¹⁷

TALO ITALIAN SUURLÄHETILÄÄN RESIDENS SINÄ

Italian valtio osti vuonna 1925 huvilan ja tontin Tehtaankatu 32 c-d Allan Hjeltiltä. Myynnin taustalla olivat Hjeltille koituneet taloudelliset ongelmat. Hänen pääyrityksensä oli tehnyt vararikon. Hjeltillä oli toisaalta läheiset suhteet Italiaan. Hänestä tuli vuonna 1924 Italian pääkonsuli Suomessa. Hjelt alkoi myös toimia suomalaisen metsäteollisuuden Italiaan suuntautuneen viennin agenttina, jolla oli toimipisteet Helsingissä ja Milanossa.

del periodo nazional-romantico dell’architettura finlandese, come il Museo Nazionale, ma anche ville che hanno suscitato interesse a livello internazionale, come Hvitträsk o come Suur-Merijoki, costruita nei pressi di Vyborg. Villa Hjelt non può essere paragonata a queste opere: la villa di Eira non è che una ristrutturazione.

Nello stesso momento in cui l’opera principale di Saarinen, la stazione ferroviaria di Helsinki, era in costruzione, egli si dedicò negli anni ’10 del 1900 soprattutto a grandi progetti urbanistici. Il progetto per Munkkiniemi-Haaga fu portato a termine nel 1915 e il progetto per Suur-Helsinki nel 1918. Assieme agli edifici commerciali e alle sedi monumentali dei municipi, Saarinen progettò anche notevoli ville, tra le quali la piu’ importante è Villa Keirkner a Kaivopuisto, un progetto realizzato comè una specie di opera d’arte totale. In quegli anni, quale assistente di Saarinen presso l’atelier di Hvitträsk, operava Otto I. Meurman, futuro professore di scienza della pianificazione urbanistica, che Tytti Valto riuscì ad intervistare anche riguardo a Villa Hjelt. Meurman ha agito evidentemente da assistente progettista in questo progetto, che pur essendo un lavoro minore fu svolto con la stessa cura che si riscontra nelle grandi opere di Saarinen.¹⁶

Qualche anno dopo la dichiarazione di indipendenza della Finlandia Saarinen si trasferì negli Stati Uniti, dove prese residenza definitiva nel 1923. Là ebbe inizio la seconda fase della sua opera.

UN EPISODIO NELLA STORIA DELLA CASA: L’AVVENTURA MONARCHICA DELLA FINLANDIA

Villa Hjelt, dopo le modifiche progettate da Saarinen, era considerata molto elegante, circostanza che fu confermata da un evento particolare nella storia della Finlandia. Nel 1918, poco dopo la dichiarazione di indipendenza, si tentava di instaurare una monarchia e quindi si stava cercando un re per il Paese. Per ricoprire questa carica era stato individuato Federico Carlo, principe d’Assia, che aveva acconsentito. Il vecchio palazzo imperiale, l’attuale palazzo presidenziale, doveva essere ristrutturato per la corte reale e doveva essere munito di un nuovo arredamento. Allo stesso tempo fu proposto che il governo acquisisse Villa Hjelt quale residenza privata della famiglia reale (uno dei promotori del progetto monarchico era Edvard

Edustava huvila voitiin lähes sellaisenaan ottaa käyttöön lähettilään residenssinä. Rakennuksen päätilat ja suurin osa kiinteistä sisustuksistakin on sitten säilytetty. Irtokalustus ja taideteokset ovat sitä vastoin kauttaaltaan Italian valtion hankkimia. Eliel Saarisen ihanne oli rakennus kokonaisu- taideteoksena, jossa arkkitehti suunnitteli sisätilat viimeistä piirtoa ja irtokalusteita myöten. Tämä ihanne oli toteutunut Saarisen omasta Hvitträskistä lähtien monissa hänen suunnittelemissaan huviloissa. Saarinen oli myös Villa Hjeltiä varten suunnitellut uusia kalusteita.¹⁸ Kaikki tämä, taideko- koelmia myöten, vietiin pois talosta Hjeltin perheen muu- taessa sieltä. Uudet Italian lähettilään residenssiin hankitut irtokalusteet ja taideteokset täyttävät talon tilat sopivalla tavalla – tämä aihe ei kuitenkaan kuulu tämän artikkelin piiriin.

Pieniä muutoksia ja lisäyksiä taloon ja sen tontille on kuitenkin vuosikymmenten mittaan tehty. Saarisen suunnitelmien mukaiset ruokasalin hienoruutuiset ikkunat on jos- sakin vaiheessa muutettu suuriruutuisiksi, ehkä ulos avau- tuvan näkymän vuoksi. Samoin on puutarhaan avautuvat ikkunat ja ovet muutettu, tässä tapauksessa metallirakentei- siksi. Matala, niukkailmeinen autotallirakennus pystytettiin rakennuksen itäpuolelle Edelfeltintien puoleisen pihan taus- talle vuonna 1953 tehdyn suunnitelman mukaan. Pääpiirus- tukset laati V. Öller.¹⁹

Arkkitehti Vezio Nava suunnitteli silloisen suurlähetti- lään pyynnöstä vuonna 1979 katujen varsille rakennetut uu- det “rautakeihäs-aidat”. Tehtaankadun puolella aita raken- nettiin vanhan graniittisokkelin päälle. Portti varustettiin kaaripäätteellä. Edelfeltintien puolella vanhan graniittisok- kelin päälle ja vanhojen graniittitolppien väliin rakennettu aita korvasi puisen säleaidan.²⁰ Kysymyksessä oli käytännön sanelema, mutta samalla hienovarainen täydennys vanhaan huvilaympäristöön. Vezio Nava (s. 1936) on italialaissynty- nen arkkitehti, joka opiskeli Helsingissä Teknillisen korke- koulun arkkitehtiosastossa ja valmistui sieltä vuonna 1964. Hän työskenteli pitkään vuosina 1961–1984 arkkitehtitoi- misto Alvar Aallon palveluksessa ja osallistui siellä keskei- senä henkilönä mm. Italiaan Riolaan rakennetun kirkon suunnitteluun.

Hjelt, Ambasciatore di Finlandia a Berlino). All’architetto Gu- staf Strengell era stato affidato il compito di acquisire in varie parti d’Europa un mobilio che fosse consono alle necessità della corte. Egli fu mandato in Germania per presentare Villa Hjelt a colui che era stato scelto quale re con una cartella che con- teneva 37 fotografie della villa. Il progetto tuttavia svanì senza lasciare traccia, nemmeno in quella che avrebbe dovuto essere la residenza. L’entusiasmo monarchico aveva colpito parecchie personalità: lo dimostra l’ambizioso progetto di Eliel Saarinen del 1918 per la Grande Helsinki, nel quale la principale arte- ria di comunicazioni che superava il Golfo di Töölö portava il nome di Kungsavenyn, Viale del Re.¹⁷

LA CASA COME RESIDENZA DELL’AMBASCIATORE D’ITALIA

Lo stato italiano acquistò la villa e il terreno sito a Tehtaan- katu 32 C-D da Allan Hjelt nel 1925. Alla base della vendita c’erano le difficoltà economiche nelle quali era incorso Hjelt. La sua società principale era fallita e, d’altra parte, egli intrat- teneva rapporti stretti con l’Italia. Nel 1924 era stato nomi- nato Console Generale d’Italia in Finlandia. Hjelt agiva da agente per le esportazioni dell’industria forestale finlandese dirette verso l’Italia e aveva uffici sia a Helsinki che a Milano.

La bella villa poté essere adibita a residenza dell’Ambascia- tore quasi senza modifiche. Le stanze principali dell’edificio e la maggior parte dell’arredamento fisso sono stati conservati. I mobili e le opere d’arte sono al contrario state acquisite dal- lo Stato italiano. L’idea di Saarinen era quella di un edificio come opera d’arte, dove l’architetto progettava tanto gli spazi interni che i mobili fino nei minimi particolari. Questo sogno era stato realizzato, da Hvitträsk in poi, in molte ville da lui progettate. Saarinen aveva progettato nuovi mobili anche per Villa Hjelt.¹⁸ Tutto questo, ivi comprese le collezioni d’arte, fu portato via al momento del trasloco della famiglia Hjelt. I nuovi mobili e le nuove opere d’arte acquisite per la residenza dell’Ambasciatore d’Italia riempiono gli spazi della casa in una maniera adeguata; comunque questo tema non rientra nell’ambito di questo articolo.

Piccole modifiche e aggiunte alla casa e al terreno sono state effettuate nel corso dei decenni.

Viitteitä ja kommentteja

1 Tytti Valto, Työluettelo – Arkkitehtuuri ja kaupunkisuunnittelu. Teoksessa Marika Hausen ym., Eliel Saarinen. Suomen aika. Suomen rakennustaiteen museo 1990, s. 324. Perusteellinen katsaus Helsingin jugendarkkitehtuuriin ja sen tekijöihin on teos Jonathan Moorhouse, Michael Carapetian, Leena Ahtola-Moorhouse, Helsingin jugendarkkitehtuuri 1895–1915. Helsinki 1987. Kirjassa käsitellään myös Eiraa. Talo Tehtaankatu 32 c-d mainitaan vain alueen rakennuksia koskevassa luettelossa s. 284.

2 Lukuisista Eiran ja Helsingin eteläisten kaupunginosien suunnittelua käsittelevistä julkaisuista perustavaa laatua oleva lähde on teos Birger Brunila, Asemakaava, teoksessa Helsingin kaupungin historia, IV osa, ensimmäinen nide. Ajanjakso 1875–1918. Helsingissä 1955. Etelä-Helsingistä s. 9–13, Eirasta s. 31–33. Helsingin kaupungin muotoutumisen verraton historiateos on Sven-Erik Åström, Samhällsplanering och regionsbildning i kejsartidens Helsingfors. Helsingfors 1957. Etelä-Helsingistä ja Eirasta mm. s. 222, 259.

3 Helsingin puistoista teoksessa Maunu Häyrynen, Maisemapuistosta reformipuistoon. Helsingin kaupunkipuistot ja puistopolitiikka 1880-luvulta 1930-luvulle. Helsinki 1994. Eiran puistoista s. 159.

4 Åström 1957, s. 259.

5 Eliel Saarinen, Munkkiniemi-Haaga ja Suur-Helsinki. Helsinki 1915. Sitaatit s. 92, 95.

6 Brunila 1955, s. 32-33.

7 Tontin omistajatiedot ja niiden muutokset: Tonttikortit. Tilastotoimiston arkisto. Helsingin kaupunginarkisto.

8 Rakennuslupapiirustukset 1911. Helsingin kaupungin rakennusvalvontaviraston arkisto.

9 Gustaf Estlanderista mm. Uppslagsverket Finland 1, Ekenäs 2003.

10 Estlanderin suunnittelemissa rakennuksista mm. Juha Ilonen, Kolmas Helsinki. Kerroksia arjen arkkitehtuurissa. Helsinki 2013. Albertinkatu 17–19 s. 56, 57.

11 Waldemar Wilenius, Öfversikt af byggnadskonsten i Finland under åren 1880–1905. Aikakausikirjassa Tekniska Föreningens i Finland Förhandlingar, den 31. mars 1905, s. 11.

12 Marius af Schultén, Rakennustaide. Teoksessa Helsingin kaupungin historia IV osa ensimmäinen nide. Ajanjakso 1875–1918. Helsingissä 1955, s. 84

13 Ilonen 2013, s. 230 ja viite s. 257.

14 Hjeltistä mm. Who was Allan Hjelt? <http://www.hjeltfoundations.org/who-was-allan-hjelt.html>, toukokuu 2014.

Le finestre della sala da pranzo con i piccoli riquadri eleganti progettate da Saarinen sono state ad un certo punto sostituite con finestre a riquadri grandi, forse per la veduta. Parimenti, le finestre e le porte che danno sul giardino sono state sostituite, in questo caso, con infissi di metallo. La costruzione bassa e anonima che ospita il garage è stata posta nella parte orientale del giardino che dà su Edelfeltintie in base al progetto del 1953, le cui linee generali sono di V. Öller.¹⁹

L’architetto Vezio Nava ha progettato, su richiesta dell’Ambasciatore di allora, i nuovi “recinti di lance di ferro” (1979). Quello su Tehtaankatu è stato costruito sul vecchio basamento di granito. Il cancello è stato munito di una rifinitura ad arco. Su Edelfeltintie, il recinto costruito sul vecchio basamento e tra i vecchi pali di granito ha sostituito il recinto di legno ad assicelle.²⁰ Si tratta di una novità dettata dalla necessità, ma allo stesso tempo una integrazione discreta nel vecchio *milieu* di ville. Vezio Nava (nato nel 1936) è un architetto di origine italiana, che ha studiato presso il dipartimento di architettura del Politecnico di Helsinki, dove si è laureato nel 1964. Lavorò a lungo, dal 1961 al 1984, presso lo studio architettonico di Alvar Aalto e ha partecipato, quale responsabile principale, alla progettazione della chiesa di Riola in Italia.

Riferimenti e note:

1) Tytti Valo, Työluettelo - arkkitehtuuri ja kaupunkisuunnittelu. Nell’opera Maria Hausen e altri, Eliel Saarinen. Suomen Aika. Suomen rakennustaiteen museo 1990, p. 324. Una panoramica esauriente sull’architettura Jugend e i suoi esponenti in Helsinki si trova nell’opera di Jonathan Moorhouse, Michael Carpetian, Leena Antola-Moorhouse, Helsingin jugendarkkitehtuuri, 1895-1915, Helsinki, 1987. Nel libro si parla anche di Eira. La casa di Tehtaankatu 32 C-D viene menzionata solo nell’elenco relativo agli edifici a pagina 284.

2) Fondamentale tra le opere che trattano la progettazione di Eira e dei quartieri meridionali della città : Birger Brunila, Asemakaava. Nell’opera Helsingin kaupungin historia, IV parte, I volume: 1875-1918, Helsinki, 1955. Informazioni su Helsinki meridionale alle pagg. 9-13, su Eira alle pagg. 31-33. Un’opera fondamentale sulla storia della formazione della città di Helsinki è Sven-Erik Åström, Samhällsplanering och regionsbildning i kejsartidens Helsingfors, Helsingfors. Informazioni su Helsinki meridionale e su Eira, tra l’altro, a pagina 222 e 259.

15 Rakennuslupapiirustukset 1916. Helsingin kaupungin rakennusvalvontaviraston arkisto.

16 Valto 1990, s. 324, Villa Hjeltiä koskeva viite 5.

17 Anders Hulden, Kuningasseikkailu Suomessa 1918. Helsinki 1988. Mm. s. 164–169. Epäselvää on, mitkä Strengellin hankituttamista kalusteista oli ajateltu linnaan, mitkä mahdollisesti kuninkaan yksityiseen residenssiin. Kuningashankkeen kariuduttua kalusteita myytiin huutokaupassa ja niitä on joutunut eri puolille yksityisomistukseen. Opettajallani, professori Nils Erik Wickbergillä oli olohuoneessaan suuri, kuninkaan hoviin aiottu matto.

18 Anna-Lisa Amberg, Teosluettelo – sisustuksia, taideteollisuutta ja maalauksia. Teoksessa Marika Hausen ym., Eliel Saarinen. Suomen aika. Suomen rakennustaiteen museo 1990, s. 243.

19 Rakennuslupapiirustukset 1953. Helsingin kaupungin rakennusvalvontaviraston arkisto.

20 Rakennuslupapiirustukset 1979. Helsingin kaupungin rakennusvalvontaviraston arkisto. Puhelinhaastattelu arkkitehti Vezio Navan kanssa toukokuussa 2014. Arkkitehti Nava on oli kurssitoverini Teknillisen korkeakoulun arkkitehtiosastossa.

VILHELM HELANDER

L’autore è Professore Emerito di Storia dell’Architettura all’Università di Tecnologia, Helsinki, ora Università Aalto Kirjoittaja on Teknillisen korkeakoulun, nykyisen Aalto–yliopiston arkkitehtuurin historian emeritusprofessori

3) Dei parchi di Helsinki si parla nell’opera di Maunu Häyrynen, Maisemapuistosta reformipuistoon. Helsingin kapunkipuistot ja puistopolitiikka 1880-luvulta 1930-luvulle, Helsinki, 1994. I parchi di Eira a pag. 159.

4) Åström, 1957, p. 259.

5) Eliel Saarinen, Munkkiniemi-Haaga ja Suur-Helsinki, Helsinki, 1915, le citazioni da pag. 92 e 95.

6) Brunila, 1955, pagg. 32-33.

7) Le informazioni relative al proprietario del terreno e alle modifiche: Schede catastali. Archivio dell’ufficio statistico. Archivio municipale di Helsinki.

8) Disegni per il conseguimento del permesso di costruzione, 1911. Archivio dell’Ufficio Licenze Edilizie di Helsinki.

9) Su Gustaf Estlander: Uppslagsverket, Finland 1, Ekenäs, 2003

10) Sugli edifici progettati da Estlander, tra l’altro, Juha Ilonen, Kolmas Helsinki. Kerroksia arjen arkkitehtuurissa, Helsinki, 2013. Albertinkatu 17-19 a pagg. 56 e 57.

11) Waldemar Wilenius, Öfversikt af byggnadskonsten i Finland under åren 1880-1915. Nel periodico Tekniska Föreningen i Finland Förhandlingar, 31 marzo 1905, pag. 11.

12) Marius af Schultén, Rakennustaide, nell’opera Helsingin kaupungin istoria, IV parte, I volume. Ajanjakso 1875-1918, Helsinki, 1955, pagina 84

13) Ilonen, 2013, pag. 230 e riferimento a pag. 257.

14) Su Hjelt, tra l’altro, Who was Allan Hjelt? <http://www.hjeltfoundations.org/who-was-allan-hjelt.html>, maggio 2014.

15) Disegni per lil conseguimento del permesso di costruzione, 1916. Archivio dell’Ufficio Licenze Edilizie di Helsinki.

16 Valto, 1990, pag. 324, rif. 5 concernente Villa Hjelt.

17 Anders Hulden, Kuningasseikkailu Suomessa 1918. Helsinki, 1988. Tra l’altro, pagg. 164-169. Non è chiaro quali dei mobili fatti acquistare a Strengell fossero destinati per il palazzo e quali per la residenza privata. Dopo che l’iniziativa monarchica fallì, i mobili furono venduti all’asta, dispersi tra vari proprietari privati. Il mio insegnante, il Professor Nils Erik Wickerberg, aveva in salotto un grande tappeto, destinato alla corte reale.

18) Anna-Lisa Amberg, Teosluettelo - arredamenti, design e quadri. Nell’opera: Maria Hausen e altri, Eliel Saarinen. Suomen Aika. Suomen rakennustaiteen museo, 1990, pag. 243.

19) Disegni per l’ottenimento del permesso di costruzione, 1953. Archivio dell’Ufficio Licenze Edilizie di Helsinki.

20) Disegni per l’ottenimento del permesso di costruzione, 1979. Archivio dell’Ufficio Licenze Edilizie di Helsinki Intervista telefonica con l’architetto Vezio Nava nel maggio del 2014. L’architetto Nava era mio compagno di corso al dipartimento architettura del Politecnico.

La residenza oggi
e nei documenti
degli archivi della
città di Helsinki.
Una visita guidata
con il professor
Vilhelm Helander e il
fotografo Arno de la
Chapelle

Virka-asunto
tänään ja Helsingin
kaupungin arkistoissa.
Opastettu kierros
professori Helanderin
ja valokuvaja Arno de
la Chapellen kanssa

1. Italian suurlähettilään residenssi Helsingin Eirassa, pääjulkisivu Tehtaankadulle päin. Arno de la Chapelle.

1. La residenza dell'Ambasciatore d'Italia a Eira. La facciata principale su Tehtaankatu.

2. Pääjulkisivun yksityiskohtia: arkkitehti Gustaf Estlanderin käyttämiä klassisia arkkitehtuurimuotoja myöhäisjugend-talossa. Arno de la Chapelle.

2. Dettagli della facciata principale: forme architettoniche classiche, utilizzate dall'architetto Gustaf Estlander in un edificio tardo-jugend.

3. Pihajulkisivu Edelfeltintieltä nähtynä v. 1918. Eric Sundströmin valokuva. Helsingin kaupunginmuseon kuvakokoelmat.

3. La facciata della Residenza che dà sul cortile nel 1918, vista da Edelfeltintie. Fotografia di Eric Sundström. Collezione fotografica del Museo comunale di Helsinki.

4. Residenssin pihasivu nykyisin. Arno de la Chapelle.

4. La facciata della Residenza che dà sul cortile adesso.

5. Eliel Saarisen suunnitelmissa avattu käynti puutarhaan. Arno de la Chapelle.

5. L'accesso al giardino, aperto nei progetti di Eliel Saarinen.

6. Näkymä länsipuolen salista kohti ilta-aurinkon suuntaan avautuvaa kulmaikkunaa – Estlanderin suunnitelmaan kuuluva yksityiskohta. Arno de la Chapelle.

6. Veduta dalla sala occidentale verso la finestra ad angolo, che si apre verso il sole serale - Dettaglio che fa parte del progetto di Estlander.

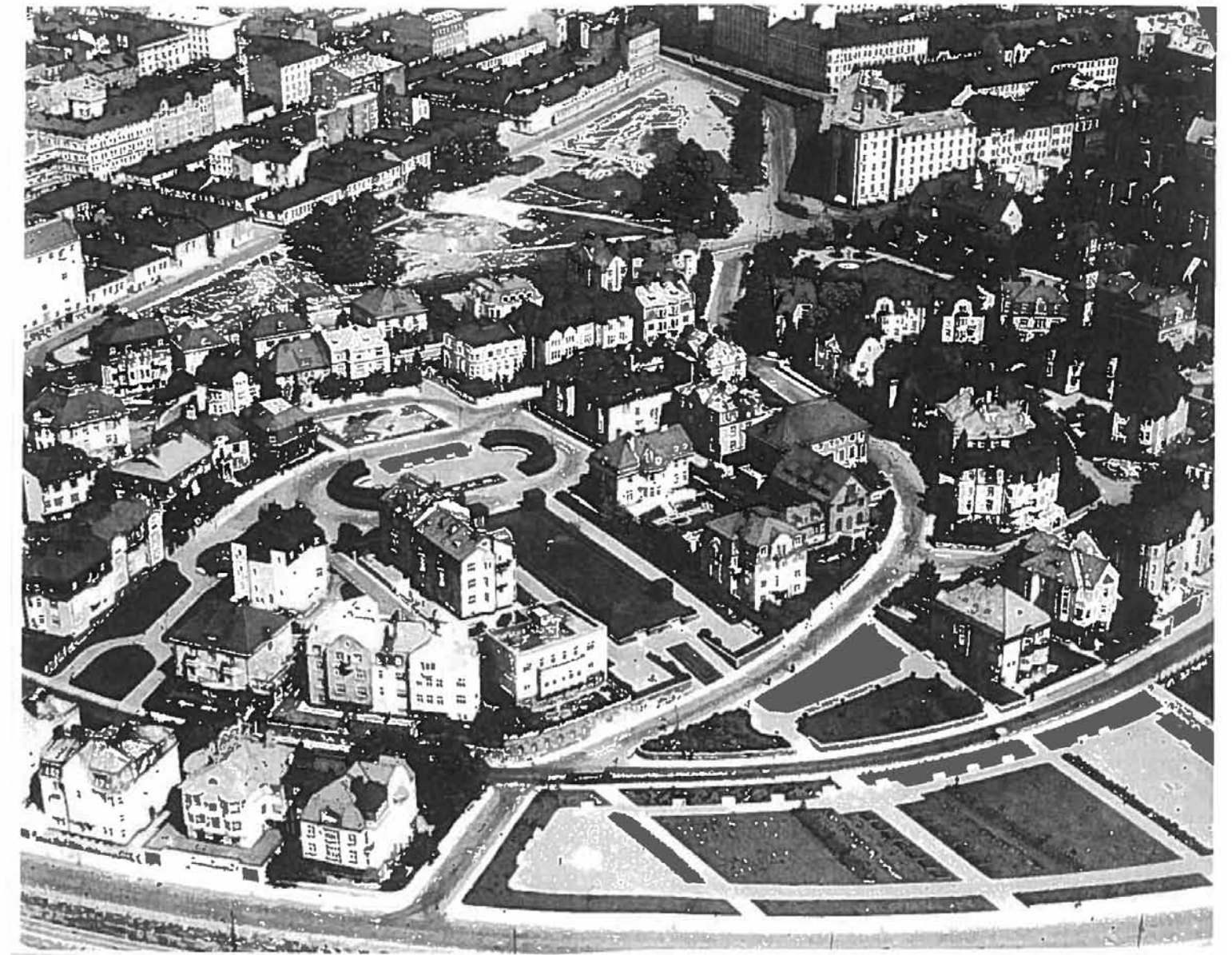
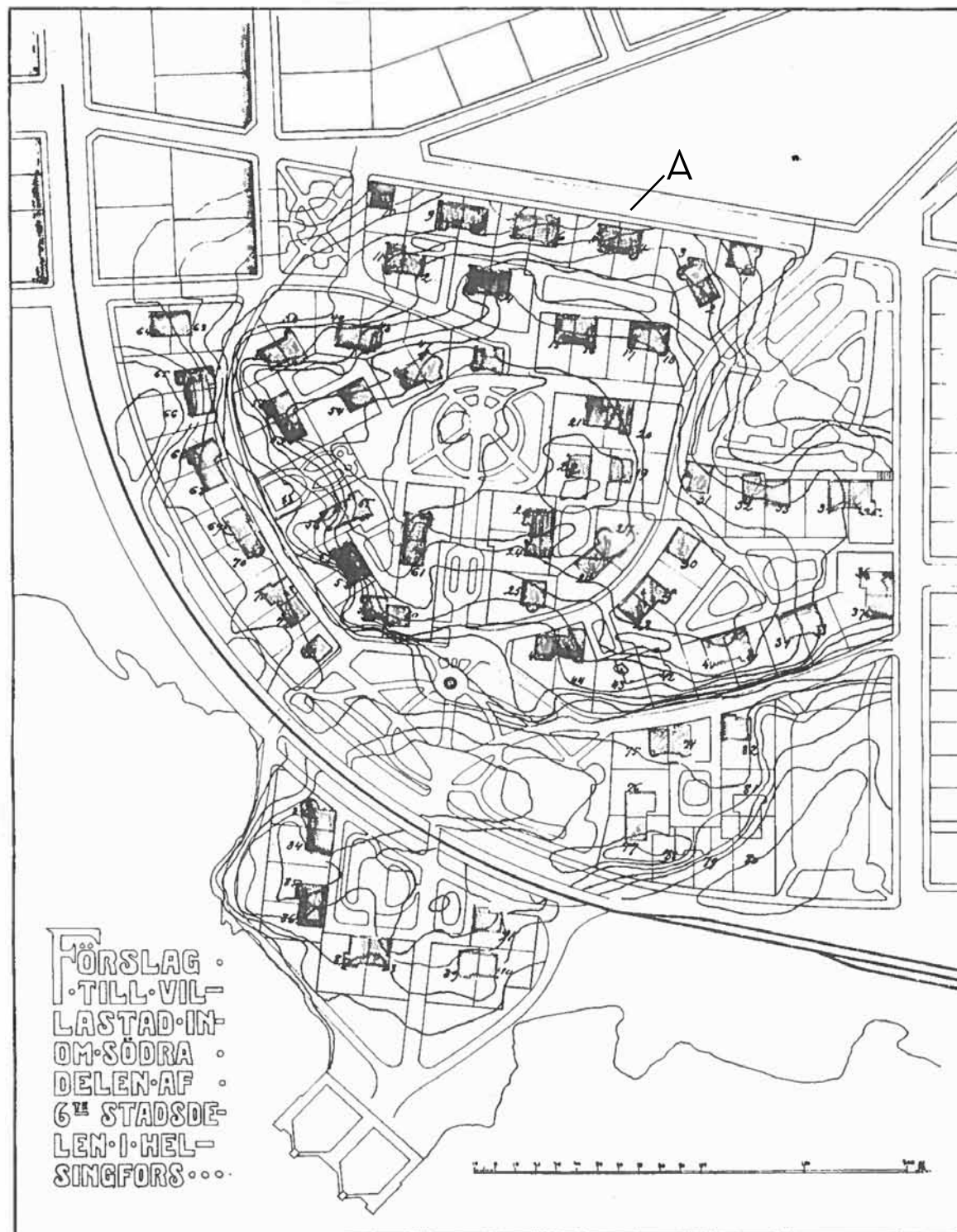

7. Näkymä keskushallista lounaaseen. Vasemmalla olevat kaariaukot periytyvät Eliel Saarisen suunnitelmasta. Ne ovat uudemmissa muutoksissa ilmeisesti inspiroineet muokkaamaan myös oikealla olevan aukon kaaripäätteiseksi. Arno de la Chapelle.

7. Veduta dalla sala centrale verso sud-ovest. Gli archi a sinistra risalgono al progetto di Eliel Saarinen. Essi hanno contribuito ad ispirare, nelle recenti modifiche, anche l'arco a destra.

8. Eiran huvilakaupungin-
osan asemakaava-
luonnos. Arkkitehdit Bertel Jung,
Armas Lindgren ja Lars
Sonck, 1905. Tulevan
residenssin paikka Teh-
taankatu 32 c-d osoitettu
lisätyllä merkinnällä A.
Arkkitehtuurimuseo

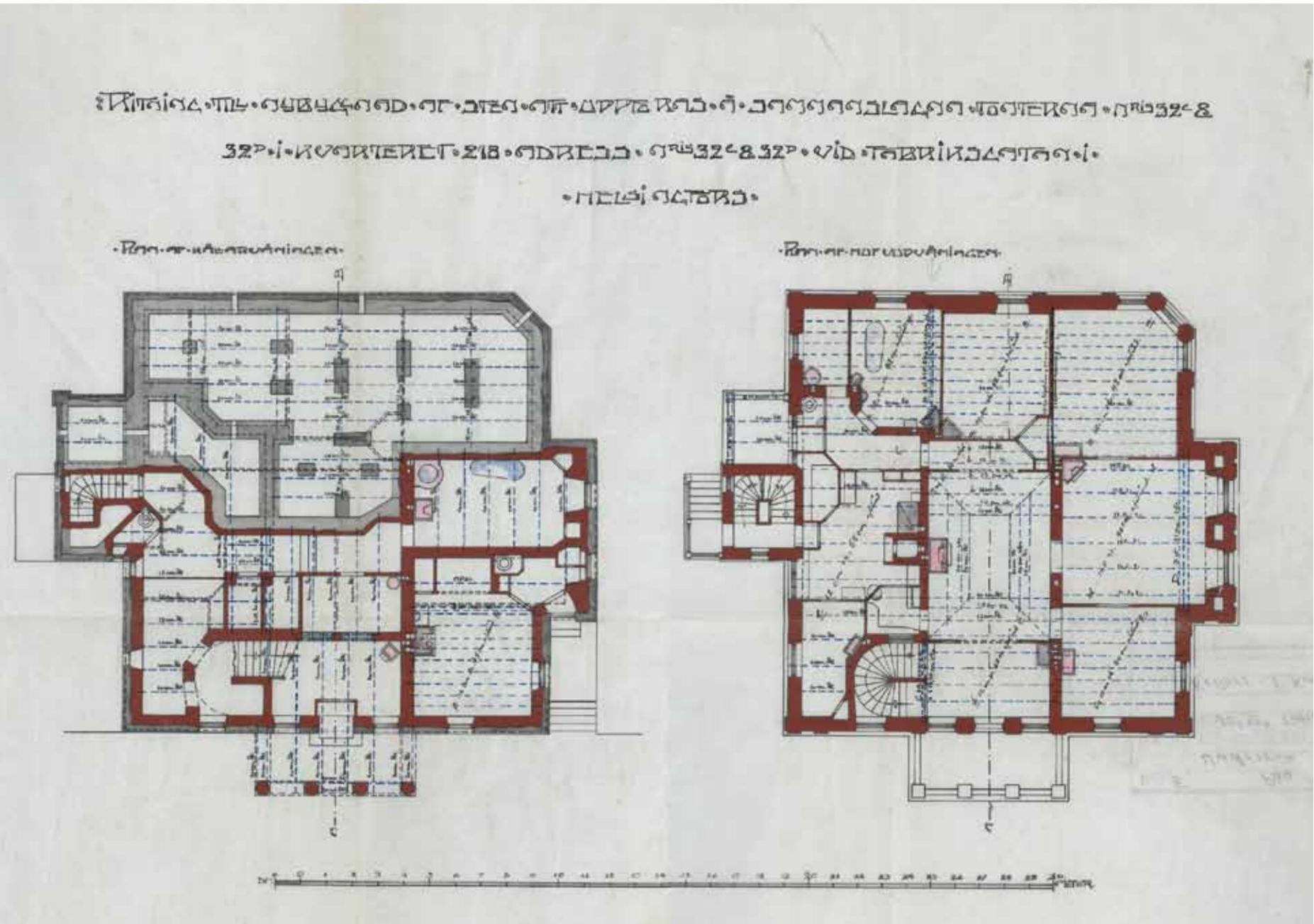
8. Bozza di piano regolato-
re per il quartiere di ville di
Eira. Architetti Bertel Jung,
Armas Lindgren e Lars
Sonck, 1905. L'ubicazione
della residenza, Tehtaanka-
tu 32 c-d, è segnalata per
mezzo dell'aggiunta della
lettera A. Museo dell'Archi-
tettura.

9. Eiran huvilakaupunginosa valmiiksi ra-
kennettuna. Ilmakuva lounaasta 1930-luvun
alusta, taustalla vasemmalla Punavuoret ja
oikealla Ullanlinna. Arkkitehtuurimuseo.

9. La costruzione del quartiere di ville di Eira
è stata completata. Foto aerea da sud-ovest
di inizio anni '30, sullo sfondo a sinistra
Punavuori e a destra Ullanlinna. Museo
dell'Architettura.

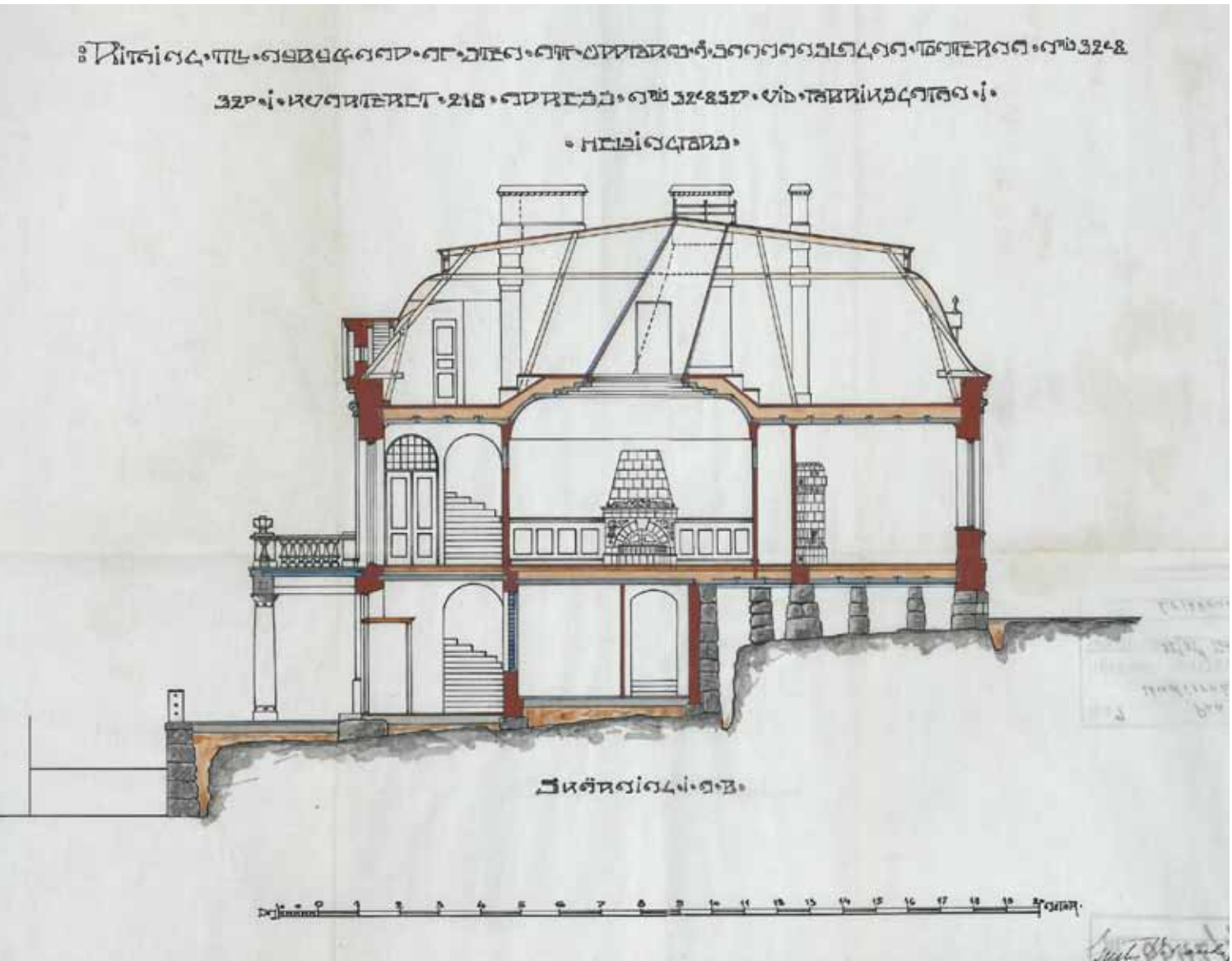
10-15. Arkkitehti Gustaf Estlanderin pääpiirustukset vuodelta 1911 uutta kivitaloa varten kahdelle yhdistetylle tontille osoitteessa Tehtaankatu 32 c-d. Helsingin kaupungin rakennusvalvontaviraston arkisto

10. Kellarikerros, jossa pääsisäänkäynti alhaalta Tehtaankadun puolelta ja aputiloja, sekä pääkerros.

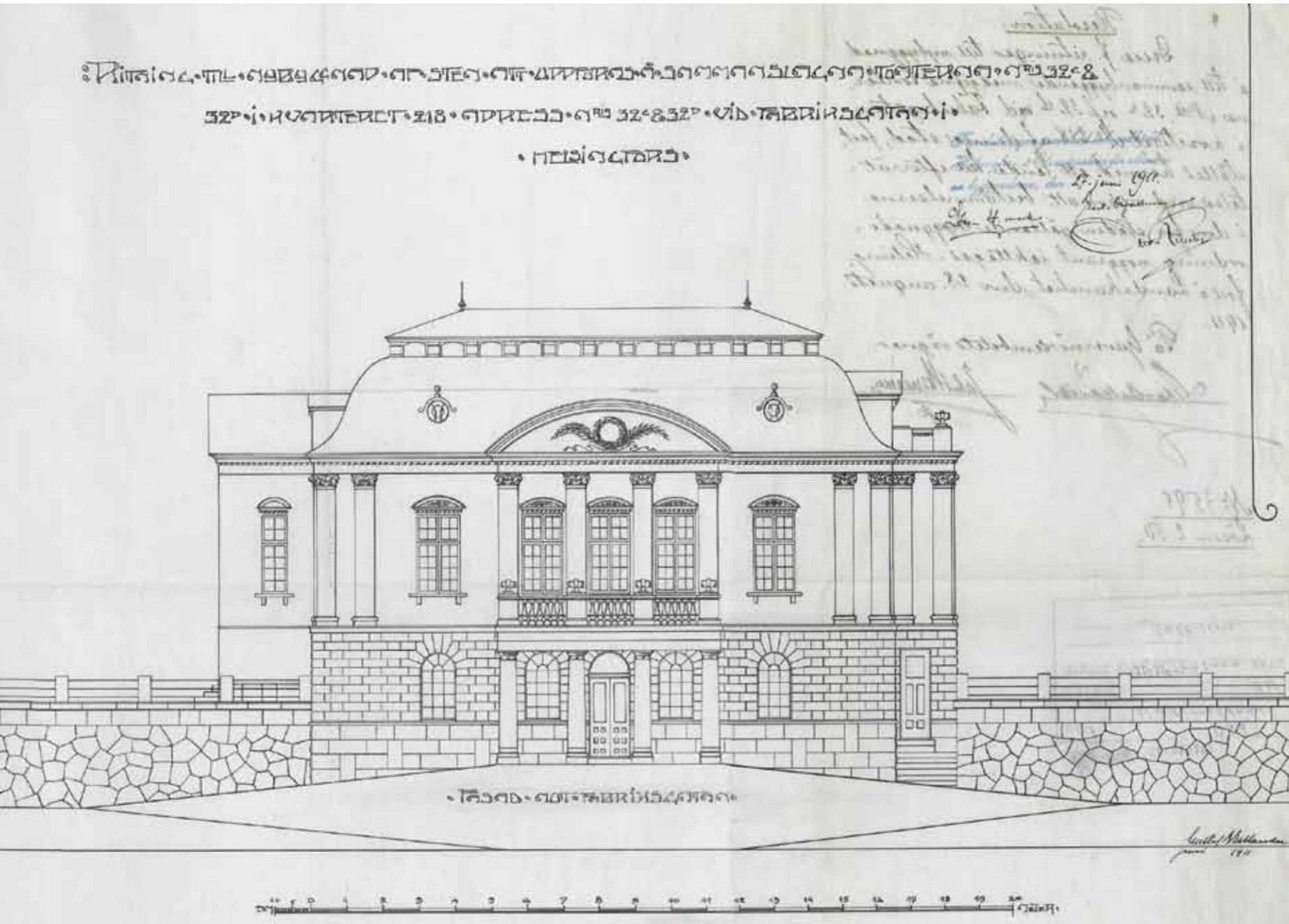
10. Il piano cantine la cui entrata è situata in basso, verso Tehtaankatu, e i ripostigli nonché il piano principale.

10-15. La piantina generale dell'architetto Gustaf Estlander del 1911 per una nuova casa di pietra, che sarebbe sorta su due terreni unificati all'indirizzo Tehtaankatu 32 c-d. Archivio dell'Ufficio Licenze Edilizie del Comune di Helsinki.

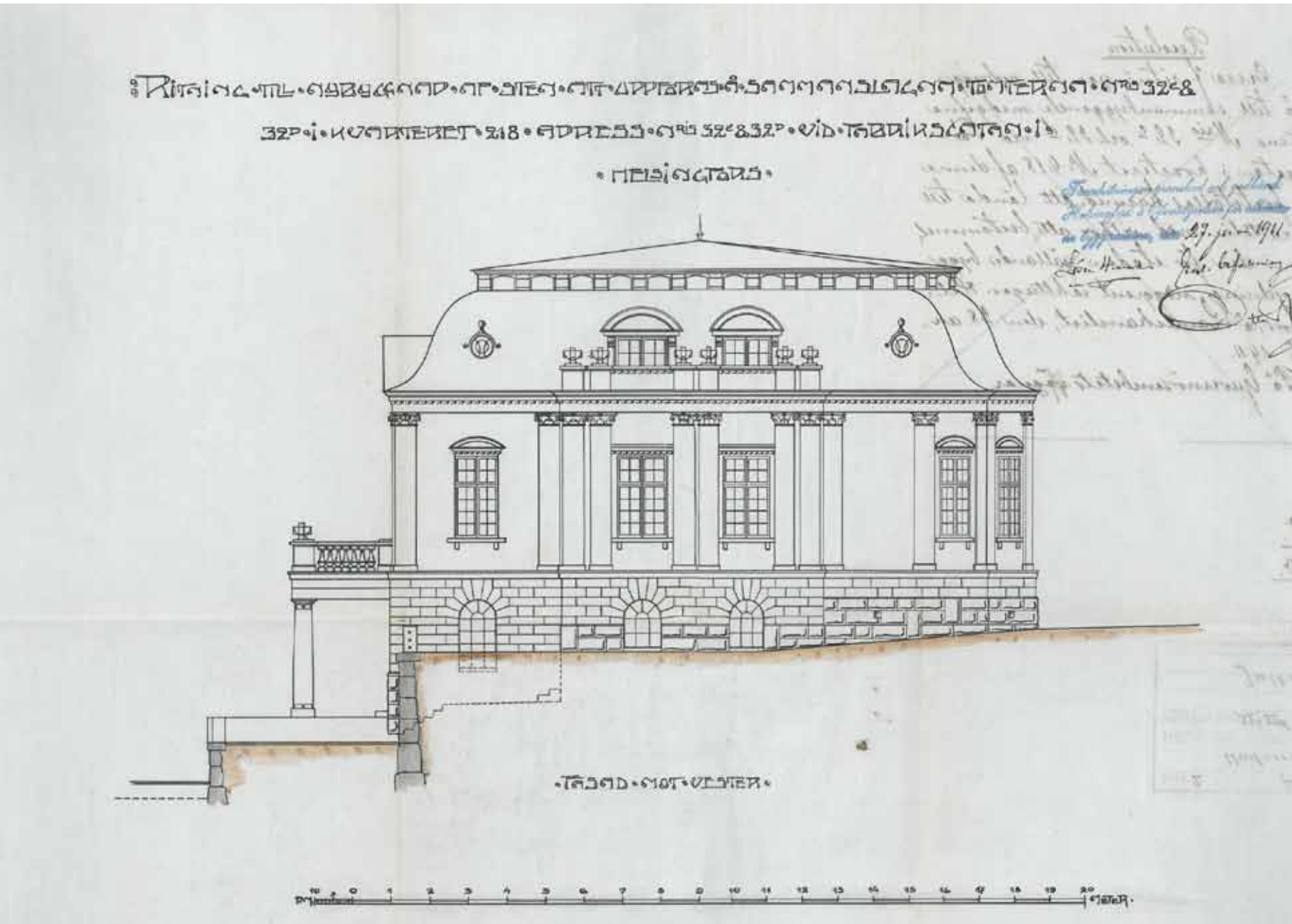
11. Poikkileikkaus. Tehtaankatu vasemmalla alhaalla. Pääkerroksen keskihalliin on ullakon kautta johdettu kattoikkuna. Ullakko on vielä kylmää tilaa.

11. Spaccato. Tehtaankatu è in basso a sinistra. Nel salone centrale è stato derivato, attraverso la soffitta, il lucernario. La soffitta è ancora uno spazio non riscaldato.

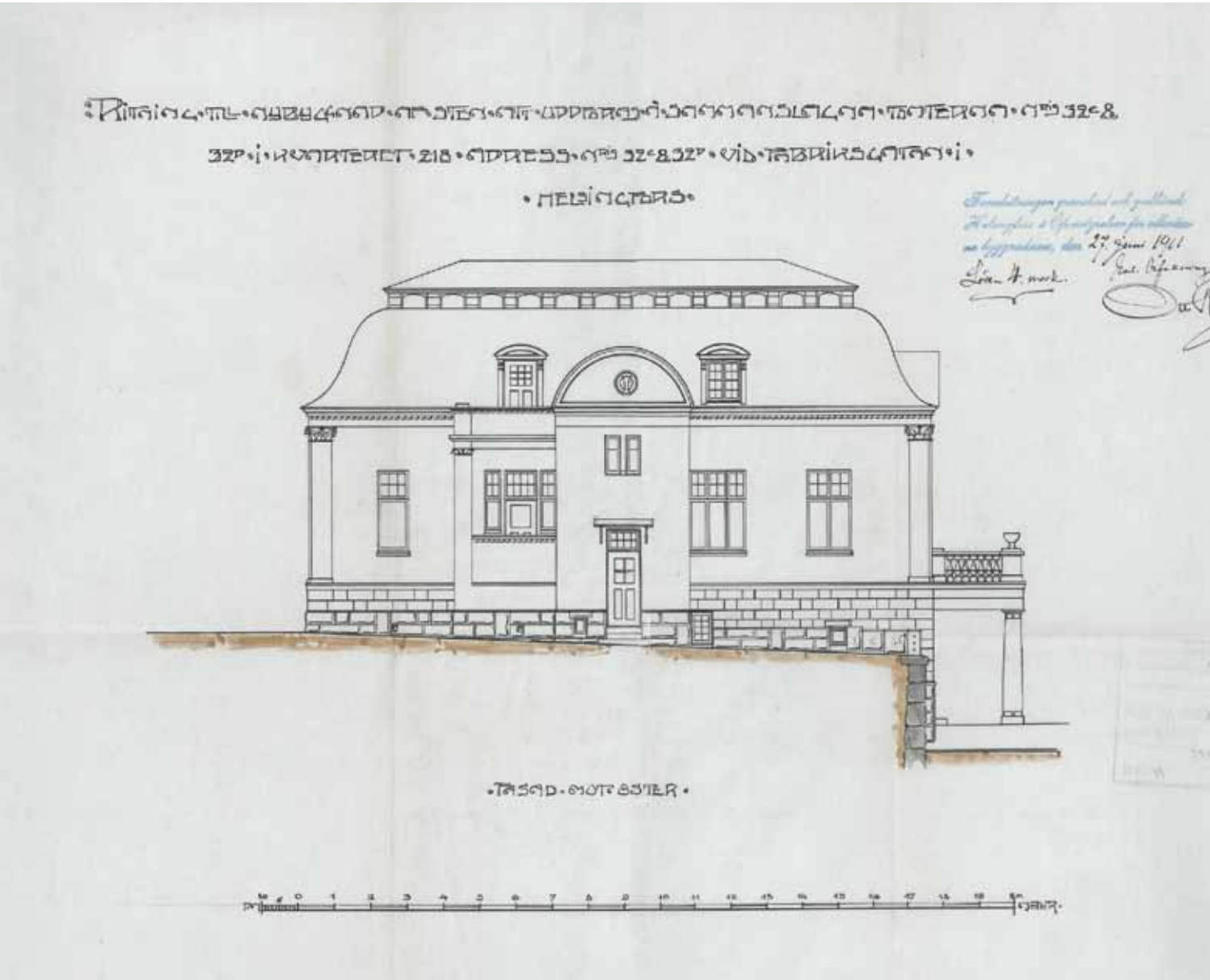
12. Julkisivu pohjoiseen Tehtaankadulle. Sisäänkäynnille johtavat tässä suunnitelmassa kadunsuuntaiset rampit.

12. La facciata verso nord, su Tehtaankatu. Verso l'entrata conducono in questo progetto rampe d'accesso parallele alla via.

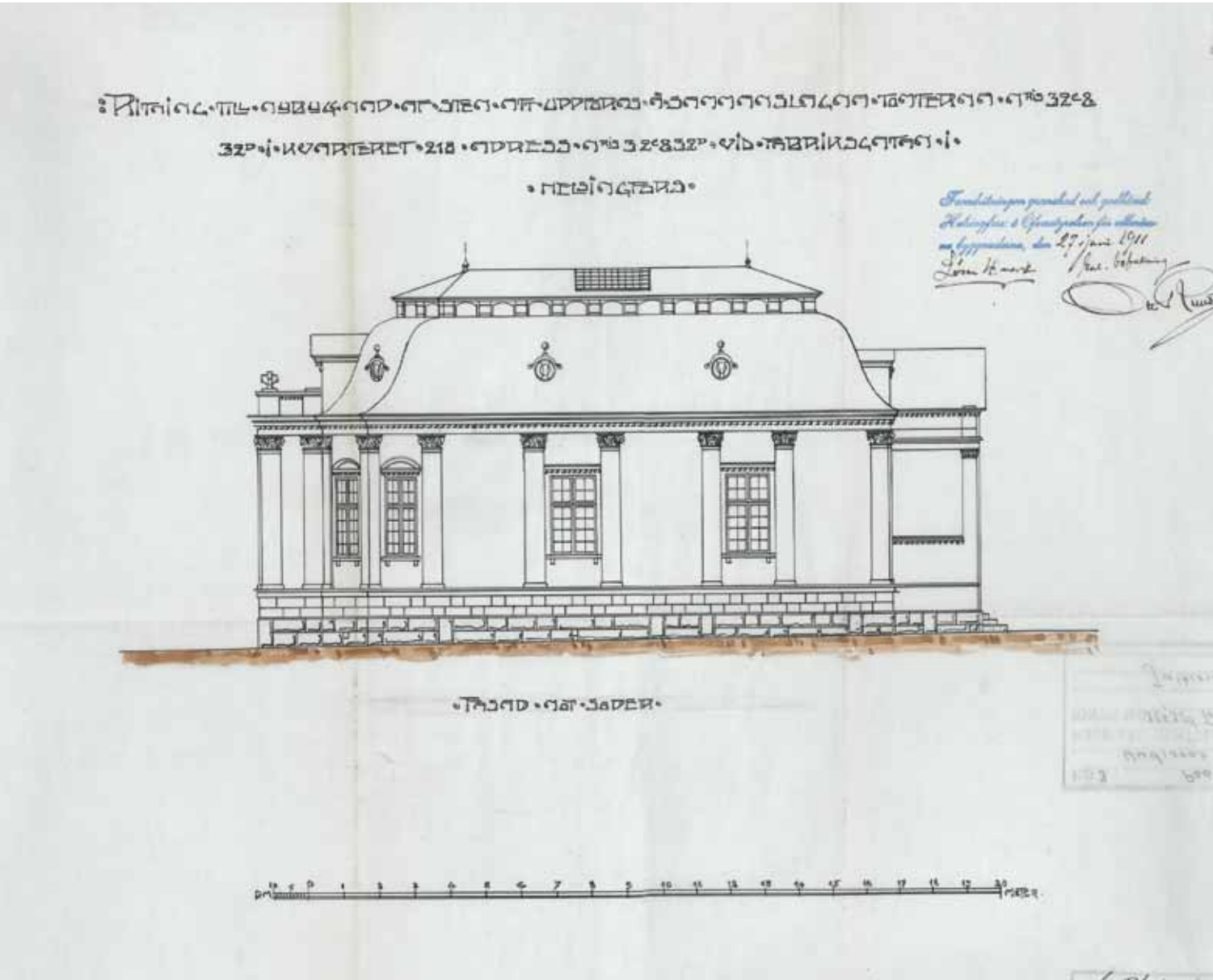
13. Julkisivu länteen. Tehtaankatu alhaalla vasemmalla, pihapuutarha ylempänä oikealla.

13. La facciata verso ovest. Tehtaankatu è in basso a sinistra, il giardino-cortile in alto a destra.

14. Julkisivu itään. Julkisivun keskellä myöhemmin purettu porrastorni. Sen kautta on ollut yhteys pihapuutarhaan.

14. La facciata a est. In mezzo alla facciata, la torre a scale successivamente eliminata, attraverso la quale si accedeva al giardino-cortile.

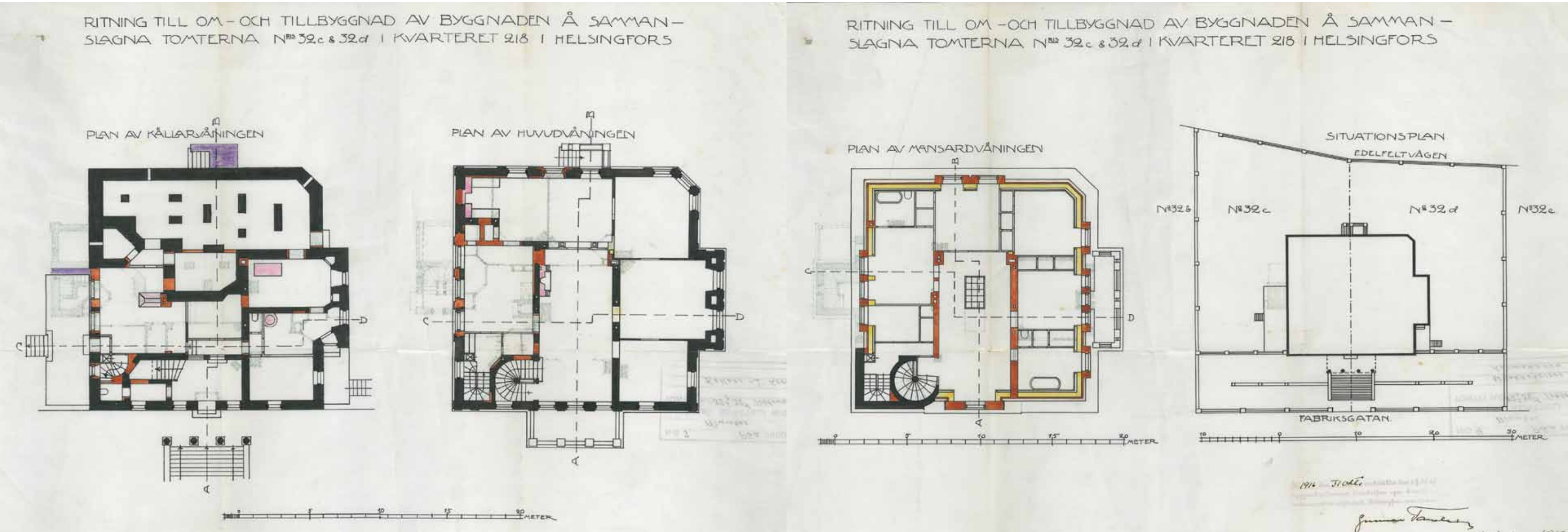

15. Julkisivu etelään.

15. La facciata a sud.

56 16-20. Eliel Saarisen muutospiirustukset Villa Hjeltiä varten, päivätty Saarisen ateljeessa Hvitträskissä v. 1916. Pohjaratkaisu on toteutusvaiheessa vielä hieman muunneltu. Helsingin kaupungin rakennusvalvontaviraston arkisto.

57 16-20. I disegni di Eliel Saarinen per le modifiche di Villa Hjelt, datati 1916, nell'atelier di Hvitträsk. Le soluzioni degli spazi sono state leggermente modificate al momento della realizzazione. Archivio dell'Ufficio Licenze Edilizie Comune di Helsinki.

16. Kellarikerros ja pääkerros. Pääsisäänkäynnille on johdettu uusi ulkoporras alhaalta kadulta. Talon kyljessä ollut porrastorni on purettu, sen takana uudistettuun ruokasaliin on saatu valoisa ikkunarivi. Ete-läisivulle on avattu uusi käynti pihapuutarhaan. Kellarikerrokseen on suunniteltu uusi keittiö. Pääkerroksen tiloja on uusien aukkojen avulla avarrettu toisiinsa liittyviksi tilasarjoiksi.

16. Il piano cantine e il piano principale. È stata ideata una nuova scala esterna che porta dalla via verso l'entrata principale. La torre a scale è stata eliminata e la sala da pranzo, che si trovava in posizione posteriore, è stata rinnovata e munita di una fila di luminose finestre. Sulla facciata meridionale è stato aperto un nuovo accesso al giardino. Nel piano cantine è stata progettata una nuova cucina. Le sale del piano principale sono state ampliate per mezzo di nuovi accessi trasformandole in una serie di spazi collegati tra loro.

17. Ullakkokerros ja asemapiirustus. Mansardikaton alla oleva ullakkokerros on kauttaaltaan muutettu asuinhuoneiksi. Kerroksen keskushallia valaisee nyt suuri kattoikkuna.

17. Il soffitto con la piantina. Il piano della soffitta, posto sotto il tetto a mansarda, è stato completamente trasformato in piano abitabile. Il salone centrale del piano è adesso illuminato da un grande lucernario.

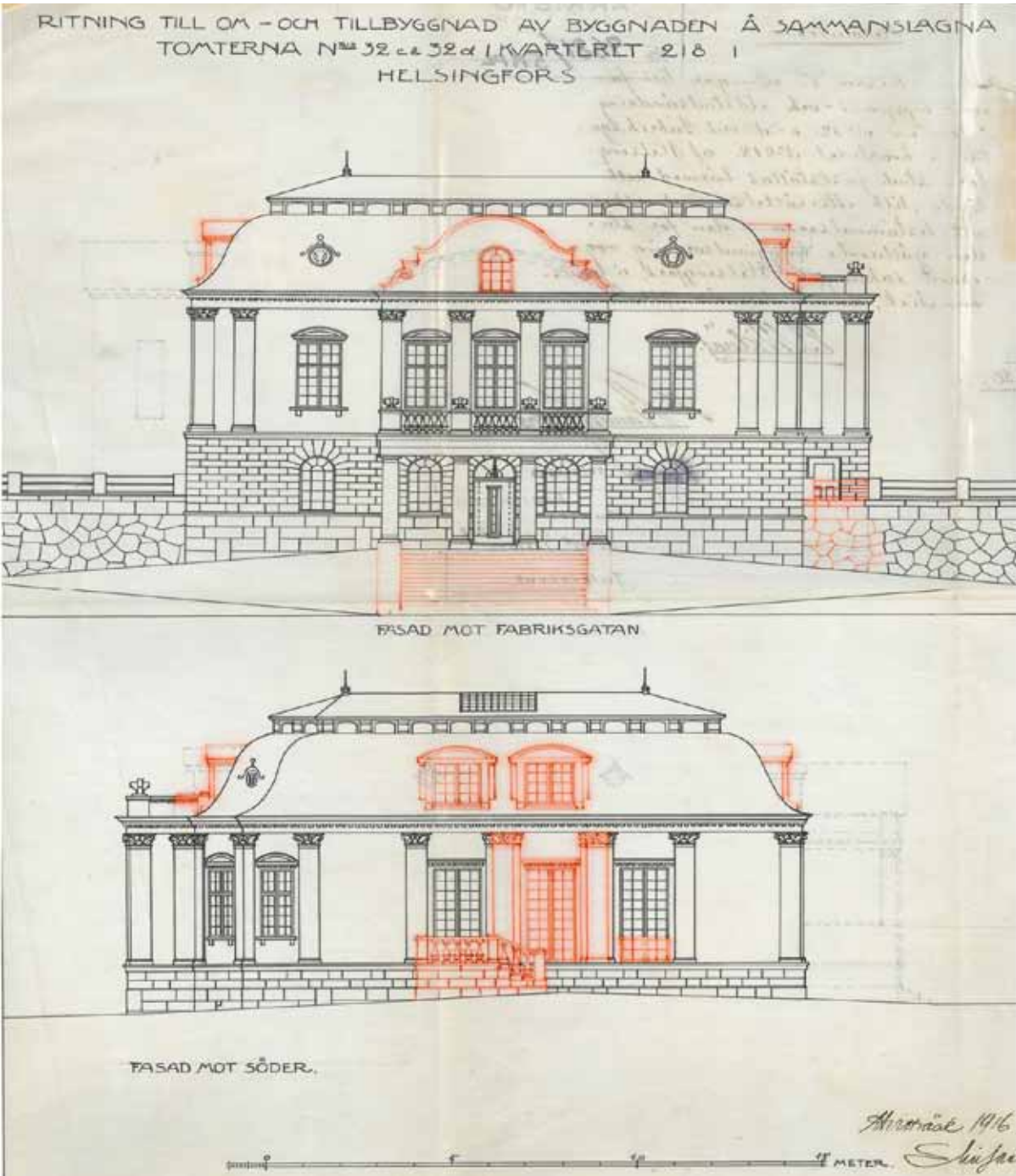
18. Kaksi poikkileikkausta. Ylhäällä vasemmalla näkyy uusi Tehtaankadulta johdettu ulkoporras. Pääkerroksen keskihallin sisäkatto on rakennettu umpeen, ullakon uusi keskihalli saa nyt valonsa keskeisestä kattoikkunasta. Vanhat tulisijat on purettu, päätiloihin on Saarinen suunnitellut uusia takkoja. Saarisen arkkitehtuurille tyypillisiä uusia ovia näkyy myös leikkauksissa.

18. Due spaccati. In alto a sinistra si vede la scalinata esterna da Tehtaankatu. Il soffitto del salone centrale del piano principale è stato chiuso e il nuovo salone centrale della soffitta viene adesso illuminato attraverso il lucernario centrale. I vecchi focolai sono stati eliminati, sostituiti dai nuovi caminetti progettati da Saarinen. Le nuove porte tipiche dell'architettura di Saarinen si vedono anche negli spaccati.

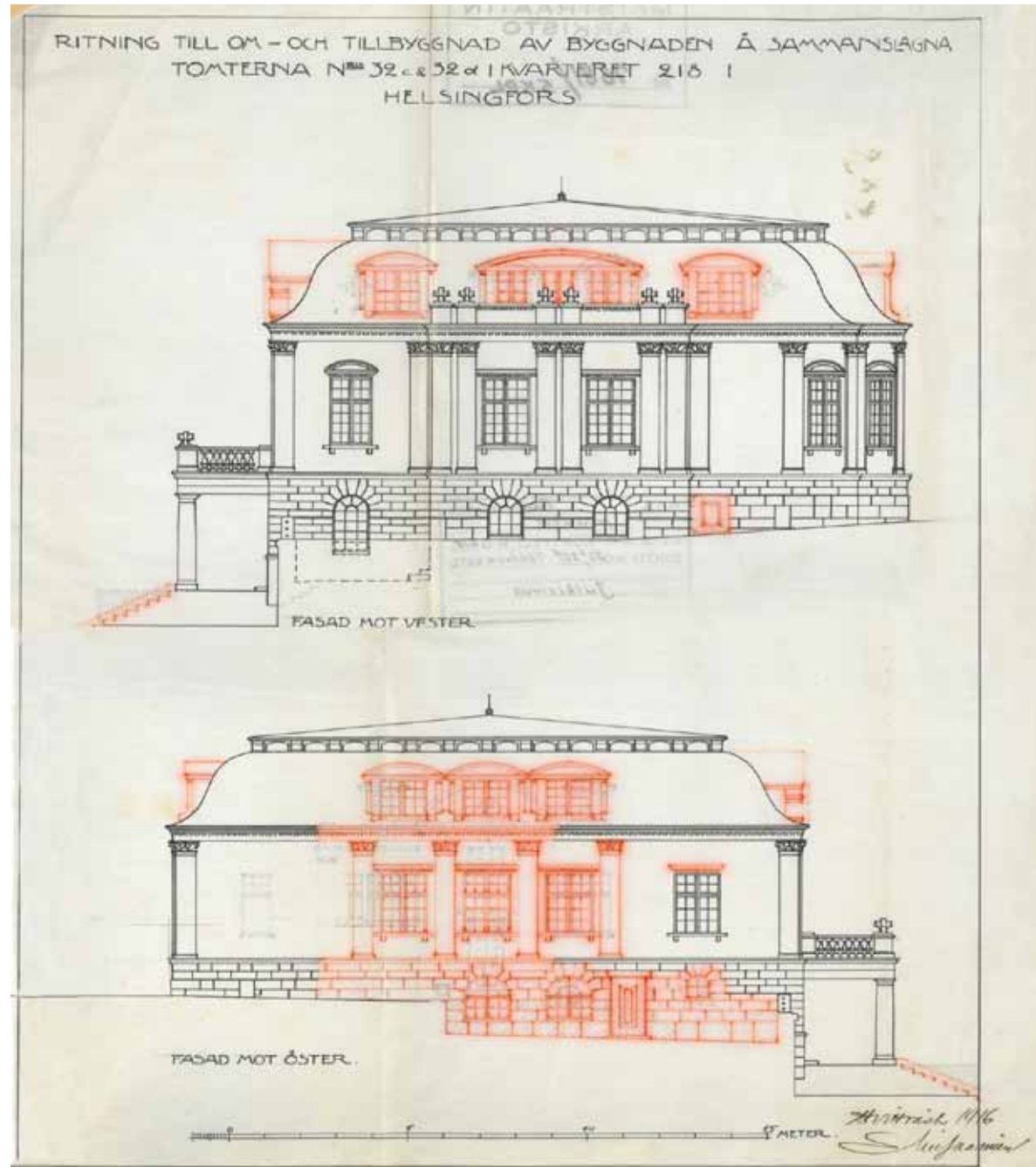
19. Julkisivu pohjoiseen Teh- taankadulle ja etelään puu- tarhaan päin. Uusi ulkoporras ja koristeellinen pääty hallit- sevat pääjulkisivua. Puutar- han suuntaan on avattu uusi käynti ja avarrettu aukkoja ranskalaisiksi ikkunoiksi.

19. La facciata verso nord, verso Tehtaankatu e verso sud, sul cortile. La nuova scalinata esterna e il frontone decorativo dominano la facciata principale. Verso il giardino è stato aperto un nuovo accesso e le aperture sono state ampliate e tra- sformate in finestre francesi.

20. Julkisivut länteen ja itään. Asuintiloiksi muutettu ullakkokerros on saanut uusia kupumaisia ikkunoita.

20. Le facciate a est e a ovest. La mansarda modificata in piano abitativo è stata munita di nuove finestre a bulbo.

Valokuvaaja Eric Sundströmin kuvasarja Villa Hjeltistä vuodelta 1918 on säilynyt Helsingin kaupunginmuseon kuvakoelmissa. Ilmeisesti kysymys on samoista kuvista, joita Gustaf Strengell esitteli Suomen kuninkaaksi kutsutulle prinssi Karl Friedrichille, kun huvilaa haviteltiin tämän yksityiseksi residenssiksi – haave joka ei toteutunut.

Serie fotografica di Villa Hjelt nel 1918 del fotografo Eric Sundström. È conservata nella collezione fotografica del Museo Comunale di Helsinki. Evidentemente si tratta delle stesse fotografie che Gustaf Strengell presentò al principe Federico Carlo, invitato ad assumere la corona di Finlandia, quando si auspicava di destinare la villa a residenza privata del Re, sogno che non si è avverato.

21. Alaeteinen. Saariselle tyypillisiä, taloa varten suunniteltuja ovia.

21. Il vestibolo inferiore. Le porte sono tipiche dello stile di Saarinen e progettate apposta per la casa.

22. Pääkerroksen keskeinen halli. Saariselle tyypilliset kaariaukot avautuvat pääportaaseen. Hjeltin kokoelman taideteokset täydensivät interiööriä.

22. Il salone centrale del piano principale. Le aperture ad arco tipiche dello stile di Saarinen si aprono sullo scalone principale. Le opere d'arte della collezione Hjelt completano gli interni.

23. Pääkerroksen keskeinen halli nyky muodossaan. Kalustus on kokonaan muuttunut. Seinillä klassisia Rooman kaupunkinäkymiä esittäviä öljymaalauksia, vedutoja. Arno de la Chapelle.

23. Il salone centrale del piano principale nella sua forma attuale. Il mobilio è completamente cambiato. Sui muri quadri ad olio con vedute classiche di Roma.

24. Pääkerroksen keskeinen halli, näkymä etelään kohti puutarhaa. Kaariaukkojen kautta avautuvat läpinäkymät ovat Saarisen tuoma uusi piirre rakennuksen tiloihin.

24. Il salone centrale del piano principale con vista verso sud, sul giardino. Le vedute che si aprono attraverso gli archi costituiscono un nuovo tratto, introdotto nell'edificio da Saarinen.

25. Näkymä samaan suuntaan, nykytila. Seinäpinnat väreineen ovat pelkistyneet, oviaukkoja kattavia kaaria on tullut lisää. Arno de la Chapelle.

25. Veduta nella stessa direzione, situazione attuale. Le superfici dei muri con i loro colori sono state semplificate, vi sono nuovi archi a copertura delle porte.

26. Pääkerroksen eteläinen, puutarhaan avautuva galleriamainen tila toimi Hjeltien aikana biljardisalina.

26. La sala-galleria meridionale sul piano principale che si apre sul giardino era, ai tempi di Hjelt, la sala biliardo.

27. Sama tila nykymuodossaan, toiseen suuntaan nähtynä. Arno de la Chapelle.

27. La stessa sala nella sua forma attuale, vista da un'altra angolazione.

28. Jykevästi sisustettu pääkerroksen ruokasali v. 1918.

28. La sala da pranzo massicciamente arredata nel 1918.

29. Ruokasali nykyisin. Sivupihalle avautuva valoisa ikkunarivi periytyy Saarisen alkuperäisestä suunnittelusta. Arno de la Chapelle.

29. La sala da pranzo adesso. La luminosa fila di finestre che si apre sul cortile di lato appartiene al progetto originario di Saarinen.

30. Yläkerran keskeinen halli kattoikkunoineen. Seinillä oli v. 1918 tumma paneeli.

30. Il salone centrale al piano superiore con il lucernario. Sui muri nel 1918 c'era un pannello scuro.

31. Vastaava näkymä nykytila-
saan. Arno de la Chapelle.

31. La stessa veduta nella sua
forma attuale.

32. Pääkerroksen keskeiseen halliin kuulunut, Eliel Saarisen suunnittelema takka on myöhemmin poistettu.

32. Il caminetto progettato da Saarinen, situato nel salone centrale, è stato successivamente eliminato.

33. Villa Hjeltin sisätiloja hallitsivat aikoinaan omistajaperheen runsaat taidekokoelmat.

33. Le sale di Villa Hjelt erano dominate a suo tempo dalla ricca collezione d'arte della famiglia proprietaria.

34. Villa Hjeltin ullakkokerrokseen Saarisen suunnitelmien mukaan rakennettu kylpyhuone kuvattuna vanhassa muodossaan.

34. Il bagno costruito nella mansarda di Villa Hjelt secondo i progetti di Saarinen, fotografato nella sua forma originale.

35. Villa Hjeltin v. 1916 jälkeen kellarikerrokseen sisustettu valoisa keittiö ennen myöhempiä muutoksia.

35. La cucina luminosa costruita dopo il 1916 nella cantina di Villa Hjelt, prima delle più recenti modifiche.

36-46. Tehtaankatu 32 c-d ullakkokerrokseen johtava porras ja korkean taitekaton alle rakennettuja asuinhuoneita.

36-46. Tehtaankatu 32 c-d lo scalone che porta alla mansarda e gli spazi abitativi costruiti nel sottotetto.

36-38. Porrastila nykymuodossaan. Saarisen arkkitehtuuriin kuuluvia kaiteita ja läpinäkymiä tilasta toiseen. Arno de la Chapelle.

36-38. Lo scalone nella sua forma attuale. Corrimani e vedute da sala a sala, caratteristici dell'architettura di Saarinen.

39. Villa Hjeltin aikaisia makuuhuoneita ullakko-kerroksessa.

39. Camere da letto nella mansarda al tempo di Villa Hjelt.

40. Näkymä ullakkokerroksen huoneista keskeiseen halliin nykytilassaan. Arno de la Chapelle.

40. Veduta dalle stanze della mansarda verso il salone centrale nella sua forma attuale.

41. Ullakkokerroksen keskeisen hallin kattoikkuna. Arno de la Chapelle.

41. Il lucernario, salone centrale della mansarda.

42-46. Kun ullakkokerros Saarisen suunnitelmien mukaan rakennettiin asuinhuoneiksi, taitekaton alle muodostettiin mielenkiintoisia ikkunasyvennyksiä. Ne ovat säilyneet talon ilmeen olennaisena osana. Arno de la Chapelle.

42-46. Quando fu deciso di fare della soffitta uno spazio abitativo, sotto il tetto a mansarda furono costruite delle interessanti rientranze a finestra. Sono state conservate come parte integrante dell'aspetto della casa.

Allan Hjelt

Per Schybergson

Acquisizioni di imprese e perdite

L'economia finlandese in una fase di transizione 1914–1926

ALLAN HJELT (1885-1945)

Tra gli imprenditori dell'epoca, Hjelt, assieme ad Amos Anderson, era proprietario delle maggiori società. La sua impresa più importante fu quella di acquisire, assieme a tre uomini d'affari norvegesi, la maggioranza delle azioni della Gutzeit, che il consorzio vendette nel 1918 allo Stato finlandese con ingenti profitti. Per un quinquennio Hjelt fu uno degli uomini più ricchi di Finlandia, ma a metà degli anni '20 egli perse una parte dei suoi averi, quando la società finanziaria e di gestione da lui guidata crollò. Successivamente fondò la Italo-Finlandese, un società di import-export, che diresse fino alla sua morte. Dal 1941 al 1943 egli operò in qualità di negoziatore di accordi commerciali presso l'Ambasciata di Finlandia a Berna.

Allan Hjelt apparteneva ad un'antica famiglia di Turku, che nel '600 e nel '700 faceva parte dell'élite della città. Uno dei parenti ebbe il denaro per finanziare gli studi accademici di suo figlio Niklas, che diventò con il tempo l'econo-

Yritysstot ja tappiot

Suomen talous siirtymävaiheessa 1914–1926

ALLAN HJELT (1885-1945)

Sen ajan yrittäjistä Hjelt yhdessä Amos Anderson omisti suurimmat yritykset. Hänen suurin vallankaappauksensa oli hankkia kolmen norjalaisen liikemiehen kanssa osake-enemmistö Gutzeit-yrityksestä, jonka konsortio möi vuonna 1918 suurella voitolla Suomen valtiolle. Hjelt oli puolen vuosikymmenen ajan eräs Suomen rikkaimmista miehistä, mutta hän hävisi 1920-luvun puolivälissä osan omaisuudestaan, kun hänen johtamansa kehitysyhtiö romahti. Sen jälkeen hän perusti Italo-Finlandese-vienti-tuontiliikkeen, jota hän johti kuolemaansa saakka. Vuosina 1941–1943 hän vaikutti kauppaneuvottelijana Suomen Sveitsin-suurlähetystössä Bernissä.

Allan Hjelt kuului vanhaan turkulaissukuun, joka oli 1600- ja 1700-luvuilla kaupungin johtavaa eliittiä. Eräällä sukulaisista oli rahaa kustantaa pojalleen Niklakselle akateemiset opinnot ja pojasta tuli ajan mittaan Turun tuomiokirkon ekonomi. Hän sai 15 lasta, joista tunnetuimpia ovat merikapteeni Fredrik ja maisteri Christian Ludvig. Jälkim-

mo della Cattedrale di Turku. Egli ebbe 15 figli, dei quali i più noti sono il Capitano di marina, Fredrik, e Christian Ludvig. Questi si dedicò all’attività tipografica, fondando il quotidiano finlandese più antico ancora in stampa (Åbo Underrättelser); negli anni ‘20 del 1800 fondò la fabbrica di tessuti di Littoinen, ad est di Turku. Il fratello maggiore e capo della famiglia, Fredrik Hjelt (1782-1858)¹, si dedicò, dopo una vita passata per mare, al commercio. Il figlio maggiore, Carl Wilhelm, insegnava ed era rettore a Turku, ma non sapeva gestire il denaro e lasciò dietro di sé una casa in povertà.

Il figlio maggiore di C.W. Hjelt, diventato il capo della famiglia, Edrik (1855-1917) sviluppò ulteriormente le tradizioni commerciali. Dopo gli studi commerciali fu nominato contabile principale della fabbrica di tessuti di Littoinen, ma lasciò il posto di lavoro quando nel 1893 fu nominato amministratore delegato della fabbrica di tessuti di Turku (Turun Verkatehdas, fondata nel 1874). Hjelt ampliò la fabbrica, rese più efficiente la produzione e acquistò azioni. Alla fine possedeva quasi tutte le azioni della società.

Il figlio maggiore di Edrik Hjelt, Allan, frequentò 5 classi presso il liceo svedese di Turku e in seguito la scuola commerciale di Turku, dove si specializzò nel settore tessile.

Studiò per un anno e mezzo in Germania, in Olanda e in Svezia e, dopo il ritorno a casa, nel 1905, diventò ingegnere tessile. Successivamente cominciò a lavorare come progettista nella fabbrica del padre e come rappresentante commerciale, ma lasciò l’attività nel 1912 per diventare imprenditore. Quando, quattro anni più tardi, suo padre lasciò il suo impiego di direttore della fabbrica, egli “vendette” le sue azioni ad Allan, che quindi prese in mano la conduzione dell’impresa.

Tornato dall’estero, Allan incontrò la figlia adottiva di Jenny e Conrad Spoof, Margit (1888-1963). I due giovani si piacquero e le nozze si tennero nel 1908².

Il console Conrad Spoof (1851-1922) era uno dei commercianti di maggior prestigio del paese e Allan riuscì attraverso di lui a creare un rapporto con l’aristocrazia finanziaria della Finlandia e a sfruttare con abilità questi suoi contatti.

mäinen omistautui kirjapainoalalle ja perusti Suomen vanhimman yhä ilmestyvän päivälehd^{en} (Åbo Underrättelser) ja perusti 1820-luvun alussa Littoisten verkatehtaan Turun itäpuolella. Vanhempi veli, suvun päämies Fredrik Hjelt (1782–1858)¹ omistautui merellä vietetyn elämänsä jälkeen kaupankäynnille. Hänen vanhin poikansa Carl Wilhelm oli opettaja ja rehtori Turussa, muttei osannut käsitellä rahaa ja jätti jälkeensä köyhän kodin.

C.W. Hjeltin vanhin poika, suvun päämies Edrik (1855–1917) vei perheen liikemiesperinteitä pidemmälle. Kauppaopintojen jälkeen hänet nimitettiinLittoisten verkatehtaan pääkirjanpitäjäksi, mutta hän jätti työpaikan, kun hänestä tuli vuonna 1893 Turun verkatehtaan (perustettu vuonna 1874) toimitusjohtaja. Hjelt laajensi tehdasta, virtaviivaisti valmistusta ja osti osakkeita ja lopulta hän omisti lähes koko osakekannan.

Kun Edrik Hjeltin vanhin poika Allan kävi viisi luokkaa Turun ruotsinkielisessä lukiossa ja Turun kauppakoulussa, hän kouluttautui tekstiilialalle.

Hän opiskeli puolitoista vuotta Saksassa, Hollannissa ja Ruotsissa ja kotiinpaluun jälkeen vuonna 1905 hänestä tuli tekstiili-insinööri. Sen jälkeen hän alkoi työskennellä isänsä tehtaassa suunnittelijana ja matkustavana edustajana, mutta hän jätti työnsä vuonna 1912 tullakseen yrittäjäksi. Kun isä jätti neljä vuotta myöhemmin työnsä vaatetehtaan johtajana, hän ”möi” osakkeensa Allanille, joka otti yrityksen johdon käsiinsä.

Ulkomailta palattuaan Allan tapasi Jenny ja Conrad Spoofin adoptiotyttären Margitin (1888–1963). Nuoret pitivät toisistaan ja häitä vietettiin vuonna 1908².

Konsuli Conrad Spoof (1851–1922) oli eräs maan johtavista liikemiehistä ja Allan sai hänen kauttaan yhteyden Suomen raha-aristokratiaan ja hän käytti näitä yhteyksiään taitavasti.

UN GIOVANE UOMO D’AFFARI

Quando Allan si dimise dalla fabbrica di tessuti, si dedicò allo Studio di Ingegneria di Turku (fondato nel 1907), e ne diventò l’amministratore delegato nel 1917, anche se tre anni prima si era trasferito nella capitale. La società si scisse in due settori specializzati: le costruzioni in cemento armato e la costruzione di centrali elettriche. La famiglia Hjelt si trasferì a Helsinki nel 1914 e risiedette nelle zone meridionali della città. La famiglia trovò la propria residenza a Eira nella casa progettata da Gustaf Estlander, a Tehtaankatu 32 c-d, che Allan aveva acquistato due anni prima e che aveva incaricato Eliel Saarinen di ristrutturare³.

L’acquisto della villa non costituì un problema, perché Allan era una persona benestante. Per esempio, nel 1917 egli ricevette lo stipendio dei direttori d’impresa e il 5% di bonus di azioni della fabbrica di tessuti, ovvero 300.000 marchi.

Nel corso dei negoziati per le forniture con la Croce Rossa a San Pietroburgo, nell’autunno del 1914, Allan incontrò il giovane uomo d’affari Aleko Lilius che, a differenza di Allan, parlava correntemente il russo e aveva degli ottimi contatti tra i committenti militari e civili dell’impero. I due giovani uomini decisero di diventare partner e condividere l’ufficio di Lilius a Kauppatori, a Helsinki. Gli affari andavano bene, come Lilius conferma:

“Allan ed io lavoravamo con impegno e talvolta non potevamo fare a meno di meravigliarci per quanto a lungo questa pazza impresa economica avrebbe potuto resistere. La cosa migliore che potevamo fare era sfruttare la situazione e prenderci quello che ci spettava, almeno fino a quando il sole dell’economia avesse brillato”.

I partner restarono insieme per un anno e mezzo, finché le loro strade si separarono nel 1916, quando Allan fondò l’agenzia Ab Allan Hjelt & Co. Oy. Il capitale azionario ammontava originariamente a 1,6 milioni di marchi, che però salì nel 1917 a 3 milioni di marchi, nel 1918 a 8 milioni e nel 1920 a 16 milioni. Due armatori norvegesi, Sigurd Herlofson ad Arendal e Mads Henrik Smith a Oslo, sottoscrissero meno della metà delle azioni. Allan ne sottoscrisse il 31%, Conrad Spoof il 19% e i partner commerciali di Allan ne sottoscrissero alcune. Hjelt fu eletto presidente e amministratore delegato.

Oltre ai tre suoi precedenti impegni principali, ovvero la fabbrica di tessuti di Turku, lo Studio di Ingegneria di Turku e

NUORI LIIKEMIES

Kun Allan erosi vaatetehtaasta, hän omistautui Turun insinööri^{toimistolle} (perustettu vuonna 1907), jonka toimitusjohtajaksi hän tuli vuonna 1917, vaikka hän muutti kolme vuotta aikaisemmin pääkaupunkiin. Yritys laajeni hänen kahteen erikoisalaansa: teräsbetonirakennukset ja voimalaitosten rakentaminen.

Hjeltin perhe muutti Helsinkiin syksyllä 1914, jossa he asuivat eteläisissä kaupunginosissa. Perhe sai pysyvän kodin Gustaf Estlanderin suunnittelema^{sta} talosta Eirasta osoitteessa Tehtaankatu 32 c-d, jonka Allan osti kaksi vuotta aikaisemmin ja antoi Eliel Saarisen tehdä muutostöitä³. Huvilan ostaminen ei ollut ongelma, sillä Allan oli varakas mies. Esimerkiksi vuonna 1917 hän nosti yritysjohtajien palkkaa ja viisi prosenttia bonuksia 300 000 markkaa vaatetehtaan osingoista.

Punaisen ristin osto-osaston neuvotteluissa Pietarissa syksyllä 1914 Allan tapasi nuoren liikemiehen Aleko Liliuksen, joka Allanista poiketen puhui sujuvaa venäjää ja hänellä oli hyviä kontakteja keisarikunnan sotilas- ja humanitaarisissa ostajissa. Nuoret miehet päättivät olla kumppaneita ja jakaa Liliuksen toimiston Helsingin Kauppatorilla. Liiketoiminta sujui hyvin kuten Lilius ilmaisee: Allan ja minä työskenteлимme ahkerasti ja joskus emme voineet olla ihmettelemättä, kuinka kauan tämä hullu talous kestäisi. Paras mitä voimme tehdä oli hyödyntää tilannetta ja ottaa osamme niin kauan kuin talouden auringonpaiste riittäisi.

Kumppanit pysyivät yhdessä puolitoista vuotta, kunnes heidän tiensä erosivat vuonna 1916 kun Allan perusti agentti-instituutin Ab Allan Hjelt & Co. Oy. Osakepääoma oli alunperin 1,6 miljoonaa markkaa, mutta nousi vuonna 1917 kolmeen miljoonaan, vuonna 1918 kahdeksaan ja vuonna 1920 16 miljoonaan. Kaksi norjalaista laivanvarustajaa, Sigurd Herlofson Arendalissa ja Mads Henrik Smith Oslossa merkitsivät alle puolet osakkeista kun Allan itse otti 31, Conrad Spoof 19 prosenttia ja Allanin liikeystävät joitain osakkeita. Hjelt valittiin puheenjohtajaksi ja toimitusjohtajaksi”.

Vuonna 1916 Allan perusti lisäksi kolme aikaisempaa suurta sitoumustaan, Turun vaatetehdas, Turun insinööri^{toimisto} ja Allan Hjelt & Co. yhdessä Eliel Saarisen kiinteistöyrityksen Ab Centralgatan Oy osakepääomalla viisi miljoonaa markkaa. Yhtiön tavoitteena oli hankkia tontteja

la Allan Hjelt & Co, nel 1916 Allan fondò, assieme a Saarinen, la società immobiliare Ab Centralgatan Oy, con un capitale di 5 milioni di marchi. L'obiettivo della società era l'acquisizione di terreni tra Aleksanterinkatu e Pohjoisesplanadi, per aprire una via principale di comunicazione tra la stazione ferroviaria e i quartieri meridionali della città.

IL CASO GUTZEIT

Il 1918 fu un anno drammatico non soltanto nella storia della Finlandia ma anche per la famiglia Hjelt. Verso la metà di gennaio Allan si recò con sua moglie in Norvegia per incontrare i parenti dell'ingegnere Jens Amundsen, che si era sposato il 13 gennaio con la sorella minore di Margit, Birgit. In Norvegia Allan cominciò a stringere importanti accordi commerciali, in seguito ai quali si trattenne nel paese fino alla fine dell'estate del 1918.

Questi affari concernevano l'acquisizione della maggioranza azionaria di una grande società forestale di proprietà soprattutto di norvegesi, la AB Gutzeit & Co. (fondata nel 1872), la cui sede era in Finlandia, a Kotka.

Per questo progetto, Hjelt e tre norvegesi di Kristiania (Oslo), i commercianti all'ingrosso Einar W. Egeberg e Peter Krag assieme all'armatore Rudolf Olsen (tutti proprietari di azioni Gutzeit), fondarono un consorzio che per effettuare l'acquisizione prese in prestito 36 milioni di corone presso la Banca di Göteborg.

Il corso delle azioni della Gutzeit in Norvegia, nell'estate del 1918, era di 10.000 corone l'una. Durante l'estate esso scese a 8.500 corone. Con lo scoppio della guerra le esportazioni di prodotti delle segherie dalla Finlandia verso l'Europa occidentale si erano interrotte, cosicché la Gutzeit non era riuscita a pagare dividendi nel periodo 1914-1917. Questo fatto ebbe come conseguenza la decisione dei proprietari norvegesi di vendere le proprie azioni. Altre motivazioni furono la sanguinosa guerra civile in Finlandia e le simpatie per la Germania emerse nella primavera del 1918. Nel corso della primavera e dell'estate del 1918, il consorzio riuscì ad acquisire il 62,5% di tutte le azioni della Gutzeit, che Hjelt offrì a nome del consorzio allo stato finlandese attraverso il direttore per gli affari economici del Senato, Juhani Arajärvi. Nell'introduzione all'offerta Hjelt scrisse: “Già da tempo sto tentando di convincere i finlandesi ad acquistare la principale

Aleksanterinkadun ja Pohjoisesplanadin välillä ja avata valtaväylä

GUTZEIT-TAPAU

Vuosi 1918 ei ollut dramaattinen vain Suomen poliittisessa historiassa vaan myös Hjeltin perheen elämässä. Tammi-kuun puolivälissä Allan matkusti vaimonsa kanssa Norjaan nähdäkseen insinööri Jens Amundsenin sukulaisia. Jens Amundsen meni naimisiin 13. tammikuuta Turussa Margitin nuoremman siskon Birgitin kanssa. Norjassa Allan alkoi tehdä suuria kauppvoja, joiden takia hän jäi maahan loppukaanaan 1918 saakka.

Liiketoimet koskivat osake-enemmistön hankintaa suuresta, pääasiassa norjalaisten omistamasta metsäyhtiöstä Ab W. Gutzeit & Co. (perustettu vuonna 1872), jonka kotipaikka oli Suomen Kotkassa.

Projektia varten Hjelt ja kolme norjalaista Kristianias-ta (Oslo), tukkukauppiaat Einar W. Egeberg ja Peter Krag yhdessä laivanvarustajan Rudolf Olsenin (kaikki Gutzeitin osakkeenomistajia) kanssa perustivat konsortion, joka otti osakekauppaa varten 36 miljoonan kruunun lainan Göteborgin pankista.

Gutzeitin osakkeen kurssi Norjassa oli keväällä 1918 noin 10 000 kruunua per kappale, mutta se laski kesän aikana noin 8 500 kruunuun. Sodan sytyttyä sahataravienti Suomesta Länsi-Eurooppaan tyrehtyi, minkä takia Gutzeit ei voinut maksaa osinkoja vuosina 1914–1917. Se oli luonnollinen syy sille, että norjalaiset omistajat möivät Gutzeit-osakkeensa, toinen syy oli Suomen verinen sisällissota ja Saksaan suuntautuminen keväällä 1918. Vuoden 1918 kevään ja kesän aikana konsortio onnistui hankkimaan 62,5 prosenttia kaikista Gutzeit-osakkeista, jotka Hjelt konsortioista tarjosi Suomen valtiolle senaatin talousjohtajan Juhani Arajärven kautta.66 Tarjouksen johdannossa Hjelt kirjoitti muun muassa:

”Olen jo pitkään yrittänyt kannustaa suomalaisia ostamaan suurimman puutavarayrityksemme, osakeyhtiön W. Gutzeit & Co., josta norjalaiset omistavat 4/5. Yhtiön osakkeet ovat hajallaan satojen norjalaisten käsissä, eikä enemmistöä ole aikaisemmin onnistuttu hankkimaan käypään hintaan. Vapustaistelun aikana, kun maamme eteläosa oli

impresa del settore del legno, la società per azioni W. Gutzeit & Co., della quale i norvegesi possiedono i 4/5. Le azioni della società sono disperse tra le mani di centinaia di norvegesi, e nessuno è mai stato in grado di acquisire la maggioranza di esse ad un prezzo giusto. Durante la lotta di liberazione, quando la parte meridionale del nostro paese era ancora in mano ai rossi, sono riuscito ad acquistare assieme a tre coraggiosi finanziatori norvegesi circa 4.500 azioni delle 7.200 esistenti e il rischio era estremamente alto”.

Il consorzio offrì la maggioranza delle sue azioni a 15.000 corone norvegesi per azione, per un totale di 67,5 milioni di corone norvegesi (160 milioni di marchi). L'offerta fu approvata e il Parlamento individuò nel novembre del 1918 i fondi per l'acquisto.

Stando alla stima conservativa che il consorzio abbia acquistato le azioni per 10.000 corone norvegesi l'una e le abbia rivendute a 15.000 corone norvegesi l'una in media , il profitto del consorzio può essere calcolato in circa 20 milioni di corone norvegesi, ovvero oltre 48 milioni di marchi. L'affare concluso da Allan e dai suoi partner fu ad ogni modo eccezionale, senza precedenti in Finlandia ed estremamente redditizio per i venditori⁴.

Il profitto preciso del consorzio non è noto, ma si trattò di un affare redditizio, fatto che emerge da ciò che Peter Krag più tardi comunicò: “In un momento favorevole acquisii una notevole quantità di azioni della Gutzeit e ho guadagnato una fortuna vendendole allo Stato”. Prima di questo acquisto, l'affare maggiore in Finlandia era stato quello della Ab Kaukas Fabrik (la fabbrica di cartone di Kaltimo) nel 1916, per 47 milioni di marchi dalla società forestale T&J Salvesen Ab. Il figlio di Allan, Bo, afferma di aver sentito dire che ognuno dei quattro contraenti guadagnò 6 milioni, senza indicazione della valuta.

EMISSIONSAKTIEBOLAGET

La Emissionsaktiebolaget, la Società per Azioni “Emissioni” (indirizzo telegrafico: Emission) fu fondata nel 1915 su iniziativa del ricco commerciante in ferro Julius Tallberg. La società aveva forti connessioni con il mondo bancario: i fondatori erano, con l'eccezione di Tallberg, direttori di banca. Otto Stenroth lavorava presso la Banca di Finlandia,

viela punaisten valtaama, onnistuin kolmen rohkean norjalaisen rahoittajan kanssa ostamaan noin 4 5000 kappaletta yrityksen 7 200 osakkeesta ja riski oli erityisen suuri.”

Konsortio tarjosi osake-enemmistöään 15 000 Norjan kruunulla per osake tai yhteensä 67,5 rniljoonalla Norjan kruunulla (eli 160 miljoonalla markalla). Tarjous hyväksyttiin ja eduskunta julisti marraskuussa 1918 varat tarkoitukseen.

Jos varovasti oletetaan, että osakkeet ostettiin keskimäärin 10 000 ja myytiin 15 000 kruunulla kappale, olisi konsortion voitto ollut noin 20 miljoonaa Norjan kruunua tai reilut 48 miljoonaa markkaa. Se liiketoimi, jonka Allan ja hänen kumppaninsa tekivät, oli joka tapauksessa suurin liiketoimi, joka koskaan oli tehty Suomessa ja erityisen kannattava myyjille⁴.

Konsortion tarkka voitto ei ole tiedossa, mutta kauppa oli edullinen, mikä tulee esiin siinä, mitä Peter Krag ilmoitti myöhemmin: ”Suotuisassa vaiheessa hankin melkoisen määrän Gutzeitin osakkeita, ja (minä) tienasin omaisuuden myymällä ne Suomen valtiolle”. Suurin liiketoimi Suomessa tätä ennen oli Ab Kaukas Fabrikin (Kaltimon pahvitehdas) hankinta 1916, 47 miljoonalla markalla metsäyhtiö T. & J. Salvesen Ab:lta.

Allan Hjeltin poika Bo kertoo kuulleensa, että jokainen neljästä sopimuspuolesta – ilman mainintaa valuutasta - tienasi ”kuusi miljoonaa”.

EMISSIONSAKTIEBOLAGET

Emissionsaktiebolaget - Emissioniosakeyhtiö (sähkösoite Emission) perustettiin syksyllä 1915 varakkaan rautakauppiaan Julius Tallbergin aloitteesta. Yrityksellä oli vahva side pankkimailmaan: perustajat olivat Tallbergia lukuunottamatta pankinjohtajia. Otto Stenroth Suomen pankista, J.K. Paasikivi Kansallispankista ja Axel Ehrnrooth Privatbankenista sekä öljyjohtaja Leopold Lerche. Toimitusjohtaja oli alussa insinööri Erik von Frenckell. 20 miljoonan markan osakepääomalla Emissioni oli 1921 maan suurin pörssivälittäjä (Allan Hjelt & Co. 16 miljoonaa). Mutta kehittämissyhtiön hyvät vuodet olivat tässä vaiheessa ohi – suurella yleisöllä ei ollut tuolloin kykyä tai halua sijoittaa pääomaa arvopapereihin, Seuraus oli, että

J.K. Paasikivi e Axel Ehrnrooth presso la Privatbanken e Leopold Lerche in una società petrolifera. L'amministratore delegato era inizialmente l'ingegnere Erik von Frenckell.

Con un capitale di 20 milioni di marchi, nel 1921 la Emissioni era la principale agenzia di cambio del Paese (Allan Hjelt & Co 16 milioni). Tuttavia gli anni migliori della società di gestione erano già passati e la gente non aveva la capacità o la volontà di investire capitali in titoli. La conseguenza fu che entrambe le società cominciarono ad avere difficoltà economiche e si fusero nella Emissionsaktiebolaget, con l'obiettivo di un consolidamento reciproco. Il capitale nominale era enorme: 37 milioni di marchi. La società emersa dalla fusione del 1921 operava in pratica grazie a due amministratori delegati, von Frenckell nella Emissioni e Hjelt nella Allan Hjelt & Co. Ma quando, alla fine del 1922, Erik von Frenckell fu nominato Direttore della Banca di Finlandia su iniziativa del Governatore della Banca di Finlandia Senatore Otto Stenroth⁵, egli lasciò la Emissioni e Allan divenne il direttore unico di una società che traballava. Le perdite della Emissioni dopo la guerra erano pesanti.

Tra le società di cambio fondate durante la prima guerra mondiale, questa società aveva il maggior capitale sociale. Al secondo posto c'era la Allan Hjelt & Co. Queste due società si fusero nel 1921, ma la società che sorse dalla fusione fu cancellata nel 1925.

Già nel 1921 l'attività era, in base al rapporto annuale, "estremamente limitata" e non erano stati distribuiti dividendi. Il corso crollò e la regressione continuò cosicché le azioni, prive in pratica di valore, furono ritirate dalla borsa nel 1923.

Allan Hjelt fece quindi un pessimo affare permettendo la fusione tra la sua società e la Emissioni. È facile accusarlo di avere abbassato la guardia in occasione della fusione, ma la situazione in quella fase era tale che egli non aveva in pratica alternative.⁶ Il compito di Hjelt era quello di mettere in ordine la situazione, ma fallì. Nella primavera del 1925 la Emissioni smise di esistere, senza fallimento, ma con la conseguenza che la maggior parte dei beni di Allan Hjelt scomparve. Per evitare il fallimento egli fu infatti costretto a fare uso dei propri fondi, soprattutto delle azioni della fabbrica di tessuti di Turku e della maggior parte della sua collezione d'arte e di antichità.

kumpikin yhtiö joutui taloudellisiin vaikeuksiin ja fuusioitui yritykseksi Emissioniosakeyhtiö aikomuksenaan vahvistaa kummankin asemaa. Nimellinen osakepääoma oli valtava: 37 miljoonaa markkaa. Vuoden 1921 aikana fuusioitunut yhtiö toimi käytännössä kahden rinnakkaisen toimitusjohtajan turvin: von Frenckell Emissionissa ja Hjelt Allan Hjelt & Co:ssa. Mutta kun Erik von Frenckell Suomen pankin johtajan, senaattori Otto Stenrothin⁵ aloitteesta vuodenvaihteessa 1922 nimettiin keskuspankin johtajaksi, jätti hän Emissionin ja Allanista tuli yksin siinä vaiheessa horjuvan yrityksen johtaja.' Emissioniyhtiön tappio sodan jälkeen oli raskas.

Yhtiöllä oli ensimmäisen maailmansodan aikana perustetuista pörssivälittäjistä suurin osakepääoma, toisena oli Allan Hjelt & Co. Nämä kaksi yritystä fuusioituivat 1921, mutta sulautunut yhtiö lakkautettiin vuonna 1925.

Jo 1921 toiminta oli vuosikertomuksen mukaan ”äärimmäisen rajoitettua” eikä yhtään osinkoa jaettu. Kurssi upposi voimakkaasti ja taaksepäinmeno jatkui niin, että käytännössä arvottomat osakkeet vedettiin maaliskuussa 1923 pois pörssilistauksesta.”

Allan Hjelt teki siis surkean kaupan, kun hän antoi fuusioida yhtiönsä Emissionin kanssa. On helppoa syyttää häntä valppauden puutteesta fuusion yhteydessä, mutta olosuhteet olivat tässä vaiheessa sellaiset, että hänellä tuskin oli mitään muuta vaihtoehtoa⁶. Hjeltin tehtäväksi tuli hoitaa rempalleen jääneet asiat, mutta hän epäonnistui. Keväällä 1925 Emissioni lakkasi olemasta, ilman konkurssia, mutta sillä seurauksella, että suurin osa Allan Hjeltin omaisuudesta hävisi. Välttääkseen konkurssin hänen oli nimittäin käytettävä omia varojaan, etupäässä Turun Verkatehtaan osakkeita ja suurinta osaa taide- ja antiikkikokoelmastaan.

ALLAN HJELTIN UUSI ALKU

Verotuksen mukaan Allan Hjeltin tulot laskivat vuosien 1923 ja 1924 välillä 1,6 miljoonasta 0,3 miljoonaan markkaan tai reilulla neljä viidesosalla. Hän yritti hankkia uusia tuottoja omistautumalla Gutzeitiin ja toiseen suureen metsäyhtiöön, Ab Kemiin Oulussa (perustettu 1893). Hän kasvatti osakeomistustaan myöhemmin niin, että hän oli joitakin vuosia suurin osakeomistaja.” Vuonna 1922 hänet valittiin Kemin

IL NUOVO INIZIO DI ALLAN HJELT

Secondo l'ufficio delle imposte, i redditi di Allan Hjelt scesero nel 1923 e 1924 da 1,6 milioni di marchi a 0,3 milioni, ovvero di più dei 4/5. Tentò di procurarsi nuovi redditi dedicandosi alla Gutzeit e ad un'altra grande società forestale, l'Ab Kemi a Oulu (fondata nel 1893). Egli aumentò tanto il numero delle azioni in suo possesso che in seguito, per alcuni anni, fu il maggiore azionista. Nel 1922 fu eletto nel consiglio di amministrazione della Kemi, formato da tre persone, dove restò fino al 1930. All'inizio di gennaio del 1922 fu pubblicato, su Mercator, un articolo anonimo intitolato “L'industria cartaria italiana e l'importazione di cellulosa”, che trattava delle condizioni in cui si trovava in quel periodo l'industria cartaria italiana. Poiché l'Italia, dopo la guerra, aveva eliminato il dazio sulla carta per giornali, le importazioni di carta erano salite notevolmente, mentre l'importazione di cellulosa era diminuita nella stessa proporzione. Mercator affermava che “gli industriali finlandesi avevano in quel momento un'occasione senza precedenti per diffondere i propri prodotti sui mercati italiani”. Allan prese alla lettera l'articolo.

Nonostante che l'Italia avesse annunciato, in seguito al colpo di stato fascista del 1922, che tutti i consoli in Finlandia non italiani sarebbero stati sollevati dall'incarico a fine anno, Allan Hjelt fu nominato Vice Console a Helsinki e due anni dopo Console Generale. I suoi contatti in Italia si rafforzarono ulteriormente quando nel 1925 vendette per mezzo milione di lire (circa 830.000 marchi) la sua villa a Eira allo stato italiano, che ne fece la sua ambasciata in Finlandia.

Quando, nel 1924, in Italia fu eliminato il dazio sulle importazioni di cellulosa finlandese, Allan decise definitivamente di puntare sui mercati italiani. Il 29 novembre 1924 fu approvato il regolamento societario della Ab Italo-Finlandese Oy/Società Anonima (indirizzo telegrafico Italofin), con sede a Helsinki e filiale a Milano. Il capitale azionario della società era di un milione di marchi, suddiviso in 1.000 azioni, sottoscritte per la maggior parte dalla Banca Commerciale Italiana, quindi da Allan Hjelt e per il resto dai suoi partner commerciali. Allan Hjelt fu nominato Presidente del Consiglio di Amministrazione e Amministratore Delegato, mentre il dottore in legge Federico Weil fu nominato direttore a Milano. Allan viaggiò per un periodo di tempo tra l'Italia e la Fin-

kolmihenkiseen hallitukseen, jossa hän istui vuoteen 1930 asti.

Tammikuun alussa vuonna 1922 sisältyi Mercator-lehteen nimetön artikkeli, ”Italian paperiteollisuus ja selluloosatuonti”, joka otti esiin Italian paperiteollisuuden sen hetkisen tilan. Sen jälkeen kun Italia oli sodan jälkeen poistanut sanomalehtipaperin tullin, oli maan valmispaperin tuonti noussut voimakkaasti, kun taas selluloosan tuonti oli laskenut suunnilleen yhtä paljon. Mercator väitti, että ”suomalaisilla tehtaanomistajilla oli sillä hetkellä suotuisampi tilaisuus kuin koskaan aikaisemmin tuoda tuotteensa Italian markkinoille.” Allan kiinnitti huomiota artikkeliin.

Siitä huolimatta, että Italia oli fasistien vallankaappauksen jälkeen vuonna 1922 julistanut, että kaikki Suomen ei-italialaiset konsulit vapautettaisiin tehtävistään seuraavassa vuodenvaihteessa, nimitettiin Allan Hjelt Italian varakonsuliksi Helsingissä ja kaksi vuotta myöhemmin pääkonsuliksi. Hänen yhteytensä Italiaan voimistuivat entisestään, kun hän 1925 myi puolella miljoonalla liiralla (noin 830 000 markkaa) Eiravillansa Italian valtiolle, joka määräsi rakennuksen Suomen suurlähetystökseen.

Kun suomalaisen selluloosan tuontitulli Italiassa poistettiin vuonna 1924, päätti Allan lopullisesti panostaa Italian markkinoihin. 29. marraskuuta 1924 hyväksyttiin Ab Italo-Finlandese Oy/Società Anoniman yhtiöjärjestys (sähkeosoite Italofin) kotipaikkanaan Helsinki ja tytäryhtiö Milanossa. Yrityksen osakepääoma oli miljoona markkaa jaettuna 1 000 osakkeeseen, joista Banca Commerciale Italiana otti suurimman erän, Allan toiseksi suurimman ja hänen liikeystävänsä loput. Allan Hjelt nimitettiin hallituksen puheenjohtajaksi ja toimitusjohtajaksi ja juridiikan tohtori Federico Weil johtajaksi Milanossa. Allan matkusti jonkun aikaa Suomen ja Italian väliä, mutta asui 1927-1933 pääasiassa viimeksi mainitussa maassa. Vuodesta 1938 hän oleskeli pääasiassa Italiassa ja nimitettiin silloin Suomen Rooman kunniakonsuliksi, jona hän toimi kuolemaansa asti.

Ei ole mahdollista saada selvää kuvaa Italo-Finlandesen kaupoista, koska kirjanpitoa ei ole säilytetty. Koska Suomen koko selluloosavienti Italiaan välitettiin Hjeltin yhtiöstä, Suomen viralliset vientitilastot kuvaavat kuitenkin tätä liikkeen osaa; vuosina 1925-1939 keskimäärin 2,7 prosenttia Suomen selluloosaviennistä meni Italiaan ja osuus oli lievästi

landia, ma tra il 1927 e il 1933 visse soprattutto in Italia. Dal 1938 egli risiedette quasi esclusivamente in Italia e fu quindi nominato console onorario di Finlandia a Roma, carica che rivestì fino alla morte.

Non è possibile delineare un quadro preciso dell’attività della società Italo-Finlandese, perché la contabilità non è stata conservata. Tuttavia, poiché tutte le esportazioni di cellulosa dalla Finlandia all’Italia avvenivano attraverso la società di Allan Hjelt, le statistiche ufficiali finlandesi forniscono un quadro dell’attività: tra il 1929 e il 1935 circa il 2,7% delle esportazioni di cellulosa finlandesi finiva in Italia e tale percentuale era in leggera crescita. Secondo l’indirizzario della città di Helsinki del 1928, la società aveva anche un settore tessile, che esportava seta artificiale e probabilmente importava tessuti italiani. Dal 1936 si cominciò a parlare di un settore per il compensato, dove Bruno Krook, il “re del compensato”, agiva da intermediario. Negli anni della crisi, il reddito della Italofin scese da 300.000 marchi nel 1928 a 13.000 marchi nel 1933. La situazione tra gli azionisti si fece critica, ma migliorò presto in seguito alle modifiche alla struttura della proprietà e grazie a migliori introiti. Nel 1934 gli utili tornarono a 300.000 marchi e nel 1939 erano raddoppiati. Durante la Seconda Guerra Mondiale gli utili della Italofin di Allan Hjelt diminuirono, ma rimasero ad un livello annuo accettabile, oltre i 200.000 marchi.

Agli inizi degli anni ’30 Allan sposò una giovane vedova svedese, Valborg Unander-Schar (già Svensson, 1902-1993), che aveva ereditato un terzo di un ampio complesso mercantile e industriale, la Skyllberg i Närkes, e circa 30.000 ettari di bosco. La coppia si era incontrata in Siberia durante una caccia all’orso e si sposò nel novembre del 1933. Allan Hjelt, 49 anni, e Valborg, 31, si stabilirono a Helsinki dove il loro figlio Bo nacque nel 1935. Tre anni più tardi la famiglia si trasferì in Svezia, dove Valborg acquistò una villa a Saltsjöbaden.

CONSIGLIERE COMMERCIALE A BERNA

Verso la metà degli anni ’30 le attività commerciali di Allan Hjelt in Italia si erano consolidate. Tuttavia nell’estate del 1939 cominciò la Seconda Guerra Mondiale e il 30 novembre l’Unione Sovietica attaccò la Finlandia, che dopo tre mesi fu costretta ad una pace difficile. La pace non durò a lungo e,

kasvava.” Helsingin vuoden 1928 osoitekalenterin mukaan yrityksellä oli myös tekstiiliosasto, joka vei silkkiselluloosaa ja todennäköisesti maahantoi italialaisia kankaita. Vuodesta 1936 nimitettiin myös vaneriosasto, jossa tuotteita välitti Allanin ystävä, ”vanerikuningas” Bruno Krook.

Lamavuosien aikana Italofinin tulos heikkeni 300 000 markasta v. 1928 13 000 markkaan v. 1933. Tunnelma osakkeenomistajien kesken tulehtui, mutta omistajaraken-teen muutosten ja parempien tulosten ansiosta tunnelmat rauhoittuivat pian.” Vuonna 1934 voitto nousi uudestaan 300 000 markkaan ja vuonna 1939 se oli kaksinkertainen. Toisen maailmansodan aikana Hjeltin voitot Italofinistä pienenivät, mutta ne liikkuivat kuitenkin mukiinmenevällä vuositasolla, reilussa 200 000 markassa (käypä hinta).

1930-luvun alussa Allan solmi uuden avioliiton nuoren ruotsalaisen lesken, Valborg Unander-Scharin (ent. Svensson, 1902-1993) kanssa, joka oli perinyt kolmasosan laajasta tavara- ja teollisuuskompleksista, Skyllberg i Närkestä, ja noin 30 000 hehtaaria metsää. Pari oli tavannut karhujahdissa Siperiassa ja meni naimisiin marraskuussa 1933. 49-vuotias Allan ja 31-vuotias Valborg asettuivat Helsinkiin, missä heidän poikansa Bo syntyi vuonna 1935. Kolme vuotta myöhemmin perhe muutti Ruotsiin, mistä Valborg osti valtion huvilan Saltsjöbadenista.

KAUPPANEUVOS BERNISSÄ

1930-luvun puolivälissä Allan Hjeltin italialaiset liiketoimet olivat vakiintuneet. Mutta kesällä 1939 alkoi toinen maailman-sota ja 30. marraskuuta Neuvostoliitto hyökkäsi Suomeen, joka kolmen kuukauden jälkeen pakotettiin tekemään vaikea rauha. Rauhan tila ei kuitenkaan kestänyt kauaa, ja kun uusi sota puhkesi kesäkuussa 1941, Hjelt päätti asettaa kokemuksensa ja taitonsa isänmaan käyttöön. Uudessa tilanteessa tarvittiin Suomen edustaja Sveitsiin, Euroopan ainoaan puolueettomaan tavarantoimittajaan Ruotsin rinnalla. Pääkaupungin kaupallinen osasto kutsui tehtävään Allan Hjeltin, joka nimitettiin väliaikaiseksi kauppaneuvokseksi Suomen suurlähetystöön Berniin. Siellä hän työskenteli elokuusta 1941 lähtien puolentoista vuoden ajan, vapaaehtoisesti ja ilmaiseksi.

Allan Hjeltin toiminta Sveitsissä, joka alunperin käsitti asehankintoja ja myöhemmin myös muuta kaupankäyntiä,

quando la nuova guerra scoppiò, nel giugno del 1941, Hjelt decise di mettere la sua esperienza e capacità al servizio della patria. Nella nuova situazione c’era bisogno di un rappresen-tante finlandese in Svizzera, con la Svezia come unico fornito-re di beni non allineato in Europa. Il dipartimento economico dello Stato Maggiore incaricò Allan Hjelt, che fu quindi no-minato consigliere economico *ad interim* a partire dall’agosto del 1941 per un anno e mezzo, su base volontaria e gratuita.

L’attività di Allan Hjelt in Svizzera, che consisteva ori-ginariamente in acquisti di armi e, successivamente, in altri scambi commerciali, fu documentata nei suoi diari di quel periodo. I compiti erano di responsabilità, consistevano in numerose riunioni con militari, uomini d’affari ed ingegneri; nonché in viaggi di lavoro, oltre che in Svizzera, anche in Ita-lia, Germania, Svezia e Finlandia. I contatti rimasero ad alto livello: Hjelt era in contatto con la Brown, Boveri & Co., con la Oerlikon e la Nestlé in Svizzera; con la Isotta e la Fiat in Italia, nonché con la Ahlström e la Strömberg in patria.

I diari di Allan danno l’immagine di un uomo d’affari co-stantemente impegnato per il bene della patria, le cui forze cominciavano poco a poco a svanire. Il lavoro tuttavia con-tinuava senza respiro, fino a quando l’8 ottobre 1942 Hjelt scrisse a Stoccolma: “13.30 malato (tremore), letto” e la mat-tina dopo: “Svenimento. Scalinata del Grand Hotel”. Nono-stante i problemi di cuore, che lo tormentarono successiva-mente, proseguì con le sue riunioni e i suoi viaggi. La salute tuttavia cedette definitivamente. Agli inizi di luglio del 1943 gli fu concesso un congedo per malattia, che fu prolungato di mese in mese finché, nel settembre del 1944, Finlandia e Russia concordarono il cessate il fuoco.

Il 6 aprile 1945 Hjelt, che si era nel frattempo trasferito nella sua casa sua in Svezia, morì improvvisamente per un in-farto a bordo della Brynhild, mentre si stava recando a Turku per ricevere la decorazione di Commendatore dell’Ordine del Leone di Finlandia. Allan Hjelt non lasciava dietro di sé una grande fortuna: il testamento contava averi netti per 4,1 milio-ni di marchi finlandesi e 23.000 franchi svizzeri.

Per Schybergson

- Il nonno di Allan Hjelt, Fredrik Hjelt (1782-1849) era un Capita-no di mare e negli anni ’40 dell’ ‘800 fu Comandante della nave

dokumentoitiin hänen päiväkirjaansa tältä ajalta. Tehtävät olivat vastuullisia, useita kokouksia sotilaiden, liikemiesten ja insinöörien kanssa, sekä virkamatkoja paitsi Sveitsiin, myös Italiaan, Saksaan, Ruotsiin ja Suomeen. Yhteydet pysyivät korkealla tasolla: Hjelt piti mm. yhteyttä yrityksiin Brown, Boveri & Co., Oerlikon ja Nestlé Sveitsissä, Isotta ja Fiat Italiassa sekä Ahlström ja Strömberg kotimaassa.

Allanin päiväkirja antaa kuvan maansa hyväksi inten-siivisesti toimivasta liikemiehestä, jonka voimat vähitellen horjuivat. Työ kuitenkin jatkui vähentymättömään tahtiin, kunnes hän 8. lokakuuta 1942 kirjoitti Tukholmassa: ”13.30 sairas (värinä), sänky” ja seuraavana aamuna: ”Pyörtymi-nen. Grand Hotellin portaat”. Huolimatta sydänvaivoista, jotka vaivasivat häntä sen jälkeen, hän jatkoi kokouksiaan ja matkojaan, mutta lopulta terveys petti hänet lopullises-ti. Heinäkuun alussa 1943 hänelle myönnettiin sairasloma, jota pidennettiin kuukausi toisensa jälkeen, kunnes Suomi ja Venäjä solmivat aselevon syyskuussa 1944. 6. huhtikuuta 1945, kun Hjelt oli muuttanut kotiinsa Ruotsiin, hän kuoli yhtäkkiä sydänkohtaukseen s/s Brynhildillä, matkalla Tur-kuun ottaakseen vastaan Suomen Leijonan ritarikunnan komentajan kunniamerkin Suomessa. Allan Hjelt ei jättä-nyt jälkeensä suurta omaisuutta: perunkirjoitus käsitti 4,1 miljoonan Suomen markan nettovarallisuuden ja 23 000 Sveitsin frangia.”

Per Schybergson

- Allan Hjeltin isoisä Fredrik Hjelt (1782–1849) oli merikapteeni ja hän toimi 1840-luvulla menestyksekkään kuljetusalusyrityk-sen höyrylaivan Murtaja kapteenina. Myöhemmillä vuosillaan hän toimi rahanlainauksen parissa.
- Allan ja Margit Hjeltin avioliitosta syntyivät tyttäret Gunvor vuonna 1909 ja Inger ”Kirre” vuonna 1913. Allanin myöhempi kumppani Aleko Lilius kuvaa Allanin vaimoa: ”Hän oli pieni hauras olento, suuri ero vankkaan kaljuun mieheensä verrattu-na. Mutta hän oli kaunis ja ilmeisesti hyvin hemmoteltu nuori nainen nukkemaisine kasvoineen, keijukaisen ruumiineen ja pienine aristokraattisine käsineen. Aivan kuin häneen olisi voitu kiinnittää kyltti ”hauras, käsittele varoen” - Lilius 1958
- Allanin yhteys Saarisen kanssa johti eläväisiin perhetapaami-siin. Hjeltin perhe asui kesäisin Herman Geselliuksen Hvitträsk-

- a vapore Murtaja, società di successo nel settore dei trasporti. Più tardi nella sua vita lavorò come prestatore di denaro.
- 2 Dal matrimonio di Allan e Margit Hjelt nacquero le figlie Gunvor nel 1909 e Inger “Kirre” nel 1913. Aleko Lilius, successivamente partner di Allan, descrive la moglie di Allan così: “Era un essere piccolo e fragile. Ma era una giovane donna, bella ed evidentemente molto viziata, con il suo volto da bambola, con il suo corpo da fatina, e con le sue piccole mani aristocratiche. Come se fosse stato possibile appiccicarle un avviso “fragile, trattare con cura” - Lilius, 1958
- 3 La connessione di Allan con Saarinen condusse a vivaci incontri famigliari. La famiglia Hjelt abitava d’estate a Kirkkonummi, nell’ala dell’abitazione di Hvitträsk di Herman Gesellius e grazie all’amicizia con la famiglia di Saarinen, Allan creò contatti con le élite artistiche della Finlandia. Successivamente Hjelt affittò tutto Hvitträsk, mentre Saarinen conservò soltanto il suo atelier e la sua abitazione.
- 4 Per lo Stato invece l’acquisto della Gutzeit divenne un fardello molto pesante e si riflettè sui modi di uscirne. Allan mantenne il suo impegno con la Gutzeit, tra l’alto in qualità di membro del consiglio di amministrazione e, per un periodo di qualche anno, fu anche il principale azionista, dopo lo Stato e la Pohjoismaiden Yhdyspankki.
- 5 Il Governatore della Banca di Finlandia Otto Stenroth nell’autunno del 1921 aveva incaricato la Emissioni (leggi Erik von Frenckell) di effettuare delle speculazioni valutarie con i fondi della Banca di Finlandia a Stoccolma, che garantirono un profitto di 355 mila marchi. Ciò fu aspramente criticato in Parlamento e nella stampa, perché i soldi dello Stato erano stati usati a fini personali. Quando si cominciò ad indagare sull’accaduto, le persone coinvolte, Stenroth e von Frenckell, si rifiutarono di rivelare quale fosse stato l’oggetto della speculazione. Anche se gli esperti di diritto ritennero che essi non avevano violato la legge, tuttavia poco dopo entrambi lasciarono la banca. In seguito è stato rivelato che l’obiettivo della speculazione era il salvataggio dal fallimento della Casa Ipotecaria delle città finlandesi, dove Stenroth ricopriva una posizione di rilievo. Il tentativo di salvataggio tuttavia fallì.
- 6 I portafogli azionistici di Emissioni e Allan Hjelt & Co. prima della fusione non sono noti, ma la situazione della Emissioni era peggiore a causa dell’eccesso di ottimismo, tipico a molti dei progetti di Frenckell, come la grande banca russo-finnica, la fabbrica di aeroplani, la società di trasporto aereo ed il riempimento del Golfo di Töölö.

- asuinrakennuksen siivessä Kyrkslartissa ja Saarisen perheen ystävyyden ansiosta Allan sai yhteyden Suomen taitelijaeliittiin. Myöhemmin Hjelt vuokrasi koko Hvitträskin, kun Saarinen säilytti vain ateljeensa ja asuntonsa.
- 4 Valtiolle sitä vastoin Gutzeitin kaupasta tuli raskas taakka ja eri tapoja sen poistamiseksi pohdittiin. Allan jatkoi omistautumista Gutzeitiin, mm. hallituksen jäsenenä, ja oli muutaman vuoden yhtiön suurin osakkeenomistaja valtion ja Pohjoismaiden Yhdyspankin jälkeen.
- 5 Keskuspankin johtaja Otto Stenroth oli syksyllä 1921 antanut Emissioniosakeyhtiön (lue Erik von Frenckell) tehtäväksi tehdä Suomen pankin varoilla valuuttaspekulaation Tukholmassa, mistä tuli voittoa 355 000 markkaa. Kauppaa kritisoitiin kuitenkin voimakkaasti eduskunnassa ja lehdistössä, koska valtion varoja oli käytetty yksityisiin tarkoituksiin. Kun asiaa alettiin tutkia, kieltäytyivät asianomaiset, Stenroth ja von Frenckell, kertomasta liiketoimien ”kohdetta”, mutta lakiasiantuntijat eivät katsoneet heidän toimineen vastoin lakia. Molemmat herrat jättivät kuitenkin pian pankin. Myöhemmin on paljastettu, että valuuttakaupan tarkoitus oli pelastaa Suomen kaupunkien hy-poteekikikassa, missä Stenroth vaikutti, konkurssilta. Pelastus-yritys kuitenkin epäonnistui.
- 6 Emissioniyhtiön ja Allan Hjelt & Co:n salkut ja omistautuminen ennen fuusiota ei ole tiedossa, mutta edellisen yhtiön tilanne lie-nee ollut heikompi ylioptimismin perusteella, joka oli tyypillistä monille von Frenckellin projekteille, kuten venäläissuomalaisel-le suurpankille, lentokonetehtaalle, lentoliikenneyhtiölle ja Töö-lönlahden uudelleen täyttämiselle.

Timo Soikkanen

”...poliittisia ongelmia, muttei ikinä sivistyksellisiä!”

Italian ja Suomen kahdenväliset suhteet

“...problemi politici, ma mai culturali!”

Le relazioni bilaterali italo-finlandesi

SUHTEIDEN PERUSTA

Autonomisella Suomella ei ollut ulkoasiainhallintoa eikä virallisia ulkosuhteita. Niitä kuitenkin käytännössä korvasivat osittain suomalaisen kulttuurin edustajien omaehtoiset kontaktit ja yhteydet suuriin kulttuurimaihin. Italian kulttuuri ja historia olivat erityisen tunnettuja Suomessa. Rooma oli lukuisten suomalaisten taiteilijoiden, kirjailijoiden, tiedemiesten ja säveltäjien vierailujen kohde ja pitkäaikainen kotikaupunki. Matkustaminen Italiaan oli autonomian ajalla helppoa.

Kuvaavaa on tunnetun Italian-kävijän V. A. Koskenniemen muistelu 1920-luvun puolivälistä: jos ennen vuotta 1914 istui syömässä aamiaista Kappelissa ja kuuli jonkun ystävänsä parin tunnin päästä lähtevän Firenzeen tai Roomaan, saattoi siitä paikasta lähteä mukaan, jos kukkarossa oli sopiva rahasumma. Ei kyselty henkilöllisyyspapereita eikä lupia. Sitten ajat muuttuivat.

Italialaisten kontaktit Suomeen olivat vähäisemmät. Varhainen esimerkki niistä on italialaisen tutkimusmat-

ALLE ORIGINI DELLE RELAZIONI

La Finlandia del periodo dell'autonomia non aveva un'amministrazione per la gestione degli affari esteri e non aveva perciò relazioni estere ufficiali. Tuttavia queste avvenivano ugualmente, attraverso contatti spontanei fra i rappresentanti del mondo della cultura finlandese e i paesi di maggiore cultura. Tra questi l'Italia era particolarmente apprezzata in Finlandia. Roma era la destinazione preferita di numerosi viaggi ed era diventata da qualche tempo residenza di numerosi artisti, scrittori, scienziati e compositori finlandesi. Andare in Italia nel periodo dell'Autonomia era facile. Emblematico di questa situazione è un aneddoto riportato da V.A. Koskenniemi, un famoso visitatore abituale dell'Italia, che risale agli anni '20: se prima del 1914 si stava seduti a far colazione al Kappeli e si sentiva che uno degli amici era in procinto di partire a breve per Firenze o Roma, era possibile aggregarsi immediatamente, bastava avere abbastanza soldi nel portafoglio. Nessuno chiedeva documenti d'identità o permessi. Poi i tempi cambiarono.

kailijan Giuseppe Acerbin 1700-luvun lopussa Suomeen ja Ruotsiin, erityisesti Lappiin suuntautunut matka, josta hän julkaisi tunnustusta saaneen kuvitetun matkakertomuksen. Taiteilijoiden, viihdealalla toimivien ja tiedemiesten vierailut liittyivät usein matkoihin Pietariin. Toisaalta Venäjän armeijan myötä Suomeen oli tullut italialaisia kauppiaita ja käsityöläisiä.

Suomen itsenäistyttyä valtionhoitaja P. E. Svinhufvud lähestyi 17.12.1917 Suomen hallituksen puolesta Italian hallitusta pyytäen tunnustusta. Vuoden 1918 helmikuussa matkaan lähti valtuuskunta, jonka tehtävänä oli ”notifioida” (ilmoittaa virallisesti) Suomen itsenäiseksi julistautuminen Englannin, Ranskan, Belgian ja Espanjan ohella Italiassa. Valtuuskunnan otti Italiassa vastaan ulkoministeri, paroni Sonnino, jonka mukaan Italia saattoi ryhtyä suhteisiin Suomen kanssa de facto. Suomen itsenäisyyden tunnustaminen de jure oli kuitenkin jätettävä myöhempään ajankohtaan, koska yleinen rauhankonferenssikaan ei ollut vielä kokoonnut. Italian oli myös ajateltava Venäjää. Runsas vuosi myöhemmin, 27. kesäkuuta 1919, Italia tunnusti Suomen asiainhoitaja Emmanuele Grazzin sanoin:

Sallikaa minun Herra Ministeri, sekä henkilökohtaisesti että Italian kansan nimissä lausua vilpittömmät onnittelut Suomen kansalle sekä myös parhaat toivotukset Suomen tulevaisuudelle ja menestykselle ynnä sydämellinen toivomus, että maittemme väliset suhteet voisivat aina olla mitä lämpimimmän ystävyyden elähdyttämät.

Suomi ja Italia solmivat diplomaattisuhteet 6. syyskuuta 1919.

VUOROVAIKUTUKSEN POHJA

Virkaatekeväksi valtuutetuksi Suomen uuteen Rooman lähetystöön määrättiin historioitsija ja antiikintutkija professori Herman Gummerus, joka aikaisemmin oli toiminut mm. vt. lähetystöneuvoksena Tukholmassa ja asiainhoitajana Kiovassa. Valtakirjansa Gummerus jätti alivaltiosihteeri kreivi Sforzalle 21.11.1919. Lyhyessä tilaisuudessa miehet vaihtoivat muutaman ystävällisen sanan. Prameampi tapahtuma oli esittelytilaisuus Italian kuninkaan ja kuningattaren luo-

I kontakti degli italiani con la Finlandia erano invece più scarsi. Un primo esempio è costituito dal viaggio dell’esploretore Giuseppe Acerbi, che alla fine del Settecento visitò la Finlandia e la Svezia, ma soprattutto la Lapponia, pubblicando successivamente un racconto di viaggio illustrato che ottenne un vasto riconoscimento pubblico. Le visite in Finlandia degli artisti, degli scienziati, di coloro che operavano nel settore dello spettacolo, rimanevano collegate alla loro destinazione principale, San Pietroburgo. D’altra parte, attraverso l’esercito russo in Finlandia erano arrivati artigiani e commercianti italiani.

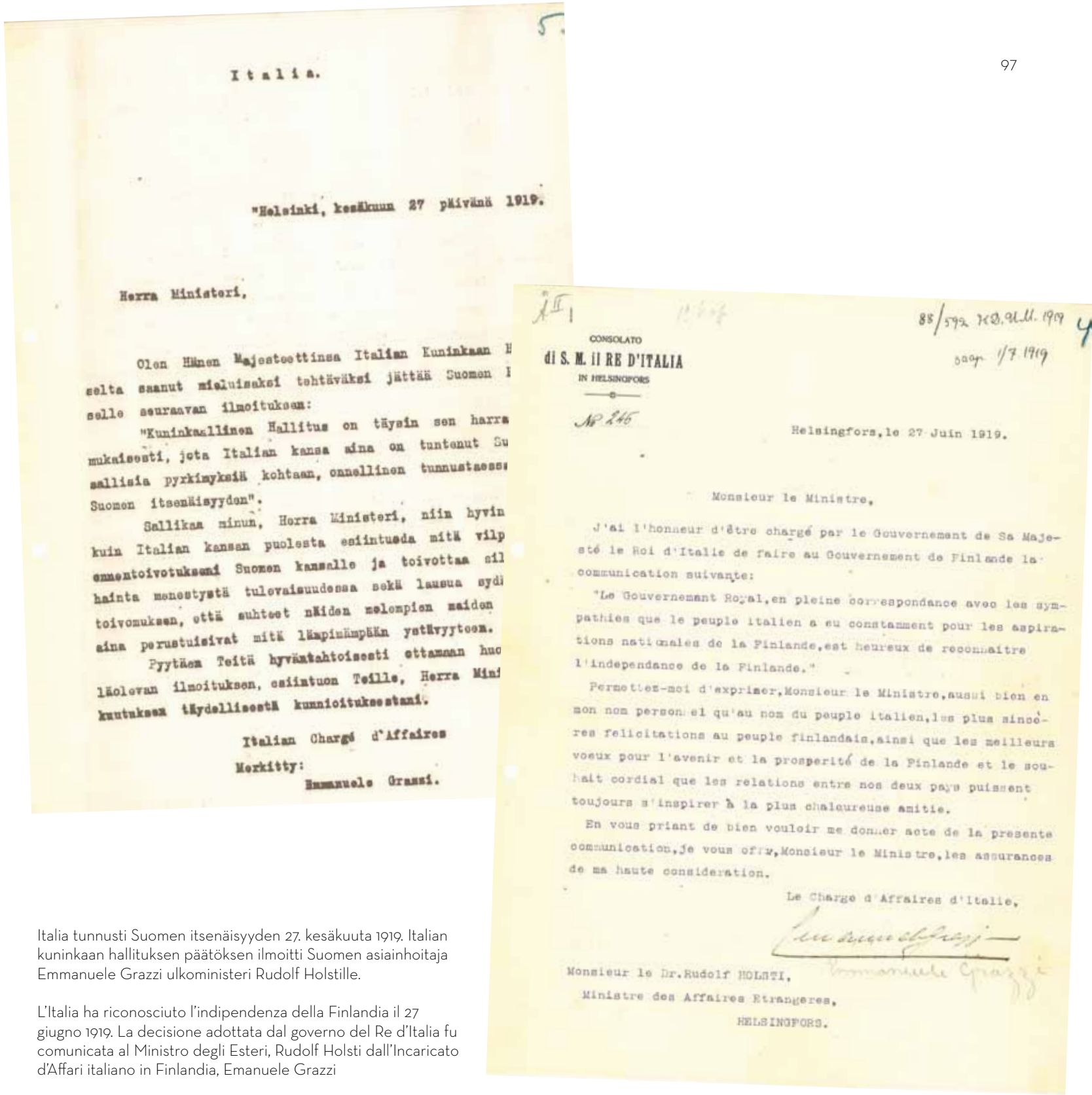
Dopo la proclamazione dell’indipendenza della Finlandia il Capo dello Stato, P.E. Svinhufvud, il 17 gennaio 1917 rivolse a nome del suo Governo la richiesta di riconoscimento al Governo italiano. Nel febbraio del 1918 si mise in viaggio una delegazione, il cui compito era quello di notificare l’indipendenza della Finlandia oltre che all’Inghilterra, alla Francia, al Belgio e alla Spagna, anche all’Italia. La delegazione fu ricevuta in Italia dal Ministro degli Esteri, il barone Sonnino, che riteneva che l’Italia avrebbe potuto stabilire con la Finlandia relazioni “de facto”. Il riconoscimento dell’indipendenza della Finlandia “de jure” avrebbe dovuto essere differito, perché la Conferenza di pace non si era ancora riunita. L’Italia doveva preoccuparsi anche delle reazioni della Russia. Dopo poco più di un anno, il 27 giugno 1919, l’Italia riconobbe la Finlandia con le parole dell’Incaricato d’Affari Emanuele Grazzi:

“Mi permetta Signor Ministro di esprimere al popolo finlandese, a nome mio personale e del popolo italiano le congratulazioni più sincere e i migliori auguri di successo futuro per la Finlandia nonché il fervido auspicio che le relazioni tra i nostri due Paesi siano caratterizzate dalla più calorosa amicizia”.

La Finlandia e l’Italia allacciarono relazioni diplomatiche il 6 settembre 1919.

ALLE BASI DELL'INTERAZIONE

Quale delegato della Finlandia presso la nuova legazione a Roma fu nominato il professor Herman Gummerus, storico e studioso dell’antichità, che precedentemente aveva operato come Consigliere d’Ambasciata facente funzioni e Incarica-

Italia tunnusti Suomen itsenäisyyden 27. kesäkuuta 1919. Italian kuninkaan hallituksen päätöksen ilmoitti Suomen asiainhoitaja Emmanuele Grazzi ulkoministeri Rudolf Holstille.

L'Italia ha riconosciuto l'indipendenza della Finlandia il 27 giugno 1919. La decisione adottata dal governo del Re d'Italia fu comunicata al Ministro degli Esteri, Rudolf Holsti dall'Incaricato d'Affari italiano in Finlandia, Emanuele Grazzi

Filosofian tohtori Herman Gummerus oli Suomen ensimmäinen edustaja uudessa Rooman lähetystössä syksystä 1919 alkaen. Perhekuvasa lähetystössä joko vuodelta 1919 tai 1920 Herman Gummerus takana, vieressä pojista Edvard Gummerus ja edessä puoliso Alexandrine Gummerus. Museo-virasto.

Herman Gummerus, dottore in filosofia, fu il primo rappresentante della Finlandia nella nuova Ambasciata a Roma a partire dall'autunno del 1919. Nella foto di famiglia, risalente al 1919 o al 1920, Herman Gummerus sullo sfondo con di fianco uno dei figli, Edvard Gummerus, e, in primo piano, la moglie Alexandrine Gummerus

na joulukuun 1919 loppupuolella. Lähetystön henkilökunta valmistautui tapahtumaan huolella. Mietittiin asuvalintoja ja opeteltiin hoviniiausta. Niksautukset mitä ilmeisimmin osuivat kohdalleen, sillä Gummerus raportoi vierailun jälkeen Suomeen:

Heidän Majesteettinsa ottivat meidät vastaan mitä suurimmalla ystävällisyydellä... Kuningatar ja Leskikuningatar puhuttelivat niin ikään sekä minua että vaimoani ja attasheoja Karttusta ja Härköstä mitä herttaisemmin.

Lähetystön toiminta oli kuitenkin jo alkanut ennen valtakirjan jättöä. Gummerus raportoi Roomasta sinne saavuttuaan 28.10.1919: Pahin ongelma oli työvoimapula ja kiireiden takia saattoikin sattua, että kanslia-apulainen jäi yksin pitämään lähetystöön Suomen lippua pystyssä.

Diplomatian koukerot tuottivat aluksi nuorelle valtiolle vaikeuksia. Gummerus oli Roomassa virkaatekevän valtuutetun tittelillä. Itsenäisyyspäivän alla 1919 hän raportoi koti-Suomeen ulkoministeri Holstille saaneensa Italiassa eri tahoilta kuulla, ettei kyseinen titteli ollut Italialle, suurvallalle, mieluinen: Gummerus nimettiin 7.6.1920 ”ylimääräiseksi lähettilääksi ja valtuutetuksi ministeriksi”.

Italian Helsingin lähetystössä pohdittiin samoja kysymyksiä. 25.4.1920 Italian asiainhoitaja Giulio Marchetti-Ferrantesta tehtiin lähettiläs. Tässä vaiheessa tosin vain valtakirjalla; täydet valtuudet Italian lähettiläs Suomessa sai vasta muutamaa vuotta myöhemmin.

Pohja kahdenvälisen suhteiden hoidolle oli näin luotu. Niiden hoitamista jatkettiin yhteisymmärryksessä. Italian lähettiläs Marchetti-Ferrante katsoi Italian ja Suomen kansojen olevan samanlaisia. Myös Gummeruksella oli tässä suhteessa Roomasta positiivista raportoitavaa, sillä italialaiset lehtikirjoitukset huokuivat vilpittöntä hyväntahtoisuutta ja sympatiaa Suomea kohtaan, vaikka aluksi italialaisissa sanomalehdissä vallitsivatkin ”hämmäret ja osittain aivan väärät käsitykset” Suomen oloista ja hallituksesta. Tässä oli nuorella lähetystöllä työsarkaa.

Suomen lähetystön tehtävät koostuivat maailmansotien välillä lähinnä kolmesta kokonaisuudesta: varsinkin alkuvuosina tärkeää oli Suomen tunnetuksi tekeminen ja virheellisen Suomikuvan oikaiseminen. Toinen tehtäväkenttä koostui kulttuurilisten suhteiden edistämisestä. Kolmas sektori oli kaupallisten

to d’Affari a Kiev. Il 21 novembre 1919 Gummerus presentò le sue credenziali al sottosegretario, Conte Sforza. Nel corso della breve cerimonia i due ebbero una conversazione informale. Un evento molto più fastoso fu, invece, la presentazione al Re e alla Regina, avvenuta verso la fine di dicembre del 1919. Il personale dell’ambasciata si preparò all’avvenimento con cura: si ponderò la scelta dei vestiti e si imparò l’inchino a corte. Evidentemente i preparativi ebbero successo, perché Gummerus dopo la visita informò la Finlandia che:

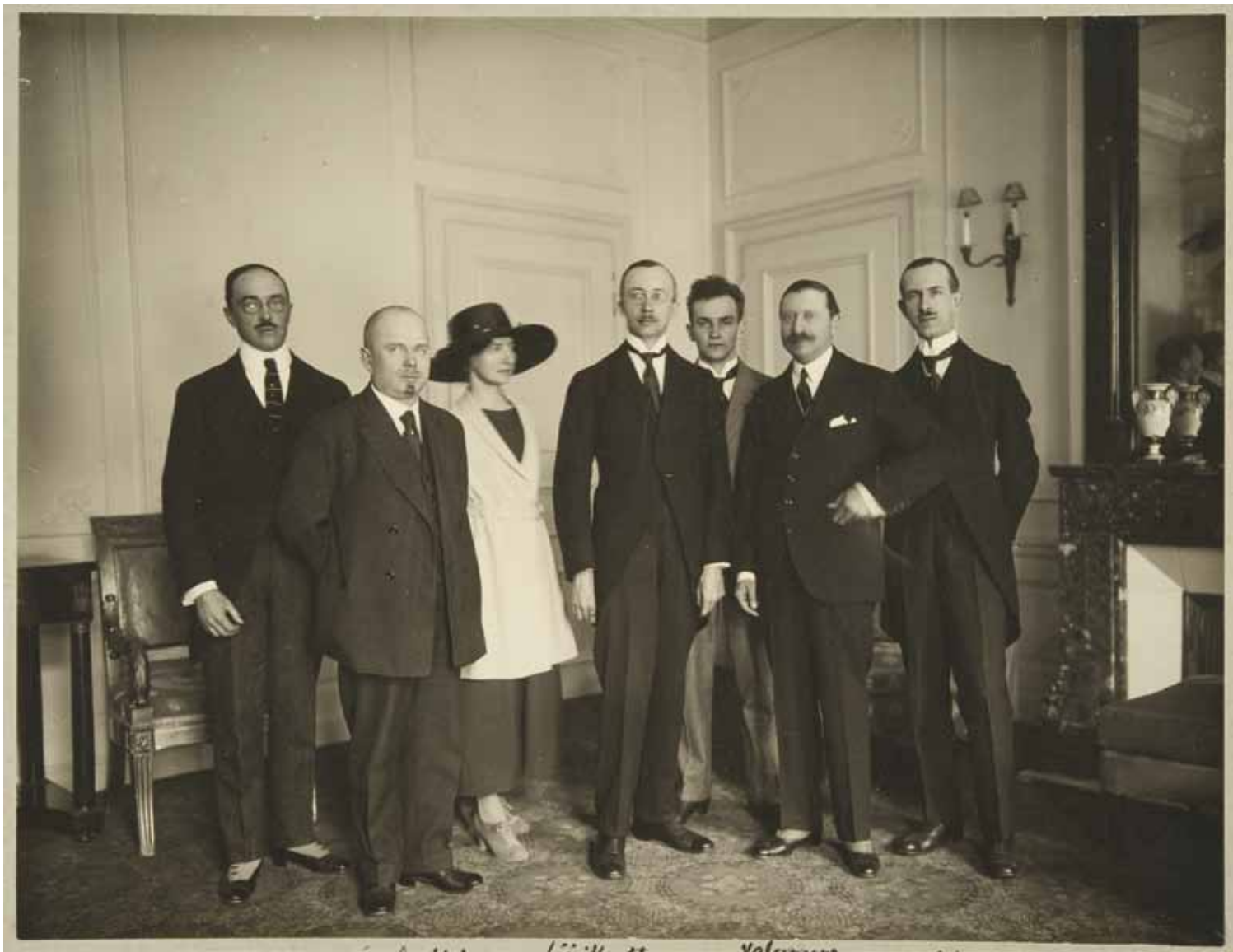
“Le loro Maestà ci accolsero con la massima cordialità [...] la Regina e la Regina Madre parlarono con amabilità sia con me sia con mia moglie e con gli Attaché Karttunen e Härkönen”.

Le attività della Legazione erano cominciate già prima della presentazione delle lettere credenziali. Gummerus informava da Roma, dopo esservi giunto il 28 ottobre del 1919, che il problema maggiore era la mancanza di personale e che, a causa del gran lavoro, era possibile che l’assistente di Cancelleria si trovasse da solo in Ambasciata a tenere alta la bandiera della Finlandia.

All’inizio le tortuosità della diplomazia crearono dei problemi al giovane Stato. Gummerus risiedeva a Roma con il titolo di Delegato facente funzioni; poco prima della festa dell’indipendenza del 1919 egli inviò un rapporto in Finlandia, al Ministro degli Esteri Holsti, affermando di aver sentito dire che il titolo a lui conferito non era adeguato per un delegato residente in una grande potenza come l’Italia. Gummerus fu quindi nominato il 7 giugno 1920 “*inviato straordinario e Ministro delegato*”.

All’Ambasciata d’Italia a Helsinki si rifletteva a proposito di problemi analoghi. Il 25 aprile 1920 l’Incaricato d’Affari italiano, Giulio Marchetti-Ferrante fu nominato Inviato. In questa fase solo con delega: l’Ambasciatore d’Italia in Finlandia avrebbe avuto solo più tardi i pieni poteri.

In questo modo fu creata la base delle relazioni bilaterali, la cui gestione fu affrontata con cura da entrambe le nazioni. L’Ambasciatore italiano, Marchetti-Ferrante, considerava identici il popolo italiano e quello finlandese. Anche Gummerus aveva solo elementi positivi da riferire da Roma, poiché i giornali italiani esprimevano sincera benevolenza e simpatia nei confronti della Finlandia, anche se all’inizio essi mostravano “*concezioni oscure e parzialmente errate*” sul Pae-

Suomen ulkoministeri Rudolf Holsti vieraili Roomassa huhtikuussa 1921. Suomen lähetystössä otetussa kuvassa vasemmalta Suomen Rooman-lähettiläs Herman Gummerus, Anton Kotonen, kanslia-apulainen Liisi Karttunen, Rudolf Holsti, Hugo Valvanne, Italian Suomen-lähettiläs Giulio Marchetti-Ferrante ja Oscar Enckell. Museovirasto

il Ministro degli Esteri di Finlandia Rudolf Holsti visitò Roma nell'aprile del 1921. Nella fotografia scattata all'Ambasciata di Finlandia, da sinistra l'Ambasciatore di Finlandia a Roma, Herman Gummerus, Anton Kotonen, l'assistente di cancelleria Liisi Karttunen, Rudolf Holsti, Hugo Valvanne, l'Ambasciatore d'Italia in Finlandia, Giulio Marchetti-Ferrante e Oscar Enckell

suhteiden edistäminen. Raportointi tietenkin kuului edustuston perustehtäviin, mutta se jäi vähäiseksi. Kuukausiraportti, joka kattoi vuoden 1922 jakson, jolloin Mussolini marssi Roomaan, tyytyy toteamaan lakonisesti: ”Ei erikoista”.

KULTTUURI ANTAA YHTEISEN POHJAN

Suomella oli onnea kulttuurisuhteiden hoidossa. Liisi Karttunen (1880–1957) oli asettunut pysyvästi Roomaan tutkimaan Rooman kirkon ja Pohjolan suhteita oppaanaan toverinsa ja rakastettunsa Henry Biaudet. Kun Biaudet kuoli äkillisesti 1915, Liisi Karttunen kirjoitti Suomeen olevansa ”kuin matkatavara, jolla ei ole oikeata osoitetta, ei myöskään omistajaa”.

Karttunen ryhtyi juuri itsenäistyneen Suomen Rooman lähetystön palvelukseen. Diplomaattipassin mukaan hän oli attasea, mutta palkka oli kanslia-apulaisen. Hänen Rooman-suhteensa olivat laajat. Vatikaanin arkistoissa hän oli tutustunut pariin tutkijaan, joista sitten tuli paaveja: Benedictus XV:een ja Pius XI:een. Karttusen nimi avasi ovet Vatikaaniin, ja suomalaiset käyttivät tätä hyväkseen. Kun E. N. Setälä oli 1930-luvulla saanut valmiiksi tutkimuksensa kansanrunouden sammosta, Karttunen pantiin asialle. Hän sähköitti Roomasta: ”Vienyt paaville sammon”.

Liisi Karttunen oli historian­tutkija, diplomaatti ja lehtinainen, joka järjesteli Suomen tieteen ja taiteen asioita Italiassa ja johdatteli Roomassa yhtä hyvin Eino Leinoa kuin Aino Sibelius­ta tai Wäinö Aaltosta. Liisi Karttunen myös kirjoitti Helsingin Sanomiin yli 500 Italian-kirjettä ja uutista. Hän on Suomen lehdistöhistorian huomattavimpia kulttuuri-kirjeenvaihtajia; diplomaattikarriääriin hän ei pyrkimyksistään huolimatta päässyt.

Alkuvaikeuksien jälkeen suhteiden kehittäminen jatkui. Suhteet olivat hyvät puolin jos toisinkin, ja lähettiläät varoittelivat kotimaansa lehdistöä kirjoittelullaan vaarantamasta luotua yhteisymmärrystä.

Suomi kiinnosti italialaisia aivan toisessa mitassa kuin autonomian aikana. ”Eksoottisuus” lie­nee ollut merkittävä tekijä.

Vasta itsenäistyneellä Suomella oli tarve tehdä itseään tunnetuksi ulkomailla. Tällä saralla Italia oli eteläisen Euroopan tärkein maa niin poliittisesti kuin taloudellisesti. Etenkin

se, sulle­sue kon­di­zio­ni e sul suo Go­ver­no. In que­sto cam­po la gio­vane Am­bas­cia­ta nordica aveva mol­to da fare.

I com­pi­ti dell’Am­bas­cia­ta di Fin­landia erano prin­ci­pal­mente tre: il pri­mo, sop­rat­tutto all’in­izio, con­si­steva nel far cono­scere la Fin­landia e cor­reg­gere ogni im­ma­gine errata. Il se­condo set­to­re di at­ti­vi­tà ri­guar­dava la pro­mo­zio­ne delle re­la­zio­ni cul­tu­rali e il ter­zo set­to­re la pro­mo­zio­ne delle re­la­zio­ni com­mer­ciali. La re­da­zio­ne di rap­por­ti era ov­via­mente uno dei com­pi­ti fon­da­men­ta­li della le­ga­zio­ne, ma ri­mase con­te­nuto; ad esem­pio, in uno dei rap­por­ti men­si­li del 1922, anno della Mar­cia su Ro­ma di Mus­so­li­ni, ci si li­mi­ta a con­sta­tare la­co­ni­camen­te: “Nulla di par­ti­co­lare da se­gna­lare”.

LA CULTURA PROVVEDE UNA BASE COMUNE

La Fin­landia ebbe for­tu­na nella ges­ti­one delle re­la­zio­ni cul­tu­rali. Liisi Karttunen (1880-1957) aveva preso re­si­den­za a Ro­ma per stu­diare le re­la­zio­ni tra la Chiesa di Ro­ma e la Scan­di­na­via, av­valen­do­si dell’aiuto di Henry Biaudet, il suo com­pagno.

Karttunen si mise subito al ser­vi­zio dell’Am­bas­cia­ta di Fin­landia a Ro­ma, ap­pena co­sti­tu­ita. Se­condo l’an­nu­ario di­plo­ma­ti­co, ri­sul­ta­va nella po­si­zio­ne di Ad­de­tto, ma il suo sti­pen­dio era quello di un As­si­sten­te di Can­cel­leria. Le sue re­la­zio­ni ro­mane erano am­pie. Negli Ar­chi­vi della Santa Sede aveva in­con­trato due ri­cer­ca­tori, che sa­reb­bero poi di­ven­ta­ti Pa­pi: Be­ne­det­to XV e Pio IX. Il no­me della Karttunen ap­ri­va le porte della Santa Sede e gli stu­dio­si fin­lan­desi ne ap­pro­fit­ta­vano. Quan­do E. N. Setälä negli anni ’30 ebbe por­ta­to a ter­mine la sua ri­cer­ca sul *sampo*¹, la Karttunen fu in­car­ica­ta di agire. La ri­spo­sta fu: “Ho por­ta­to il *sampo* al Pa­pa”.

Liisi Karttunen era una stu­dio­sa di sto­ria, una di­plo­ma­tica e una gi­or­na­li­sta che cu­rava le que­sti­oni ar­ti­sti­che e sci­en­ti­fi­che in Ita­lia e che a Ro­ma as­si­ste­va tanto Eino Leino, quan­to Aino Sibelius o Wäinö Aaltonen. Liisi Karttunen scrisse anche più di 500 ar­ti­coli che fu­ro­no pub­bli­cati sull’*Helsingin sanomat*: fu quin­di una delle prin­ci­pali cor­ri­spo­n­den­ti cul­tu­rali della sto­ria gi­or­na­li­stica della Fin­landia, anche se, non­o­stan­te tutti i suoi ten­ta­ti­vi, non ri­uscì a en­tra­re nella car­riera di­plo­ma­tica.

Superate le di­fi­col­oltà ini­zia­li, lo svi­lup­po delle re­la­zio­ni con­ti­nuò; gli In­via­ti si adope­ra­vano af­fin­ché la stampa non met­tesse a re­pen­ta­glio la sin­to­nia così abil­mente creata. L’in-

Tohtori Liisi Karttunen työskenteli Rooman lähetystössä kolmatta vuosikymmentä sen alkuvaiheista alkaen. Hän oli diplomaatti ja ansiokas tiede- ja kulttuurisuhteiden hoitaja sekä Suomen lehdistöhistorian huomattavimpia kulttuukirjeenvaihtatajia. Karttusella oli laajat suhteet Roomaan ja Vatikaaniin Museovirasto

kulttuurisuhteissa Italia oli Suomelle yksi tärkeimmistä Euroopan maista. Samaan aikaan Suomen Italian lähetystö teki Italiassa tehokasta työtä maan tunnetuksi tekemisessä.

Vuonna 1924 lähetystö solmi suhteet Italian viralliseen uutistoimistoon *Agenzia Stefaniin*, joka seuraavina vuosina välitti Suomea koskevia kirjoituksia Italian lehtiin samaan aikaan, kun lähetystö toimitti tärkeimmät artikkelit suoraan suurimmille lehdille. Joitakin vuosia myöhemmin Suomi vaihtoi uutistoimistoksi *Agenzia di Roman*. Lehtiin onnistuttiin saamaan suhteellisen paljon Suomea käsittelevää materiaalia.

teresse degli italiani nei confronti della Finlandia era di proporzioni del tutto diverse rispetto a quelle del periodo dell'autonomia e un fattore importante era probabilmente dato dall'”esotismo” del Paese. La Finlandia, come nuovo Paese indipendente, aveva bisogno di farsi conoscere dal mondo. In questo quadro l'Italia era il più importante paese dell'Europa meridionale, tanto politicamente quanto economicamente. Specialmente nelle relazioni culturali per la Finlandia l'Italia era uno dei paesi europei più importanti. Allo stesso tempo, l'Ambasciata a Roma svolgeva un'efficiente opera di divulgazione delle caratteristiche del Paese in Italia.

RESIDENSSEISSÄ TAPAHTUU

Vuoden 1925 lopulla Italian erityislähettiläs Alessandro Mariani ilmoitti ulkoministeri Hj. J. Procopélle allekirjoitaneensa ostosopimuksen Tehtaankatu 32:ssa sijaitsevasta Hjeltin talosta: ”Mainittu talo on pian tuleva Italian Suomessa olevan diplomaattisen edustuksen sijaksi (ministerin asuntona ja lähetystön kansliana)”. Mariani pyysi ulkoministeriä vaikuttamaan siihen, että Suomen viranomaiset ratifioisivat ostosopimuksen. Asia etenikin ripeästi.

Edustava huvila voitiin lähes sellaisenaan ottaa käyttöön lähettilään residenssinä. Rakennuksen päätilat ja suurin osa kiinteää sisustusta säilyivät entisellään. Residenssi antoi erinomaisen pohjan Suomen ja Italian suhteiden hoidolle.

Maaliskuussa 1928 Italian lehdistö julkaisi laajasti Helsingistä lähetetyn tiedon, jonka mukaan Suomen tasavallan presidentti Lauri Kristian Relander oli ollut läsnä Italian lähetystössä pidetyssä juhlassa. Utisessa mainittiin lisäksi, että ”ensimmäisen kerran nyt Suomen hallituksen johtaja kävi Italian lähetystössä”. Helsingin Sanomien palstoilla oikaistiin paheksuvaan sävyyn tieto ilmoittamalla, että Helsingissä tiedettiin kuitenkin varsin hyvin, että presidentti Ståhlberg oli käynyt jo vuosina 1920 ja 1921 Italian ministerin vieraana. Samalla annettiin ymmärtää kyseessä olevan tahallinen yritys kirjoittaa historiaa väärin.

Siinä missä Italian residenssitilat Helsingissä järjestivät onnellisesti, ajaututtiin Roomassa aivan päinvastaiseen suuntaan. Herman Gummerus vapautettiin lähettilään virastaan 19.9.1925, mutta rouva Gummerus ei halunnut jättää lähettilään residenssiä.

Hän oli häätänyt miehensä ulos talosta jo heinäkuun puolivälissä. Sen sijaan tarmokas rouva järjesteli itse lähettilään asunnossa kutsuja ulkovaltain edustajille. Lähetystön uusi henkilökuntakin oli jo saapunut Roomaan.

Tulokkaiden asema oli kiusallinen. Lähetystökerroksen he saivat otettua haltuunsa, mutta rouva Gummeruksen kosto odotti. Hän sammutti lähetystön sähköt. Tähän lähetystön väki puolestaan vastasi katkaisemalla rouva Gummeruksen veden.

Kissa ja hiiri -leikin uuvuttamana uusi lähettiläs, Rolf Thesleff, sähkötti Roomasta ja pyysi lupaa rouvan häätämiseen Italiasta. Hallitus suostui tuumaan, vaikka siinä oli riskinsä. Suunnitelma oli toteutettava siten, ettei ”Suomen valtio-

Nel 1924 l'Ambasciata stabilì relazioni ufficiali con l'agenzia di stampa ufficiale italiana, l'*Agenzia Stefani*, che negli anni successivi diffuse ai giornali italiani scritti sulla Finlandia. Allo stesso tempo, l'Ambasciata diffondeva direttamente le notizie più importanti ai principali quotidiani. Alcuni anni dopo la Finlandia cambiò agenzia, affidandosi all'*Agenzia di Roma* e riuscì ad ottenere una maggiore visibilità su giornali e riviste italiani.

SVILUPPI DELLE RELAZIONI NELLE RESIDENZE

Verso la fine del 1925 l'Inviato speciale Alessandro Mariani annunciò al Ministro degli Esteri Hj. J. Procopé, di aver sottoscritto il contratto d'acquisto di casa Hjelt, situata in Tehtaankatu al numero 32. Mariani chiese al Ministro degli Esteri di intervenire affinché le autorità finlandesi ratificassero il contratto d'acquisto rapidamente. Così avvenne e fu possibile utilizzare la bella villa come residenza dell'Ambasciatore quasi nello stato in cui si trovava. Le stanze principali dell'edificio e la maggior parte degli arredi fissi rimasero immutati. La residenza fornì un'ottima base per la gestione delle relazioni tra la Finlandia e l'Italia.

Nel marzo del 1928 la stampa italiana diede ampio risalto a una notizia proveniente da Helsinki, secondo la quale il Presidente della Repubblica finlandese, Lauri Kristian Relander, aveva partecipato a un ricevimento tenuto presso l'Ambasciata d'Italia. La notizia riportava inoltre che “per la prima volta il Capo del Governo finlandese aveva visitato l'Ambasciata d'Italia”. Sulle colonne dell'*Helsingin Sanomat* l'informazione fu rettificata, annunciando con tono di disapprovazione che a Helsinki si sapeva molto bene che il Presidente Ståhlberg era già stato ospite del Ministro italiano nel 1920 e nel 1921. Con questa rettifica si alludeva al deliberato tentativo di falsificare la storia.

Se la questione della sede della residenza d'Italia a Helsinki fu risolta con successo, a Roma invece la situazione era inversa: Herman Gummerus fu sollevato dal suo incarico di Inviato il 19 settembre 1925, ma la signora Gummerus si rifiutò di lasciare la residenza. Pur avendo allontanato da casa il marito già a metà luglio, l'infaticabile signora cominciò a organizzare ricevimenti per i rappresentanti delle potenze straniere. La posizione dei nuovi rappresentanti

ta lisää komprometteerata”. Lukuisten oikeudenkäyntien jälkeen Suomen valtio lopulta voitti taistonsa rouva Gummeruksen kanssa ja lähettiläs pääsi residenssiinsä.

ITALIALAISVIERAAT 1920-LUVULLA

Italiasta suuntautui 1920- ja 1930-luvulla Helsinkiin tasainen virta merkittäviä lehtimiehiä, kirjailijoita ja poliitikkoja. Residenssi tarjosi hyvät tilat tapaamisille ja juhlille.

Vuonna 1926 Suomeen saapui Italian kansanmiliisin edustajia. Vierailu sai runsaasti huomiota italialaislehdistä, jotka raportoivat vieraiden saamasta lämpimästä vastaanotosta. Vieraiden palattua kotimaahansa matkaa johtanut kenraali Traditi laati matkasta selostuksen pääministerille. Selostuksessa kuvattiin itse matkaa, Suomen kansaa sekä suojeluskunta- ja lottajärjestöjä. Tämänkin Italian lehdistö huomioi laajasti. Liisi Karttunen puolestaan totesi matkakuvausten antaneen varsin miellyttävän kuvan suomalaisista ja heidän oloistaan.

Kesällä 1928 Turussa ja Tampereella vieraili toimittaja Lucio d’Aquara. Hän vaikuttui molemmista kaupungeista: Tamperetta hän ihasteli vihreytensä säilyttäneenä teollisuuskaupunkina, kulttuurin osalta kaunista kirkkoa maalausksineen sekä erinomaista kirjastoa lukusaleineen. Turusta hän painotti sen merkitystä Suomen historiaan ja sivistyselämään.

Virallista Suomi-kuvaa Italiassa selvittänyt Jussi Pekkarinen nostaa esiin huomionarvoisen seikan. Hänen mukaansa Italia oli poikkeus Suomen tunnetuksi tekemisessä siinä, ettei hänen läpikäymässään aineistossa ollut *”ainuttakaan särkeä, huomautusta eikä ilkeämielistä artikkelia saati sitten suomalaisten virallista vastalausetta. Italialaiset lehdet kirjoittivat suopeasti ja kiittävästi”*. Pekkarinen jatkaa, että Italian lehtien käsitys Suomesta, Italian ja Suomen suhteista ja lähes kaikesta Suomeen liittyvästä oli positiivista.

Vuosittain italialaisia lehtimiehiä kävi Suomessa noin kymmenen. Heille järjestettiin heidän pyytämänsä alennukset ja kontaktit, ja Suomen Italian lähetystön mukaan heidän kirjoittelunsa oli asiallista. Mitään huomautettavaa suomalaisilla ei ollut.

Milanossa ilmestyvä *La Sera* -lehti kuvasi suomalaisia sitkeästi luontoa vastaan taistelevaksi kansaksi: ”... taistelu

finlandesi era imbarazzante: riuscirono a occupare il piano della cancelleria, ma li attendeva la vendetta della signora Gummerus, che tagliò loro l’elettricità. Il personale dell’Ambasciata rispose tagliando alla signora Gummerus l’acqua. Il nuovo Ambasciatore, Rolf Thesleff, stanco del gioco del gatto con il topo, inviò un telegramma da Roma chiedendo il permesso di espellere la signora dall’Italia. Il Governo diede il suo consenso, anche se l’operazione era rischiosa:. si doveva procedere in modo da non “compromettere ulteriormente lo Stato finlandese”. Dopo numerosi procedimenti, lo Stato finlandese vinse la sua guerra contro la signora Gummerus e l’Ambasciatore ebbe così accesso alla sua residenza.

GLI OSPITI ITALIANI ALLA FINE DEGLI ANNI VENTI

Un flusso uniforme di importanti giornalisti, scrittori e politici italiani si diresse negli anni ’20 e ’30 verso Helsinki. La Residenza rappresentava una sede appropriata per gli incontri e i ricevimenti. Nel 1926 in Finlandia giunsero rappresentanti della Milizia Popolare: la visita suscitò grande attenzione da parte dei giornali italiani, che riportarono l’accoglienza calorosa ricevuta dagli ospiti. Una volta che gli ospiti fecero ritorno in patria il generale Traditi, che aveva guidato la delegazione, redasse un rapporto per il Primo Ministro. Nel rapporto si descrivevano la visita, il popolo finlandese nonché le organizzazioni *Lotta e Suojeluskunta*². Anche questo viaggio ebbe larga risonanza sulla stampa italiana. Liisi Karttunen, per parte sua, affermò che la descrizione della visita fornì un’immagine assai positiva dei finlandesi e delle loro condizioni.

Nell’estate del 1928 Turku e Tampere furono visitate dal giornalista Lucio d’Aquara, che rimase impressionato da entrambe le città: esprese la sua ammirazione per Tampere, città industriale che aveva conservato le sue aree verdi, per la sua chiesa con i suoi dipinti nonché per la biblioteca e le sale di lettura. Per quel che riguarda Turku ne sottolineò la rilevanza storica e culturale per la Finlandia.

Jussi Pekkarinen, che ha studiato l’immagine ufficiale della Finlandia in Italia, ha messo in evidenza un fatto degno di nota: secondo lui, nell’ambito della promozione all’estero della Finlandia, l’Italia costituiva un’eccezione per il fatto che nel materiale da lui esaminato non esiste “nemmeno uno

luontoa vastaan on luonut henkisesti ja ruumiillisesti vahvan rodun” ja lehden mielestä suomalaisia täysin syystä pidettiin yhtenä Euroopan kehittyneimmistä kansoista. Suomalaiset myös olivat italialaisten ystäviä; siitä kertoi suomalaisten aktiivinen matkustus Italiaan, vaikka matka oli melkoisen pitkä.

Myös vuoden 1929 kesällä italialaisia toimittajia vieraili Suomessa. Taaskaan ei kuulunut riitasointuja: suomalaisten lukutaito, sanomalehtien määrä ja musikaalisuus saivat huomiota, samoin maan luonnonkauneus ja ”turvallisuuden, hiljaisuuden ja onnen” tunne ”hymyilevän suomalaisen kesäisen luonnon keskellä”.

Laajin Suomea Italian lehdissä käsitellyt artikkelisarja oli *Gazzetta del Mezzogiorno* -lehdessä ilmestynyt Maria Loschin kirjoittama kuusiosainen sikermä. Siinä olivat esillä kaikki tavallisimmin Suomen yhteydessä esitetyt teemat. Maria Loschi matkusti, kuten moni muu italialainen ennen häntä, Helsingistä Punkaharjulle, sieltä edelleen Savonlinnan ja Kuopion kautta Oulun koskille ja edelleen pohjoiseen, Petsamoon. Hänen kuvauksensa Helsingin kesäisestä viehättävyydestä ja sen arkkitehtuurista oli Liisi Karttusen mielestä mukaansa tempaavaa, samalla kun se kertoi kirjoittajan laajasta kokemuksesta ja näkemyksestä luonnehtia itselleen uusia kaupunkoja erikoisuuksineen.

1930-LUVUN VIERAILUT

Ensimmäinen 1930-luvun merkittävä italialaisvieras Suomessa oli nuori kansanedustaja Alessandro Pavolini, joka laati matkastaan kolme artikkelia Italian suurimpaan sanomalehteen, milanolaiseen *Corriere della Sera*an, jonka levikki oli jopa 600 000. Aiemmin hän oli tehnyt akateemisen opinnäytteensä Suomen itsenäisyyteen liittyvästä aiheesta ja työ oli saanut runsaasti huomiota Italian lehdistössä. Pavolini toimi Italian kulttuuriministerinä talvisodan aikana.

Pavolinin ensimmäinen lehtijuttu kuvasi hänen ihastustaan koivuihin. Kuvaillessaan suomalaisia kesäöitä Pavolini oli runollinen kertoessaan ”hiljaa uneksivista koivuista”. Koivut tarjosivat sillan Suomen metsäteollisuuden kuvaamiseen ja sen merkitykseen kansan rikkauden tuojana. Toinen Pavolinin kirjoituksista käsitteli Kalevalaa (hänen isänsä oli kääntänyt Kalevalan italiaksi) ja kolmas sivistystä, jota hän

screzio, rilievo o articolo malevolo per non parlare di protesta ufficiale finlandese. I giornali italiani scrivevano solo commenti positivi ed elogiativi sulla Finlandia ”. Pekkarinen continua, dicendo che l’opinione dei giornali italiani sulla Finlandia, sui rapporti italo-finlandesi e su tutto ciò che aveva a che fare con la Finlandia erano totalmente positivi.

I giornalisti italiani che si recavano annualmente in Finlandia erano circa una decina. Erano forniti di tutte le facilitazioni e i contatti richiesti; secondo l’Ambasciata di Finlandia in Italia ciò che scrivevano era obiettivo. I finlandesi non avevano rimostranze nei loro confronti.

Il giornale *La Sera*, che era pubblicato a Milano, descriveva i finlandesi come un popolo che lotta tenacemente contro la natura: “La lotta contro la natura ha creato una razza spiritualmente e fisicamente forte”; secondo il giornale, i finlandesi venivano a ragione considerati uno dei popoli più avanzati d’Europa. I finlandesi inoltre erano amici degli italiani, lo testimoniavano i loro numerosi viaggi in Italia, effettuati nonostante la distanza.

Anche nell’estate del 1929 alcuni giornalisti italiani visitarono la Finlandia e nemmeno in quest’occasione si rilevarono aspetti negativi: furono sottolineati l’alfabetizzazione dei finlandesi, la loro musicalità, la quantità di giornali pubblicati, così come la bellezza della natura e il sentimento di “sicurezza, di silenzio e di felicità”, “nel bel mezzo della sorridente natura estiva finlandese”.

La più ampia serie di articoli sulla Finlandia sui giornali italiani fu pubblicata dalla *Gazzetta del Mezzogiorno* in sei parti e scritta da Maria Loschi. Vi si presentavano tutti i temi generalmente trattati in relazione con la Finlandia. Maria Loschi si recò, come molti altri italiani prima di lei, da Helsinki a Punkaharju, di lì a Oulu, passando per Savonlinna e Kuopio, e poi ancora più a nord, a Petsamo. La sua descrizione del fascino estivo e dell’architettura di Helsinki fu, secondo Liisi Karttunen, avvincente e dimostrò la grande capacità della giornalista nel caratterizzare città per lei nuove.

LE VISITE DEGLI ANNI ‘30

Il primo visitatore importante della Finlandia negli anni ’30 fu il giovane deputato Alessandro Pavolini. Egli scrisse tre

piti korkeana. Artikkelissa mainittiin myös suojeluskunnat ja lotat. Suomalaisten tietoisuus asemastaan sivistyksen var-tijana itää vastaan mainittiin, ja kehunsa sai Helsinki länsi-maisine arkkitehtuureineen.

Hitlerin valtaannousu nosti Italiassa kiinnostusta Itäme-ren piiriä kohtaan. Italiassa ulkopoliitiikan merkitys kaikki-neen nousi tuohon aikaan: kaiken Euroopassa ja koko maail-massa katsottiin koskettavan italialaisia, koska kaikki kuuluu suurvallalle. Italia pyrki vaikuttamaan Suomeen vahvista-malla täällä toiminutta Isänmaallista Kansanliikettä (IKL). Näin Pavolinilla oli Suomessa kaksoistehtävä: hänen tuli kirjoittaa mainittu artikkelisarja, mutta hänen tuli myös pe-rustaa Suomeen CAUR:n, kansainvälisen fasismin hyväksi toimivan liikkeen pysyvä komitea. Tämä tehtävä Suomessa kuitenkin epäonnistui: Italian Suomen-lähettilään varoituk-sesta huolimatta Pavolini oli tullut maahan keskellä kesää, jolloin ihmiset, joita hän tavoitteli, olivat lomalla joko ulko-mailla tai kesämökeillään.

INSTITUTIONALISOITUVAT SUHTEET

Varsinkin Suomen puolelta vierailut olivat valtaosin yksit-täisten taiteilijoiden ja tiedemiesten oma-aloitteisesti teke-miä. Tämän rinnalla on syytä korostaa diplomaattien ja politikkojen toimintaa. Erityisesti lähettiläiden rooli on ollut merkittävää. Italian Suomen-lähettiläistä ennen toista maa-ilmansotaa merkittävän lienee ollut Attilio Tamaro (Helsin-gissä vuosina 1929–1935), joka oli taustaltaan lehtimies.

Italiassa hyväksyttiin 1926 kulttuuri-instituutteja koskeva laki. Sen jälkeen niitä perustettiin useisiin maihin. Rahoi-tus tuli Italian ulkoministeriöltä. Ajatus Suomen instituutin perustamisesta on asiakirjoissa esillä ensimmäistä kertaa vuonna 1935, jolloin lähettiläs Tamaro ulkoministeriölleen lähettämässään raportissa nosti esiin maansa Suomessa te-kemän propagandan matalan tason. Ministeriön mielestä Italian kulttuuritoimintaa Suomessa oli ryhdyttävä aktivoi-maan. Tamarolta pyydettiin ehdotusta Suomessa ja sen lähimaissa tehtävän Italian kulttuuritoiminnan koordinoi-tia hoitavan instituutin perustamiseen.

Italian Helsingin-lähettiläs Armando Ottaviano Koch luonnehti maiden kulttuurisuhteita *Aamulehden* haastattelus-sa 1937 todeten, että mailla saattoi olla keskinäisiä poliittisia

artikoli sul suo viaggio che furono pubblicati sul principale giornale italiano, il *Corriere della Sera*. Egli si era laureato in precedenza con una tesi sull’indipendenza della Finlandia che aveva riscosso grande attenzione sui giornali italiani. Pavolini divenne Ministro della Cultura in Italia nel perio-do della Guerra d’Inverno. Il padre, noto esperto di lingue, aveva tradotto in italiano il Kalevala. Il primo degli articoli di Alessandro Pavolini era dedicato alle betulle, forniva una chiave di lettura dell’industria forestale finlandese e del-la sua importanza nella creazione di ricchezza. Il secondo articolo riguardava il Kalevala e il terzo il progresso, che l’autore considerava di alto livello. Nell’articolo si menzionavano anche le milizie di difesa e le Lotta; la consapevolezza dei finlandesi, custodi della civiltà contro l’oriente; Helsinki veniva elogiata per l’architettura di ispirazione occidentale.

L’ascesa al potere di Hitler accrebbe l’interesse dell’Italia nei confronti del Baltico. Il significato della politica estera in Italia assunse nuovi contenuti proprio in quel periodo: poi-ché si considerava l’Italia una grande potenza mondiale, si pensava che tutto ciò che avveniva in Europa e nel mondo la riguardasse. L’Italia puntò a influire sulla Finlandia raffor-zando il Movimento popolare patriottico (IKL). Così Ales-sandro Pavolini in Finlandia rivestiva due compiti: non solo doveva redigere gli articoli sopra menzionati, ma anche fon-dare il comitato permanente del CAUR, il movimento che operava a favore del fascismo internazionale. Quest’ultimo compito tuttavia fallì: nonostante gli avvertimenti dell’Am-basciatore italiano in Finlandia, Pavolini visitò il paese nel bel mezzo dell’estate, quando la gente che cercava di incon-trare era o all’estero o in villeggiatura.

VERSO LA FORMALIZZAZIONE DELLE RELAZIONI

Soprattutto da parte finlandese le visite in Italia erano per la maggior parte di carattere privato ed effettuate da singoli artisti o scienziati. Conviene inoltre sottolineare l’attività dei diplomatici e dei politici: il ruolo dei diplomatici fu rilevante soprattutto nel periodo antecedente la seconda guerra mon-diale. Il più importante dei diplomatici italiani in Finlandia fu probabilmente Attilio Tamaro (a Helsinki dal 1929 al 1935), giornalista di formazione.

Suomen suurlähettiläs Roomassa, Pontus Artti. Museovirasto

L’Ambasciatore di Finlandia a Roma, Pontus Artti

Nel 1926 in Italia fu approvata la legge sugli Istituti di Cultura, finanziati dal Ministero degli Esteri, e successiva-mente i primi furono costituiti in diversi paesi. Nei docu-menti si rileva l’idea della fondazione dell’Istituto di Cultura Italiano in Finlandia per la prima volta nel 1935, allorché l’Ambasciatore Tamaro, in un suo rapporto inviato al Mini-sterio degli Esteri, evocò il basso livello di propaganda svolto dal proprio Paese. Secondo il Ministero, l’attività culturale in Finlandia doveva essere resa più attiva e a Tamaro fu chiesto di redigere una proposta per la fondazione di un Isti-tuto responsabile per il coordinamento delle attività cultura-li in Finlandia e nei paesi limitrofi.

L’Ambasciatore italiano a Helsinki, Armando Ottaviano Koch, delineò le relazioni bilaterali in un’intervista ad *Aa-mulehti* nel 1937, affermando che tra i due paesi avrebbero potuto esserci problemi politici bilaterali, ma mai culturali. Le buone relazioni culturali avrebbero contribuito anche alla soluzione dei problemi politici. Secondo Koch negli scambi culturali tra Finlandia e Italia un ruolo particolare nell’avvicinamento tra i due paesi spettava alle arti figurati-ve e alla musica.

In base alle esperienze maturate dagli altri paesi, ne-gli anni ’30 si cominciò l’opera di creazione di un Istitu-to finlandese a Roma. Il progetto subì un’accelerazione nel 1938, quando il proprietario e direttore responsabile dell’*Hufvudstadsbladet*, Amos Anderson, noto mecenate e in-fluente personalità culturale, donò un’ingente somma. Per la realizzazione del progetto fu creata la fondazione *Institutum Romanum Finlandiae*. Rispetto all’esperienza di molti altri pa-esi, il progetto finlandese si caratterizzava per l’unione di scienza e arte. La guerra interruppe la realizzazione dell’ini-ziativa e l’Istituto fu poi fondato nel 1954.

L’idea della fondazione dell’Istituto Italiano di Cultura in Finlandia rimase viva in alcuni circoli italiani. L’Am-basciatore di Finlandia a Roma, Pontus Artti, propose al Ministero degli Esteri un accordo culturale tra Finlandia e Italia. In una lettera da lui inviata risulta che Luigi Salvini, lettore di lingua italiana presso l’Università di Helsinki e al-tri amici finlandesi dell’Italia progettavano la creazione di un Istituto Italiano di Cultura in Finlandia. Quale direttore dell’Istituto egli pensava a Paolo Emilio Pavolini, traduttore del Kalevala in italiano e grande amico della Finlandia, che aveva già promesso di accettare l’incarico. Egli si trovava

ongelmia, muttei ikinä sivistyksellisiä. Hyvät kulttuurisuh-teet olivat myös omiaan auttamaan poliittisten ongelmien ratkaisua. Kochin mielestä Suomen ja Italian kulttuurivaih-dossa erityisesti kuvataide ja musiikki olivat lähentämässä maiden suhteita. Hänen mielestään Suomen elinvoimaisuus ja virkeys sai sen vastaanottamaan hyvin Italian kulttuuria, jonka merkitys hienon perintönsä vuoksi oli tärkeää.

Muilta mailta saadun esimerkin mukaan Suomelle ryh-dyttiin 1930-luvulla perustamaan omaa Rooman-instituut-tia. Hanke sai vauhtia, kun *Hufvudstadsbladet*in omistaja ja päätoimittaja Amos Anderson, joka oli myös tunnettu kult-tuurimesenaatti ja -vaikuttaja, lahjoitti 1938 merkittävän rahasumman. Projektia varten perustettiin *Institutum Roma-num Finlandiae* -niminen säätiö. Suomalaisten hankkeessa oli moniin muihin maihin verrattuna erityistä, että siinä yhdis-tettiin tiede ja taide. Sota keskeytti hankkeen edistymisen. Instituutti perustettiin lopulta vuonna 1954.

Italian kulttuuri-instituutin perustaminen Suomeen pysyi vireillä eräissä italialaispiireissä. Suomen Italian lähettiläs Pontus Artti ehdotti ulkoministeriölle Italian ja Suomen vä-listä kulttuurisopimusta. Lähettämässään kirjeessä hän totesi Helsingin yliopiston italian kielen lehtorin Luigi Salvinin ja muiden Italian Suomen-ystävien ajavan kulttuuri-instituutin perustamista Suomeen. Instituutin johtajaksi hän kaavaili Paolo Emilio Pavolinia, joka Kalevalan italiaksi kääntäjänä oli suuri Suomen ystävä. Pavolini oli jo luvannut ottaa tehtä-vän vastaan, jos instituutti perustettaisiin. Hän oli Suomessa kesästä 1935 ja kertoi saaneensa hallitukseltaan virallisen tehtävän tutkia instituutin perustamismahdollisuuksia.

Suomelle kuitenkin ilmaantui kilpailijoita etenkin Bal-tiasta. Instituutin perustaminen ei vielä tällöin toteutunut. Osasyynä siihen saattoi myös olla Suomen ja Italian suhteiden hienoinen viileneminen Abessinian sodan (1935–1936) myötä; Suomi oli ollut mukana Kansainliiton määräämissä Italian vastaisissa pakotteissa.

Helsingin yliopistossa oli ajoittain ryhdytty kutsumaan italian kielen lehtoreiden ympärille syntyynyttä piiriä Italian instituutiksi. Virallinen Istituto di Cultura Italiana perus-tettiin vuonna 1941. Perustaminen tapahtui keskellä toista maailmansotaa, mitä Suomesta lähtemässä ollut Italian lä-hettiläs Vittorio Emanuele Bonarelli di Castelbompiano piti huonona kulttuurisuhteiden kehittämiselle. Sota epäilemättä vaikuttikin instituutin ensi vuosien toimintaan. Instituutin

in Finlandia dall’estate del 1935 e affermò di avere ricevuto ufficialmente dal proprio Governo il compito di esaminare la possibilità di fondare l’Istituto.

La Finlandia si trovò però di fronte alcuni concorrenti, so-prattutto nei paesi baltici, in parte forse a causa del notevole raffreddamento delle relazioni bilaterali a causa della guerra d’Abissinia (1935-1936), dato l’appoggio della Finlandia alle sanzioni contro l’Italia, decise dalla Società delle Nazioni.

Presso l’Università di Helsinki si era cominciato a definire Istituto italiano il circolo di persone riunito intorno ai lettori di lingua italiana, anche se ufficialmente l’Istituto italiano di Cultura fu fondato solo nel 1941. La fondazione avven-ne nel bel mezzo della seconda guerra mondiale, fatto che l’Ambasciatore italiano Vittorio Emanuele Bonarelli di Ca-stelbompiano, che stava lasciando la Finlandia, considerava controproducente per lo sviluppo delle relazioni culturali. La guerra influenzò i primi anni di funzionamento dell’I-stituto: il suo primo direttore, Roberto Wis, era nonostante tutto attivo. In precedenza egli aveva lavorato sia presso la Direzione generale per gli affari culturali del Ministero degli Esteri italiano sia come direttore degli Istituti di Cultura di Sofia e Tallinn. Wis operò anche come lettore di lingua ita-liana all’Università di Helsinki. Egli dedicò all’Istituto venti anni, organizzandolo e avviandone l’attività; il programma prevedeva conferenze e la proiezione di film italiani.

VISITE DURANTE LA GUERRA D’INVERNO

Durante la Guerra d’Inverno l’atteggiamento dell’Italia nei confronti della Finlandia era profondamente diverso da quello della Germania. Dall’Italia la Finlandia ottenne la maggior quantità di aiuti, secondi solo a quelli forniti dalla Svezia. L’Italia era pronta ad acconsentire alla partenza di volontari per la Finlandia, invero in numeri limitati. Tanti furono coloro che si offronono come volontari, circa 5.000, ma per l’Italia si trattava di una questione delicata. Tra l’Ambasciatore finlandese Eero Järnefelt e l’ufficiale di col-legamento del Ministero degli Esteri italiano, Conte Capita-no Alberto Bechi Luserna, per tutta la durata della Guerra d’Inverno furono condotti intensi negoziati.

L’Italia inviò in Finlandia nel 1939 il Maggiore degli Alpi-ni, Anchisi, per seguire il teatro operativo della Guerra d’In-

ensimmäinen johtaja, Roberto Wis oli kuitenkin aktiivinen. Hän oli aiemmin toiminut Italian ulkoministeriön kulttuuri-osaston palveluksessa ja työskennellyt instituuttien johtajana Sofiassa ja Tallinnassa. Wis toimi myös Helsingin yliopiston italian kielen lehtorina. Hän omisti instituutille 20 vuotta vastaten aluksi sen organisaation luomisesta ja toiminnan käynnistämisestä. Instituutin toimintaan kuuluivat mm. esi-telmätilaisuudet sekä italialaisten elokuvien esittäminen.

TALVISODAN VIERAILUT

Talvisodan aikana Italia suhtautui Suomeen korostetusti eri tavoin kuin Saksa. Ulkomaista apua eniten Ruotsin jälkeen Suomi sai Italialta. Se oli valmis suostumaan vapaaehtois-ten matkustamiseen Suomeen – tosin rajoitetussa määrin. Vapaaehtoisiksi ilmoittautuneita oli runsaasti, noin 5 000, mutta tilanne oli arkaluontoinen Italian kannalta. Suomen lähettilään Eero Järnefeltin ja Italian ulkoministeriön yh-dysupseerin, kreivi ja kapteeni Alberto Bechi Lusernan vä-lillä käytiin koko talvisodan tiiviitä neuvotteluja.

Italia lähetti joulun 1939 alla Suomeen alppijääkärima-juri Anchisin seuraamaan talvisodan operaatioita. Majuri Anchisi tutustui ensin Pohjois-Suomen tilanteeseen jatkaen matkaansa tammikuun alussa päämajaan Mikkeliin.

Suomen muun korkeimman sotilasjohdon myötä Anchisi tapasi kaksi kertaa marsalkka Mannerheimin. Tämä ylisti vieraansa kotimaata kehuen Italian sotilaallista voimaa. Mannerheim myös puhui kauniisti Italian suuresta johtajas-ta Il Ducesta, joka haluaisi antaa apua Suomelle; Suomi olisi- ikuisesti kiitollinen tälle ja Italialle. Jälkimmäisen tapaami-sen aikana Mannerheim esitti yksityiskohtaisen luettelon Suomen toivomasta sotamateriaalista.

Italian kiinnostuksen lisääntyttyä Suomea ja talvisotaa kohtaan sen ulkoministeriöön perustettiin tammikuussa 1940 uusi osasto, Ufficio Finlandia. Sen tehtäviksi tulivat poliittiset, taloudelliset ja sotilaalliset toimet Suomen hyväk-si. Osaston päälliköksi nimitettiin kreivi Bechi ja sen muut kolme työntekijää haettiin armeijan tiedustelupalvelusta.

Osaston päällikkö kreivi Bechi vieraili salaisesti Suo-messa helmikuussa 1940. Hän matkusti diplomaattipassilla käyttäen nimeä Giuseppe Brigidi. Käynti oli osa sotaa käy-vien maiden pääkaupunkeihin kohdistunutta kiertomatkaa

verno. Il maggiore Anchisi si familiarizzò inizialmente con la situazione nella Finlandia settentrionale e poi proseguì agli inizi di gennaio verso il Quartier Generale, situato a Mikkeli.

Oltre ai comandanti militari finlandesi, Anchisi incontrò anche il Maresciallo Mannerheim per ben due volte. Questi elogiò la Patria del suo ospite e la forza militare italiana, il Duce che voleva fornire aiuti alla Finlandia, che sareb-be perciò stata sempre riconoscente a lui come agli italiani. Dopo il secondo incontro Mannerheim presentò una lista dettagliata del materiale bellico necessario alla Finlandia.

Con l’aumento dell’interesse dell’Italia nei confronti della Finlandia e della Guerra d’Inverno, il Ministero degli Esteri italiano costituì, nel gennaio del 1940, un nuovo diparti-mento, l’Ufficio Finlandia, il cui compito era l’adozione di misure politiche, economiche e militari a sostegno del Paese. Direttore dell’ufficio fu nominato il Conte Bechi e i restanti tre membri furono individuati tra gli ufficiali del servizio di spionaggio delle Forze Armate.

Il direttore dell’ufficio, Conte Bechi, visitò la Finlandia in segreto nel febbraio 1940, viaggiando con passaporto diplo-matico e con il nome di Giuseppe Brigidi. La visita rientrava nel giro di capitali di paesi in guerra e Helsinki era l’unica città che la guerra avesse realmente toccato, a differenza di Londra, Parigi e Berlino. La visita fu segretissima.

Nel suo rapporto Bechi descrisse come i russi avessero bombardato Helsinki sin dall’inizio della guerra e come le sirene si udissero quasi ogni ora. I lavori più importanti do-vevano essere effettuati nell’oscurità, assai prolungata durante l’inverno finlandese. Una parte degli abitanti di Helsinki era sfuggita alla guerra rifugiandosi in campagna, mentre un’al-tra parte era stata assegnata a mansioni di guerra, per cui la popolazione era diminuita. La vita era ancora facile da un punto di vista materiale, grazie alla prosperità e all’ottima or-ganizzazione del Paese: i generi alimentari di base non man-cavano perché, secondo Bechi, la serietà e l’onestà innate nel popolo avevano impedito l’accaparramento. Bechi menzionò anche che Helsinki tentava di provvedere alla difesa aerea con i pochi mezzi a disposizione, tutti forniti, secondo lui, dall’Ita-lia. L’Italia aveva invero fornito aerei della Fiat.

Bechi scrisse anche che, se avesse dovuto classificare le città da lui visitate in base alle impressioni ricevute, avreb-be posto senza dubbio Helsinki al primo posto per saldezza morale e nobiltà, mentre Londra avrebbe primeggiato per efficienza e precisione dei preparativi di guerra.

ja Helsinki oli ainoa kaupungeista, jota sota siihen mennessä todella oli koskettanut toisin kuin Lontoota, Pariisia ja Berliiniä. Käynti oli äärimmäisen salainen.

Raportissaan Bechi kuvasi, miten venäläiset olivat pommittaneet Helsinkiä sodan alusta asti – hälytyssireenit olivat kuuluneet lähes tunneittain. Tärkeät työt piti hoitaa pimeään aikaan, jota keskitalvella kyllä Suomessa riitti. Osa helsinkiläisistä oli paennut sotaa maaseudulla, osa väestöstä oli valjastettu sota-ajan tehtäviin, joten väestö oli harvennut. Elämä maassa oli vielä aineellisesti helppoa maan vaurauden ja hyvän organisaation vuoksi: yleisiä elintarvikkeita ei puuttunut, koska Bechin mielestä kansan luontainen vakavuus ja rehellisyys olivat estäneet äärimmäisen hamstrauksen. Bechi myös mainitsi Helsingin ilmapuolustuksesta yrittettävän huolehtia vähin käytettävissä olevin välinein, jotka kaikki hän mainitsi Italian toimittamiksi. Italiasta olikin saatu Fiat-lentokoneita. Kaikkiaan hän piti puolustusvarusteluja riittämättöminä. Kansan moraalin Bechi arvioi lujaksi ja korkeaksi.

Raportissaan Bechi myös ilmoitti, että jos hänen pitäisi asettaa vierailemansa kaupungit vaikutelmiensa mukaan paremmuusjärjestykseen, hän epäröimättä asettaisi Helsingin ykkössijalle moraalin lujuudessa, vallitsevassa ylevässä henkisessä ilmapiirissä ja Lontoon ensimmäiseksi tehokkaisu- ja huolellisissa sotavarusteluissa.

Bechi näki Suomen puolustautumisessa jotain pyhää, syvää kunnioitusta herättävää. Hän piti sitä piirteenä, jota tuskin löytyisi muista mainituista pääkaupungeista. Bechi uskoi selitykseksi sen, että Suomen kansa ainoana sodassa olevasta todella tiesi taistelevansa oikean asian puolesta. Hän kuvasi asiaa jaloksi ja kaiken kattavaksi: puolustettiin isänmaata ja itsenäisyyttä.

Matkansa aikana Bechi kävi Helsingissä pitkän neuvottelun pääministeri Risto Rytin kanssa. Neuvottelun sisällöstä on säilynyt vain italialaisia lähteitä. Niiden mukaan Ryti ensin ilmaisi kiittollisuutensa Italian Suomelle siihen mennessä antamasta avusta ja pyysi välittämään kiitoksen ulkoministeri Cianolle. Suomi pyysi virallisesti Italialta rauhanvälitystä 25. helmikuuta 1940. Pyynnöllä ei kuitenkaan ollut tekemistä Bechin Suomen-vierailun kanssa.

Suomen talvisota oli noussut koko maailman huomion kohteeksi. Sitä myös käytettiin eri maiden tiedotusvälineissä propagandataroituksiin: Liittoutuneille talvisota oli ase

Nella difesa della Finlandia Bechi vedeva una sacralità che suscitava un profondo rispetto. Lo considerava un tratto difficilmente individuabile nelle altre capitali. Bechi credeva che la spiegazione stesse nel fatto che il popolo finlandese, unico tra i popoli in guerra, sapeva di combattere per una causa giusta.

Durante il suo viaggio a Helsinki, Bechi ebbe un lungo colloquio con il Primo Ministro Ryti. I contenuti del colloquio sono stati conservati solo dalle fonti italiane: Ryti esprese la sua gratitudine nei confronti dell’Italia per gli aiuti fino a quel momento forniti e chiese di far partecipe di tale gratitudine anche il Ministro degli Esteri, Ciano. Gian Galeazzo Ciano era conte di Cortellazzo e Buccari; aveva sposato la figlia di Mussolini, Edda. Ryti aveva detto a Bechi che la Finlandia avrebbe resistito solo per pochi mesi e che il Governo italiano avrebbe potuto, intervenendo al momento giusto, impedire la scomparsa della Finlandia dalla mappa dell’Europa.

Il 25 febbraio 1940 la Finlandia chiese all’Italia di fare da intermediario per la pace, anche se questa richiesta non aveva alcuna relazione con la visita di Bechi.

La Guerra d’Inverno era al centro dell’attenzione mondiale e veniva sfruttata dai media dei vari paesi a fini propagandistici; per gli alleati la guerra era uno strumento contro la Germania: l’obiettivo era quello di separare l’Italia dalla Germania. Essa fornì un sostegno a coloro che, raccolti intorno a Ciano, sostenevano il non allineamento e si opponevano all’espansione dell’URSS.

La stampa italiana creò l’immagine di una Finlandia eroica, con il suo straordinario esercito e il grande comandante supremo. Allo stesso tempo gli articoli contro l’URSS e l’Armata Rossa diventavano sempre più aggressivi. Uno dei quotidiani più agguerriti era *Il Telegrafo*, di proprietà del Ministro degli Esteri Ciano, pubblicato a Livorno. Queste esternazioni irritavano specialmente i tedeschi, che avevano appena firmato il trattato Molotov-Ribbentrop. Nella guerra di propaganda, una parte affermava che esperti tedeschi stavano aiutando i russi contro la Finlandia; l’altra, ovvero quella russa, affermava che agenti italiani dirigevano gli assalti dalla Finlandia.

Durante la Guerra d’Inverno furono quindici i corrispondenti di giornali italiani che operarono in Finlandia. Il più famoso tra essi era il corrispondente estero del *Corriere della Sera*, Indro Montanelli, considerato uno dei principali giornalisti italiani del ‘900. Egli scriveva, sia dal fronte sia da Helsin-

Saksaa vastaan. Tavoitteena oli vierottaa Italia Saksasta. Talvisota toisaalta antoi taustatukea Cionon ympärillä Italian puolueettomuutta kannattaville ja Neuvostoliiton laajentumista vastaan toimineille piireille.

Italian lehdistö loi kuvaa sankarillisesta Suomesta loistavine armeijoineen ja suurine ylipäällikköineen. Samaan aikaa kirjoittelu Neuvostoliittoa ja puna-armeijaa vastaan kävi aggressiivisena. Yksi hyökkääjäistä oli ulkoministeri Cionon omistama Livornossa ilmestynyt *Il Telegrafo* -lehti, jonka käyttämät rajut ilmaisut ärsyttivät erityisesti venäläisten kanssa Molotov–Ribbentrop-sopimuksen solmineita saksalaisia. Propagandasodassa toinen puoli väitti saksalaisten asiantuntijoiden olevan auttamassa venäläisiä Suomea vastaan, toinen, eli venäläinen, propaganda puolestaan väitti italialaisten agenttien ohjaavan Suomen taistelua.

Talvisodan aikana italialaisia kirjeenvaihtajia toimi Suomessa peräti 15. Myöhemmin heistä kuuluisimmaksi nousi *Corriere della Sera* -lehden ulkomaantoimittaja Indro Montanelli, jota on pidetty yhtenä 1900-luvun merkittävimmistä italialaisista sanomalehtimiehistä. Talvisodan aikana hän kirjoitti kiihkeästi Suomea puolustavia artikkeleita sekä rintamalta että Helsingistä. Kotimaassa yleisö seurasi Montanellin artikkeleita innostuneena, mutta fasistijohtajat olivat eri mieltä. *Corriere della Seran* päätoimittaja määrittäin sensuroimaan Montanellin tekstejä. Hän kuitenkin uskaltautui vastaamaan lehtensä levikin nousseen artikkelien ansiosta puolesta miljoonasta 900 000:een ja tiedusteli, oltaisiinko valmiita korvaamaan hänelle tulevat tappiot. – Sodan jälkeen Montanelli sai marsalkka Mannerheimiltä henkilökohtaiset kiitokset työstään. Montanellin talvisodan aikaiset kirjoitukset julkaistiin vuonna 1995 *Sankareiden sota* -teoksena.

Suomen Italiaan kohdistuneista toiveista taas kertoo, että italialainen lehtimiesryhmä oli talvisodan ensikuukausina ainoana vapaa sensuurista. Sensuuri ulotettiin italialaisiinkin helmikuun 1940 alussa. Syyksi tähän ilmoitettiin Päämajan kiristynyt ote ja muiden lehtimiesten tuntema kateus. Syynä kuitenkin lienevät olleet hiljaisuudessa venäläisten kanssa alkaneet neuvottelut.

ki, articoli nei quali difendeva con passione la Finlandia. In patria i suoi connazionali seguivano entusiasti i suoi articoli, ma i dirigenti fascisti erano di parere diverso e ordinarono al direttore responsabile di censurarne gli scritti. Egli comunque ebbe il coraggio di replicare, affermando che la diffusione del giornale aumentava, grazie ai suoi articoli, da mezzo milione a 900 mila copie, e chiedere la disponibilità a coprire le future perdite. Dopo la guerra Montanelli fu ringraziato personalmente dal Maresciallo Mannerheim. I suoi scritti del periodo della Guerra d’Inverno furono pubblicati nel 1995 con il titolo *La guerra degli eroi*.

La dimostrazione delle aspettative finlandesi nei confronti dell’Italia fu il fatto che nei primi mesi della Guerra d’Inverno l’unico gruppo di giornalisti libero da censura era quello italiano. La censura fu estesa anche a loro agli inizi di febbraio del 1940, si disse a causa dell’irrigidimento dell’atteggiamento del Quartier Generale e dell’invidia degli altri giornalisti. Probabilmente però ciò fu dovuto al fatto che i negoziati con i russi erano cominciati in segreto.

LA GUERRA DI CONTINUAZIONE

Un altro italiano famoso che ha lavorato in Finlandia come corrispondente di guerra fu Curzio Malaparte, la cui attività è collegata con il periodo della Guerra di Continuazione. Malaparte era uno pseudonimo, che letteralmente significava “parte cattiva” ed era una distorsione umoristica di Bonaparte (“parte buona”). Malaparte aveva aderito al PNF³, ma fu esiliato a Lipari, perché risultava troppo liberale. Nonostante ciò, egli riuscì nuovamente a recarsi all’estero a partire dal 1938. Ai tempi della Guerra d’Inverno era corrispondente del *Corriere della Sera* e ufficiale dell’esercito italiano. Fu costretto già nel 1941 a tornare in Italia, secondo la sua opinione perché Göbbels era stufo dei suoi articoli filo-sovietici. Ad ogni modo Malaparte ritornò presto in Finlandia e a Stoccolma, dove lavorò fino all’arresto di Mussolini. Tornato in Italia egli fu uno dei primi a passare dalla parte degli Alleati. Famosa divenne la sua opera *Kaputt*, che descrive gli avvenimenti storici della Finlandia in forma romanzata.

La fase finale della guerra ebbe conseguenze importanti sulle relazioni bilaterali. Gli alleati erano sbarcati in Italia

JATKOSOTA

Toinen tunnettu italialainen Suomessa työskennellyt sota-kirjeenkirjeenvaihtaja oli kirjailija Curzio Malaparte. Hänen toimintansa ajoittuu jatkosodan vuosiin. Malaparte oli taiteilijanimi ja tarkoitti kirjaimellisesti ”pahaa osaa” ja oli humoristinen väännös Bonaparte (”hyvä osa”) -nimestä. Malaparte liittyi fasistipuolueeseen, mutta hänet karkotettiin liian vapaamielisenä Liparin saarelle. Ulkomaanmatkoille Malaparte pääsi vuodesta 1938.

Malaparte oli jatkosodan aikaan Italian armeijan upseeri ja *Corriere della Seran* sotakirjeenvaihtaja. Hän joutui jo 1941 palaamaan Italiaan omasta mielestään sen vuoksi, että Göbbels oli kyllästynyt hänen kirjoitustensa neuvostomielisyyteen. Joka tapauksessa Malaparte palasi pian Suomeen ja Tukholmaan, jossa hän työskenteli aina Mussolinin pidätykseen saakka. Palattuaan taas Italiaan Malaparte ensimmäisten joukossa siirtyi liittoutuneiden puolelle. Kuuluisaksi tuli Malaparten teos *Kaputt*, joka kuvaa Suomen historiallisia tapahtumia romaanimuotoisesti.

Maailmansodan loppuvaihe heijastui Suomen ja Italian suhteisiin. Liittoutuneet olivat nousseet maihin Italiassa ja Mussolini oli syrjäytetty. Kuningas vangitutti Mussolinin mutta saksalaisten onnistui vapauttaa hänet syyskuussa 1943. Helsingissä koko italialainen siirtokunta kokoontui ministeri Guarnaschellin kutsusta 11. marraskuuta 1943 viettämään kuningas Victor Emanuel III:n syntymäpäivää Italian lähetystöön. Ministeri piti puheen, jossa hän selosti dramaattisia tapahtumia kotimaassa ja kehotti kansalaisiaan osoittamaan uskollisuutta kuninkaalle; kuningas oli Italian kansan kohtalonhetkillä pysyvä symboli.

Vaikeat ajat eivät olleet ministerin mukaan heikentäneet Suomen ja Italian perinteisiä hyviä suhteita. Lukuisat suomalaiset olivat spontaanisti ilmaisseet ministerille ystävyytensä Italiaa kohtaan. Lopuksi ministeri luki kuninkaalle lähettämänsä sähkösanoman. Läsnäolijat osoittivat uskollisuutta kuninkaalle eläköön-huudoin. Tilaisuutta leimasi harras isämaallisuus.

e Mussolini era stato esautorato. Il Re lo fece arrestare, ma i tedeschi riuscirono a liberarlo nel settembre del 1943. L’11 novembre 1943, la comunità italiana di Helsinki si riunì in Ambasciata su invito del Ministro Guarnaschelli per festeggiare il compleanno di Re Vittorio Emanuele III. Il Ministro tenne un discorso nel quale spiegò i drammatici avvenimenti italiani, esortando i connazionali a dimostrare fedeltà al Re, simbolo durevole in un momento decisivo per il popolo italiano.

I tempi difficili non avevano, secondo il Ministro, indebolito le relazioni tradizionalmente buone tra Italia e Finlandia. Alla fine della cerimonia lesse il telegramma che aveva inviato al Re. Al grido di “urrà” i presenti testimoniarono la loro fedeltà al Re e il loro patriottismo.

GLI ANNI DEL SILENZIO - LA BOMBA E L'INTERRUZIONE DELLE RELAZIONI

Solo tre mesi dopo - nel febbraio del 1944 - la residenza d’Italia a Helsinki (situata in Tehtaankatu al n. 32) fu danneggiata da una bomba. Il 14 marzo 1944 il Governo italiano decise di chiudere l’Ambasciata a Helsinki. Secondo l’Ambasciatore, la decisione non era dovuta a un peggioramento delle relazioni tra Italia e Finlandia, bensì a “*generali considerazioni di opportunità concertate assieme agli alleati*”. Il 14 marzo anche l’Ambasciatore di Finlandia a Roma fu richiamato. Dopo la sua partenza, a Roma rimasero l’incaricato d’affari e tre cancellieri. Il 12 maggio 1944 fu decisa la chiusura definitiva: il personale cominciò a preparare il viaggio di ritorno attraverso quel campo di battaglia che era l’Europa. Liisi Karttunen era fra coloro che erano rimasti a Roma e comunicò: “Fra poco saremo in viaggio verso la Patria. Sarà un viaggio pericoloso e solo il Creatore sa se arriveremo a destinazione vivi”. I rappresentanti della Finlandia si misero in viaggio il 27 maggio 1944 e, attraverso Vienna, Berlino e Stoccolma, giunsero a fine giugno a Helsinki.

Dopo la rottura delle relazioni diplomatiche, prima la Svezia e poi la Svizzera rappresentarono gli interessi della Finlandia a Roma. In pratica i compiti dell’Ambasciata di Finlandia a Roma furono trasferiti all’Ambasciata presso

HILJAISUUDEN VUODET - POMMI JA SUHTEIDEN KATKEAMINEN

Vain kolme kuukautta myöhemmin – helmikuussa 1944 – Italian Helsingissä oleva residenssi (Tehtaankatu 32) vaurioitui pommituksessa. Talo hiljeni.

Italian hallitus päätti 14.3.1944 sulkea Helsingissä olevan lähetystönsä. Italian lähettilään mukaan lakkauttamispäätös ei kuitenkaan johtunut Italian ja Suomen suhteiden huononemisesta, vaan tapahtui ”*yleisistä soveliaisuussyistä yhdessä liittolaisten kanssa*”.

Maaliskuun neljäntenätoista myös Suomen Rooman-lähettiläs sai kutsun palata Suomeen. Lähettilään poistuttua jäivät Roomaan vielä asiainhoitaja sekä kolme kanslistia. Suomen lähetystö päätettiin tyhjentää kokonaan 12.5.1944, ja henkilökunta alkoi valmistella matkaa halki Euroopan sotatantereen. Liisi Karttunen oli Roomaan jääneiden joukossa ja viestitti kotimaahan: ”*Me olemme kuitenkin pian täältä matkal-la isänmaahan. Vaarallinen matka se tulee olemaan ja Luoja tietää, tulemmeko elävinä perille.*” Suomen edustajat lähtivät matkaan 27.5.1944 ja Wienin, Berliinin sekä Tukholman kautta he vihdoin kesäkuun loppupuolella pääsivät Helsinkiin.

Suomen ja Italian välisten diplomaattisuhteiden katkettua Ruotsi ja myöhemmin Sveitsi ryhtyivät Suomen suojeluvaltioiksi Italiassa. Käytännössä Suomen Rooman-lähetystön tehtävät siirtyivät Vatikaanin-lähetystölle Via del Parco Pepoliin, ja vuodesta 1946 Villa Lanteen seuraavaan vuoteen asti.

Aluksi suomalaiset arvelivat suhteiden katkon takana olevan Neuvostoliiton. Harri Holma päätteli raportissaan Vatikaanista 7.8.1946, että Italian ja Neuvostoliiton välisten diplomaattisuhteiden solmimiselle oli Neuvostoliiton puolelta asetettu ehdoksi Suomen ja Italian diplomaattisuhteiden katkaiseminen. Holma päätyi kyseiseen arvioon, koska molemmat tapahtumat sijoittuivat maaliskuulle 1944. Myöhemmin kuitenkin selvisi, että Neuvostoliiton sijasta voitiin osoittaa sormella Iso-Britanniaa. Taukoa Italian ja Suomen välisissä diplomaattisuhteissa ei pidetty kuitenkaan nimenomaisena suhdekatkona, vaikkakin käytännön vaikutukset olivat aivan samat. Pohdiskelun jälkeen ulkoministeriö tuli siihen tulokseen, että suhteet maiden välillä olivat edelleen olemassa, vaikka lähettiläät olikin kutsuttu kotimaihinsa. Italian asioista Suomessa huolehti Yhdysvallat.

Santa Sede, situata a Via del Parco Pepoli e, dal 1946 fino all’anno successivo, a Villa Lante.

Inizialmente i finlandesi ritenevano che artefice dell’interruzione delle relazioni diplomatiche fosse l’Unione Sovietica. Nel suo rapporto dalla Santa Sede, datato 7 agosto 1946, Harri Holma scriveva che, quale condizione per allacciare le relazioni diplomatiche tra l’Italia e l’Unione Sovietica, era stata posta la rottura di quelle tra Italia e Finlandia. Holma arrivò a tale conclusione perché entrambi questi avvenimenti risalivano al marzo del 1944. Successivamente emerse tuttavia che, piuttosto che all’Unione Sovietica, si doveva attribuirne la responsabilità alla Gran Bretagna. La sospensione delle relazioni diplomatiche non era interpretata come un’interruzione vera e propria, anche se tale ne era l’effetto pratico. Dopo una riflessione, il Ministero degli Esteri finlandese arrivò alla conclusione che le relazioni tra i due paesi sussistevano anche se gli ambasciatori erano stati richiamati.

LA RIPRESA DELLE RELAZIONI

L’iniziativa per la ripresa delle relazioni diplomatiche fu italiana.

Nel maggio del 1946 il Ministro Guarnaschelli, già Ministro a Helsinki e a Stoccolma e in quel momento Direttore generale del personale, si mise in contatto e chiese un “favore”. Il Governo italiano aveva chiesto all’Ambasciata di Svizzera a Helsinki, che curava gli interessi italiani in Finlandia, di valutare quanto sarebbe venuta a costare la ristrutturazione dell’edificio ex-sede dell’Ambasciata. La stima era di 1,5 milioni di marchi. “L’obiettivo del Governo italiano era quello di rimettere in perfetto ordine l’edificio”, e Guarnaschelli intendeva fare pressioni affinché il Governo finlandese mettesse a disposizione del Governo italiano quella somma. In questo modo si sarebbe potuto dare avvio ai lavori prima dell’autunno. Siccome sorsero problemi a causa del cambio, estremamente sfavorevole alla Finlandia, i negoziati si protrassero e terminarono senza risultati.

Il 12 febbraio 1947 l’Ambasciatore italiano a Stoccolma visitò Helsinki per informarsi sulla posizione del Governo finlandese circa il ristabilimento di relazioni diplomatiche tra la Finlandia e l’Italia. Il Governo finlandese acconsentì alla ripresa e nel novembre del 1947 Harri Holma fu nomi-

UUSI ALKU

Aloite diplomaattisten suhteiden uudistamisesta tuli Italian puolelta.

Toukokuussa 1946 ministeri Guarnaschelli – entinen ministeri Helsingissä ja Tukholmassa ja nyt Italian ulkoministeriön henkilöosaston päällikkö – otti yhteyttä ja pyysi ”palvelusta”. Italian hallitus oli pyytänyt Sveitsin Helsingissä olevaa lähetystöä, joka suojeli Italian intressejä Suomessa, arvioimaan, mitä ”talon jälleen kuntoonpano” maksaisi. Arvio oli 1,5 miljoonaa markkaa. ”Italian hallituksen tarkoitus oli toimia niin, että talo ensi tilassa uudelleen pantaisiin täydelliseen kuntoon”. Guarnaschellin yhteydenoton tarkoitus oli vaikuttaa siihen, että Suomen hallitus asettaisi tämän summan Italian käytettäväksi, jotta voitaisiin jo ennen syksyä ryhtyä tarvittaviin toimenpiteisiin. Ongelmia tuli mm. vanhan vaihtokurssin suhteen, joka oli Suomelle erittäin epäedullinen. Neuvottelut pitkittyivät ja päättyivät lopulta tuloksettomina.

Italian Tukholman lähettiläs kävi 12.2.1947 tiedustelussa Suomen hallituksen kantaa Suomen ja Italian välisten diplomaattisuhteiden solmimiseen. Suomen hallitus suostui tähän ja marraskuussa 1947 Suomen lähettilääksi Roomaan nimitettiin Harri Holma. Vuoden 1948 jälkeen Holma arveli, että italialaisten kunnioitus suomalaisia kohtaan ei ollut vähentynyt sinä aikana, jolloin diplomaattiset suhteet olivat poikki. Presidenttikin oli vakuuttanut niin lähettiläälle ottaessaan vastaan uusia lähetystöpäällikköjä. Italialaiset myös ihailivat Suomen urhoollista kansaa.

Kaikki oli siis entisellään, virkailijapula mukaan lukien. Harri Holma huomautti: *”Olen useita kertoja kiinnittänyt huomiota siihen, että lähetystön nykyinen 2-miehinen virkakunta ei kykene hoitamaan koko sitä työtaakkaa, joka tämän 47-miljoonaisen kansan keskuudessa on luonnollinen ja vielä varmasti tulee lisääntymään.”*

Diplomaattisten suhteiden uudistamisen jälkeisinä vuosikymmeninä maiden välit olivat perinteisen hyvät. Poliittisia ongelmia tai muita kiistoja ei ollut. Suomen edustuston erityishuomio keskittyi Roomassa sijaitsevan YK:n elintarvike- ja maatalousjärjestö FAO:n toimintaan.

Maiden välisen kanssakäymisen tärkeimmät muodot olivat suomalaisten lisääntyvä matkailu Italiaan sekä maantieteellisen etäisyyden huomioon ottaen varsin vilkas vuorovaikutus tieteen ja erityisesti taiteen alalla. Lukuisat suo-

nato Ambasciatore di Finlandia a Roma. Nel 1948 Holma ritenne che il rispetto degli italiani nei confronti della Finlandia non fosse diminuito nel periodo in cui le relazioni diplomatiche erano state interrotte. Anche il Presidente della Repubblica lo aveva assicurato che così era quando aveva accolto i nuovi capi missione. Gli italiani inoltre ammiravano l’eroico popolo finlandese.

Tutto era quindi tornato come prima, compresa, purtroppo, la mancanza di personale. Harri Holma notò: *“Ho più volte attirato l’attenzione sul fatto che i due attuali funzionari dell’Ambasciata non sono in grado di svolgere quell’enorme mole di lavoro che questo popolo di 47 milioni di persone naturalmente produce e continuerà a produrre”*.

Nei decenni successivi al ristabilimento delle relazioni diplomatiche i rapporti tra i due paesi sono stati costantemente positivi. Non si sono verificati problemi politici o contenziosi d’altro tipo. L’attenzione della Rappresentanza finlandese si è concentrata soprattutto sull’attività della FAO, l’Organizzazione per l’Alimentazione e l’Agricoltura delle Nazioni Unite con sede a Roma.

Le forme principali di contatto tra i due paesi sono state il crescente flusso turistico dalla Finlandia verso l’Italia, nonché l’interazione nel campo scientifico e soprattutto culturale, considerevoli tanto più se si considera la distanza geografica. Numerosi rappresentanti della vita culturale finlandese hanno lavorato in Italia, ricevendone stimoli importanti. Nella seconda metà degli anni ’50 ebbe inizio l’attività a Villa Lante e all’Institutum Romanum Finlandiae, diventato poi un importante centro di cooperazione scientifica e di attività di ricerca. Questi centri hanno incrementato notevolmente la conoscenza della Finlandia in Italia e hanno formato un gran numero di esperti finlandesi sull’Italia.

L’Italia si colloca al decimo posto tra i principali partner commerciali della Finlandia. Le esportazioni si sono concentrate sui prodotti dell’industria del legno, sui componenti industriali, sulla metallurgia nonché sui macchinari. Fattori merceologici rilevanti per le importazioni sono stati i macchinari e i mezzi di trasporto. Per quel che riguarda la cultura e l’informazione, i settori di maggiore rilievo sono diventati le visite di giornalisti, le campagne informative e gli scambi di esperti.

Dopo il loro ristabilimento, le relazioni bilaterali sono state buone ma fino agli inizi degli anni ’70 hanno conosciuto un periodo di stasi.

malaiset kulttuurielämän edustajat ovat esiintyneet Italiassa ja saaneet vaikutteita italialaisesta kulttuurista. 1950-luvun jälkipuoliskolla Villa Lanten ja *Institutum Romanum Finlandaen* toiminta käynnistyi ja sen jälkeen se on ollut merkittävä tieteellisen yhteistyön keskus ja jatkaa tärkeää tutkimustoimintaansa. Se on lisännyt Suomen tuntemusta Italiassa ja kasvattanut suuren joukon suomalaisia Italian tuntijoita.

Suhteiden uudistamisen jälkeen maiden välit olivat hyvät, mutta aina 1970-luvun alkuun asti elettiin virallista hiljaiseloa. Tämän vastapainona on todettava Italian suurlähetystön omaksuneen 1950-luvulta lähtien – monien muiden maiden suurlähetystöihin verrattuna – modernin toimintamallin. Suurlähetystön tiloissa järjestettiin muotinäytöksiä, kilpailuja, joiden palkintoina oli matkoja Italiaan, kulttuuritilaisuuksia ja lehdistökonferensseja.

KEKKOSET JA ITALIA

Presidentti Urho Kekkonen teki vuonna 1971 Suomen ensimmäisen virallisen valtiovierailun Italiaan ja sai sekä paikallisessa että suomalaisessa mediassa osakseen paljon huomiota. Kekkonen oli vuonna 1950 käynyt pääministerinä yksityisellä toipumislomalla Italiassa.

Kekkosen leikekirja osoittaa, että hän seurasi pääministerinä ja ulkoministerinä melkoisen kiinnostuneena Italian politiikkaa. Pääministerinä Kekkonen myös myötävaikuttii ratkaisuun, jossa valtioneuvosto päätti 4.5.1950 Suomen valtion ostavan Villa Lanten ja luovuttavan sen Suomen Rooman-instituutin käyttöön. Lokakuussa 1953 pääministeri Kekkonen vieraili jälleen Roomassa ja Villa Lantessa.

Pääministerinä Kekkonen auttoi myös Suomen ja Italian välisessä kaupanvaihdossa esiintyneiden vaikeuksien voittamisessa saaden kiitoksen Italian ministeriltä vuonna 1955. Presidentin poika Taneli Kekkonen toimi 1959–1961 lähetystösihteerinä Suomen suurlähetystössä Roomassa.

Presidentti Kekkosen vuoden 1971 valtiovierailu – joka ulottui myös Vatikaaniin – oli kaikin puolin suurmenestys. Vierailu sai poikkeuksellisen suurta huomiota lehdistössä. Milanossa presidentti tutustui paitsi teollisuuteen ja kauppaan myös teatteriin ja Leonardo da Vincin *Pyhä ehtoollinen* -teokseen. Vapaamuotoisempaa ohjelmaa edusti tapaaminen filmitähti Gina Lollobrigidan kanssa, minkä lehdistö huomi-

La situazione è stata controbilanciata dal fatto che l’Ambasciata d’Italia, a partire dagli anni ’50, ha assunto, al pari delle Ambasciate degli altri paesi, un approccio operativo più dinamico: nei saloni dell’Ambasciata sono stati organizzati sfilate di moda, concorsi con viaggi in Italia come premio, eventi culturali e conferenze stampa.

I KEKKONEN E L’ITALIA

Il Presidente della Repubblica Urho Kekkonen effettuò nel 1971 la prima visita di Stato in Italia, visita che ricevette nei media finlandesi e italiani ampia eco. Kekkonen si era già recato in Italia negli anni ’50, quando era Primo Ministro, per una vacanza privata di convalescenza.

La raccolta dei ritagli di giornale di Kekkonen dimostra come, sia da Primo Ministro che da Ministro degli Esteri, egli seguisse la politica italiana con molto interesse.

Da Primo Ministro egli influi sulla decisione del Consiglio dei Ministri del 4 gennaio 1950 per l’acquisto, da parte dello Stato, di Villa Lante e per la sua cessione all’Istituto Romano di Finlandia. Nell’ottobre del 1953 il Primo Ministro Kekkonen visitò nuovamente Roma e Villa Lante. Sempre nella sua qualità di Primo Ministro, Kekkonen s’impegnò a superare le difficoltà emerse negli scambi commerciali bilaterali. Suo figlio Taneli Kekkonen fu Ambasciatore di Finlandia a Roma nel periodo dal 1975 al 1980. Egli aveva lavorato a Roma come Primo Segretario dal 1959 al 1961.

La visita di Stato del 1971 del Presidente Kekkonen, che si recò anche in Vaticano, fu un grande successo, ed ebbe un’eccezionale risonanza nella stampa italiana. A Milano il Presidente si familiarizzò non solo con l’industria e il commercio ma anche con il teatro e l’arte; visitò anche *L’ultima cena* di Leonardo da Vinci. La parte informale del programma della visita fu rappresentata da un incontro con la stella del cinema Gina Lollobrigida, cui la stampa finlandese diede ampio risalto. Durante la visita fu necessario tenere un discorso improvvisato: il Ministro degli Esteri, Aldo Moro, scrisse velocemente il testo e il Presidente Kekkonen lo declamò in un italiano perfetto. Ciò spinse La Stampa quotidiano di grande diffusione, a scrivere che mai in precedenza un visitatore della capitale aveva tenuto un discorso in lingua italiana in modo così corretto. Nel corso della visita furono affrontate anche questioni politiche rilevanti, come

oi laajasti Suomessa. Vierailun aikana tuli tarve yllätyspuheelle; ulkoministeri Aldo Moron kirjoitti pikaisesti tekstin ja presidentti Kekkonen piti sen virheettömällä italialla. Tapahtunut pääsi televisioon ja laajalevikkinen La Stampa -lehti todisti, ettei kertaakaan ennen Italian pääkaupungissa käynyt valtiovieras ollut sillä tavoin pitänyt puhetta italian kielellä. Toki matkalla hoidettiin myös vakavaa politiikka kuten turvallisuuskonferenssin – myöhemmin ETYKinä tunnetun prosessin – alkutahteja.

Ulkoministeri Moro teki vastavierailun Suomeen vielä samana vuonna. Italiassa heräsi vierailujen seurauksena pitempiaikainen kiinnostus Suomen asioita ja oloja kohtaan.

Rooman maakunnan turismivirasto myönsi vuoden 1971 ”Kultaisen Colosseumin” tasavallan presidentti, tohtori Urho Kekkoselle ”*kiitollisuuden ilmaisuna hänen osoittamastaan sydämellisestä sympatiasta Italiaa ja erityisesti Roomaa kohtaan, jossa hän on vierailut henkilökohtaisesti, ja hänen toiminnastaan Suomen ja Italian kansoja yhdistävien lämpimien ystävyyssiteiden saattamiseksi entistä läheisemmiksi*”. Kultainen Colosseum oli myönnetty aiemmin mm. Ruotsin, Tanskan ja Belgian kuninkaille, Englannin ja Alankomaiden kuningattarille, Konrad Adenauerille sekä presidentti Kennedylle. Kekkonen palkittiinkin sekä pääministerinä että presidenttinä korkealla italialaisella kunniamerkillä, jotka hän otti vastaan poikkeuksellisesti ”Italian maaperällä”, eli Italian lähetystössä.

Presidentti Kekkosella oli epäsuorasti sormensa pelissä myös kahdessa Italian ja Suomen välillä solmitussa sopimuksessa: vuonna 1974 kulttuuri-instituuteille vastavuoroisesti myönnettäviä verohelpotuksia koskevassa sopimuksessa ja vuonna 1976 sopimuksessa sivistyksellisestä ja tieteellisestä yhteistyöstä.

Koko Kekkosten perhe oli vahvasti tekemisiin Italian kanssa. Taneli Kekkonen toimi toistamiseen Suomen lähetystössä Roomassa, nyt suurlähettiläänä vuosina 1975–1980 ja perheen voi sanoa italialaistuneen ja menettäneen sydämensä Italialle. Sylvi Kekkonen vieraili lukuisia kertoja perheen luona Roomassa. Italian valtio halusi kohdella presidentin puolisoa protokollan mukaan, mutta Sylvi halusi vierailujen pysyvän yksityisluontoisina.

le battute iniziali della Conferenza sulla Sicurezza, il processo conosciuto poi come CSCE. Il Ministro degli Esteri Aldo Moro contraccambiò con una visita a Helsinki nel corso dello stesso anno. A seguito della visita di Kekkonen in Italia si manifestò un nuovo e durevole interesse nei confronti della Finlandia.

L’ente del turismo della provincia di Roma concesse nel 1971 il “Colosseo d’Oro” al Presidente della Repubblica, dottor Urho Kekkonen, “*quale espressione della gratitudine per la simpatia cordiale da lui dimostrata nei confronti dell’Italia e di Roma in particolare, che ha visitato personalmente e per la sua attività volta a rendere ancora più cordiali le relazioni di amicizia tra il popolo finlandese e quello italiano*”. Il Colosseo d’Oro era stato concesso in precedenza ai Re di Svezia, Danimarca e Belgio, alle Regine del Regno Unito e Olanda nonché al Presidente Konrad Adenauer e al Presidente Kennedy.

Al Presidente Kekkonen fu conferita, tanto da Primo Ministro che da Presidente della Repubblica, un’alta onorificenza, che gli fu consegnata eccezionalmente “in territorio italiano”, ovvero nell’Ambasciata d’Italia a Helsinki.

Il Presidente Kekkonen influi indirettamente anche sul raggiungimento di due accordi bilaterali, uno sulle esenzioni fiscali da accordare agli Istituti di Cultura del 1974 e uno sulla cooperazione culturale e scientifica del 1976.

Tutta la sua famiglia era in contatto costante con l’Italia: Taneli Kekkonen lavorava nuovamente presso l’Ambasciata di Finlandia a Roma, questa volta come Ambasciatore (1975-80) e si può dire che la famiglia si era italianizzata e che si era innamorata dell’Italia. La moglie del Presidente Kekkonen, Sylvi, visitò parecchie volte la famiglia del figlio in forma privata, nonostante le autorità italiane volessero trattarla secondo le regole del protocollo.

RELAZIONI POLITICHE DISTANTI - RELAZIONI CULTURALI INTENSE

L’interesse reciproco della stampa crebbe notevolmente in entrambi i paesi. Anche il turismo aumentò considerevolmente. Dopo quella del Presidente Kekkonen nel 1971 non vi fu alcuna visita a livello ufficiale fra i due paesi per un decennio. Inverso, nel 1979, presso il Messukeskus (Centro fiere) si tenne la mostra *Italia presenta*, concentrata sul design, che il Presidente della repubblica Kekkonen e il vice Ministro

ETÄISET POLIITTISET SUHTEET – LÄHEISET KULTTUURISUHTEET

Lehdistön kiinnostus kummassakin maassa toista osapuolta kohtaan kasvoi näkyvästi. Samoin turismi lisääntyi merkittävästi. Viralliset ministeritason vierailut pysyivät kuitenkin olemattomina. Kekkosen vuoden 1971 vierailun jälkeen ei ollut yhtään ministeritason vierailua kummankaan osapuolen taholta yli kymmeneen vuoteen. Vuonna 1979 tosin Messukeskuksessa oli muotoiluun keskittynyt *Italia presenta* -näytely, jota kunnioittivat läsnäolollaan presidentti Kekkonen ja Italian varateollisuusministeri Ferninando Russo.

Mauno Koiviston presidenttikauden alussa Suomesta Italiassa vierailivat opetusministeri sekä kulttuuri- ja tiedeministerit. Vuosikymmenen jälkipuolella Italiasta Suomessa vierailivat kulttuuriministeri ja tiede- ja teknologiaministerit sekä Suomesta Italiassa sosiaali- ja terveysministeri sekä valtiovarainministeri. Lisääntyneestä vierailuvaihdosta huolimatta kontaktien voi sanoa olleen 1980-luvullakin vielä varsin vähäisiä. Ulkoministeriön papereissa todetaankin vuonna 1984, että ”Suomen ja Italian väliset poliittiset suhteet ovat säröttömät mutta etäiset. Käytännön tasolla ne ovat olleet lähes kesannolla vuoden 1971 jälkeen--”.

Toisin oli kulttuurin saralla. Rooman ja Villa Lanten ohella myös Suomen suurlähetystöön kulki katkeamaton virta suomalaista kulttuuriväkeä. Seuraava lista on poimittu Suomen suurlähettilään Jorma Vanamon arkistosta 1970-luvun loppupuolelta vain lyhyeltä ajalta: Kersti Bergroth, Laila Pullinen, Eila Hiltunen, Paavo Castren, Tauno Nurme-la, Erik Tawastjerna, Margareta Steinby, Eino Suolahti ja tietysti monia, monia kotimaan vaikuttajia teollisuuden ja hallinnon aloilta.

EU-KAUDEN SUHTEET

Italian presidentti Oscar Luigi Scalfaro teki valtiovierailun Suomeen vuonna 1993 – juuri Suomen EU:hun liittymisen edellä. Suomen EU-jäsenyyden myötä maiden välinen korkean tason kanssakäyminen ja vierailuvaihto saavutti 1990-luvun puolivälistä lähtien aivan uudet mitat. Kosketuspinta EU:n perustajajäsenen Italian kanssa on laajentunut merkittävästi.

dell’industria italiano, Ferdinando Russo, onorarono della loro presenza.

All’inizio del mandato del Presidente Koivisto visitorono l’Italia il Ministro dell’educazione e i Ministri della cultura e della scienza finlandesi. Nella seconda metà del decennio i Ministri italiani della cultura, della scienza e della tecnologia visitorarono la Finlandia.

Nonostante l’aumento delle visite reciproche a livello ministeriale si può dire che negli anni ’80 i contatti erano ancora limitati. In un documento del Ministero degli Esteri finlandese del 1984 si constata, infatti, che “le relazioni diplomatiche sono esenti da screzi ma distanti. In pratica, sono a maggesi dal 1971...”

Diversa la situazione nel settore culturale. Un flusso ininterrotto di personalità finlandesi della cultura si dirigeva, oltre che verso Roma e Villa Lante, anche verso l’Ambasciata di Finlandia a Roma. Il seguente elenco è stato trovato nell’archivio personale dell’Ambasciatore di Finlandia a Roma, Jorma Vanamo, e riguarda un breve periodo verso la fine degli anni ’70: Kersti Bergroth, Laila Pullinen, Eila Hiltunen, Paavo Castrén, Tauno Nurmela, Erik Tawastjerna, Margareta Steinby, Eino Suolahti e ovviamente molti, molti esponenti di spicco del mondo dell’industria e dell’amministrazione finlandesi.

LE RELAZIONI NEL PERIODO DELL’UNIONE EUROPEA

Il Presidente della Repubblica Oscar Luigi Scalfaro effettuò una visita di Stato in Finlandia nel 1993, poco prima dell’adesione della Finlandia all’Unione Europea. Con l’adesione, gli scambi di visite bilaterali e i contatti ad alto livello, a cominciare dagli anni ’90, hanno raggiunto nuove proporzioni. Per quel che riguarda appunto le visite, una menzione particolare meritano quelle del Primo Ministro Paavo Lipponen, che tra il 1996 e il 2001 visitò Roma addirittura cinque volte. Anche le visite di carattere privato prevedevano incontri rilevanti per le relazioni bilaterali. Un’importante interlocutore divenne per Lipponen il Presidente della Commissione Europea ed ex-Presidente del Consiglio, Romano Prodi.

Uno dei motivi alla base dei viaggi di Lipponen era la battaglia per l’assegnazione delle Agenzie dell’Unione Eu-

Vierailujen suhteen omaan luokkaansa kohoaa päämi-
nisteri Paavo Lipponen, joka vuosina 1996–2001 vieraili
peräti viisi kertaa Roomassa. Pääministerin epäviralliset-
kin lomamatkat sisälsivät tapaamisia, joilla oli merkitystä
maiden välisille suhteille. Merkittävä tuttavuus Lipposelle
oli Euroopan komission puheenjohtaja ja maan aikaisempi
pääministeri Romano Prodi.

Yksi Lipposen matkojen taustatekijä oli kamppailu EU-
virastoista. Kamppailu sai myös yllättäviä piirteitä. Mikäli
ruokakulttuuri lasketaan sivistykseen, syntyi ensimmäinen ja
viimeinen särö suurlähettiläs Kochin luonnehdintaan nuo-
delta 1937, jonka mukaan Italialla ja Suomella ei voinut olla
”ikinä sivistyksellisiä” ongelmia. Kiistelyn aikana päämi-
nisteri Silvio Berlusconi tölvi suomalaista ruokakulttuuria.
Suomalaiset loukkaantuivat ja Berlusconi sai vastaanottaa
loppuvuonna 2003 postikortin, jossa oli possun kuva. Pos-
sukortilla ”onniteltiin” Berlusconiä hänen saatuaan Italiaan
EU:n elintarvikeviraston, jota Suomi oli havitellut itselleen
monta vuotta. Possulla viitattiin huumorin keinoin Parman
kinkuun.

LOPUKSI

EU-vaiheen kiistoja tarkastellessa on syytä muistaa Italian
Helsingin-lähettiläään Armando Kochin toteamus 1947, että
Italialla ja Suomella saattoi olla keskinäisiä poliittisia on-
gelmia, muttei ikinä sivistyksellisiä. Kulttuurisilta Italiaan
onkin aina ollut vahva. Toki angloamerikkalaisen kulttuu-
rin ja nuorisokulttuurin nousu on sitä ohentanut. Virallisten
suhteiden ja Italian kulttuuri-instituutin rinnalla toimivat
suomalaisten Italian-ystävien yhdyssiteenä lukuisat Società
Dante Alighierin paikallisyhdistykset; pääseura on italialais-
ten kulttuurivaikuttajien Triestessä jo 1889 perustama itali-
an kielen ja kulttuurin tuntemukseen tähtäävä järjestö. Hel-
singin Società Dante Alighieri on toiminut vuodesta 1925 ja
sittenmin Suomeen on perustettu kymmenkunta aktiivista
paikallisyhdistystä eri puolille maata.

Poliittiset, taloudelliset ja sotilaalliset intressit vaihtuvat
usein hyvinkin nopeasti, mutta kulttuurinen perusta on sit-
tenkin pitkävaikutteinen, kestävä ilmiö.

ropea, che assunse anche tratti sorprendenti. Se è possibi-
le considerare l’arte culinaria come un fattore culturale,
sull’argomento nacque la prima e unica incrinatura fra i
due Paesi che contraddice la valutazione dell’Ambasciatore
Koch del 1937, secondo il quale l’Italia e la Finlandia non
avrebbero mai potuto “avere problemi culturali”. Nel corso
della disputa, il Presidente del Consiglio Silvio Berlusconi
aveva fatto del sarcasmo sulla cultura culinaria finlandese.
I finlandesi si offesero e verso la fine del 2003 Berlusconi
ricevette una cartolina con l’immagine di un maiale. Con
la cartolina “ci si congratulava” con Berlusconi per essere
riuscito ad ottenere per il suo Paese l’Agenzia alimentare,
che la Finlandia aveva per anni agognato. Con il maiale si
faceva umoristicamente riferimento al Prosciutto di Parma.

INFINE

Nel momento in cui si esaminano i contrasti del periodo UE è
bene ricordare quanto l’Ambasciatore d’Italia a Helsinki, Ar-
mando Koch, disse nel 1937, ovvero che tra Italia e Finlandia
avrebbero potuto esserci problemi politici, ma mai culturali. Il
legame culturale con l’Italia rimane forte, anche se l’avanzare
della cultura anglo-americana e di quella giovanile l’hanno
offuscato. Oltre alle relazioni ufficiali e all’attività dell’Istituto
Italiano di Cultura, agiscono tutta una serie di associazioni
locali della Dante Alighieri, società fondata già nel 1889 a
Trieste da esponenti della cultura per la promozione e la dif-
fusione della lingua italiana. La società Dante Alighieri di
Helsinki opera dal 1925 e successivamente sono state istituite
una decina di sedi in varie località del paese.

Gli interessi politici, economici e militari spesso cambia-
no anche rapidamente, ma la base culturale è un fenomeno
di portata più efficace e durevole.

- 1

Il Sampo rappresenta nella mitologia finnica un oggetto che ge-
nera ogni sorta di beni e ricchezza.
- 2

“Suojeluskunnat” ja “Lotta Svärd” erano due corpi volontari
di guardia civile, attivi tra il 1918 e il 1944. Suojeluskunta era
un’organizzazione maschile, mentre Lotta Svärd era un’orga-
nizzazione femminile.
- 3

Partito Nazionale Fascista.

Taulukko 1. Suomen presidentin ja ministerien vierailut Italiassa
1971–2014

Ajankohta	Vierailijan arvo	Vierailijan nimi	Maa/Järjestö
05.11.2014	Tasavallan presidentti	Niinistö Sauli	ITALIA
12.06.2014 - 13.06.2014	Ulkoministeri	Tuomioja Erkki	ITALIA
28.02.2014	Valtiovarain- ministeri	Urpilainen Jutta	ITALIA
14.10.2013	Pääministeri	Katainen Jyrki	ITALIA
30.05.2013 - 02.06.2013	Kulttuuri- ja urheiluministeri	Arhinmäki Paavo	ITALIA
27.02.2013 - 27.02.2013	Ulkoministeri	Tuomioja Erkki	ITALIA
18.06.2012 - 20.06.2012	Sisäministeri	Räsänen Päivi	ITALIA
17.04.2012	Pääministeri	Katainen Jyrki	ITALIA
02.06.2011	Tasavallan presidentti	Halonen Tarja	ITALIA
06.09.2010 - 09.09.2010	Kulttuuri- ja urheiluministeri	Wallin Stefan	ITALIA
06.09.2010 - 09.09.2010	Tasavallan presidentti	Halonen Tarja	ITALIA
25.11.2009 - 26.11.2009	Eurooppa- ministeri	Thors Astrid	ITALIA
20.02.2006 - 27.02.2006	Tasavallan presidentti	Halonen Tarja	ITALIA
15.03.2005 - 16.03.2005	Pääministeri	Vanhanen Matti	ITALIA FAO
25.01.2005	Kauppa- ja teolli- suusministeri	Pekkarinen Mauri	ITALIA
30.06.2003	Toinen valtio- varainministeri	Wideroos Ulla-Maj	ITALIA
10.04.2002 - 11.04.2002	Maa- ja metsä- talousministeri	Tammilehto Raimo	ITALIA
21.11.2001	Ulkoministeri	Tuomioja Erkki	ITALIA
07.09.2001 - 08.09.2001	Pääministeri	Lipponen Paavo	ITALIA
09.04.2001	Pääministeri	Lipponen Paavo	ITALIA

Tabella 1. Visite del Presidente e dei Ministri finlandesi in Italia 1971-2014

Data	Titolo del visitatore	Nome del visitatore	Paese/ Organiz- zazione
05.11.2014	Presidente della Repubblica	Niinistö Sauli	ITALIA
12.06.2014 - 13.06.2014	Ministro degli Affari Esteri	Tuomioja Erkki	ITALIA
28.02.2014	Ministro delle Finanze	Urpilainen Jutta	ITALIA
14.10.2013	Primo Ministro	Katainen Jyrki	ITALIA
30.05.2013 - 02.06.2013	Ministro della Cultura e Sport	Arhinmäki Paavo	ITALIA
27.02.2013 - 27.02.2013	Ministro degli Affari Esteri	Tuomioja Erkki	ITALIA
18.06.2012 - 20.06.2012	Ministro dell’In- terno	Räsänen Päivi	ITALIA
17.04.2012	Primo Ministro	Katainen Jyrki	ITALIA
02.06.2011	Presidente della Repubblica	Halonen Tarja	ITALIA
06.09.2010 - 09.09.2010	Ministro della Cultura e Sport	Wallin Stefan	ITALIA
06.09.2010 - 09.09.2010	Presidente della Repubblica	Halonen Tarja	ITALIA
25.11.2009 - 26.11.2009	Ministro degli Affari Europei	Thors Astrid	ITALIA
20.02.2006 - 27.02.2006	Presidente della Repubblica	Halonen Tarja	ITALIA
15.03.2005 - 16.03.2005	Primo Ministro	Vanhanen Matti	ITALIA FAO
25.01.2005	Ministro dell’Economia e Industria	Pekkarinen Mauri	ITALIA
30.06.2003	Vice-Ministro delle Finanze	Wideroos Ulla-Maj	ITALIA
10.04.2002 - 11.04.2002	Ministro dell’ Agricoltura e Foreste	Tammilehto Raimo	ITALIA
21.11.2001	Ministro degli Affari Esteri	Tuomioja Erkki	ITALIA

22.11.1999	Tasavallan presidentti	Ahtisaari Martti	ITALIA
08.07.1999	Maa- ja metsä-talousministeri	Hemilä Kalevi	ITALIA
18.10.1997 - 20.10.1997	Puolustusminis-teri	Taina Anneli	ITALIA
06.07.1997 - 19.07.1997	Pääministeri	Lipponen Paavo	ITALIA
28.01.1997 - 30.01.1997	Tasavallan presidentti	Ahtisaari Martti	ITALIA
14.11.1996 - 14.11.1996	Pääministeri	Lipponen Paavo	ITALIA
08.07.1996 - 08.07.1996	Pääministeri	Lipponen Paavo	ITALIA
26.10.1985 - 01.11.1985	Valtiovarain-ministeri	Pekkala Ahti	ITALIA
02.09.1985 - 08.09.1985	Sosiaali- ja terveysministeri	Kuuskoski-Vikatmaa Eeva	ITALIA
03.10.1983 - 05.10.1983	Kulttuuri- ja tiedeministeri	Björkstrand Gustav	ITALIA
03.02.1983 - 06.02.1983	Opetusministeri	Suonio Kaarina	ITALIA
27.01.1971 - 29.01.1971	Tasavallan presidentti	Kekkonen Urho	ITALIA

07.09.2001 - 08.09.2001	Primo Ministro	Lipponen Paavo	ITALIA
09.04.2001	Primo Ministro	Lipponen Paavo	ITALIA
22.11.1999	Presidente della Repubblica	Ahtisaari Martti	ITALIA
08.07.1999	Ministro dell'A-gricoltura e Foreste	Hemilä Kalevi	ITALIA
18.10.1997 - 20.10.1997	Ministro della Difesa	Taina Anneli	ITALIA
06.07.1997 - 19.07.1997	Primo Ministro	Lipponen Paavo	ITALIA
28.01.1997 - 30.01.1997	Presidente della Repubblica	Ahtisaari Martti	ITALIA
14.11.1996 - 14.11.1996	Primo Ministro	Lipponen Paavo	ITALIA
08.07.1996 - 08.07.1996	Primo Ministro	Lipponen Paavo	ITALIA
26.10.1985 - 01.11.1985	Ministro delle Finanze	Pekkala Ahti	ITALIA
02.09.1985 - 08.09.1985	Ministro degli Affari Sociali e Salute	Kuuskoski-vikat-maa Eeva	ITALIA
03.10.1983 - 05.10.1983	Ministro della Cultura	Björkstrand Gustav	ITALIA
03.02.1983 - 06.02.1983	Ministro dell'I-struzione	Suonio Kaarina	ITALIA
29.01.1971 - 29.01.1971	Presidente della Repubblica	Kekkonen Urho	ITALIA

Taulukko 2. Italian presidentin ja ministerien vierailut Suomeen 1971–2014

Ajankohta	Vierailijan arvo	Vierailijan nimi	Maa/Järjestö
03.11.2012	Pääministeri	Monti Mario	ITALIA
01.08.2012	Pääministeri	Monti Mario	ITALIA
10.-11.02.2012	Tasavallan Presidentti	Napolitano Giorgio	Arraiolos-ryhmän tapaaminen Suomessa
12.03.2010 - 14.03.2010	Ulkoministeri	Frattini Franco	ITALIA
08.09.2008 - 10.09.2008	Ulkoministeri	Frattini Franco	ITALIA
08.09.2008 - 10.09.2008	Presidentti	Napolitano Giorgio	ITALIA
27.11.2006 - 28.11.2006	Ulkoministeri	D'Alema Massimo	ITALIA EU
20.10.2006	Pääministeri	Prodi Romano	ITALIA EU
28.10.2005 - 28.10.2005	Ulkoministeri	Fini Gianfranco	ITALIA
15.09.2004 - 16.09.2004	Alueministeri	La Loggia Enrico	ITALIA
30.06.2003	Maatalousmi-nisteri	Alemanno Giovanni	ITALIA
24.06.2003	Liikenneminis-teri	Lunardi Pietro	ITALIA
19.06.2003	Työministeri	Maroni Roberto	ITALIA
13.06.2003	Opetus- ja tut-kimusministeri	Moratti Letizia	ITALIA
02.10.2002 - 03.10.2002	Ulkomaankaup-paministeri	Urso Adolfo	ITALIA
28.09.1999 - 29.09.1999	Presidentti	Ciampi Carlo Azeglio	ITALIA
07.03.1999 - 09.03.1999	Posti- ja teleministeri	Cardinale Salvatore	ITALIA
21.09.1998 - 22.09.1998	Pääministeri	Prodi Romano	ITALIA

Tabella 2. Visite del Presidente e Ministri italiani in Finlandia 1971–2014

Data	Titolo del visitatore	Nome del visitatore	Paese/ Organiz-zazione
03.11.2012	Primo Ministro	Monti Mario	ITALIA
01.08.2012	Primo Ministro	Monti Mario	ITALIA
10.02.2012- 11.02.2012	Presidente della Repubblica	Napolitano Giorgio	“Uniti per l’Europa”- Gruppo di Arraiolos
12.03.2010 - 14.03.2010	Ministro degli Affari Esteri	Frattini Franco	ITALIA
08.09.2008 - 10.09.2008	Ministro degli Affari Esteri	Frattini Franco	ITALIA
08.09.2008 - 10.09.2008	Presidente della Repubblica	Napolitano Giorgio	ITALIA
27.11.2006 - 28.11.2006	Ministro degli Affari Esteri	D'Alema Massimo	ITALIA EU
20.10.2006	Primo Ministro	Prodi Romano	ITALIA EU
28.10.2005 - 28.10.2005	Ministro degli Affari Esteri	Fini Gianfranco	ITALIA
15.09.2004 - 16.09.2004	Ministro degli Affari Regionali	La Loggia Enrico	ITALIA
30.06.2003	Ministro dell'Agricoltura	Alemanno Giovanni	ITALIA
24.06.2003	Ministro dei Trasporti	Lunardi Pietro	ITALIA
19.06.2003	Ministro del Lavoro	Maroni Roberto	ITALIA
13.06.2003	Ministro dell'I-struzione, Uni-versità e Ricerca	Moratti Letizia	ITALIA
02.10.2002 - 03.10.2002	Ministro del Commercio Estero	Urso Adolfo	ITALIA
28.09.1999 - 29.09.1999	Presidente della Repubblica	Ciampi Carlo Azeglio	ITALIA

24.04.1998 - 24.04.1998	Puolustus- ministeri	Andreatta Beniamino	ITALIA
15.01.1996 - 15.01.1996	Ulkoministeri	Agnelli Susanna	ITALIA
14.09.1993 - 16.09.1993	Presidentti	Scalfaro Oscar Luigi	ITALIA
03.05.1990 - 04.05.1990	Ulkomaan- kauppaministeri	Ruggiero Renato	ITALIA
16.01.1990 - 17.01.1990	Ulkomaan- kauppaministeri	Ruggiero Renato	ITALIA
31.10.1988 - 02.11.1988	Tiede- ja tekno- logiaministeri	Ruberti Antonio	ITALIA
18.07.1985 - 22.07.1985	Kulttuuri- ministeri	Gullotti Antonino	ITALIA
19.05.1971 - 22.05.1971	Ulkoministeri	Moro Aldo	ITALIA

KÄYTETTY LÄHDEAINEISTO – BIBLIOGRAFIA

Arkistot – Archivi

Kansallisarkisto, Helsinki
Yksityisarkistot
Päivälehd^{en} arkisto, Helsinki
Helsingin Sanomat (digitoitu lehti)
Ulkoasiainministeriön arkisto, Helsinki
6 O Italia
UM Tietopalvelun luettelo edustustojen päällikoistä
UM:n vierailurekisteri
3 H Kekkonen Italia
Urho Kekkosen arkisto, Orimattila
Kirjeenvaihto
Yksityisarkisto: Jorma Vanamon arkisto, Anja Vanamo-Kailan hallussa

Lehdet – Riviste

Gazzetta del Mezzogiorno
Helsingin Sanomat
Ilta-Sanomat
Suomen Kuvalehti

Kirjallisuus – Letteratura

Hiisku, Kyllikki, Italia valinkauhassa: nähtyä ja koettua. Jyväskylä, Gummerus 1945.

07.03.1999 - 09.03.1999	Ministro delle Poste e Teleco- municazioni	Cardinale Salvatore	ITALIA
21.09.1998 - 22.09.1998	Primo Ministro	Prodi Romano	ITALIA
24.04.1998 - 24.04.1998	Ministro della Difesa	Andreatta Beniamino	ITALIA
15.01.1996 - 15.01.1996	Ministro degli Affari Esteri	Agnelli Susanna	ITALIA
14.09.1993 - 16.09.1993	Presidente della Repubblica	Scalfaro Oscar Luigi	ITALIA
03.05.1990 - 04.05.1990	Ministro del Commercio Estero	Ruggiero Renato	ITALIA
16.01.1990 - 17.01.1990	Ministro del Commercio Estero	Ruggiero Renato	ITALIA
31.10.1988 - 02.11.1988	Ministro dell’U- niversità e Ricer- ca Scientifica	Ruberti Antonio	ITALIA
18.07.1985 - 22.07.1985	Ministro dei Beni Culturali	Gullotti Antonino	ITALIA
19.05.1971 - 22.05.1971	Ministro degli Affari Esteri	Moro Aldo	ITALIA

L’Autore è professore di Storia politica presso l’Università di Turku.

Tekijä on Turun Yliopiston poliittisen historian professori.

Häikiö, Martti, V. A. Koskenniemi – suomalainen klassikko 1. Lehtimies, runoilija, professori 1885–1938. Juva 2010.
Kanervo, Pirkko, Italia ja Suomen talvisota. Il Duce Mussolini maailman urheimman kansan apuna. Jyväskylä 2007.
Kanervo, Pirkko, Italia ja Suomen talvisota. – Ennen ja nyt -verkkojulkaisu. <http://www.ennenjanyt.net/4-03/italia.htm>. Luettu 15.6.2014.
Kulttuurisiltaa rakentamassa. Finlandia–Italia ry:n neljänn^{es}vuosisata. Helsinki 1991.
Melgin, Elina, Propagandaa vai julkisuusdiplomatiaa? Taide ja kulttuuri Suomen maakuvan viestinnässä 1937–52. https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/43012/Melgin_vaitoskirja.pdf?sequence=1. Luettu 11.6.2014.
Lähteenkorva, Pekka – Pekkarinen Jussi, Ikuisen poudan maa. Virallinen Suomi-kuva 1918–1945. Juva 2004.
Paloposki, Hanna-Leena, Taidenäyttelyt Suomen ja Italian julkisissa kuvataidesuhteissa 1920-luvulta toisen maailmansodan loppuun. 2012. <https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/33397/taidenay.pdf?sequence=1>. Luettu 23.6.2014.
Rapporti culturali tra Italia e Finlandia (Turussa pidetty kokous 26.–27.9.1986).
Settentrione. Rivista di studi italo-finlandesi. Società finlandese di lingua e cultura italiana. Turku 2003–2004.
Silver, Musa, Matka muistoihini. Toim. Ritva Sievänen-Allen. WSOY, 1996.
Soikkanen, Timo, Presidentin ministeriö. Ulkoasiainhallinto ja ulkopoliitiikan hoito Kekkosen kaudella 1956–1981. I osa (1956–69). 2003.
Soikkanen, Timo, Presidentin ministeriö. Ulkoasiainhallinto ja ulkopoliitiikan hoito Kekkosen kaudella II osa. Uudistumisen, konfliktien ja suurten saavutusten vuosikymmen 1970–81. Otava 2008.
Wrede, Renata, Roomalainen leijona. Espoo, Weilin + Göös 1978.

Opinnäytteet – Tesi di laurea

Lehtonen, Harri: ”Kaikukohon laulu maamme”. Kuorolaulua ja nationalismia Ylioppilaskunnan Laulajien vuonna 1935 tekemällä Euroopan matkalla. Poliittisen historian pro gradu -työ, Turun yliopisto 2002.

Haastattelut – Interviste

Pirkko Kanervo 7.7.2014
Eero Saarenheimo 28.7. ja 12.8.2014
Juhani Suomi 12.7.2014

Massimo Longo Adorno

Italia e Finlandia: due nazioni nell’Europa del secolo breve.

Appunti per una storia ancora da scrivere

Italia ja Suomi: kaksi kansakuntaa Euroopan lyhyellä vuosisadalla.

Huomioita vielä kirjoittamattomasta historiasta.

TRA PRIMA GUERRA MONDIALE E NASCITA DELLA FINLANDIA

Ripercorrere i rapporti diplomatici tra due Paesi afferenti ad aeree geo-politiche differenti (sia pure all’interno del medesimo spazio continentale) come Italia e Finlandia non è assolutamente facile, non fosse altro per la disparità di tempo, attenzione e documentazione, non equamente distribuiti nei vari archi temporali che compongono la storia del novecento. Scopo del presente contributo è pertanto quello di fornire, sia pure con prima approssimazione, un quadro sintetico di riferimento dei rapporti italo-finlandesi, all’interno del più ampio, variegato e drammatico quadro politico complessivo dell’Europa della prima metà del Ventesimo secolo. La rivoluzione russa di febbraio del 1917 inserisce potentemente fattori totalmente nuovi all’interno del panorama politico dell’Europa in guerra, che andranno vieppiù a radicalizzarsi nei mesi successivi e che porranno in una luce nuova i rapporti tra nazione finlandese¹ e Regno d’Italia².

ENSIMMÄISEN MAAILMANSODAN JA SUOMEN SYNNYN VÄLILLÄ

Suomen ja Italian, kahden geopoliittisesti erilaisen maan (vaikkakin samassa maanosassa sijaitsevan) diplomaattisten suhteiden läpikäyminen ei missään tapauksessa ole helppoa, jo pelkästään ajallisista seikoista sekä aiheeseen kohdistetun huomion ja dokumentaation - jotka ovat jakautuneet epätasaisesti 1900-luvun eri ajanjaksoille - erilaisuudesta johtuen. Siksi tämän tutkimuksen tarkoituksena on luoda yleiskuva, vaikkakin vain ensimmäinen arvio, Italian ja Suomen välisistä suhteista Euroopan 1900-luvun alkupuoliskon laajemmissa, värikkäissä ja dramaattisissa poliittisissa puitteissa. Helmikuun vallankumous 1917 toi tehokkaasti sodassa olevan Euroopan poliittiselle kentälle täysin uusia tekijöitä, jotka radikalisoituivat yhä enemmän tulevana kuukausina ja toivat Italian kuningaskunnan sekä Suomen¹ suhteet uuteen valoon.² Italian Venäjän suurlähettiläs, Carlottin tiedonanto Sonninolle 23. maaliskuuta 1917 tuo esille, että

Una nota dell’Ambasciatore italiano a San Pietroburgo Carlotti indirizzata a Sonnino in data 23 marzo 1917 evidenzia che

“Governo provvisorio intende restituire alla Finlandia la sua costituzione quale era prima delle restrizioni imposte nel 1910 alle facoltà legislative della dieta finlandese. Dieta e Duma voteranno simultaneamente a suo tempo testo costituzionale. Delegati Finlandia giungeranno qui a breve per prendere previ accordi col governo provvisorio. Si sa da Helsingfors che tale notizia unita a quella del ritorno di tutti gli esiliati politici finlandesi produce colà eccellente impressione. Si parla del barone Rosen come possibile governatore Finlandia”³.

Il Carlotti a estate inoltrata si trova a riaggiornare il dossier sulla Finlandia in una comunicazione del 6 luglio 1917, indirizzata a Sonnino, che faceva il punto della situazione negoziale tra il governo post zarista di Pietroburgo e la Dieta finlandese, che ormai faceva aperta professione di separatismo.

“La questione finlandese si trova attualmente a questo punto: Dieta finlandese domanda autorizzazione a separare Finlandia da Russia, salvo per i 3 ministeri della Guerra, Marina e Affari Esteri. Quanto al prestito della libertà, la Finlandia sarebbe disposta ad assumere metà della quota che le spetterebbe. Su queste basi e con intese speciali circa amministrazione guerra e marina il governo provvisorio russo sarebbe disposto a trattare. Esso non si ritiene però autorizzato a definire la questione la quale non può essere di spettanza che della costituente. La Dieta finlandese replica che si ignora la data in cui la costituente sarà effettivamente convocata e le sue disposizioni verso la Finlandia. La Dieta insiste pertanto per pronto regolamento della questione. Data la psicologia della Dieta e carattere tenace dei finlandesi, è da supporre che le loro insistenze continueranno.”⁴

Tale previsione si sarebbe rivelata esatta con riferimento agli eventi della seconda metà del 1917 che, culminando con la rivoluzione d’ottobre e con l’assunzione del potere in Russia da parte dei bolscevichi, avrebbe determinato una situazione senza precedenti per la Russia stessa e per l’Europa nel suo insieme, oltre a costituire il propellente ultimo e fondamentale per la determinazione dell’indipendenza nazionale finlandese. Questa situazione tuttavia andava a inserirsi all’interno di un contesto bellico ancora fluido e in piena evoluzione, in cui un ruolo

“Väliaikaishallitus aikoo palauttaa Suomelle perustulain, joka sillä oli ennen vuonna 1910 Suomen valtiopäivien lainsäädäntövallalle asetettuja rajoituksia. Valtiopäivät ja duuma äänestävät aikanaan perustuslakitekstistä samanaikaisesti. Suomen edustajat vannovat täällä piakkoin päästäkseen sopimukseen väliaikaishallituksen kanssa. Helsingistä tiedetään, että tällainen uutinen yhdistettynä kaikkien poliittisista syistä karkotettujen suomalaisten paluuseen saa siellä aikaan erinomaisen vaikutelman. Paroni Rosenista puhutaan mahdollisena Suomen kuvernöörinä.”³

Loppukesällä Carlotti saattoi Suomea koskevat asiakirjat ajantasalle Sonninolle suunnatulla tiedoksiannolla, jossa on yhteenveto Petrogradin tsaarinjälkeisen hallituksen ja nyt avoimesti separatistista politiikkaa harjoittavan Suomen valtiopäivien neuvotteluiden tilasta.

“Suomen tilanne on tällä hetkellä seuraava: Suomen valtiopäivät anoo Suomen irtaantumista Venäjästä jättäen kuitenkin sota-, laivasto- ja ulkoministeriön osaksi Venäjää. Mitä vapauden arvoon tulee, Suomi olisi valmis maksamaan puolet siitä, mikä sille maksettavaksi kuuluisi. Näistä lähtökohdista sekä sota- ja laivastohallintoa koskevista erityissopimuksista käsin Venäjän väliaikaishallitus olisi ollut valmis neuvottelemaan. Sillä ei kuitenkaan omasta mielestään ole valtuuksia ratkaista kysymystä, joka kuuluu kansalliskokoukselle. Suomen valtiopäivät ilmoitti jättävänsä huomiotta päivämäärän, jolloin kansalliskokus todella kustutaan koolle, ja sen Suomea koskevat määräykset. Valtiopäivät vaatii sen vuoksi pikaista kysymyksen ratkaisemista. Ottaen huomioon valtiopäivien mielenlaadun ja suomalaisten periksiantamattomuuden on odotettavissa, että heidän pyrkimyksensä jatkuvat.”⁴

Tämä ennustus kävi toteen vuoden 1917 jälkipuoliskon tapahtumien myötä, jotka huipentuivat lokakuun vallankumoukseen ja bolshevikkien valtaannousuun. Tästä aiheutui ennenmäketön tilanne sekä Venäjälle että Euroopalle, mikä antoi viimeisen ja oleellisen sysäyksen Suomen itsenäistymiselle.

Tämä tilanne on sijoitettava sodan vielä jatkuvasti muuttuvaan ja kehittyvään kontekstiin, jossa tärkeässä roolissa eritoten diplomatiale (siten myös Italian) oli olla tekemättä mitään, mikä aiheuttaisi haittaa Venäjän maantieteelliselle

fondamentale agli occhi delle diplomazie dell’Intesa (e quindi anche dell’Italia) era ricoperto dall’esigenza di non far nulla che potesse recar danno all’integrità territoriale della Russia, paese ancora alleato di Roma e formalmente in guerra contro la Triplice Alleanza, oltre che da un senso di diffidenza verso i propositi pacifisti e di converso filo tedeschi, da cui sembrava animata la nuova dirigenza bolscevica all’interno di un quadro politico russo che permaneva frammentato e confuso. Una comunicazione dell’Ambasciatore italiano a Londra, il Marchese Imperiali, al Ministro degli Esteri Sonnino in data 16 dicembre 1917, a pochi giorni dalla proclamazione della sua indipendenza, riporta le preoccupazioni espresse dall’Incaricato d’Affari russo sul riconoscimento della Finlandia. Lo stesso Sonnino, in una comunicazione del 4 gennaio 1918 indirizzata agli Ambasciatori italiani a Londra, Parigi e Stoccolma, e al reggente l’ambasciata a Pietrogrado, chiarisce la posizione della diplomazia italiana sul tema del riconoscimento dell’indipendenza nazionale finlandese in quel delicato frangente temporale.

“Barrère (*Ministro degli Esteri francese*) comunicava che Pichon (Ambasciatore francese a San Pietroburgo) era dell’avviso che, avendo i bolscevichi riconosciuta l’indipendenza della Finlandia, convenisse agli alleati di affrettarsi a riconoscerla formalmente, prevenendo con ciò il gioco degli imperi centrali; egli chiedeva in proposito il mio parere.

Ho risposto che non riconoscendo noi il governo dei bolscevichi non potevamo aderire formalmente ad uno smembramento qualsiasi dello stato russo semplicemente perché da loro consentito. L’alleanza con la Russia non era stata da noi disdetta e dovevamo lavorare a mantenerla. La nostra approvazione formale della piena indipendenza finlandese avrebbe da un lato scoraggiato tutti i patrioti russi, facendo loro perdere ogni speranza di vedere ricostituita una grande Russia magari sotto la forma federale, ed avrebbe invece spinto le singole provincie a reclamare ciascuna la propria separazione. Con ciò avremmo fatto il gioco della Germania. Dovevamo, secondo me, mantenerci sul terreno in cui c’eravamo messi, cioè di mostrare ai finlandesi tutte le nostre simpatie, aiutandoli anche materialmente oltreché moralmente in tutto quanto era possibile, ma rinviando ogni riconoscimento formale di piena indipendenza a dopo la restaurazione di un governo legale in Russia”⁵.

L’Italia avrebbe comunque riconosciuto formalmente la Finlandia come Stato indipendente e sovrano il 26 giugno 1919.

eheydelle - olihan Venäjä edelleen Italian liittolainen ja muodollisesti sodassa kolmiliiton kanssa - paitsi aiheuttaa epäluuloisuutta pasifisteja ja toisaalta saksalaismielisiä kohtaan, jotka innostivat uutta bolsevikkijohtoa Venäjän hajanaisessa ja sekavassa poliittisessa viitekehyksessä. Italian Lontoon suurlähettilään, markiisi Imperialin, 16.12.1917 päivätty tiedonanto on paljastava Rooman - Lontoon ja Pariisin kanssa yksimielisestä - suhtautumisesta, jota se olisi seuraava kahtena Suomen itsenäistymisen jälkeisenä vuotena.

Sonnino itse vahvisti väittämän 4.1.1918 tiedotteessaan Italian suurlähettiläille Lontoossa, Pariisissa, Tukholmassa sekä Pietarin lähetystön asiainhoitajalle, toimittaen heille siten lopullisen version Italian diplomatiasta Suomen itsenäisyyden tunnustamista koskevassa arkaluontoisessa kysymyksessä

“Barrère (Ranskan ulkoministeri) ilmoitti, että Pichonin (Ranskan Petrogradin lähettiläs) mielestä liittolaisten tulisi kiirehtiä Suomen itsenäisyyden muodollista tunnustamista, koska bolsevikit olivat jo näin tehneet. Näin ehkäistäisiin keskusvaltojen ehdoilla toimiminen. Hän kysyi mielipidettäni siitä. Vastasin, että koska emme tunnusta bolsevikkien hallitusta, emme voi kannattaa muodollisesti Venäjän valtion hajottamista vain koska he ovat siihen suostuneet. Emme olleet purkaneet liittoamme Venäjän kanssa ja meidän täytyi tehdä töitä sen säilyttämisen eteen. Se, että me hyväksyisimme Suomen täyden itsenäisyyden muodollisesti, olisi toisaalta lannistanut isänmaalliset venäläiset ja saanut heidät menettämään kaiken toivonsa Suur-Venäjän uudelleen syntymisestä, vaikkakin valtioliittona, ja olisi sysännyt yksittäiset provinssit vaatimaan irtautumista. Niin tehden olisimme tanssineet Saksan pillin mukaan. Mielestäni meidän täytyisi pysyä alueella, mihin olimme jääneet, eli osoittaa suomalaisille sympatiamme ja auttaa heitä mahdollisuuksien mukaan niin materiaalisesti kuin henkisestikin, mutta lykätä itsenäisyyden muodollista tunnustamista siihen asti, että Venäjälle saadaan laillinen hallitus.”⁵

Italia kuitenkin tunnusti muodollisesti Suomen itsenäiseksi ja suvereeniksi valtioksi 26.6.1919.

TRA GUERRA E GUERRA

Il quadriennio 1918-1922 si rivelò travagliato e problematico per entrambi i Paesi. In Finlandia la guerra civile, che durò dal gennaio al maggio del 1918 e che terminò con la vittoria delle forze anticomuniste, avrebbe lasciato una serie lunga di strascichi e animosità destinata a perpetuarsi sostanzialmente sino alla vigilia della Seconda Guerra Mondiale⁶.

In Italia, le tensioni politiche e sociali del primo dopoguerra sfociarono progressivamente in una crisi politica e morale, che avrebbe alla fine determinato la presa del potere da parte del partito nazionale fascista il 28 ottobre 1922⁷.

Il contesto politico degli anni successivi però avrebbe cambiato parecchie cose per entrambi i paesi, rendendo dapprima l'Italia fascista un modello per quei settori di estrema destra del mondo politico finlandese come il movimento Lapua⁸, che si proponevano un cambiamento radicale dell'ordinamento politico-costituzionale finlandese in senso autoritario. Situazione destinata però a cambiare bruscamente in parallelo con il declino dell'influenza politica del Lapua in Finlandia e con il precipitoso aggravarsi della crisi etiopica negli anni 1935-1936, destinata a sfociare con la conquista *manu militari* del Paese africano e con il conseguente isolamento diplomatico italiano all'interno della Società delle Nazioni di cui la Finlandia faceva parte.

A partire dal 1933 due eventi esterni avrebbero potentemente determinato l'orientamento politico dei governi di Roma e di Helsinki. La salita al potere del partito nazista in Germania nel 1933 e la nuova politica di sviluppo interno e di maggiore assertività esterna determinata dall'Unione Sovietica di Stalin e culminante nell'ingresso dell'URSS nella Società delle Nazioni nel 1934: atto con cui Mosca rompeva sostanzialmente il “cordone sanitario” con cui era stata diplomaticamente isolata dal 1918 in poi. Il ritorno dell'Unione Sovietica, erede in un certo qual modo del vecchio impero zarista (sia pure in veste politica assolutamente diversa) nel gioco diplomatico delle grandi potenze non poteva non inquietare direttamente la Finlandia, principalmente per ragioni di prossimità geografica e indirettamente per ragioni di ostilità ideologica anche l'Italia.

Contemporaneamente il nazismo al potere in Germania costituiva da un lato un forte alleato ideologico per l'Italia fascista e in prospettiva un potenziale valido ancoraggio militare in funzione antisovietica per la Finlandia, che continuava però a

KAHDEN SODAN VÄLISSÄ

Vuodet 1918–1922 olivat vaikeita ja ongelmallisia molemmille maille. Suomen sisällissota, joka kesti vuoden 1918 tammi-kuusta toukokuuhun ja päättyi antikommunististen joukkojen voittoon, jätti pitkät jälkiseuraukset ja katkeruuden, joka jatkui käytännössä toisen maailmansodan kynnykselle saakka⁶.

Italiassa ensimmäisen maailmansodan jälkeiset poliittiset ja sosiaaliset jännitteet aiheuttivat kasvavassa määrin poliittisen ja moraalisen kriisin, mikä johti lopulta kansallisen fasistipuolueen vallankaappauksen 28.10.1922⁷.

Molempien maiden kohdalla seuraavien vuosien poliittinen konteksti muuttaisi monta asiaa. Ennen kaikkea fasistisesta Italiasta tulisi malli Suomen poliittisen kentän äärioikeistolaisille liikkeille, kuten Lapuan liikkeelle⁸, jota pidettiin radikaalina muutoksena Suomen poliittis-perustuslaillisessa järjestelmässä autoritaariseen suuntaan. Tilanne muuttui kuitenkin äkillisesti Lapuan liikkeen poliittisen vaikutuksen romahduksen myötä sekä samanaikaisen Etiopian kriisin (1935-1936) nopean kärjistymisen vuoksi. Kriisi johti Etiopian sotilaalliseen valloittamiseen ja sitä seuranneeseen Italian diplomaattiseen eristämiseen Kansainliiton, johon Suomikin kuului, ulkopuolelle.

Vuodesta 1933 lähtien kaksi ulkopuolista tapahtumaa oli määräävä Rooman ja Helsingin hallitusten poliittisen suuntautumisen. Natsipuolueen valtaannousu Saksassa 1933 sekä Stalinin Neuvostoliiton uusi sisäinen kehityspolitiikka, vahva ulkoinen uskottavuus ja käänteentekevä Neuvostoliiton liittyminen Kansainliittoon vuonna 1934. Tämän avulla Moskova pääsi eroon cordon sanitairesta, diplomaattisesta eristämisestä, jota oli jatkunut vuodesta 1918 lähtien. Vanhan tsaarin imperiumin perillisen (vaikkakin poliittiselta asultaan täysin erilaisen) Neuvostoliiton paluu suurten valtojen diplomaattiselle pelikentälle ei voinut olla huolestuttamatta Suomea, pääasiassa maantieteellisen läheisyyden vuoksi, ja epäsuorasti myös Italiaa, ideologisen vihamielisyyden takia.

Samanaikaisesti Saksan kansallissosialismi muodosti toisaalta vahvan ideologisen liittolaisen fasistiselle Italialle ja toisaalta Neuvostoliiton vastaisen sotilaallisen liittolaisen Suomelle, joka kuitenkin edelleen näki itsensä osana eneminkin Skandinaviaa ja läntistä Eurooppaa kuin Itämeren maita. Tämä asetelma kuitenkin kyseenalaistui draamatisesti vuosien 1938-1939 tapahtumien seurauksena, jotka

vedersi e a collocarsi nell'ambito scandinavo-occidentale piuttosto che in quello baltico. Tale scenario sarebbe stato però posto drammaticamente in discussione dalle successioni di eventi che nel biennio 1938-1939 avrebbero precipitato l'Europa e il mondo intero nella tragedia della Seconda Guerra Mondiale.

L'espansionismo in direzione del Baltico, portato avanti con motivazioni diverse dalla Germania nazista e dall'Unione Sovietica, culminò con la firma del patto Molotov-Ribbentrop, il 23 agosto 1939, firma avvenuta all'interno di un quadro di rapporti finno-sovietici che cominciava già ad apparire teso e inquietante.

IMPRESSIONI DIPLOMATICHE ITALIANE SULLA GUERRA D'INVERNO

Lo stato dei rapporti finno-sovietici, mai del tutto buoni nonostante il patto di Non-Aggressione tra Mosca e Helsinki firmato nel 1934, subì un brusco deterioramento nel primo semestre del 1939⁹.

Il governo di Mosca, ritenendo inevitabile un nuovo conflitto in Europa, mirava a una nuova configurazione delle sue frontiere settentrionali; a tal scopo riteneva inevitabile l'incorporazione delle repubbliche baltiche Estonia, Lettonia e Lituania, nonché auspicabile l'incorporazione di considerevoli porzioni di territorio finlandese, dislocato prevalentemente a sud nell'Istmo di Carelia. Tale situazione venne finalizzata ufficialmente durante le discussioni che portarono alla firma del patto di non aggressione nazi-sovietico e sfociarono ben presto nella firma di accordi di cooperazione militare tra URSS e Stati baltici, contemplanti l'ingresso dell'armata rossa nel territorio di quest'ultimi, che costituì in pratica l'anticamera per l'effettiva annessione all'URSS che avvenne nell'estate dell'anno successivo. Il tentativo moscovita di addivenire alla stipulazione di un accordo analogo con Helsinki non produsse però gli stessi risultati. I finlandesi rimasero sulle proprie posizioni e i negoziati di Mosca dell'ottobre-novembre 1939 si conclusero con un nulla di fatto. Mosca, contando sull'assenso tedesco, aveva comunque approntato già dall'estate un piano di attacco generalizzato contro la Finlandia che era pronto per l'attuazione in qualsiasi momento. Riteniamo degni di menzione alcuni rapporti stilati dalle Rappresentanze italiane a Helsinki e a Stoccolma, in fasi differenti della crisi, perché altamente rivelatori di come la situazione politica finlandese venisse vista e giudicata dalla diplomazia italiana in quel delicatissimo frangente.

suistaisivat Euroopan ja koko maailman toiseen maailmansotaan.

Sekä kansallissosialistisella Saksalla että Neuvostoliitolla oli, eri syistä, laajentumissuunnitelmia Baltian maiden suuntaan, mikä huipentui Molotov-Ribbentrop -sopimuksen allekirjoittamiseen 23.8.1939, tilanteessa, jossa Suomen ja Neuvostoliiton väleissä alkoi jo näkyä jännittyneisyyttä ja huolestuneisuutta.

ITALIAN DIPLOMAATTISIA VAIKUTELMIA TALVISODASTA

Helsingissä 1934 allekirjoitetusta Suomen ja Venäjän välisestä hyökkäämättömyyssopimuksesta huolimatta Suomen ja Neuvostoliiton suhteiden tila, joka ei ollut kovin hyvä, huononi rajusti vuoden 1939 alkupuoliskolla⁹. Uutta konfliktia Euroopassa väistämättömänä pitävä Moskovan hallitus tavoitteli pohjoisrajojensa muokkaamista ja tämän päämääränsä mukaisesti piti välttämättömänä Baltian tasavaltojen Viron, Latvian ja Liettuan sekä huomattavan suomalaisen, pääosin eteläisellä Karjalankannaksella sijaitsevan, maa-alan liittämistä itseensä. Tämä asiointila viimeisteltiin virallisesti Saksan ja Neuvostoliiton neuvotteluiden aikana, jotka johtivat hyökkäämättömyyssopimukseen sekä pian myös Neuvostoliiton ja Baltian maiden välisen sotilaallisen yhteistyösopimuksen allekirjoittamiseen. Sopimuksessa oli säädetty puna-armeijan pääsy edellä mainittujen maaperälle, mikä käytännössä edelsi todellista Neuvostoliittoon liittämistä, mikä toteutui seuraavan vuoden kesällä. Moskovan yritys päästä vastaavaan sopimukseen Helsingin kanssa ei tuottanut kuitenkaan samoja lopputuloksia. Suomalaiset pysyivät omassa kannassaan ja Moskovan neuvottelut loka-marraskuussa 1939 päättyivät tuloksettomina. Moskova oli kuitenkin saksalaisten hyväksyntään luottaen valmistellut hyökkäyssuunnitelmaa Suomea vastaan jo kesästä lähtien ja oli valmiina toteuttamaan sen hetkenä minä hyvänsä. Muutamat Italian edustajien toimittamat raportit Helsingistä ja Tukholmasta kriisin eri vaiheissa ovat mainitsemisen arvoisia. Niistä paljastuu selkeästi, millaisena italialaiset diplomaatit näkivät Suomen poliittisen tilanteen ja miten he suhtautuivat siihen näissä arkaluontoisissa olosuhteissa. 20.10.1939 Italian lähettiläs Ruotsissa, Soragna, kirjoittaa Tukholmasta Cianolle kirjelmän, jossa hän selvittää, että

Il 20 ottobre 1939, l’Ambasciatore italiano in Svezia, Soragna, scrive da Stoccolma una missiva al Ministro degli Esteri Ciano in cui dichiara che

“La chiamata a Mosca del Ministro Erkko¹⁰ avvenuta nello stesso modo prepotentemente perentorio usato coi ministri degli esteri dei tre stati baltici, ha fatto subito comprendere che Stalin mirava a imporre alla Finlandia condizioni analoghe a quelle imposte ai baltici; analoghe per lo meno per ciò che riguardava la parte “trattato d’alleanza”, con il quale lo stato minore contraente viene sotto la forma menzognera della parità, conglobato in realtà nella zona offensiva e difensiva della Russia e militarmente e quindi anche economicamente e politicamente assorbito.

L’immediata e ben diversa reazione con cui la Finlandia ricusò l’offensiva moscovita risollevò alquanto gli animi. Quale sia precisamente il contenuto delle richieste russe alla Finlandia di preciso nessuno lo sa. Si suppone che in origine i russi abbiano parlato di rettifiche di confine, cessione delle isole del golfo, basi navali e aeree in Finlandia colle rispettive guarnigioni russe e finalmente delle isole Åland. Cioè di un territorio etnograficamente svedese che geograficamente fa parte della Svezia e che si trova a pochi minuti di volo da Stoccolma.

Ho sempre sostenuto che l’Unione Nordica era un concorso di desideri di pace piuttosto che un fascio di forze; basta del resto ricordare come gli Stati dell’Unione preoccupati da problemi di diversa natura e minacciati da pericoli di origine differente hanno sempre evitato qualsiasi impegno di aiuto reciproco con una cura così gelosa da persuadere anche i più ottimisti dell’impossibilità che l’Unione stessa potesse procedere concordemente a atti positivi per la difesa comune dei singoli interessi. Una certa maggiore possibilità di mutua assistenza, anche militare si poteva tuttavia concepire tra Finlandia e Svezia: o meglio per la Svezia verso la Finlandia, perché la Finlandia essendo più agguerrita delle altre può con la sua volontà e capacità di difendersi, creare per gli amici la condizione indispensabile al correre in suo aiuto. Cioè un inizio di valida difesa isolata; poi perché la Svezia benché militarmente fiacca per lunga pace e depresso spirito militare ha le possibilità economiche, finanziarie industriali e territoriali indispensabili a battersi; infine perché certi problemi finlandesi sono quasi vitali per la Svezia come lo si vede oggi. Ma la Danimarca inerme e compresa ormai nella sfera Germanica e la Norvegia disarmata anch’essa e senza possibilità di far altro che una guerriglia, portano di necessità il platonismo, in ogni deliberazione in cui siano chiamate a concorrere”¹¹.

“Ministeri Erkon¹⁰ kutsuminen Moskovaan tapahtui samalla tavalla, röhkeän määräilevästi, kuin kolmen muun Baltian maan ulkoministerin kutsuminen, mikä antoi välittömästi ymmärtää, että Stalin tavoitteli vastaavien ehtojen asettamista Suomelle kuin oli asettanut aiemmin Baltian maille; vastaavien ainakin, mitä tulee ”liittoutumissopimukseen”, jossa sopimuksen pienempi valtio on valheellisesti tasa-arvoinen, mutta todellisuudessa kuuluu Neuvostoliiton hyökkäys- ja puolustusalueeseen ja on sotilaallisesti eli myös taloudellisesti ja poliittisesti sulautettu.

Välitön ja täysin erilainen vastaus, jolla Suomi torjui Moskovan operaation, kohotti hieman mielialoja. Kukaan ei tarkkaan tiedä, mikä oli Neuvostoliiton Suomelle esittämän ehdotuksen sisältö. Oletetaan, että alussa venäläiset olisivat puhuneet rajojen korjaamisesta, lahden saarien, laivastotuki-kohtien ja Suomen alueiden, joilla on venäläisiä varuskuntia, sekä lopulta Ahvenanmaan saarien luovuttamisesta. Eli alueen, joka on väestöltään ruotsalaista sekä maantieteellisesti osa Ruotsia, ja joka sijaitsee parin minuutin lentomatkan päässä Tukholmasta.

Olen aina ollut sitä mieltä, että pohjoismainen puolustusliitto oli ennemminkin rauhantoiveiden keskittymä kuin voimaryhmittymä; täytyy sitä paitsi muistaa, miten eri ongelmista huolissaan ovat ja erilaisten vaarojen uhkaamat liittoon kuuluvat valtiot ovat aina välttäneet kaikenlaista vastavuoroista auttamista niin mustasukkaisesti, että vakuuttaisivat jopa optimistisimmat sen mahdottomuudesta, että liitto voisi edetä sopusoinnussa käytännön tekoihin yksittäisten etujen yhteiseksi puolustamiseksi. Jonkinlaista yhteistä avustusta, myös sotilaallista, saattoi kuvitella Suomen ja Ruotsin välille: tai paremminkin Ruotsilta Suomelle, ja koska Suomi on muita valmistautuneempi sotaan sekä tahtonsa että puolustuskykynsä puolesta, voi se tällä tavoin luoda välttämättömän ehdon ystäviensä apuun rientämiselle. Siispä alku kunnon erillispuolustukselle; sillä vaikka Ruotsi on sotilaallisesti heikko pitkästä rauhasta ja sen sotahenki on alamaissa, on sillä sodankäynnille välttämättömät taloudelliset edellytykset, teollista ja alueellista varallisuutta. Loppujen lopuksi jotkut Suomen ongelmat ovat elintärkeitä Ruotsille, kuten nykyisin voidaan huomata. Mutta puolustuskyyvön ja Saksan vaikutusvallan alainen Tanska sekä puolustuskyyvön Norja, jotka eivät kykene muuhun kuin sissisodankäyntiin, ovat välttämättä puhtaasti akateemisia kaikissa päätöksissä, joihin ne kutsutaan osallistumaan.”¹¹

L’11 dicembre 1939, dopo quasi due settimane dall’inizio delle ostilità tra Finlandia e Unione Sovietica, così si esprime l’ambasciatore italiano a Helsinki Bonarelli in una missiva indirizzata a Ciano:

“Ho fatto oggi la mia prima visita a questo nuovo Ministro degli Affari Esteri Tanner¹² nella residenza di guerra del ministero. Egli non mi ha detto cose nuove ma ha prodotto in me impressione profonda sentendo riconfermare dalla sua bocca quanto più o meno avevo telegrafato già nei giorni scorsi e cioè che la Finlandia si sente sola contro il colosso russo. Non è la Società delle Nazioni qualunque cosa essa decida che potrà seriamente aiutarla e nemmeno la Svezia - egli ha aggiunto - giacché a quanto gli risulta anche il nuovo governo svedese pur continuando a fornire mezzi e volontari non oserà uscire dalla sua neutralità. Identica considerazione vale per gli Stati Uniti.

A mia richiesta Tanner mi ha riconfermato l’esattezza delle notizie da me raccolte, vale a dire che l’ambasciatore finlandese a Roma aveva avuto l’incarico di sondare il governo fascista circa la possibilità di ottenere materiale e aiuti.

Mi ha detto che mi sarebbe stato riconoscente se avessi potuto appoggiare la richiesta. Pur non nascondendo evidenti difficoltà in ogni senso che ne ostacolano accoglimento, ho risposto che non avrei mancato portare tale desiderio a conoscenza di vostra eccellenza”¹³.

Pur manifestando una notevole vicinanza politica alle posizioni della Finlandia in guerra, il governo di Roma non andò oltre l’invio di alcune decine di aerei. L’esito del conflitto, nonostante la valorosa e accanita resistenza finlandese sul campo, era deciso sin dall’inizio; inoltre sul governo italiano pesava molto l’atteggiamento della Germania, che durante i 3 mesi della Guerra d’Inverno non mostrò il minimo tennamento nella sua posizione politica pro-sovietica scaturente dagli obblighi sanciti nelle clausole segrete del patto Molotov-Ribbentrop del 23 agosto 1939.

L’ambasciata italiana a Helsinki, diretta in maniera eccellente da Bonarelli, ebbe anche sentore della giusta pista negoziale che avrebbe condotto alla fine dell’ostilità finno-sovietiche della “Guerra d’Inverno”, come apprendiamo da questa missiva del 6 marzo 1940 (giusto una settimana prima della fine ufficiale delle ostilità) indirizzata a Ciano.

11. joulukuuta 1939, lähes kaksi viikkoa Suomen ja Neuvostoliiton välisten vihollisuuksien alkamisesta, Italian Helsingin suurlähettiläs Bonarelli kirjoitti Cianolle kirjeessään seuraavasti:

”Olen tavannut tänään ensimmäistä kertaa ulkoministeriön sotaresidenssissä tämän uuden ulkoministeri Tannerin¹². Hän ei kertonut minulle mitään uutta, mutta teki minuun syvän vaikutuksen kuullessani hänen vahvistavan omalla suullaan, kuten suurin piirtein olen sähköttänytkin jo viime päivinä, että Suomi tuntee olevansa yksin Venäjän jättiläistä vastassa. Mitkään Kansainliiton päätökset eivät voi vakavasti ottaen auttaa Suomea. Hän lisäsi saman pätevän Ruotsiin, sillä hänestä näyttää siltä, että vaikka Ruotsin uusi hallitus toimittaa-kin kalustoa ja vapaaehtoisia, se ei uskalla luopua puolueettomuudestaan. Sama huomio pitää paikkansa Yhdysvaltojen kohdalla.

Pyynnöstäni Tanner vahvisti saamieni tietojen paikkansa-pitävyyden, nimittäin sen, että Suomen Rooman lähettiläs oli saanut tehtäväkseen tiedustella fasistihallitukselta mahdollisuutta kaluston ja avun saamiseen.

Hän sanoi minulle olevansa kiitollinen, jos voisin tukea pyyntöä. Vaikken piilotellutkaan kaikkinaisia vaikeuksia, jotka ovat suostumisen esteenä, vastasin tuovani tämän toiveen teidän ylhäisyytenne tietoon.”¹³

Vaikka osoittikin olevansa poliittisesti huomattavan lähellä sodassa olevaa Suomea, Rooman hallitus pitäytyi joidenkin kymmenien lentokoneiden lähettämisessä. Suomalaisten urheasta ja sitkeästä vastarinnasta huolimatta selkkauksen lopputulos oli alusta pitäen selvä. Lisäksi Italian hallitukselle oli tärkeää Saksan suhtautuminen; se ei kolme kuukautta kestäneen talvisodan aikana osoittanut pienintäkään epärointiä Neuvostoliiton myönteisissä asenteissaan, jotka johtuivat vuoden 1939 elokuussa allekirjoitetun Molotov-Ribbentrop-sopimuksen salaisen lisäpöytäkirjan määräämistä velvoitteista. Bonarellin erinomaisesti johtama Italian Helsingin suurlähetystö oli myös oikeilla jäljillä neuvotteluista, jotka toisivat päätökseen Suomen ja Neuvostoliiton väliset ”talvisodan” vihollisuudet. Cianolle 6. marraskuuta 1940 osoitettu kirjelmä (tasan viikko ennen vihollisuuksien virallista päättymistä) kertoo, että

“Lo sfondamento della Linea Mannerheim sull’istmo, avrebbe indotto il governo finlandese considerare precaria situazione e gravi responsabilità su esso incombenti nell’insistere in una lotta così diseguale e da ritenere ormai come senza uscita e necessita tentare di correre ai ripari. Maresciallo Mannerheim presentito avrebbe concordato. Il ministro degli esteri (Tanner) si è recato di nuovo clandestinamente a Stoccolma in questi giorni, dove avrebbe avuto (auspice ministro affari esteri svedese), scambi di vedute con la nota signora Kollontai¹⁴ che funzionerebbe da tramite con Mosca. Fatto nuovo sarebbe che governo finlandese data la situazione sarebbe disposto a transigere su questione di Hangö, a accordare sull’Istmo concessioni territoriali maggiori di quelle previste ed anche a rinunciare a collaborazione di alcuni membri del governo più compromessi da atteggiamento negativo (compreso lo stesso ministro degli affari esteri Tanner che si sarebbe reso poco simpatico a Stalin) facendo forse capo a Paasikivi¹⁵ che nelle trattative moscovite avrebbe incontrato il favore del dittatore rosso”¹⁶.

La valutazione di Bonarelli era giusta, come gli eventi delle settimane successive si sarebbero incaricati di dimostrare.

DALLA GUERRA D’INVERNO ALLA GUERRA DI CONTINUAZIONE

Il 13 marzo 1940, così scriveva l’Ambasciatore Bonarelli a Ciano:

“Accettazione condizioni di pace è considerata gravissima da quest’opinione pubblica assolutamente impreparata. Trapasso da atmosfera di vittoria a quella di un’apparente capitolazione produce qui senso viva insofferenza e sorda irritazione. In previsione di ciò vengono annunziati odierni discorsi alla radio del presidente della Repubblica, del maresciallo Mannerheim e del ministro degli affari esteri che dovranno chiarire al paese giustificazione per tante rinunzie. Ignoro quali spiegazioni ufficialmente verranno fornite al pubblico, ma mi sembra incontestabile che accettazione da parte di questo governo e parlamento di tali condizioni, sia dovuta a due moventi entrambi piuttosto inconfessabili ma sicuri; uno a lunga scadenza: opportunità mantenere intatte per quanto è possibile, forse paese per ogni prossima eventualità e l’altro dopo dolorosa prova sull’Istmo continua azione militare contro forza soverchiante

”Mannerheim-linjan murtuminen Kannaksella pakottaisi Suomen hallituksen harkitsemaan vaarallista tilannetta ja sitä uhkaavaa raskasta vastuuta, mihin johtaisi pitäytyminen näin epätasaisessa taistelussa, josta tässä vaiheessa ei ole enää ulospääsyä tai mahdollisuutta yrittää päästä turvaan. Marsalkka Mannerheim, aavistaen ennakolta, olisi sopinut ulkoministerin (Tannerin) kanssa ja lähtenyt näinä päivinä uudestaan salaisesti Tukholmaan, missä hän olisi vaihtanut (Ruotsin ulkoministerin suojeluksessa) näkemyksiä tunnetun rouva Kollontain¹⁴ kanssa, joka toimisi välittäjänä Moskovaan. Uusi asia on se, että Suomen hallitus olisi olosuhteista johtuen valmis antamaan periksi Hangon kysymyksessä, myöntymään aiempaa suurempiin alueluovutuksiin Kannaksella sekä luopumaan yhteistyöstä joidenkin kielteisen asenteen kompromettoimien hallituksen jäsenten kanssa (näihin kuuluu sama ulkoministeri Tanner, josta Stalinilla on vähemmän miellyttävä käsitys). Hallituksen johtoon pantaisiin Paasikivi¹⁵, joka Moskovan neuvotteluissa olisi päässyt punaisen diktaattorin suosioon.”¹⁶

Bonarellin arvio oli oikea, kuten tulevien viikkojen tapahtumat osoittaisivat.

TALVISODASTA JATKOSOTAAN

Bonarelli kirjoitti 13.3.1940 Cianolle seuraavasti:

”Täysin varautumaton yleinen mielipide pitää Rauhanehtoja hyvin raskaina. Siirtyminen voiton ilmapiiristä ilmeiseen antautumiseen saa täällä aikaan kiihkeää kärsimättömyyttä ja kätkeytyä ärtymystä. Tämän varalta radiossa julistetaan päivittäin tasavalan presidentin, Marsalkka Mannerheimin ja ulkoministerin puheita, joiden pitäisi selittää maalle moisten uhrausten oikeutusta. Jätän huomiotta, millaisia virallisia selityksiä kansalle annetaan, mutta minusta on vastaansanomaton, että tällaisten ehtojen hyväksyminen hallituksen ja eduskunnan toimesta johtuu kahdesta syystä, jotka ovat kumpikin mahdottomia tunnustaa, mutta ilmi-selviä; toinen on pitkän aikavälin: tilaisuus säilyttää, siinä määrin kuin mahdollista, maan voimat koskemattomina kaikkien tulevien tilanteiden varalle, ja toinen, Kannaksen lohduttoman koetuksen jälkeen, jatkaa sotilastoimintaa musertavaa voimaa vastaan, huolimatta paljon ylistetystä, mutta käytännössä toteuttamiskelvottomasta, liittoutuneiden avusta.”¹⁷

malgrado aiuti alleati tanto vantati ma riconosciuti praticamente irrealizzabili”¹⁷.

Gli eventi del 1940 avrebbero cambiato in maniera determinante il destino di Italia e Finlandia. Tra aprile e giugno la Germania si sarebbe impadronita di Danimarca, Norvegia, Belgio, Olanda e Lussemburgo, spezzando la resistenza dell’esercito francese e obbligando il corpo britannico di spedizione a riparare in Inghilterra. L’Italia il 10 giugno interveniva al fianco della Germania mentre contemporaneamente in giugno e luglio l’Unione Sovietica completava il processo di assorbimento degli stati baltici nonché della Bessarabia e della Bucovina.

Il dopoguerra finno-sovietico si rivelò estremamente difficile. Mosca considerava la Finlandia un paese da inserire saldamente nella propria sfera di influenza, mentre i finlandesi temevano una ripresa delle ostilità da parte dell’armata rossa in ogni momento. Mosca aveva effettivamente accarezzato nei mesi estivi l’idea di procedere a un’occupazione integrale della Finlandia, e l’ambasciata italiana non aveva mancato di mettere Roma al corrente di tali voci, ma il quadro geo-politico era profondamente cambiato dall’inverno precedente. Adesso Mosca necessitava obbligatoriamente dell’esplicito consenso tedesco per attaccare la Finlandia. Consenso che non venne mai. Non solo, Hitler nei mesi estivi aveva iniziato a porre le basi per “l’*Operazione Barbarossa*”, l’attacco nazista all’Unione Sovietica e in questo quadro il ruolo della Finlandia rivestiva grande importanza. La cooperazione militare finno-tedesca si sviluppò gradatamente ma irresistibilmente nel secondo semestre del 1940, per entrare poi in piena operatività nel primo semestre del 1941. Il 22 giugno 1941, la Wehrmacht attaccava l’Unione Sovietica, il 25 giugno l’aviazione della flotta sovietica del baltico solcava i cieli finlandesi attaccando i principali centri urbani. Finlandia e Unione Sovietica erano di nuovo in stato di guerra. Due giorni prima anche l’Italia aveva dichiarato guerra all’URSS. Adesso Finlandia e Italia erano cobelligeranti.

Dopo aver completato nei primi due mesi di campagna militare la riconquista dei territori persi all’Unione Sovietica durante la Guerra d’Inverno i finlandesi si fermarono, rifiutandosi di chiudere la morsa su Leningrado assediata dai tedeschi dal loro lato del fronte. Ciò non fu comunque sufficiente ad evitare al governo di Helsinki la dichiarazione di guerra da parte della Gran Bretagna.

Vuoden 1940 tapahtumat muuttaisivat ratkaisevalla tavalla Italian ja Suomen kohtaloita. Huhti- ja kesäkuun välillä Saksa valtaisi Tanskan, Norjan, Belgian, Hollannin ja Luxemburgin sekä murtaisi Ranskan joukkojen vastarinnan ja pakottaisi Britannian siirtoarmeijan suojelemaan Englantia. Italia liittyi Saksan rinnalle 10. kesäkuuta, sillä välin kun Neuvostoliitto kesä-heinäkuussa saattoi loppuun Baltian maiden sekä Bessarabian ja Bukovinan liittämisprosessit.

Sodanjälkeinen aika Suomen ja Neuvostoliiton välillä osoittautui hyvin vaikeaksi. Moskova piti Suomea maana, joka pitäisi liittää tiukasti sen omaan vaikutuspiiriin, samalla kun suomalaiset pelkäsivät joka hetki puna-armeijan aloittavan uudestaan vihollisuudet. Moskova oli itse asiassa kesän aikana elätellyt ajatusta etenemisestä Suomen täydelliseen miehittämiseen. Italian suurlähetystö ei ollut unohtanut pitää Roomaa ajantasalla näistä huhuista, mutta geopolitiittinen näkymä oli muuttunut ratkaisevasti edellisenä talvena. Nyt Moskova vaati selvän konsensuksen velvoittamana Saksa hyökkäämään Suomeen. Tämä konsensus ei milloinkaan toteutunut. Lisäksi Hitler oli kesän aikana aloittanut Operaatio Barbarossan, natsien hyökkäyksen Neuvostoliittoon, ja tässä tilanteessa Suomen rooli tuli merkittäväksi. Saksan ja Suomen välinen sotilaallinen yhteistyö kehittyi asteittain, mutta ilman vastustusta, vuoden 1940 jälkipuoliskolta alkaen ja päätyi täyteen operatiivisuuteen vuoden 1941 alku-puolella. Wehrmacht hyökkäsi Neuvostoliittoon 22.6.1941 ja 25.6. Neuvostoliiton Itämerenlaivaston ilmavoimat kiisivät Suomen taivaalla hyökäten keskeisiin asutuskeskuksiin. Suomi ja Neuvostoliitto olivat uudelleen sodassa. Kaksi päivää aiemmin myös Italia oli julistanut sodan Neuvostoliitolle. Nyt Suomi ja Italia olivat kanssasotijoita.

Saatuaan ensimmäisen kahden sotakuukauden aikana päätökseen Neuvostoliitolle talvisodassa menetettyjen alueiden takaisinvaltauksen suomalaiset pysähtyivät ja kieltäytyivät sulkemasta pihtejä saksalaisten omalla rintamapuoliskolleen piirittämän Leningradin ympärillä. Tämä ei kuitenkaan rittänyt estämään Britannian sodanjulistusta Suomelle

10. heinäkuuta 1943, kun liittoutuneiden joukot laskivat maihin Sisilian rannoilla ja sota siirtyi suoraan Italian maaperälle, Italian suurlähettiläs Guarnaschelli lähetti Roomaan Suomen tilanteen italialaisen diplomaatin näkökulmasta tiivistävän muistion, joka on syytä esittää kokonaisuudessaan.

Il 10 luglio 1943, mentre gli eserciti alleati sbarcavano sulle spiagge siciliane, portando la guerra direttamente sul territorio italiano, l'ambasciatore Guarnaschelli indirizzava a Roma un lungo memorandum riassuntivo della situazione finlandese vista con gli occhi di un osservatore diplomatico Italiano, che ci sembra necessario riprodurre integralmente.

“Riassumo succintamente la situazione in cui si trova questo paese alla fine di un biennio di guerra.

Situazione militare. Oggi le truppe finlandesi occupano tuttora la linea del fronte raggiunta dopo i primi sei mesi di guerra. Com'è noto iniziato il conflitto con l'URSS, mentre le truppe tedesche avanzavano nei paesi baltici e in Ucraina le truppe finlandesi e quelle tedesche che dalla zona norvegese di Kirkenes erano entrate nella Lapponia finnica rioccupavano nonostante resistenze accanite, tutto il territorio ceduto dalla Finlandia all'URSS con la pace di Mosca, compresa Hanko e eccettuata invece qualche zona nel settore di Salla nonché la parte finnica della penisola dei pescatori. Esse non si fermavano alle vecchie frontiere, ma continuavano ad avanzare anche nella Carelia Orientale sovietica, raggiungendo dopo sei mesi circa di guerra, con l'occupazione della capitale della Carelia sovietica Petroskoj, una linea che dalla riva settentrionale del lago Ladoga, lungo il fiume Sivari raggiunge il lago di Onega, dall'apice del quale si prolunga verso nord-nordovest, fino a ricongiungersi con la linea di frontiera antecedente alla pace di Mosca. Tentativi di avanzare ulteriormente, fino a interrompere la linea ferroviaria che attraversa Sorokka congiunge Murmansk sull'oceano glaciale artico e Kandalaska sul Mar Bianco con la linea ferroviaria di Arcangelo non furono coronati da successo.

Al tentativo tedesco di accerchiamento di Leningrado sviluppatosi fino all'occupazione da parte germanica di Schlüsselburg sulla riva meridionale del lago Ladoga, i finlandesi fermi sullo stretto di Viipuri all'incirca sulla vecchia frontiera, non presero parte; e non è quindi mai avvenuto contrariamente a quanto è comunemente ritenuto dall'osservatore superficiale il congiungimento dell'esercito finlandese con l'esercito tedesco nel settore di Leningrado.

Durante l'inverno 1941-1942, sul fronte finlandese non si verificò la pressione militare sovietica che obbligò le armate del Reich nell'URSS a cedere una parte dei territori conquistati. E da quell'epoca il fronte finlandese è rimasto praticamente

“Teen karkean yhteenvedon tilanteesta, jossa tämä maa on kahden sotavuoden jälkeen.

Sotatilanne. Tällä hetkellä suomalaiset joukot pitävät yhä hallussaan rintamalinjaa, joka saatiin haltuun sodan ensimmäisen kuuden kuukauden aikana. Kuten tiedetään, kun konflikti oli alkanut Neuvostoliiton kanssa ja saksalaisjoukot etenivät samanaikaisesti Baltian maissa ja Ukrainassa, suomalaisjoukot ja Norjan Kirkkoniemeltä Suomen Lappiin saapuneet saksalaisjoukot valloittivat takaisin koko Neuvostoliitolle Suomelta Moskovan rauhansopimuksessa luovutetun alueen, Hangon mukaanlukien, lukuun ottamatta joitakin alueita Sallasta sekä Kalastajasaa-rennon. Joukot eivät pysähtyneet vanhalle rajalle vaan jatkoivat etenemistä Neuvostoliitolle kuuluvaan Itä-Karjalaan ja noin kuuden sotakuukauden jälkeen saavuttivat sekä miehittivät Neuvostoliiton Karjalan pääkaupungin Petroskoin. Rintamalinja kulki Laatokan pohjoisrannalta Syväri-jokea pitkin Ääniselle saakka, jonka kärjestä se jatkui kohti pohjoisluodetta liittyen taas uudelleen Moskovan rauhaa edeltäneeseen rajaan. Yritykset edetä vielä pidemmälle, katkaisemaan rautatie, joka Sorokan kautta yhdistää Murmanskin jäämerelle ja Vienanmeren rannan Kantalahden Arkangeliin eivät olleet menestyksekkäitä.

Saksalaisten yritykseen piirittää Leningrad, mikä johti aina Laatokan etelärannalla sijaitsevan Pähkinälinnan miehittämiseen, suomalaiset eivät ottaneet osaa vaan pysähtyivät Viipurinlahdelle, suurin piirtein vanhalle rajalle; toisin siis kuin pinnalliset tarkkailijat yleisesti luulevat, eivät Suomen ja Saksan joukot milloinkaan yhtyneet Leningradin alueella. Talvella 1941-1942 Suomen rintamalla ei todettu sotilaallista painetta Neuvostoliiton puolelta, joka pakotti Saksan joukot luopumaan osasta Neuvostoliitolta valloittamiaan alueita. Ja tästä lähtien Suomen rintama on käytännössä pysynyt saavutetuissa asemissa; siellä ei ole enää todettu merkittäviä sotatoimia. Tämä pätee myös kaikkein pohjoisimpaan alueeseen, pohjoiselta napapiiriltä Kalastajasaa-rennolle, jonne saksalaiset ovat sijoittaneet joukkojaan.

Suomen kokoama sotavoima on ollut epäilemättä valtava. Voidaan vahvistaa, että liikekannalle pantujen prosentuaalinen osuus, nousten kuuteentoista prosenttiin väestöstä, on suurempi kuin missään muussa sotaa käyvässä maassa. Mutta on otettava huomioon myös avustavat joukot, joihin kuului tuhansia vapaaehtoisia naisia (*Lotta Svärd* -järjestö) sekä lukemattomia 15-18-vuotiaita poikia.

fermo sulle posizioni raggiunte; né si sono più verificate azioni belliche di qualche importanza. Ciò vale anche per il settore all'estremo nord presidiato dai Tedeschi, dal circolo Polare Artico fino alla penisola dei Pescatori.

Lo sforzo militare compito dalla Finlandia è stato certamente imponente. Si afferma che la percentuale dei mobilitati sia la più alta che in qualsiasi altra nazione in guerra, raggiungendo il 16 per cento della popolazione. Ma occorre inoltre tener conto dei servizi ausiliari militari, cui sono adibite migliaia di donne volontarie (organizzazione delle *Lotta Svärd*) e anche numerosi ragazzi dai 15 ai 18 anni.

Per quanto non possa giudicare con esperienza di tecnico, l'impressione che dopo due anni di guerra dà il soldato finlandese è generalmente buona. La disciplina formale è rispettata: la presenza è quasi sempre corretta, salvo nei casi, frequenti in città di soldati in licenza che si ubriacano. Il morale è buono.

Caratteristica del finlandese è di compiere ogni azione con molta serietà e diligenza e di non abbattersi, ma anzi di accanirsi con tenacia di fronte alle difficoltà. Tale caratteristica unita al coraggio personale e al vantaggio di combattere in un ambiente naturale ed in un clima familiari, rendono il soldato finlandese particolarmente atto e valoroso nel combattimento; più ancora, secondo l'opinione generalmente corrente del soldato tedesco, non abituato alla guerra in terreno boschivo.

Un altro elemento contribuisce all'efficienza dell'esercito finlandese: soldati e ufficiali hanno una grande fiducia nelle qualità militari e nell'equilibrio politico del capo supremo dell'esercito maresciallo Mannerheim, la cui figura è venerata da tutti e costituisce il simbolo vivente dell'unità nazionale e della tradizione militare finlandese. Per concludere: dal punto di vista militare la situazione della Finlandia si presenta favorevole. Lo sforzo cui è stato sottoposto l'esercito finlandese nei primi mesi di guerra, ha trovato un compenso ed un contrappeso nello stato di quasi armistizio che è intervenuto successivamente, e che ha permesso non solo di abbondare in licenze, ma anche di distogliere parte degli uomini dal fronte per adibirli a lavori agricoli nell'interno.

Situazione economica. La Finlandia che aveva già intaccato le sue riserve nel corso della guerra invernale 1939-1940 (tra l'altro durante detto inverno il gelo eccezionale aveva completamente distrutto tutti i meli di cui la Finlandia era ricca), pati nel primo inverno di guerra 1941-1942 una vera carestia che obbligò

Vaikken voikaan arvioida asiantuntijan kokemuksella, on suomalaisten sotilaiden kahden sotavuoden jälkeen tekemä vaikutus yleisesti ottaen hyvä. Muodollista kuria kunnioitetaan: esiintyminen on lähes aina korrektia, paitsi niissä kaupungilla yleisissä tapauksissa, joissa vapaalla olevat sotilaat juovat itsensä humalaan. Moraali on hyvä.

Suomalaiselle on luonteenomaista täyttää jokainen tehtävä suurella vakavuudella ja tunnollisuudella, eikä antaa periksi vaan päinvastoin jatkaa sinnikkäästi vaikeuksien edessä. Tällainen luonteenlaatu yhdistettynä henkilökohtaiseen rohkeuteen ja etuun, jonka taistelu luonnollisessa ympäristössä ja tutussa ilmastossa antavat, tekevät suomalaisesta sotilaasta erityisen pystyvän ja urhean taistelussa; lisäksi vielä, yleisen mielipiteen mukaan ei saksalainen sotilas ole sopeutunut so-taan metsässä.

Vielä toinen tekijä vaikuttaa Suomen armeijan tehokkuuteen: sotilailla ja upseereilla on suuri luottamus armeijan yli-päällikön, marsalkka Mannerheimin sotilaalliseen kyvykkyyteen ja poliittiseen viisauteen. Hän on kaikkien kunnioittama, ja tämä muodostaa elävän symbolin kansallisesta yhtenäisyydestä sekä Suomen sotilaallisesta perinteestä. Yhteenvetona: sotilaallisesta näkökulmasta Suomen tilanne on suotuista. Voima, jonka alle Suomen armeija on sodan ensi kuukausina joutunut, on löytänyt korvauksen ja vastapainon sitä seuranneessa lähes aselepoa muistuttavassa tilanteessa. Tämä ei ole ainoastaan mahdollistanut runsaita vapaita vaan myös sen, että osa miehistä on voitu viedä pois rintamalta maatalouden käyttöön sisämaahan.

Taloudellinen tilanne. Suomi, joka oli jo kajonnut reserveihinsä talvisodan aikana 1939-1940 (mainitun talven aikana pakkainen oli muun muassa täysin tuhonnut kaikki omenapuut, joita Suomessa oli paljon), kärsi ensimmäisenä sotatalvena 1941-1942 todellisesta nälänhädästä, mikä pakotti siviilit hyvin raskaisiin uhrauksiin. Tilanne parani huomattavasti vuoden 1942 aikana, ei ainoastaan kasvaneen sadontuoton vaan myös Saksan lisääntyneiden elintarviketoimitusten ansiosta. Saksa vastasi nyt kokonaisuudessaan kolmanneksesta kansakunnan elintarviketarpeista.

Voidaan lisätä, että työvoiman vähyydestä huolimatta suomalaiset onnistuivat erityisesti naisten ja poikien työn avulla lisäämään metsän hyötykäyttöä ja antamaan siten suuremman yllkkeen koko puujalosteiden tuotannolle. Tällä tavoin saatiin

la popolazione civile a durissimi sacrifici. Nel corso del 1942, la situazione si è molto migliorata, non solo per l'aumentato reddito dei raccolti ma anche per il maggior apporto alimentare concesso dalla Germania che oggi praticamente provvede in cifra tonda ad un terzo dei bisogni alimentari della popolazione.

Si aggiunge che, malgrado la scarsezza della manodopera, si è riusciti particolarmente con il lavoro delle donne e dei ragazzi, ad incrementare lo sfruttamento boschivo e a dare quindi un maggiore impulso a tutte le produzioni dei derivati del legno, procurando così merci di esportazioni per poter pagare all'estero quanto viene importato per i bisogni alimentari del paese. In complesso si assiste a un miglioramento progressivo della situazione economica della Finlandia con una ripresa negli scambi con l'estero i quali, senza beninteso raggiungere i livelli di anteguerra, contribuiscono notevolmente alla formazione di un nuovo equilibrio economico, confacente alle particolari contingenze di guerra.

Situazione politica. È vano discutere se l'entrata in guerra della Finlandia sia stata più o meno provocata dalle aggressioni aeree sovietiche. La nazione finlandese che aveva eroicamente combattuto contro il nemico ereditario durante la Guerra invernale 1939-1940 era stata dopo la pace di Mosca sottoposta ad una continua pressione politico-militare da parte dell'URSS e vedeva con giustificato timore approssimarsi il momento, se non fossero intervenuti fatti nuovi, di far la fine dei tre stati Baltici.

Fu perciò per la Finlandia, un atto di vera liberazione quando, denunciato la Germania il patto tedesco-sovietico, essa poté con il suo piccolo ma valoroso esercito affiancarsi alle truppe del Reich sconfinanati nell'URSS e a porre così termine all'incubo della bolscevizzazione che aveva gravato sul paese da oltre un anno. E' comprensibile quindi il perché la Finlandia non mercanteggiò o condizionò il suo intervento in guerra al fianco della Germania. Le bastava di combattere contro l'URSS, a fianco di quell'esercito che aveva meravigliato il mondo per le vittorie riportate in Europa. Essa aprì nel contempo il suo territorio alle truppe tedesche che dalla calotta settentrionale norvegese entrarono nella zona di Petsamo, formando così l'ala settentrionale dello scacchiere finlandese.

La Finlandia è quindi entrata in guerra a fianco della Germania senza aver contratto alcun impegno scritto, né avere

vientituotteita maan tarvitsemien elintarvikkeiden maksamiseksi. Yleisesti ottaen tämä auttoi Suomen taloustilanteen asteittaisessa paranemisessa, yhdessä ulkomaisen kaupankäynnin elpymisen kanssa, mikä ei tietenkään saavuttanut sota edeltänyttä tasoa, mutta vaikutti merkittävästi uuden, sodan erityisiin olosuhteisiin otollisen, taloudellisen tasapainon muotoutumisessa.

Poliittinen tilanne. On tarpeetonta discutella siitä, oliko Suomen ajautuminen sotaan enemmän tai vähemmän Neuvostoliiton ilmahyökkäyksen provosoima. Suomen kansa, joka oli sankarillisesti taistellut perinteistä vihollista vastaan talvisodassa 1939-1940, oli Moskovon rauhan jälkeen joutunut Neuvostoliiton jatkuvan poliittis-sotilaallisen painostuksen alaiseksi, ja se näki oikeutetulla pelolla sen hetken lähestymisen, jollei uusia tekijöitä ilmaantuisi, joka tekisi lopun kolmesta Baltian maasta.

Niin ollen, Saksan sanouduttua irti sopimuksesta Venäjän kanssa, Suomelle olikin todellinen vapautuksen teko, kun se kykeni pienellä mutta urhealla armeijallaan marssimaan Saksan armeijan rinnalla Neuvostoliiton puolelle ja tuomaan tällä tavoin lopun bolsevisoinnin painajaiselle, joka oli vaivannut maata jo yli vuoden. Siten on ymmärrettävää, miksei Suomi tinkinyt tai asettanut ehtoja sotaan liittymisestä Saksan rinnalle. Sille riitti Neuvostoliittoa vastaan taisteleva sen armeijan rinnalla, joka oli hämmästyttänyt maailmaa voitoillaan ympäri Eurooppaa. Sillä välin Suomi avasi alueensa Saksan joukoille, jotka siirtyivät Norjan pohjoiskalotilta Petsamon alueelle muodostaen tällä tavoin Suomen lohkon pohjoisen siiven.

Suomi liittyi siten sotaan Saksan rinnalle ilman minkäänlaista kirjallista sopimusta taikka muodollisia takuita. Tilanne ei ole muuttunut vielä tänäänkään. Suomi liittyi Antikomintern-sopimukseen alkuperäisten allekirjoittajavaltioiden uusia sopimuksen (Berliini, marraskuu 1940), muttei ole allekirjoittanut kolmisopimusta. Siten Suomi ei ole teoriassa pakotettu solmi- maan rauhaa yhdessä Saksan taikka muiden kolmisopimuksen maiden kanssa.

Suomen poliittisen tilanteen erityislaatuisuus korostuu vielä siinä, että perinteiset sympatiat ja vilpiton kiitollisuus menneisyydessä saadusta avusta ovat sitoneet ja sitovat Suomen kansakuntaa Isoon-Britanniaan sekä Amerikan yhdysvaltoihin.

Neuvostliiton vastaisen sodan venyminen, vastoin Suomenkin alun toiveita kuuden kuukauden sodasta, on tehnyt Suomen,

ricevuto formali garanzie. Tale situazione non è cambiata a tutt'oggi. La Finlandia ha aderito al patto Anticomintern al momento della sua rinnovazione da parte delle potenze originariamente firmatarie (Berlino, novembre 1941); ma non ha sottoscritto il patto Tripartito. Né è quindi teoricamente impegnata a concludere la pace insieme alla Germania ed alle altre potenze del tripartito.

La particolarità della situazione politica della Finlandia è inoltre accentuata dal fatto che simpatie tradizionali ed oneste riconoscenze per gli aiuti ricevuti nel passato hanno legato e legano la nazione finlandese alla Gran Bretagna e agli Stati Uniti d'America.

Il prolungarsi della guerra contro l'URSS, contrariamente alle speranze all'inizio non soltanto dalla Finlandia concepite di una guerra di sei mesi, ha reso ancor più delicata e complessa la posizione politica della Finlandia che combatteva e combatte la Russia, alleata di quei paesi anglosassoni alla cui amicizia la Finlandia tiene in modo particolare. Questa situazione si è risolta per quanto riguarda la Gran Bretagna nella dichiarazione di guerra fatta alla Finlandia in data 6 dicembre 1941. Per quanto riguarda gli Stati Uniti d'America, questi hanno svolto ripetuti tentativi per indurre la Finlandia a sospendere le ostilità. Tentativi rimasti senza risultato, ed hanno minacciato più volte di rompere le relazioni diplomatiche e anche di dichiarare la guerra, senza giungere tuttavia a dare seguito effettivo alla minaccia. La situazione dei rapporti tra USA e Finlandia è tuttavia tesa.

È prevedibile che nelle condizioni attuali del conflitto mondiale, ulteriori tentativi per indurre la Finlandia a ritirarsi dalla lotta contro l'URSS rimarranno come i precedenti senza risultato. La posizione della Finlandia è segnata. Qualunque siano le sue simpatie politiche verso le cosiddette democrazie occidentali, essa ha un unico fondamentale problema da risolvere, quello della difesa verso il possente vicino orientale. Finché dura la lotta della Germania contro l'URSS, la Finlandia non potrà non essere al suo fianco. La garanzia che fornisce oggi l'esercito tedesco per la difesa della Finlandia non potrebbe certo essere sostituita da promesse o garanzie verbali anglo-americane. Tanto più quando Mosca continua a mostrarsi del tutto ermetica circa le sue intenzioni verso la Finlandia.

Questa teme soprattutto un'eventualità; quella cioè che le vicissitudini della guerra comportino una ricostituzione di quella intesa politica Russo-tedesca, esistita dall'agosto 1939 fino allo scoppio del conflitto fra Germania e URSS.

joka taisteli ja taistelee anglosaksisten maiden kanssa liittoutunutta Venäjää vastaan ja joiden ystävyys on Suomelle erityisen merkittävää, poliittisesta tilanteesta yhä herkemman ja monimutkaisemman. Tämä tilanne ratkesi Ison-Britannian osalta sen julistaessa sodan Suomea vastaan 6.12.1941. Mitä Amerikan yhdysvaltoihin tulee, se yritti toistuvasti saada Suomea lopettamaan vihamielisyydet. Yritykset jäivät vaille tuloksia ja uhkasivat useasti rikkoa diplomaattisuhteet sekä aiheuttaa sodan julistamiseen, mikä ei kuitenkaan johtanut varsinaisiin seurauksiin. USA:n ja Suomen väliset suhteet olivat näin ollen kireät.

On oletettavissa, että tämänhetkisen maailmanlaajuisen konfliktin vallitessa yritykset saada Suomi vetäytymään sodasta Neuvostoliittoa vastaan jäävät tuloksettomiksi, kuten aiemminkin. Suomen asema on selvä. Mitkä tahansa Suomen poliittiset sympatiat ovatkin niin kutsuttuja länsimaisia demokratioita kohtaan, maalla on yksi ainoa ongelma ratkaistavanaan: puolustautuminen vahvaa itänaapuria vastaan. Niin kauan kuin Saksan taistelu Neuvostoliittoa vastaan jatkuu, Suomi ei voi olla olematta sen rinnalla. Angloamerikkalaisten lupaukset ja suulliset takaukset eivät toki pysty korvaamaan Saksan armeijan Suomen puolustukselle tällä hetkellä tarjoamaa varmuutta. Sitä suuremmalla syyllä, kun Moskova on edelleen täysi arvoitus aikeissaan Suomea kohtaan.

Tämä pelkää ennen kaikkea erästä mahdollisuutta; sitä, että sodan vastoinkäymiset palauttaisivat Neuvostoliiton ja Saksan välisen yksimielisen politiikan, joka oli valloillaan elokuusta 1939 sodan syttymiseen saakka. Tässä tapauksessa Suomi, jolla ei ole muodollisia velvotteita Saksaa kohtaan jatkaa sotaä tämän kanssa yhteiseen rauhaan saakka, mutta joka ei ole myöskään saanut Saksalta takuita erillisrauhan solmisesta, epäilemättä uhrattaisiin ja sen tulevaisuus vaarantuisi vakavasti.

Mitä kotirintamaan tulee, voidaan sen sanoa olevan yhä kahden sotavuoden jälkeen yhtenäinen ja vahva. Kansa ei välttämättä suhtaudu sotaan intomielisesti, mutta pitää sitä välttämättömänä kohtalona ja välttämättömänä puolustukselle. Kaikki puolueet äärioikeistosta sosialisteihin ovat yhtä mieltä siitä, että sotaponnistuksia on jatkettava parhaalla sisulla. Sitä todistaa se tosiasia, että sodan alusta asti maata ovat johtaneet koalitiiohallitukset, joissa on ollut tärkeimpien puolueiden edustjia.

In questo caso la Finlandia che non ha assunto impegni formali verso la Germania di condurre la guerra con essa fino a una pace comune, ma che non ha neanche dalla Germania ricevuto garanzie di non concludere una pace separata, verrebbe evidentemente sacrificata ed il suo avvenire seriamente compromesso.

Per quanto riguarda il fronte interno, può dirsi che dopo due anni di guerra questo sia ancora ben solido e forte. La guerra viene dal popolo non certo accolta con entusiasmo ma considerata come una fatalità ineluttabile e come una necessità di difesa. Tutti i partiti politici dall'estrema destra sino al partito socialista sono d'accordo nel condurre lo sforzo bellico col miglior animo. Ne è prova il fatto che il paese è stato, dall'inizio della guerra governato da gabinetti di coalizione con rappresentanti dei principali partiti.

I sacrifici sono disciplinatamente sopportati anche dalle classi sociali più elevate, le quali danno anzi l'esempio nel partecipare al lato dei meno abbienti al lavoro obbligatorio; come pure prendono parte a iniziative volontarie, come ad esempio quella di contribuire al taglio degli alberi.

Il fronte interno non presenta incrinature, anche per l'azione della donna finlandese che mostra, oltre alle qualità di lavoro, di tenacia, di sopportazione al sacrificio, un patriottismo superiore ad ogni elogio.

Certo le menti più riflessive non si nascondono la serietà della situazione.

Siamo oggi lontani dall'euforia dei primi mesi di guerra. Le difficoltà che incontra la Germania per piegare il suo nemico orientale si ripercuotono nello spirito di quei finlandesi che guardano lontano nel futuro. Ma malgrado ciò due elementi compensano e attutiscono le preoccupazioni su quanto potrà accadere in avvenire. Il primo è, che data la situazione delle cose, non resta alla Finlandia da fare altro che continuare a combattere la guerra contro l'URSS a fianco della Germania. Il secondo è la convinzione, qui comune a molti che qualunque cosa accada, le sorti della Finlandia saranno salvate dall'Inghilterra e dagli Stati Uniti, le quali non possono - si ritiene qui generalmente - non avere interesse a mantenere ad est della penisola scandinava una prima solida trincea, quella finlandese, a difesa dall'espansionismo russo verso l'Atlantico. E questo stato d'animo, abbastanza diffuso, contribuisce notevolmente a far accettare il futuro con sufficiente fiducia; ed insieme influire sulla determinazione di far tutto per non spezzare ogni

Myös ylemmät sosiaaliluokat ovat kurinalaisesti kestäneet uhraukset ja toimineet esimerkkinä osallistumalla pakolliseen työhön vähemmän varakkaiden rinnalla; kuin myös vapaaehtoishankkeisiin, kuten esimerkiksi puidenhakkuuseen.

Kotirintama ei osoita säröilyä myöskään suomalaisen naisen toiminnan ansiosta, mikä näkyy työnteon lisäksi sinnikkyutenä, uhrausten kestämisenä ja kaikkea ylistystä korkeampana isänmaallisuutena.

Tietenkään harkitsevammat mielet eivät piiloudu tilanteen vakavuudelta.

Olemme tänään kaukana ensimmäisten sotakuukausien euforiasta. Saksan kohtaamat vaikeudet itäisen naapurinsa taivuttelussa heijastuvat niiden suomalaisten mieliin, jotka katsovat kauaksi tulevaisuuteen. Mutta tästä huolimatta kaksi tekijää kompensoi ja vaimentaa huolia siitä, mitä tulevaisuudessa voi tapahtua. Ensimmäinen on se, että asiointilan huomioon ottaen Suomella ei ole muuta mahdollisuutta kuin jatkaa taistelua Neuvostoliittoa vastaan Saksan rinnalla. Toinen on täällä yleinen vakaumus siitä, että mitä hyvänsä tapahtuukin niin Englanti ja Yhdysvallat pelastavat Suomen. Täällä ollaan yleisesti sitä mieltä, että ne eivät voi olla haluttomia pitämään Skandinavian niemimaan itäpuolella yhtä lujaa taisteluhautaa, siis suomalaisia, suojana Venäjän ekspansionismille kohti Atlanttia. Tämä melko levinnyt mielentila vaikuttaa huomattavasti siihen, että tulevaisuuteen suhtaudutaan riittävällä luottamuksella. Kokonaisuutena tällä on vaikutusta päätökseen tehdä kaikki mahdollinen, jotteivät kaikki suhteet Amerikkaan katkeaisi, kuten myös harkintaan säästää joukkoja tänään venäläisiä vastaan, jottei huomenna huomattaisi, että on päädytty varustautumattomina muuttuneisiin olosuhteisiin.”¹⁸

Seuraavat viikot ja kuukaudet asettaisivat Italian ja Suomen vaikeiden olemassaoloa koskevien valintojen eteen, jotka olisivat olennaisia molempien maiden irtaantumiselle toisen maailmansodan suunnattomasta tragediasta. Tämä tragedia määrittäisi uuden geopolittisen suunnan, jota seurata uudessa sodanjälkeisessä, täysin muuttuneessa maailmassa. Se olisi täynnä tunteimatonta, eikä yhtään vähemmän monimutkainen niin Italian kuin Suomenkaan tulevaisuudelle.

- 1 Vaikka Suomi vuodesta 1809 vuoteen 1917 oli osa Venäjän keisarikuntaa, se nauttii laajaa itsehallintoa. Suomi julisti itsenäisyytensä 6.12.1917.

rapporto con l’America, come pure sulla considerazione che convenga risparmiare oggi le forze contro i russi per non trovarsene sprovvisi domani in diverse circostanze”¹⁸.

Le settimane e i mesi successivi avrebbero posto l'Italia e la Finlandia davanti a durissime scelte esistenziali, rilevanti tanto per l'uscita di entrambi i paesi dalla tragedia immane della seconda guerra mondiale che per la determinazione di un percorso geo-politico nuovo, da seguire in un mondo post bellico totalmente cambiato rispetto al precedente ma non meno complesso e carico di incognite per il futuro tanto per Roma che per Helsinki.

- 1 Dal 1809 al 1917 il granducato di Finlandia fece parte dell'impero russo, pur godendo di un grado notevole di autonomia interna. La Finlandia proclamò la sua indipendenza il 6.12.1917.
- 2 Cfr Documenti diplomatici italiani, serie V Vol 7 p 407.
- 3 In seguito alla rivoluzione di febbraio del 1917, il regime zarista era stato abrogato e la Russia era di fatto una repubblica pluripartitica (almeno nella maggior parte del suo territorio), che continuava il suo impegno militare a fianco dei governi di Londra, Parigi e Roma.
- 4 Cfr Documenti diplomatici italiani, serie V Vol 8 pp 414-415.
- 5 Cfr Documenti diplomatici Italiani, serie V vol 10 p 13.
- 6 Cfr Massimo Longo Adorno, *Storia della Finlandia contemporanea. Il percorso della modernità e l'integrazione nel contesto europeo*. Milano 2014 pp 25-41.
- 7 Cfr Roberto Vivarelli, *Storia delle origini del fascismo. L'Italia dalla Grande Guerra alla Marcia su Roma*, Bologna 2012.
- 8 Cfr M. Rintala, *Three Generations: the Extreme right Wing in Finnish Politics*, Bloomington 1962.
- 9 Cfr Massimo Longo Adorno, *La Guerra d'inverno. Finlandia e Unione Sovietica 1939-1940*. Milano 2010.
- 10 Eljas Erkkö,(1895-1965) ministro degli esteri della Finlandia dall' Novembre 1938 al Novembre 1939.
- 11 Cfr Documenti diplomatici italiani, serie IX vol 1 pp 525-530.
- 12 Väinö Tanner (1881-1966), fu il principale leader del partito socialdemocratico finlandese. Dal 1937 al 1939 fu Ministro delle Finanze, dal dicembre 1939 al marzo 1940 durante la Guerra d'Inverno fu Ministro degli Esteri. Tra il 1940 e il 1942, ricoprì l'incarico di ministro del commercio.

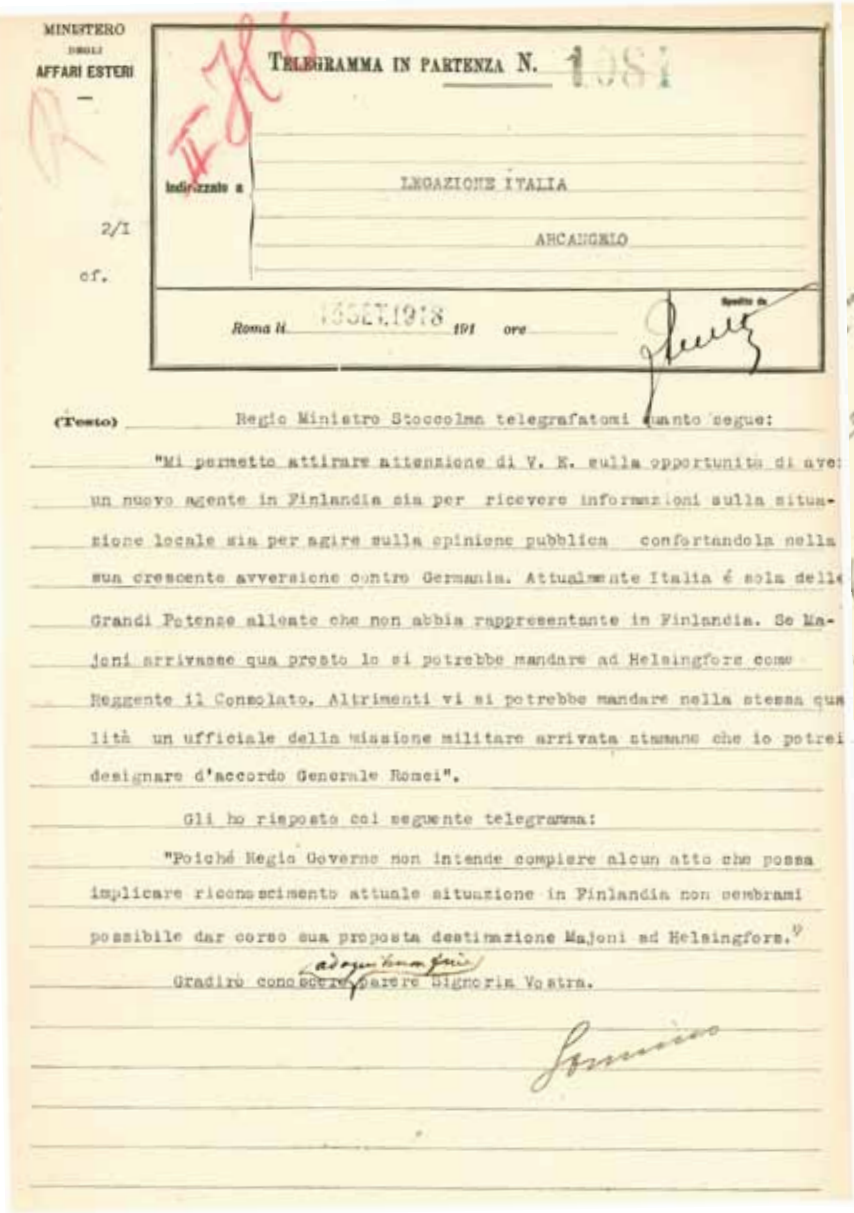
- 1 Vuodesta 1809 vuoteen 1917 Suomen Suuriruhtinaskunta oli osa Venäjän keisarikuntaa ja nauttii suurta sisäistä autonomiaa. Suomi julisti itsenäisyytensä 6.12.1917.
- 2 Ks. Documenti diplomatici italiani, serie V Vol 7 s. 407.
- 3 Tsaarinvalta oli helmikuun vallankumouksessa vuonna 1917 kumottu ja Venäjä oli tosiasiassa monipuolueinen tasavalta (ainakin suurimmassa osassa maata), joka jatkoi sotilaallista liittoaan Lontoon, Pariisin ja Rooman hallitusten kanssa.
- 4 Ks. Documenti diplomatici italiani, serie V Vol 8 s. 414-415.
- 5 Ks. Documenti diplomatici Italiani, serie V vol 10 s. 13.
- 6 Ks. Massimo Longo Adorno, *Storia della Finlandia contemporanea. Il percorso della modernità e l'integrazione nel contesto europeo*. Milano 2014 s. 25-41.
- 7 Ks. Roberto Vivarelli, *Storia delle origini del fascismo. L'Italia dalla Grande Guerra alla Marcia su Roma*, Bologna 2012.
- 8 Ks. M. Rintala, *Three Generations: the Extreme right Wing in Finnish Politics*, Bloomington 1962.
- 9 Ks. Massimo Longo Adorno, *La Guerra d'inverno. Finlandia e Unione Sovietica 1939-1940*. Milano 2010.
- 10 Eljas Erkkö (1895-1965) oli Suomen ulkoministeri marraskuusta 1938 marraskuuhun 1939.
- 11 Ks. Documenti diplomatici italiani, serie IX vol 1 s. 525-530.
- 12 Väinö Tanner (1881-1966) oli Suomen Sosiaalidemokraattisen Puolueen pääasiallinen johtaja. Vuosina 1937-1939 hän toimi valtiovarainministerinä, talvisodan aikana joulukuusta 1939 maaliskuuhun 1940 ulkoministerinä. Vuosina 1940-1942 hän oli kauppa- ja teollisuusministerinä.
- 13 Ks. Documenti diplomatici italiani, serie IX vol 7 s. 422-423.
- 14 Neuvostoliiton Ruotsin suurlähettiläs.
- 15 Juho Kusti Paasikivi (1870-1956) oli Suomen pääministeri toukokuusta marraskuuhun 1918. Hän johti Suomen valtuuskuntaa, joka 14.10. 1920 allekirjoitti Neuvostoliiton kanssa Tarton rauhansopimuksen, jolla Moskova tunnusti Suomen kansallisen itsenäisyyden. Vuosina 1936-1939 Paasikivi oli Suomen suurlähettiläänä Tukholmassa. Hän johti Suomen valtuuskuntaa, joka lokakuussa 1939 kävi neuvotteluja Neuvostoliiton kanssa. Vuosina 1940-1941 hän oli Suomen Moskovan suurlähettiläs. Vuosina 1945-1946 Paasikivi johti koalitiollahitusta, johon kuului kommunisteja, sosiaalidemokraatteja ja Maalaisliiton edustajia. Vuosina 1946-1956 hän toimi tasavallan presidenttinä.
- 16 Ks. Documenti diplomatici italiani, serie IX, vol 3 s. 395.
- 17 Ks. Documenti diplomatici italiani, serie IX, vol 3 s. 470-471.
- 18 Ks. Documenti diplomatici italiani, serie IX vol 10, s. 642-646.

- 13 Cfr Documenti diplomatici italiani , serie IX vol 7 pp 422-423.
- 14 Ambasciatore dell’ URSS in Svezia.
- 15 Juho Kusti Paasikivi (1870-1956), dal maggio al novembre 1918 fu capo del governo finlandese. Guidò la delegazione finlandese che firmò il 14 ottobre 1920 la pace di Tart con l’Unione Sovietica, con cui Mosca riconosceva l’indipendenza nazionale della Finlandia. Dal 1936 al 1939 fu ambasciatore finlandese a Stoccolma. Guidò la delegazione finlandese che nell’ottobre 1939 gestì i negoziati con l’Unione Sovietica. Dal 1940 al 1941 fu ambasciatore finlandese a Mosca. Tra il 1945 e il 1946 fu primo ministro alla testa di una coalizione comprendenti, comunisti, socialdemocratici e partito agrario. Dal 1946 al 1956 fu presidente della Repubblica.
- 16 Cfr Documenti diplomatici italiani, serie IX, vol 3 p 395.
- 17 Cfr Documenti diplomatici italiani, serie IX, vol 3 pp 470-471.
- 18 Cfr Documenti diplomatici italiani, serie IX vol 10, pp 642-646.

L'autore è ricercatore presso la Cattedra di Storia contemporanea dell’Università di Messina
Tekijä on nykyajan historian tutkija Messina yliopistossa

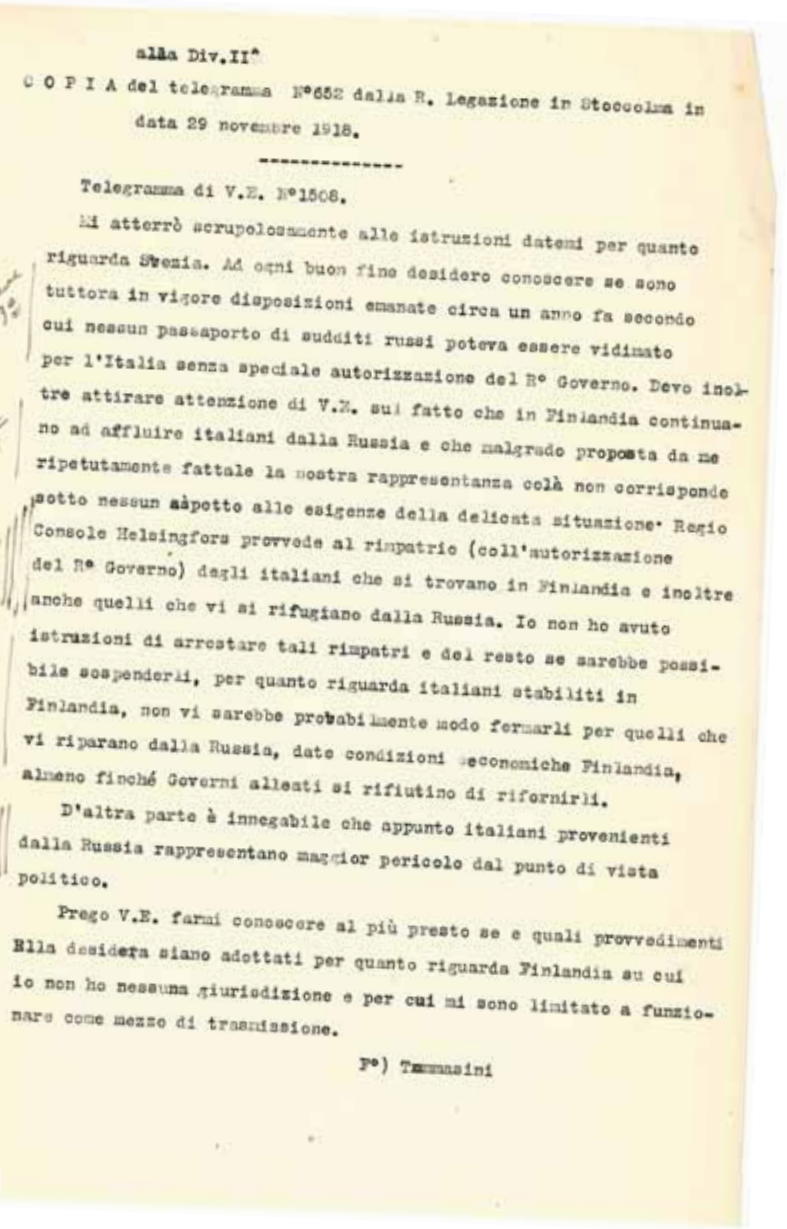
Documenti diplomatici: Archivio Storico-Diplomatico del Ministero degli Affari Esteri e della Cooperazione Internazionale

Diplomaattisia dokumentteja: Italian ulkoasiain- ja kansainvälisen yhteistyön ministeriön historiallis-diplomaattinen arkisto

13.09.1918 telegramma Ministro Esteri Sonnino a Legazione Italiana in Arcangelo su proposta istituzione Regio Consolato a Helsingfors.

Ulkoministeri Sonninon 13.9.1918 lähettämä sähkö Arkangelin Italian edustustoon koskien kuninkaallisen konsulaatin perustamista Helsingforsiin.

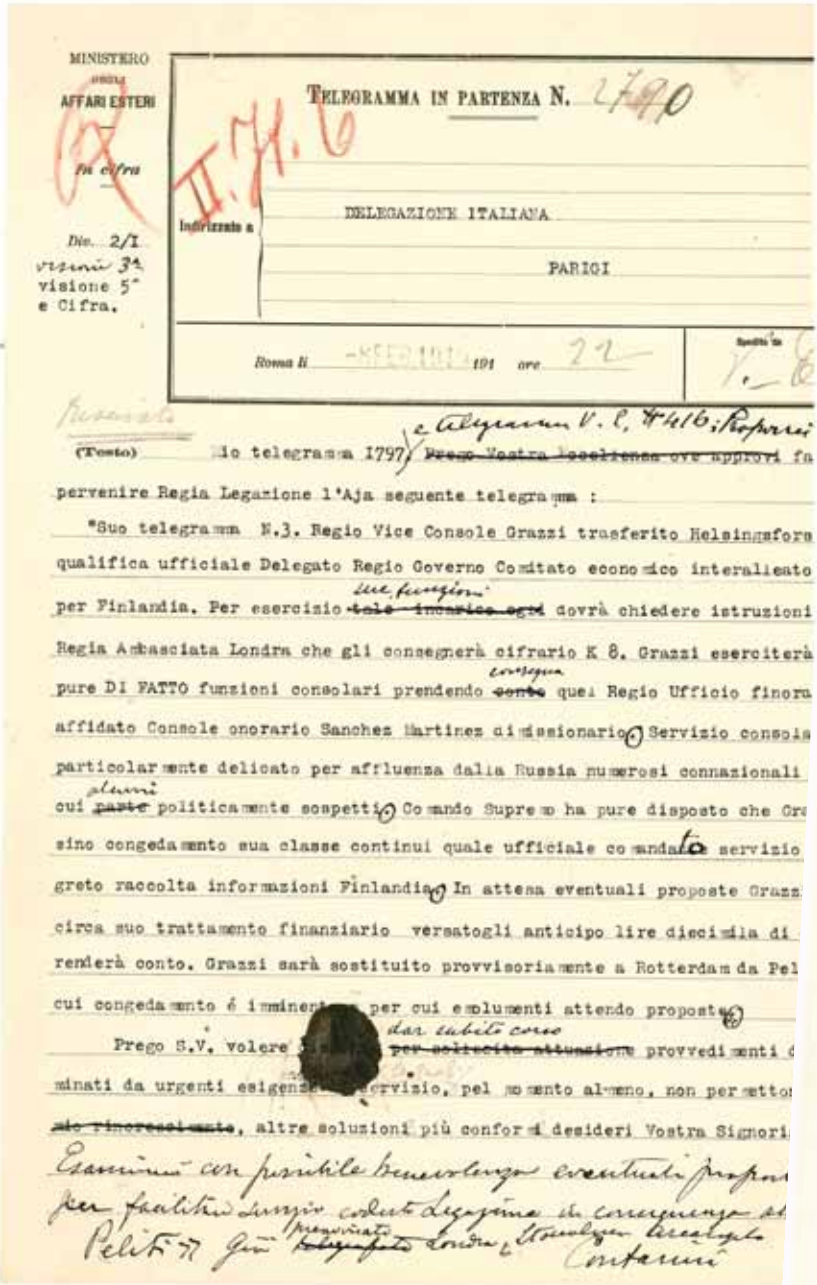

29.11.1918 telegramma Tomassini R.Legazione Stoccolma su Consolato Helsingfors e rimpatrio rifugiati da Russia e Finlandia

Tomassinin 29.11.1918 päivätty sähkö Tukholman edustustoon koskien Helsingforsin konsulaattia ja pakolaisten kotiuttamista Venäjältä ja Suomesta.

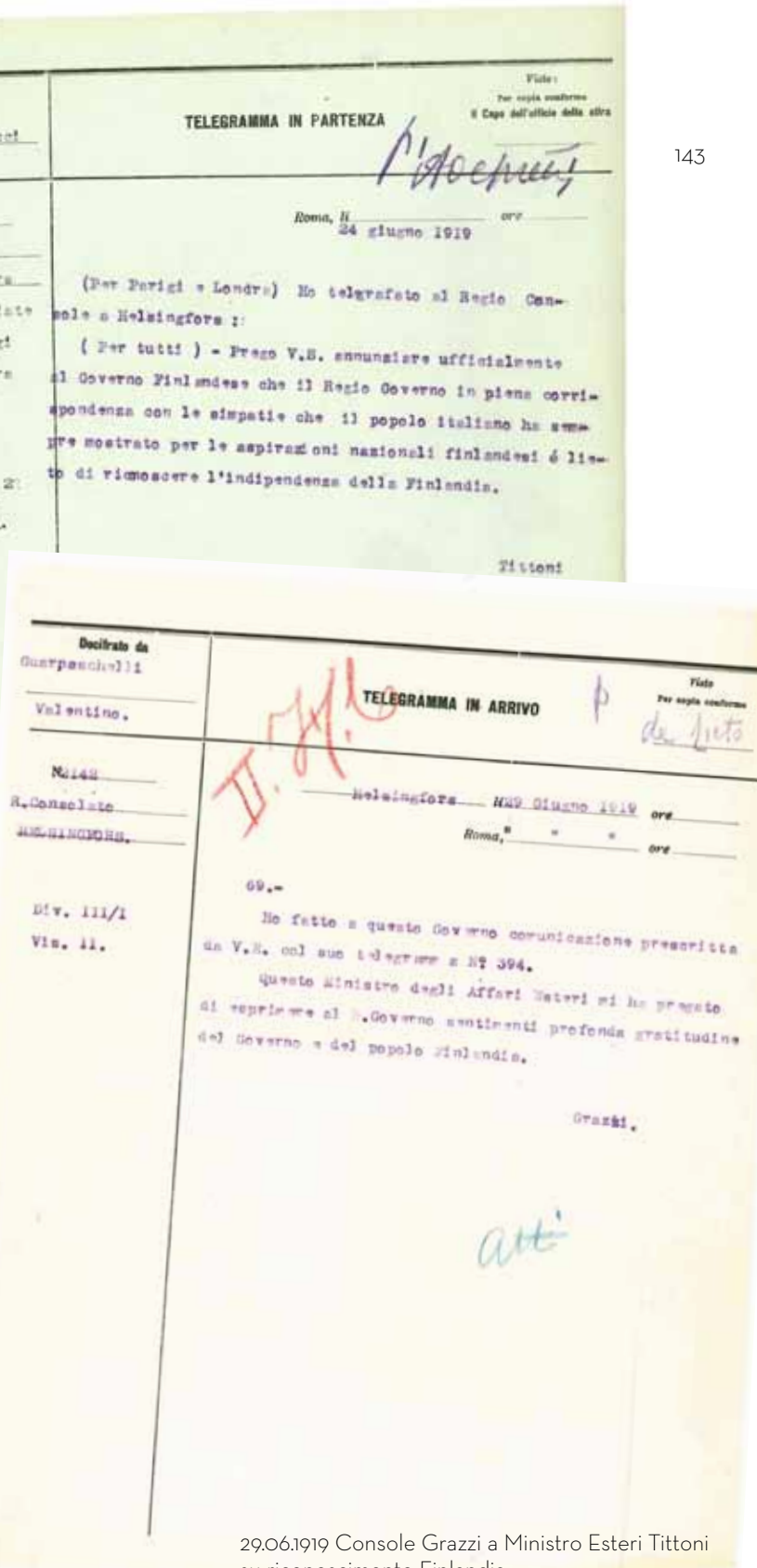
24.06.1919, telegramma Ministro Esteri Tittoni a Console Grazzi su riconoscimento Finlandia

Ulkoministeri Tittonin 24.6.1919 päivätty sähkö konsuli Grazzille Suomen valtion tunnustamisesta.

08.02.1919 telegramma Segretario Generale MAE Contarini a Legazione italiana a Parigi su trasferimento Console Grazzi da Rotterdam a Helsingfors come Delegato al Comitato Interalleato Economico per la Finlandia

Ulkoministeriön valtiosihteeri Contarinin sähkö 8.2.1919 Italian Pariisiin edustustolle koskien konsuli Grazzin siirtymistä Rotterdamista Helsingforsiin liittoutuneiden Suomessa toimivan talouskomission jäseneksi.

29.06.1919 Console Grazzi a Ministro Esteri Tittoni su riconoscimento Finlandia

29.6.1919 konsuli Grazzi ulkoministeri Tittonille Suomen valtion tunnustamisesta.

R. LEGAZIONE d'ITALIA
Helsingfors 17 Maggio 1923.
UFFICIO PERSONALE
REGISTRATO
Signor Ministro,
Ho l'onore di riferire al dispaecio del
4 corrente n. 107586/13 Uff. Amm.
Privo di una risposta al mio rapporto
del 17 aprile u. s. n. 151/78, per non correre il
rischio di dover tornare all'albergo (con piu gravi
spese per l'erario) inquantochè al 1º giugno avrei
dovuto ad ogni modo sloggiare dall'appartamentino
lasciato dal Cav. Sapuppo, mi sono trovato costretto
ad agire per il meglio senza previa autorizzazione
di Vostra Eccellenza.
Ho affittato difatti dal 1º Maggio U. s.
per un periodo di quattro mesi un altro appartamen-
tino, dello stesso genere del precedente, ma situato
in ben migliore localita, con stanze piu grandi, mobi-
li piu decenti, insomma, piu decoroso dell'altro. Sol-
tanto, anch'esso consta di sole quattro stanze. Così-
che, togliendone una per la cancelleria ed una per
A Sua Eccellenza
L'on. BENITO MUSSOLINI
Ministro degli Affari Esteri.
ROMA.

Il mio studio, restano una sala da pranzo ed un sa-
lotta, ed io sono costretto a dormire su di un letto
improvvisato. Non ho che una camera per una persona di
servizio: l'altra alloggia fuori dell'appartamento, con
una spesa supplementare di 500 marchi finlandesi al
mese, circa Lire 275: prezzo notevole per noi, ma equo
in questo paese di forte carezza della vita.
La spesa mensile di marchi cinquemila. Assi-
cure Vostra Eccellenza che, malgrado le mie ricerche
fatte per mezzo di persona amica e non direttamente
non fu possibile trovare qualche cosa di decoroso per
un minor prezzo. Prego quindi di volermi autorizzare
ad emettere analoga tratta sul R. Ministero. E siccome
il marco tende sempre al rialzo - ne logicamente può
essere diverso, date le floride condizioni del bilancio
di questo Stato - suggerirei di emettere la tratta per
i quattro mesi di maggio, giugno, luglio, agosto. Ad essa
potrei aggiungere le spese d'albergo (M. 1133) per i
giorni nei quali rimasi qui col Cav. Sapuppo, inquant-
ochè evidentemente non potevo andare ad abitare in
quell'appartamento, oltrechè, per senso di decoro per
materiale impossibilità di spazio. D'altronde l'importo
complessivo non supera la spesa autorizzata per quel
mese.

Infine prego l'Eccellenza Vostra di volermi far
conoscere dove debbo inscrivere le spese incontrate per
indispensabili piccoli adattamenti nel nuovo locale (tras-
porti di lampade, rimozione di mobili ecc.), che non
superano d'altronde i 250 marchi. Io sopporterò le spese
per l'alloggio della persona di servizio.
Prego l'Eccellenza Vostra, di voler gradire gli
atti del mio profondo ossequio.
Maioni

17.05 e 27.09.1923. Lettere I.S. Min. Plen. Maioni
a Ministro degli Affari Esteri Benito Mussolini su
problemi logistici legazione Helsingfors.

Täysivaltainen Ministeri ja Erikoislähettiläs,
Maionin 17.05. ja 27.09.1923 kirjeet ulkoasian-
ministerille Benito Mussolinille koskien Helsingin
lähetyksen logistisia ongelmia

R. LEGAZIONE d'ITALIA
Helsingfors 17 settembre 1923
Prot. 512/221
Foe. I
Congedo del titolare.
Signor Ministro,
Ho l'onore di pregare l'Eccellenza Vostra
di volermi accordare il regolare congedo per l'anno cor-
rente del quale non ho ancora usufruito (quello goduto
in marzo scorso si riferiva all'anno 1922). Oltre a rea-
zioni private (rinnovo di affittanze) ed alla neces-
sità di conferire personalmente in merito al negoziato
per il Trattato di commercio, sento fisicamente e morale-
mente il bisogno di lasciare per qualche tempo questa
residenza . Il clima, umido e ventoso anche d'estate ,
tale da non aver riscontro in alcun altro paese d'Europa
(non senza ragione si dice che ad Helsingfors vi sono
otto mesi d'inverno e quattro di cattivo tempo) mi è
proprio poco confacente. Moralmente la vita che qui si
conduce, tagliata come si è fuori del resto d'Europa ,
sia per mancanza di rapide comunicazioni, che per - nelle
di giornali bene informati, rende necessario per chioche-
sia ma sopra tutto per un funzionario di ristabilire il
contatto specialmente col proprio Paese.
Sarebbe mia intenzione di volermi dell'au-
torizzazioe di Vostra Eccellenza verso il pri-
cipio di novembre, epoca nella quale le comunicazioni sono
A Sua Eccellenza
L'on. Benito Mussolini
MINISTRO DEGLI AFFARI ESTERI ROMA.

ancora relativamente buona, anche per il ritorno: ma natu-
ralmente non partirò, se non quando la situazione internazio-
nale nei nostri riguardi sarà completamente chiarita.
E' soltanto per la poca frequenza delle comunica-
zioni postali e per le speciali di questa Legazione, che io
mi rivolgo fin d'ora a Vostra Eccellenza . Poichè non è ad-
detto a questo Ufficio, se non nell'organico, un Segretario
(oltre al Ministro non v'è che una signorina, dattilografa
segretaria e interprete,) si deve provvedere all'invio di
un incaricato d'Affari. Miglior partito sarebbe indubbi-
mente quello d'inviare un funzionario da Roma destinandolo
qui come Segretario per restarvi anche qualche tempo, quan-
tunque il lavoro non sia eccessivo, ma per decoro dell'Uf-
ficio stesso . L'invio provvisorio del Segretario della Re-
gia Legazione di Stoccolma o di qualche altra Legazione vic-
cina può creare imbarazzi, soprattutto durante la stagione in-
vernale, durante la quale vi sono ricevimenti di Corte, del
Corpo Diplomatico ecc. ecc. Se poi l'Eccellenza Vostra creden-
se di affidare la reggenza della Legazione all'Addetto Navale
Capitano di Vascello Denti di Pirano, che attualmente si tro-
va qui, la soluzione vorrebbe facilitata.
Sarei vivamente grato all'Eccellenza Vostra se vo-
lesse compiacersi di comunicarmi al più presto possibile le
sue decisioni, per potermi regolare in proposito.
Le prego di gradire, signor Ministro, gli atti del
mio profondo ossequio.
Maioni

17.05 e 27.09.1923. Lettere I.S. Min. Plen. Maioni
a Ministro degli Affari Esteri Benito Mussolini su
problemi logistici legazione Helsingfors.

Täysivaltainen Ministeri ja Erikoislähettiläs,
Maionin 17.05. ja 27.09.1923 kirjeet ulkoaisian-
ministerille Benito Mussolinille koskien Helsingin
lähetyksen logistisia ongelmia

LEGAZIONE ITALIA
Helsingfors 21 giugno 1923.
MINISTERO DEGLI AFFARI ESTERI
REGISTRATO
Signor Ministro.
Non so se questa residenza sia considerata come disagiata, in conseguenza delle condizioni del clima, agli effetti dell'articolo 16 del R. Decreto 21 gennaio 1913. Io credo che ben pochi alibi possano paragonarsi a questo. Unico i dati ufficiali forniti da questo Ufficio Meteorologico le cifre sono abbastanza eloquenti, perché sia necessario commentarle. Comunque parlando mi basti il dire che a tutt'oggi si deve portare il soprabito e che alla sera si deve accendere tutto il fuoco.
D'altronde un recente articolo apparso nel "Giornale" di Roma da un'idea esatta delle condizioni climatiche di questa città, nota come male per tutti le malattie reumatiche. Eredo quindi comprendendo Helsingfors era la residenza disagiata.
Con profondo ossequio.
P. H. Maioni

21.06.1923 Lettera I.S. Min. Plen. Maioni a Ministero Esteri su rigidita' clima di Helsinki

21.06.1923 päivätty kirje Maionilta ulkoasiainministerille Helsingin ilmastoin ankaruudesta

Notendegiska data för Helsingfors sept 1922-maj 1923

	1922	1923
Medel maxtemperatur i C°	18.5	11.4
Medel minustemperatur i C°	2.5	-8.7
Medel maxtemperatur i mm	58.5	13.9
Medel minustemperatur i mm	52	55
Medel maxtemperatur i mm	41	35

Helsingfors, 21 juni 1923
Per hälsningar och förhoppningar
P. H. Maioni

Härmed har Meteorologiska Centralanstalten äran överlämnat de av Eders Excellens önskade uppgifterna och ber anstalten tillika få meddela att avsländandet av dessa uppgifter fördröjts på grund därav att medelfuktighetsgraden ej ännu var beräknad för början av detta år.

Med utmärkt högaktning
P. H. Maioni

TRADUZIONE.
20 giugno 1923.
Colla presente l'Ufficio Meteorologico Centrale si pregia trasmettere i dati richiesti da V.E. e si scusa per il ritardo, causato dal fatto che i dati per l'umidità non erano stati ancora calcolati per il principio dell'anno.
Colla massima considerazione
(Firmato Melander)

R. LEGAZIONE ITALIA
Helsingfors 25 maggio 1924
DIREZIONE GENERALE AFFARI - GENERALI
REGISTRATO
Signor Ministro.
Il mio predecessore con Rapporto N. 337/146 del 21 giugno 1922 fornì a Vostra Eccellenza i dati meteorologici atti a comprovare il reale disagio di questa residenza. Fatta qualche premessa, chiedeva il Comm. Majoni se fosse stato possibile includere nell'elenco delle residenze disagiate Helsingfors al fine di accordare una ricompensa futura al disagio non lieve che il funzionario incontra per il fatto di vivere in così rigido e malsano clima.
Le constatazioni da me fatte sorpassano le risultati a cui era venuto il mio predecessore. La rigidità del clima porta seco malattie infettive, talvolta gravi, degli organi respiratori, dell'apparato nasale e auricolare nonché della gola. Mia moglie ha già dovuto subire una operazione per una sinusite prodotta da grippe infettiva. Giunto ormai al quinto posto disagiato della mia carriera (Montenegro, Damasco, Cabul, Mosca e Helsingfors), seriamente preoccupato delle conseguenze non lievi prodotte sulla salute di mia moglie e mia dai vari climi infidi da noi affrontati, mi faccio lecito unire
A Sua Eccellenza
IL MINISTRO DEGLI AFFARI ESTERI
P. O. M. A.

25.05.1924 Lettera I.S. Min. Plen. Paterno' al Ministro su disagio sede

Täysivaltainen Ministeri, Erikoislähettiläs Paternòn 25.05.1924 päivätty kirje Ministerille toimipaikan hankaluudesta.

La Residenza d'Italia in azione – Italian residents toiminnassa

Il Presidente della Repubblica di Finlandia S.E. Sauli Niinistö alla colazione con i Capimissione UE in Finlandia, Semestre di Presidenza Italiana del Consiglio UE, Residenza d'Italia 02.10.2014

Suomen tasavallan presidentti, H.Y. Sauli Niinistö lounaalla EU-maiden suurlähettiläiden kanssa, Italian Eurooppaneuvoston puheenjohtajuuskaudella. Italian suurlähettilään virka-asunto, 02.10.2014

Il Primo Ministro S.E. Alexander Stubb alla colazione con i Capimissione UE in Finlandia. Semestre di Presidenza Italiana del Consiglio UE, Residenza d'Italia 16.10.2014

Suomen pääministeri, H.Y. Alexander Stubb lounaalla EU-maiden suurlähettiläiden kanssa Italian Eurooppaneuvoston puheenjohtajuuskaudella. Italian suurlähettilään virka-asunto, 16.10.2014

Il Ministro degli affari Esteri S.E. Erkki Tuomioja alla colazione con i Capimissione UE in Finlandia, Semestre di Presidenza Italiana del Consiglio UE, Residenza d'Italia 16.09.2014

Ulkoasiainministeri H.Y. Erkki Tuomioja lounaalla EU-maiden suurlähettiläiden kanssa. Italian Eurooppaneuvoston puheenjohtajuuskaudella. Italian suurlähettilään virka-asunto, 16.09.2014

Piccolo Natale 2014
Pikkujoulu 2014.

Un anno di Italia in Finlandia.. – Vuosi Italiaa Suomessa..

Inaugurazione del padiglione Italia Ospite d'Onore alla Fiera del Libro di Helsinki, alla presenza del Sottosegretario di Stato ai Beni Attivita' Culturali e Turismo On. Francesca Barraciu e del Direttore dell'Istituto Italiano di Cultura Dott. Marcello Matera. Ottobre 2014.

Italia kunnivieraana Helsingin kirjamessuilla: Italia-osaston avajaiset. Läsnä mm. Italian kulttuuriperinnön ja turismin alivaltiosihteeri, kansanedustaja Francesca Barraciu ja Italian kulttuuri-instituutin johtaja, Marcello Matera. Lokakuu 2014.

I giovani e l'Europa. Programma Presidenza italiana Consiglio UE Suomi Arena, Pori, luglio 2014.

Nuoret ja Eurooppa. Italian Eurooppaneuvoston puheenjohtajuuden ohjelmisto, Suomi Areena, Pori heinäkuu 2014

In quei giorni „arte e tradizione del Presepio in Italia. Ja tapahtui niinä päivinä.. Italian seimitaide ja -perinne.

Cattedrali di Helsinki e Turku, dicembre 2013
Helsingin ja Turun tuomiokirkot, jouluku 2013

La pattuglia acrobatica italiana Frecce Tricolori a Tour de Sky, Oulu, agosto 2014
Italian taitolentojoukkue Frecce Tricolori Tour de Sky -taphtumassa Oulussa elokuussa 2014.

Visita cacciatorpediniere "Caio Duilio" ad Helsinki, novembre 2013
Hävittäjälaiva Caio Duilion vierailu Helsingissä marraskuussa 2013

CAPI MISSIONE D'ITALIA IN FINLANDIA
(CON DATA DI ASSUNZIONE DI FUNZIONI)

EMANUELE GRAZZI
console, con funzioni di incaricato d'affari 26.6-31agosto 1919

FERRANTE MARCHETTI
incaricato d'affari 1° settembre 1919

FERRANTE MARCHETTI
inviato straordinario e ministro plenipotenziario 30 aprile 1920

GIOVANNI CESARE MAJONI
inviato straordinario e ministro plenipotenziario 22 gennaio 1923

GAETANO PATERNÒ DI MANCHI DI BILICI
inviato straordinario e ministro plenipotenziario 5 marzo 1924

EMILIO PAGLIANO
inviato straordinario e ministro plenipotenziario con L. C 3 giugno 1926

ATTILIO TAMARO
inviato straordinario e ministro plenipotenziario 14 novembre 1929

OTTAVIANO ARMANDO KOCH
inviato straordinario e ministro plenipotenziario . 26 luglio 1935

VITTORIO EMANUELE BONARELLI DI CASTELBOMPIANO
inviato straordinario e ministro plenipotenziario 19 maggio 1939

VINCENZO CICCONARDI
inviato straordinario e ministro plenipotenziario 13 marzo 1941

GIOVANNI BATTISTA GUARNASCHELLI
inviato straordinario e ministro plenipotenziario 23 gennaio 1943- marzo 1944

GUIDO RONCALLI
inviato straordinario e ministro plenipotenziario 15 dicembre 1947

PAOLO VITA FINZI
inviato straordinario e ministro plenipotenziario 12 dicembre 1950

FILIPPO ZAPPI
inviato straordinario e ministro plenipotenziario 12 settembre 1953

FILIPPO ZAPPI
ambasciatore con L. C 15 novembre 1955

ALBERTO NONIS
ambasciatore con L. C. 18 luglio 1956

ROBERTO DUCCI
ambasciatore con L. C. 11 dicembre 1958

MAURIZIO DE STROBEL DI FRATTA E CAMPOCIGNO
ambasciatore con L. C 6 giugno 1962

ALESSANDRO MARIENI
ambasciatore con L. C 1° gennaio 1967

MARCO FAVALE
ambasciatore con L. C. 5 ottobre 1971

UGO BARZINI
ambasciatore con L. C. 15 aprile 1977

GIOVANNI SARAGAT
ambasciatore con L. C 23 maggio 1980

EMANUELE COSTA
ambasciatore con L. C 20 giugno 1985

GIANCARLO CARRARA-CAGNI
ambasciatore con L. C. 1° febbraio 1988

RANIERO AVOGADRO
ambasciatore con L. C 1° ottobre 1993

MASSIMO MACCHIA
ambasciatore con L. C 2 novembre 1996

PIETRO LONARDO
ambasciatore con L. C. 11 dicembre 2000

UGO GABRIELE DE MOHR
ambasciatore con L. C. 11 febbraio 2004

ELISABETTA KELESCIAN
ambasciatore con L. C. 5 febbraio 2007

GIORGIO VISETTI
ambasciatore con L. C 4 aprile 2011

ITALIAN SUURLÄHETTELÄÄT SUOMESSA
(TOIMIKAUDEN ALOITUS- JA PÄÄTTYMISVUOSI)

EMANUELE GRAZZI
konsulaatin virkailija, oikeus toimia Italian asiainhoitajana 1919

GIULIO MARCHETTI-FERRANTE
asiainhoitaja 1919-1920

GIULIO MARCHETTI-FERRANTE
lähettiläs 1920-1922

GIOVANNI CESARE MAJONI
lähettiläs 1923

GAETANO PATERNÒ DI MANCHI DI BILICI
lähettiläs 1924-1926

EMILIO PAGLIANO
lähettiläs 1926-1929

ATTILIO TAMARO
lähettiläs 1930-1935

OTTAVIANO ARMANDO KOCH
lähettiläs 1935-1939

VITTORIO EMANUELE BONARELLI
lähettiläs 1939-1941

VINCENZI CICCONARDI
lähettiläs 1941-1943

GIOVANNI BATTISTA GUARNASCHELLI
lähettiläs 1943-1944

GUIDO RONCALLI DI MONTORIO
lähettiläs 1947-1951

PAOLO VITA FINZI
lähettiläs 1951-1953

FILIPPO ZAPPI
lähettiläs 1953-1955

FILIPPO ZAPPI
suurlähettiläs 1955-1956

ALBERTO NONIS
suurlähettiläs 1956-1958

ROBERTO DUCCI
suurlähettiläs 1958-1962

MAURIZIO DE STROBEL DI FRATTA & CAMPOCIGNO
suurlähettiläs 1962-1966

ALESSANDRO MARIENI
suurlähettiläs 1967-1971

MARCO FAVALE
suurlähettiläs 1971-1976

UGO BARZINI
suurlähettiläs 1977-1980

GIOVANNI SARAGAT
suurlähettiläs 1980-1984

EMANUELE COSTA
suurlähettiläs 1985-1987

GIANCARLO CARRARA-CAGNI
suurlähettiläs 1988-1993

RANIERO AVOGADRO
suurlähettiläs 1993-1996

MASSIMO MACCHIA
suurlähettiläs 1996-2000

PIETRO LONARDO
suurlähettiläs 2000-2004

UGO GABRIELE DE MOHR
suurlähettiläs 2004-2007

ELISABETTA KELESCIAN
suurlähettiläs 2007-2011

GIORGIO VISETTI
suurlähettiläs 2011-

ITALIAN KUNNIAKONSULIT SUOMESSA – CONSOLI ONORARI D'ITALIA IN FINLANDIA

HANKO	KOTKA	PORI	DONNER, VÄINÖ OTTO JOHANNES VC 15.3.1951-1955
THESLÖF,JOHANNES ALEXANDER AC 30.7.1920-1925	VARTIAINEN, PEKKA AC 15.3.1951 VC 11.12.1958-1965	SAVANDER, STEN MAGNUS CASIMIR VC 25.2.1975-	KESTILÄ, EERO HEIKKI VC 12.2.1955-1985
KOKKO, VÄINÖ WILHELM AC18.10.1929-1933	AHLSTRÖM, BÖRJE BERTEL VC 16.6.1965-1972	WARTIOVAARA, TAPIO VC 9.1.1990-2000	CASAGRANDE, BENITO GUGLIELMO GIOVANNI VC 15.2.1985 C 1992–2012 AC 2012-2015
HELKAMA (HELLMAN), EERO VILHO VC16.6.1965-9.5.1991	TARKKONEN, OMA ALPO ILMARI VC 9.10.1972-1979	HAKAMÄKI, HANNU VILJAM VC1.11.2001-2004	VAASA
ÅSTRÖM, RALF HENRY VC 9.5.1991-2.6.2013	PETTERSSON-FERNHOLM, FOLKE JOHAN ARTHUR VC 7.11.1984-1990	SAARINEN, TUOMO TAPANI VC 30.3.2005-	ESKOLA, NESTORI AC 8.2.1929
HELSINKI	KAUTTO, EERO JUHANI VC 15.7.1991-2011	ROVANIEMI	SIPOLA, JOHAN LENNART AC 14.2.1930-1931
TSCHETSCHULIN, FEODOR AC 11.5.1866-1871	KUOPIO	TUOMINEN, PENTTI EELIS VC 5.10.1978-10.11.1978	SMEDS, HÅKAN GILBERT MARKUS VC 16.8.1973-
SUNDMAN, GUSTAF RÖTTGER AC 25.6.1886 C 24.11892-1914	LUUKKONEN, JUSTUS AC 21.12.1929-1951	VON KONOW ASLAK OLAVI 11.12.1990–1999	ANTTILA, HÅKAN 17.5.1993-
SÁNCHEZ Y MARTINEZ, ENRIQUE PABLO RAFAE C 25.5.1916-1918	KARTTUNEN, OSMO PEKKA VC 11.12.1958-1978	AHO, SEPPO VC14.7.2000-	VIIPURI
LINDHOLM, JOHAN OSCAR C 1919	LAPPALAINEN, PIIPPA VC 13.4.1983-1990	TAMPERE	AAPRO (GRÖNROOS) KARL JULIUS (KALLE) AC 29.5.1917-1922
FERRANTE GIULIO MARCHETTI C dc 1920	VALKONEN, LAURI PEKKA VC 1990-1995	KIVEKÄS OLLI VC	LINNAMO (LINDGREN) JUHO AC15.2.1929-1933
WAINSTEIN, LEO VC 30.4.1921-1.1.1923 CG 20.6.1949-1967	PIISPA, GUN HELENA ELISABET VC 25.4.1996-2013	ROBERTO CASTAGNO VC 22.1.2004-12.05.2014 C 13.05.2014-	LINNAMO, YRJÖ AC 1.10.1935-12.3.1940
HJELT, KARL ALLAN C 28.4.1923 CG 27.6.1924-1929	LAHTI		TORNIO
FERRETTI, ANDREA VC 29.6.1923-1927	RENWALL, BERTIL WILHELM VC 10.2.1975-1999	TURKU	ANTONIO CASAGRANDE C 1917
WAINSTEIN, MICHAEL VC 9.12.1950-1967	MAARIANHAMINA	SETH, JOHAN MAGNUS GABRIEL TRAPANUS AC 27.2.1880 C 24.1.1892-13.11-1909	
JOENSUU	GRÖNLUND, PETER JARL LORENZ VC 2007-	SETH, HENRY MAC-MAHON 23.6.1910-1913 C 21.5.1910	CG = Console Generale, pää-konsuli C = Console, konsuli VC = Vice Console, varakonsuli AC = Agente Consolare, konsuli-asioiden agentti
DALLA VALLE, LORENO VC 25.2.2013-	OULU	DOEPEL, CHRISTIAN ADOLF C ports 10.12.1913-1916 C 28.11.1913	
JYVÄSKYLÄ	MESSMAN, ARMAS OTTO AV 15.2.1929-1936	WILEN HENRY CHARLES EMIL C 26.2.1917-1920 C 15.9.1916	
MUHONEN, ESKO VEIKKO VC 17.12.1996-2001	TOIVONEN, PAAVO AARNE VC 15.8.1973-1978	KRAMER, MORITZ THORBJÖRN HIERONYMUS C 10.6.1921-31-12.1935	
HILLI, MATTI SAKARI 8.11.2002-2005	PAANANEN, UNTO EINARI VC 3.1.1978-2003	CASAGRANDE WILHELM (GUGLIELMO) AC 1948	
MANNER, KEIJO OLAVI 18.12.2006-	PAANANEN, ULLA KRISTIINA VC 30.6.2004-		

Ringraziamenti

Giunti al termine di questo progetto editoriale, realizzato in gran parte grazie a contributi volontari, volontari e gratuiti e per finalità esclusivamente istituzionali della Ambasciata d’Italia in Finlandia, desidero ringraziare innanzitutto il Gruppo del Libro sulla Residenza d’Italia in Finlandia, che ho avuto per molti mesi il compito ed il privilegio di presiedere e coadiuvare con l’aiuto dei miei collaboratori, Nadia Baffi, Gianni Coati e Mirjam Gamrasni: tra essi l’Architetto Prof. Vilhelm Helander, che ha svolto un prezioso lavoro di ricerca, illustrando la storia architettonica della Residenza d’Italia nel contesto della città di Helsinki e del quartiere di Eira in cui si trova, dando a tutti noi un eccellente esempio di dedizione al nobile fine; l’Architetto Harry Svendblad per i documenti dell’Archivio della Città di Helsinki e Diana Kaley per la verifica dei testi, oltre che per i suggerimenti e gli incitamenti a proseguire nel progetto.

I miei ringraziamenti vanno ugualmente al Professor Timo Soikkanen, che ha illustrato la prospettiva finlandese della storia delle relazioni bilaterali, rendendola viva ed in-

Kiitossanat

Kustannushankkeen lopuksi, joka suurimmalta osaltaan on toteutettu vapaaehtoisvoimin, täysin ilmaiseksi ja yksin-omaan Italian Suomen suurlähetystön virallisiin tarjoituk-siin, haluan kiittää ennen kaikkea Italian Suomen suurlä-hettilään virka-asunnon kirjatyöryhmää, jota minulla on ollut kunnia johtaa ja koordinoida useamman kuukauden ajan avustajieni, Nadia Baffin, Gianni Coatin ja Mirjam Gamrasnin kanssa: heidän joukosta kiitän arkkitehti, pro-fessori Vilhelm Helanderia, joka on suorittanut arvokkaan tutkimustyön Italian suurlähettilään virka-asunnon raken-nustaiteellisesta historiasta Helsingin Eiran kaupunginosas-sa ja antanut lisäksi meille kaikille erinomaisen esimerkin omistautumisesta työlle jalon päämäärän savuttamiseksi; arkkitehti Harry Svendbladia dokumenttien hankkimisesta Helsingin kaupungin arkistosta ja Diana Kaleyta tekstien tarkistamisesta. Kiitän heitä myös tuesta ja kannustuksesta työn jatkamiseksi. Kiitän myös professori Timo Soikkasta, joka on kirjoittanut elävän ja kiinnostavan artikkelin Suo-men ja Italian kahdenvälisistä suhteista; tohtori Massimo

teressante; al Dott. Massimo Longo Adorno, che ha appro-fondito alcune fasi delle relazioni diplomatiche sulla base di documenti d’archivio; al Direttore degli Archivi Nazionali finlandesi, Jussi Nuorteva, ed al Dott. Ville Kajanne, che ha condotto una preziosa opera di raccolta di documenti diplomatici italiani presso l’Archivio Storico Diplomatico della Farnesina; allo stesso Archivio e Servizio per la cortese collaborazione.

Ad essi fanno immediatamente seguito i nostri “main sponsors” nel riconoscimento del loro contributo, essenziale ad affrontare congiuntamente all’Ambasciatore i costi del-la pubblicazione; il Dott. Bo Hjelt, e la Fondazione Alan e Bo Hjelt per la collaborazione fornita, e con loro la famiglia Schyberston per l’articolo che hanno messo a disposizione; Prima Industrie ed il suo Presidente Gianfranco Carbonato; Prysmian Cavi con il suo Amministratore Delegato in Fin-landia Javier Arata.

Un grazie anche alla Keski-Suomen Osuuspankki ed al Signor Sakari Ylitolonen per avere sponsorizzato il libro contribuendo a sostenere il lavoro di ottimi professionisti quali il Sig. Arno de la Chapelle, il Sig. Kari Tapanan e il Sig. Veli Junttila.

Un grazie tutto particolare ai nostri pazienti e bravissi-mi traduttori e correttori volontari di testi: la Professoressa Elina Suolahti, il Dott. Tommy Alho, il Dott Gianni Coati, la Professoressa Rosella Perugi, che hanno dedicato la loro professionalita’ nella traduzione e revisione di testi, aspetto molto complesso del libro, pubblicato in tre lingue; A Ren-zo Porceddu, testimone storico diretto, nei suoi quarant’anni in Ambasciata, di molti episodi delle relazioni bilaterali che hanno animato la vita della Residenza.

A tutti, anche coloro che non ho potuto menzionare, un gra-zie di cuore.

Giorgio Visetti

Longo Adornoa, joka diplomaattilähteiden pohjalta on sy-ventänyt joitain vaiheita maittemme keskinäisissä suhteissa; Suomen kansallisarkiston johtajaa, Jussi Nuortevaa sekä Ville Kajannetta arvokkaasta italialaisten diplomaattisten asiakirjojen keräämistyöstä Italian ulkoasiainministeriön diplomaattiarkistossa; Italian ulkoasiainministeriön diplo-maattiarkistoa ystävällisestä palvelusta;

Kiitän lämpimästi pääsponsoreitamme oleellisesta tues-ta, jonka avulla julkaisukustannukset saatiin katettua yh-dessä suurlähettilään kanssa: tohtori Bo Hjeltia hankkeen tukemisesta taloudellisesti sekä Allan ja Bo Hjelt-säätiötä hedelmällisestä yhteistyöstä; Schybergsonin perhettä artik-kelin luovuttamisesta käyttöömme; Prima Industrie-yhtiötä ja sen puheenjohtajaa, Gianfranco Carbonatoa; Prysmian Cavin Suomen yhtiön toimitusjohtaja Javier Arataa.

Kiitos kuuluu myös Keski-Suomen Osuuspankille ja herra Sakari Ylitoloselle kirjan sponsoroinnista ja sellaisten erinomaisten asiantuntijoiden tukemisesta kuin Arno de la Chapelle; Kari Tapanan ja Veli Junttila.

Erityinen kiitos professori Elina Suolahdelle, tohtori Tommy Alholle, Gianni Coatille, professori Rosella Peru-gille, jotka ovat asiantuntevasti ja kärsivällisesti kääntäneet ja tarkastaneet kolmikielisen teoksen tekstit vapaaehtois-es-ti. Kiitän Renzo Porceddua, joka palveli suurlähtytystössä neljänkymmenen vuoden ajan. Hän on henkilökohtaisesti todistanut monia kahdenvälisiä tapahtumia, jotka ovat elä-vöittäneet virka-asunnon toimintaa.

Kaikille edellä mainituille, myös niille, joita en voinut mai-nita, lausun sydämellisimmät kiitokseni.

Giorgio Visetti

Fonti fotografiche

Ambasciata d'Italia, Helsinki

Arno de la Chapelle

Comune di Helsinki, Archivio dell'Ufficio Licenze Edilizie

Daniela Cerciello

Elio Vergna

Fondazione Allan e Bo Hjelt

Istituto Italiano di Cultura, Helsinki

Ministero degli Esteri e della Cooperazione internazionale, Roma

Museo dell'Architettura, Helsinki

Presidenza della Repubblica

Raccolta fotografica dell'Ente Nazionale Musei, Helsinki

Raccolta fotografica del Museo della Città di Helsinki, Helsinki

Kuvalähteet

Allan ja Bo Hjeltin säätiö

Arkkitehtuurimuseo, Helsinki

Arno de la Chapelle

Daniela Cerciello

Elio Vergna

Helsingin kaupungin rakennusvalvontaviraston arkisto, Helsinki

Helsingin kaupunginmuseon kuvakokoelmat, Helsinki

Italian kulttuuri-instituutti, Helsinki

Italian suurlähetystö, Helsinki

Italian tasavallan presidentin kanslia

Museoviraston kuvakokoelmat, Helsinki

Ulkoasiain- ja kansainvälisen yhteistyöministeriö, Rooma

